

Петро Карманський
Ой люлі, смутку...
(Поезії)

Ужгород, 1996

Петро КАРМАНСЬКИЙ

У книжці видатного українського поета, прозаїка, літературного критика й публіциста, громадського діяча П.С.Карманського (1878-1956), довгі роки замовчуваного в Україні, вперше повністю передруковуються поетичні збірки "Ой люлі, смутку" (1906), "Блудні огні" (1907), "Пливем по морі тьми" (1909) та "Al fresco" (1917); широко представлено лірику збірок "Із теки самоубійці" (1899), "За честь і волю" (1923), "До сонця" (1941). Вперше в Україні з'являються поезії циклу "Кривавим шляхом", що протягом 1915 р. публікувався у Віденському "Віснику "Союзу визволення України", сатири зі збірки "Бразилійські співомовки" (Бразилія, 1925). Передруковуються вірші циклу "Останні могокани", які в 1931-1932 рр. з'являлися на сторінках журналу "Нові шляхи", чимало поезій, узятих із різних видань перших десятиліть ХХ ст.

- © Л. Г. Голомб, упорядкування текстів, передмова та примітки
- © П. Ю. Петкі, художнє оформлення
- © "Полічка "Карпатського краю", 1996

МИТЕЦЬ НЕЗВИЧАЙНОЇ ДОЛІ

До української читаючої громади повертаються сьогодні імена забутих і штучно вилучених із літературного процесу діячів національної культури. Серед майстрів українського слова, творчість яких мало znana сучасному читачеві, одне з найпомітніших місць посідає П.С. Карманський (1878-1956) - глибокий лірик, своєрідний прозаїк і публіцист, перекладач і літературний критик, громадсько-політичний діяч і педагог. Багатюща спадщина письменника, донині не зібрана, розпорошена по різних архівах та малодоступних виданнях України, Європи й Америки, чекає на всебічне вивчення й нове прочитання в контексті епохи.

Перші кроки Карманського в літературі підтримав І.Франко, публікуючи вірші молодого поета в "Літературно-науковому віснику", в антології "Акорди" (1903), високо оцінивши його збірку "Ой долі, смутку" (1906). Навколо раннього Карманського як члена модерністського угруповання "Молода муза" велася гостра полеміка, в якій узяв участь і сам автор; спроби з'ясувати роль поета в оновленні української лірики поч. ХХ ст., визначити етапи його творчої еволюції знаходимо в численних дослідженнях різних років (статті М.Євшана, О.Луцького, М.Шаповала, М.Зерова, Б.Якубського, М.Степняка, М.Рильського, С.Шаховського, у наш час - М.Ільницького, Т.Салиги, В.Лучука, П.Ляшкевича та ін.). Сучасний учений із США Леонід Рудницький сприймає Карманського як "великого українського митця слова першої половини нашого віку"¹.

¹ Рудницький Л. Петро Карманський - поет, політик, патріот // Сучасність. - 1989. - № 3 - С.9

З дитинства мрійник і романтик, людина неспокійної, небаїдужої вдачі, надзвичайно чутливий до змін у громадському й культурному житті суспільства, Петро Карманський пройшов складний життєвий шлях, багатий на захоплення й розчарування, далекі подорожі й несподівані, дивні повороти долі, а при тому сповнений постійних творчих шукань і напруженої письменницької праці.

П.С.Карманський народився 29 травня 1878 року в містечку Чесанові Люблінського повіту (нині Польща) в небагатій мщанській родині. Уже в початковій школі один із педагогів, звернувши увагу постійно обтяженого працею й турботами про численну родину Сильвестра Карманського на природні здібності хлопчика, намовив його віддати сина до гімназії. У 1892 році батько відвозить хлопця до української гімназії в Перемишлі. Важке матеріальне становище родини, а згодом і рання смерть батьків раз у раз ставили під загрозу можливість продовження навчання. Аби мати помешкання й шматок хліба, довелося побувати і в ролі випадкового садівника в родині вдови священника, і репетитором трьох синів п'яниці-канцеляриста. Після успішного закінчення в 1899 р. гімназії, вже відомий серед учителів та учнів як початкуючий поет, Карманський у цьому ж році стає студентом філософії Львівського університету. Пошук заробітку змусив прийняти дрібну чиновницьку посаду в українському банку "Дністер". В умовах нудної служби, яка, проте, не давала змоги відвідувати лекції й не рятувала від злиднів, думки молодого фантаста повертаються до мрії, яка хвилювала уяву ще в гімназії: побачити Рим, його прекрасні палаци і храми, екзотичну природу далекої Італії. Ще в ті часи було прочитано безліч книжок про італійську літературу і мистецтво, слух чарувала мелодійна мова італійців, почута від заробітчачан-каменярів у Перемишлі. Єдиний шлях до здійснення давньої мрії, з якою пов'язувалася й надія позбутися докучливих злиднів, неминучої військової служби, вирватися за межі буденщини, - поїздка за державний кошт на навчання до Риму. В жовтні 1900 року Карманський разом з кількома семінаристами-богословами вирушає до Італії й незабаром стає учнем "Коледжіо Рутено". Три з половиною роки, проведені в чернечій келії, стали нелегким випробуванням долі. Самотність, розлука з рідним краєм, суворі вимоги дисципліни в закритій духовній школі під настирливим наглядом учителів-сзуйтів гнітили вразливу душу поета. Та водночас це були роки творчого

розвитку, ближчого знайомства з італійською культурою, розширення кола життєвих спостережень та нових зустрічей. Незабутнє враження справило спілкування з українським філософом Володимиром Лесевичем, який, відвідавши в 1902 р. Рим, обдарував самотнього юнака батьківською турботою, сприяв розширенню його світогляду і не тільки умовляв повернутися до університетських студій, а й матеріально допоміг у здійсненні цього кроку.¹

Повернувшись узимку 1904 р. на батьківщину, Карманський завершує богословську освіту в Перемиській духовній семінарії і продовжує навчання в університеті, який закінчив у 1907 році. Про суспільні позиції поета в ці роки свідчить його безпосередня участь у боротьбі прогресивної молоді за український університет у Львові: потрапивши в 1907 р. до тюрми, Карманський приєднується до масового голодування ув'язнених студентів, стає підсудним у відомому "процесі 101".

Протягом першого десятиліття творчої діяльності у Львові вийшло чотири книжки Карманського: "З теки самоубийця. Психологічний образок у замітках і поезіях" (1899), "Ой люді, смутку" (1906), "Блудні огні" (1907) та "Пливем по морі тьми" (1909), які в цілості становлять окремий дуже цікавий і значний етап у становленні й розвитку яскравого таланту поета. Перша з них, написана віршами і прозою у формі ліричного щоденника "самоубийця" - одного з численних наслідувачів Вертера, - сприймається як несміливий пролог до власної теми, як своєрідна заявка на розробку психологічної проблематики засобами лірики. Погоджуючись із думкою І.Франка, що поет не виявив тут "особливого і витонченого таланту"², не можна не помітити прямого зв'язку між цим скромним заспівом і широкою розробкою в наступних трьох збірках теми напруженого внутрішнього життя людини м'якого, вразливого серця й трагічного світовідчуження, яка знаходиться в постійному конфлікті з оточенням. Зосередженість на темі людини, немовби виокремленої зі світу і водночас тисячними способами пов'язаної з ним, дала поштовх до пошуків нових шляхів психологічного аналізу, до урізноманітнення прийомів ліричного самовираження. Опановуючи можливостями

¹ Карманський П. Пам'яті Володимира Лесевича // Літерат.-наук. вісник.- 1906.- Т.33, кн.1.- С.138.

² Франко І. Українська [література за 1899 рік] //Зібр. творів: У 50 т.- К., 1982.- Т.33.- С.13.

поетичного циклу, Карманський домагався єдиної тональності та свосридного полфонічного звучання збірок. Так, у збірці "Ой люлі, смутку", що принесла йому заслужену популярність і здобула визнання критики, поет зумів, майстерно застосувавши прийом градаш, відтворити різні відтінки й ступені тужливо-смутих настроїв, у яких з найбільшою повнотою розкрилася бентежна душа його ліричного героя. Характерно, що через тужливі мелодії смутку відбувається не тільки процес внутрішнього самопізнання ліричного "я", але й вихід за межі суб'єктивного, прагнення охопити вселюдські болі, спричинені жорстокими дисонансами буття. В загальну картину суцільних душевних мук суб'єкта впираються об'єктивізовані, вихоплені з реального світу й зігріті теплом невдаваного авторського співчуття малюнки людських страждань "на сій долині сліз" ("Над коліскою", "Ткаля", "Мати", "Бурлацька").

Вказана тенденція посилюється у збірці "Блудні огні" (цикл соціальної лірики "Емігранти", громадянсько-політична поезія циклу "З тюрми"). Тут же здійснюється спроба релігійно-філософського осмислення джерел людської доброти і здатності до співпереживання (поема "Просвічення Сідартха"), з'являються нові здобутки в палітрі Карманського як поета настроїв та їх найтонших відтінків і взаємопереходів (любовна лірика циклу "Двигну тебе на крилах туги...").

Значним надбанням української поезії стала збірка "Пливем по морі їмні", в якій на повну силу розкрився ліричний талант цього самобутнього художника, чий творчий досвід далеко не в усьому був зрозумілий сучасникам. Немовби відповідаючи на докори за надмір болі і страждань у його творах, Карманський у програмному вірші "Leitmotiv", яким відкривається книга, не без виписку проголошує: "Все пусте - святий лиш людський біль..." Настійливість, із якою поет від збірки до збірки стверджує правомірність і "законність" мінорної гами почуттів свого ліричного суб'єкта, дає ключ до з'ясування його естетичних засад. Усеохопний смуток Карманського поступово формує стійке коло поетичних асоціацій, з яких складається концепція гуманності й сердечної доброти, що лежить в основі творчого кредо митця. Здатність відчутти святий біль за людину постає в естетиці Карманського як особливий і дорогоцінний дар, з якого й народжується слово. Цю здатність не можна привнести в художній текст зовні, немов штучну прикрасу чи фермент, чужий людській і

творчій індивідуальності поета. Таким чином, розширення люднознавчого аспекту поезії відбувалося в творчості Карманського шляхом утвердження високої цінності скарбів людського чуття. У книзі "Пливем по морі тьми" воно охоплює доволі широку сферу національно-патріотичної ("В ярмі"), публіцистичної ("Хвиля. Моїм друзам і недрузам") та індивідуально-особистої психологічної лірики ("Над срібним плесом моря", "А може, по літах розлуки..."). Один із найбільш активних критиків початку ХХ ст. М.Євшан, докладно проаналізувавши збірку і знайшовши в ній чимало "хлеб" (прояви песимізму, повторюваність мотивів, недостатність "українського елементу" та відірваність від "грунту народного"), все ж визнає в особі Карманського "артиста, віргуоза форми", що переріє "шляху фалангу сучасних українських поетів".¹

Далеко пізніше, згадуючи літературні змагання початку нового століття, пов'язані з народженням українського модернізму, Карманський зазначав, що головним імпульсом творчої праці поетів, які згуртувалися навколо журналу "Світ" (1906) та видавництва "Молода муза" (1907), було гостре відчуття потреби оновлення українського слова, зближення його з новітніми течіями світової літератури: "Ми, молодомузи, - може, навіть тільки інстинктом - відчували, що Європа женеться вперед, тобто як ми, галичани, сидимо скам'янілі на гранітних основах традиційної побутовщини, "неньковатості", примітивізму й сентименталізму".² Орієнтація на неоромантичні течії європейської поезії, передусім на здобутки "Молодої Польщі", посилювала реакцію проти канонізованих, гривіальних покліків псевдогромадського звучання, змушувала до перенесення акцентів на суб'єктивну лірику, в якій легше було виявити власну індивідуальність. "І ми шукали нової форми, нового вислову, намагалися вигончити наніш творчі засоби у формі і змісті".³

Напружена творча праця, що включала, крім оригінальної поезії, численні переклади, публіцистичні та літературно-критичні статті, які виявили добру освіченість, тонкий смак і різнобічні інтереси молодого письменника, поєднувалася з постійними

¹ Євшан М. Петро Карманський. (З нагоди нової збірки творів) // Літерат.- наук. вісник.- 1909.- Т.46, кн.6.- С.538, 543.

² Карманський П. Українська богема (Сторінки вчорашнього). З нагоди тридцятьліття "Молодої музи". - Львів, 1936.- С. 114

³ Там же.- С.115.

пошуками засобів до життя, з родинними турботами, що з'явилися після одруження в 1910 р. зі Здіславою Савчек. Склавши в 1911 р. екзамен на звання гімназійного професора, Карманський учительює в гімназіях Золочева, Львова, Тернополя. На початку липня 1913 р. він приймає пропозицію викладати на літніх курсах для вчителів у Вінніпегу та в учительській семінарії м.Брендон у Канаді і вперше вирушає за океан.¹ Описуючи свою мандрівку в щоденнику "З далекого світу", який протягом серпня друкувався в газеті "Діло", письменник виявив чудовий дар спостереження й майстерної розповіді. Зарисовки життя та звичаїв різних народів здійснено крізь призму сприйняття їх сином поневоленої нації, назва якої невідома у світі: "бо поки що моя родова назва "Austrian" - хіба що признав би ся до імені "Russian", що переслідує нас вже цілими віками..."²

Із щоденника мандрівника перед нами постає багатий духовний світ людини широкого світогляду і знань, справжнього патріота, який ні на хвилину не забуває про болячки рідного краю. Повертаючись думкою в тісний світ "курних хиж", над яким тяжіє поділ на людей благородних і на "бидло", болюче "національне питання", невіддільне від "наси́льства, кривди і брехні", поет згадав свої юнацькі марення про можливість вільного, принадного життя за океаном, на далекому континенті, вхід до якого стереже велична статуя Свободи. Та дійсність руйнувала ілюзії: Карманський не міг не бачити і в новому світі діяння жорстоких законів боротьби за виживання: "тут сей пан, хто має гроші", "нема тут підойми життя - серця".³

Чітко усвідомлена громадянська позиція письменника, його глибокий інтерес до політичних реалій сучасності, прагнення осмислювати життя своєї нації в контексті загальнолюдського історичного розвитку закономірно вели недавнього замріяного романтика до безпосередньої участі в подіях, що насувалися, диктуючи водночас і нові вимоги до творчості.

¹ Подаючи схему біографії Карманського, що базується на матеріалах тогочасної періодики, листах та автобіографічних свідченнях письменника, ми не вдасмося до заперечення численних неточностей, наявних у працях дослідників та підручниках, що зайняло б надто багато місця. В житті Карманського чимало нез'ясованого, часом умисне замовчуваного самим автором. Докладніша і точніша біографія письменника - справа майбутнього.

² З далекого світу. Щоденник мандрівки П.Карманського // Діло. - 1913. - N187. - С.4.

³ Там же. - N189. - С.3, 4.

За влучним спостереженням Б.Лепкого, який вважав Карманського одним із "найчільніших дриків в українській літературі", муза поета нагадує статую двоголового Януса: "Одно обличчя, задівлене в глиб душі, сумне своїм власним горем і недолєю ближніх, друге грізне, озлоблене на тупоумство, на заскоружість і філістерство, на всі гріхи і прогрішення гепершинього суспільства. Це двійне обличчя надає його творам окремої, його власної закраски, звучить як музика, повна ховзких акордів, а то й дисонансів, але нова й оригінальна"¹. Під впливом подій першої світової війни, у вир яких Карманський потрапляє, повернувшись наступного року з Канади, на цьому "подвійному" обличчі все частіше з'являється вираз гніву й громадянської скорбоги. Поступово в ліриці співця "химерного смутку", завжди глибоко особистісній, тісно пов'язаній з перипетіями власного поетового життя, розширюється палітра зображальних засобів, збагачується настроєва гама, міцніють зв'язки з національно-визвольними прагненнями всього народу. Разом з В.Стефанюком, Б.Лепким, О.Кобілянською, В.Пачовським, О.Маковсеєм, М.Черемшиною, поетами "стрілецької музи" Карманський стає творцем величної художнього літопису трагедії галицької землі.

За живими слідами подій з'являються у Віденському "Віснику "Союзу визволення України" зразки високопатріотичної громадянської поезії, пройняті антивоєнним пафосом. Серед них виділяється цикл "Кривавим шляхом", в якому автор у формі реалістичних ліро-епічних зарисовок відтворює злочини російської воєначини в Галичині.

1915 рік... Кривавий молох війни поглинав міста і села, страшним привидом чатував над кожним людським життям, а тим часом у віденській кав'ярні "Уніон" сходилися щовечора на пораду українські політики, діячі "Союзу визволення України", "Культурної ради", інших громадських організацій. "...Тут відбувалися засідання "Бойової управи", звідси вийшла не одна добра гадка й не одна ініціатива", - згадує сучасник.² Та спостережливе око художника помічало не тільки ширю

¹ Лепкий Б. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до найновіших часів. Част. II. - Берлін, 1922. - С.202.

² Кузеля З. Богдан Лепкий. Біографічний нарис // Золота Липа. 1897-1927. Ювілейна збірка творів Богдана Лепкого з його життєписом, бібліографією творів і присвятами - Берлін, 1924. - С.64.

стурбованість долею України, але й гру політичних амбіцій, надмірну повільність дій, мізерію дріб'язкових турбог, спрямованих на влаштування спокійного життя "здалека від страхів війни і хуртовин". Як відгук на "лихоліття віденської Одиссеї"¹ народжуються зразки політичної сатири, що склали основу збірки 1917 року "Al fresco", названої автором "віршованою прозою". Кригіка, в цілому схвально оцінивши збірку, відзначила дошкульність і гостру злободенність гіркого сміху поета. "Дуже вчасна книжка! - зазначив Б.Якубський. - Одних вона боляче опалить і вколе, для других буде доброю склянкою води на голову..."² На думку М.Зерова, вся сила книжки - в різкому протиставленні "народного горя, безумства і жаху війни і - сервілізму та "високої" політики народних вождів"³. Відзначивши успішні спроби Карманського в формах сатиричного портрета та жанрових малюнків, критик зробив висновок про те, що оновлення проблематики стало позитивним фактором у творчому розвитку поета, коло звичних настроїв якого вже починало звужуватись.⁴

Запрошений у числі інших представників західноукраїнської інтелігенції (серед них були й В.Лачовський та Б.Лепкий) організацією "Союз визволення України" для культурно-освітньої діяльності в таборі для військовополонених російської армії у Раштадті, Вещлярі, Зальцведелі, Карманський доклав чимало зусиль до виховання у співвітчизників із Наддніпрянщини почуття національної самосвідомості та спільності інтересів українського народу, порізненого кордонами.

Патріотизм, зміцнений впливом творів Шевченка і Франка, відчуття єдності нації, що зросло в роки війни та революції 1917 р., мрія про державну самостійність України посиляли політичну активність Карманського. Навесні та влітку 1918 р. він двічі побував у Києві, в липні цього ж року викладав рідну мову й літературу на вчительських курсах у Херсоні. "Я бачив, - згадував письменник, - що доволі було попрацювати на Україні шире два-три роки, і душа українська, яку присипляли пропагандою,

¹ Карманський П. Al fresco. Віршована проза.- Львів-Київ: вид-во "Українська". [1917].- С 3.

² Якубський Б. Al fresco Петра Карманського //Книж ар - 1918 - N 16.- С. 950.

³ Зеров М. Нова книжка Карманського //Літерат.- наук.вісник - 1919.- T 74. кн.1 - С 117.

⁴ Там же . - С. 120.

заборонами, тюрмами й Сибіром поверх двохсот ліг, була бн розбудилася і заговорила так голосно, як цього бажав і сподівався великий Шевченко".¹ Повернувшись до Тернополя, де займав учительську посаду в гімназії, Карманський бере активну участь у підготовці листопадового повстання 1918 року.² Він входив до конспіративної групи, що готувала збройний виступ на Тернопільщині, і, починаючи з 1 листопада, коли зі Львова надійшов наказ узяти владу, перебуває, як голова повітового комітету Української Національної Ради, в самому центрі важливих історичних подій: організовує оборону проти наступу поляків, редагує урядову газету "Український голос". Обраний до парламенту ЗУНР, Карманський став учасником його сесії в Станіславі, яка 3 січня 1919 р. прийняла рішення про злуку з УНР.³ Присутній на проголошенні 22 січня 1919 р. Акту Злуки та на Трудовому Конгресі в Києві, письменник схвильовано занотує враження свого третього приїзду до столиці України: на вулицях віками російщеного міста вільно лунає рідне слово, "українська державність вважається чимось природним і раціональним", і кожен відчуває: "Сьогодні ми щось єдине й неподільне, одна кров і одно тіло".⁴

Бажання особисто прислужитися справі побудови самостійної української держави спонукало Карманського прийняти в 1919 р. посаду секретаря дипломатичної місії Директорії УНР при Ватикані, а через кілька років виїхати за океан для збирання коштів на підтримку ЗУНР.

Спостережливість і динамічність письменника, його безпосередня участь у подіях дали величезний запас матеріалу для творчості. Як публіцист він у співавторстві з М.Лозинським підготував на основі документальних свідчень двогомну "Криваву книгу", що відтворювала безчиства польських окупантів у Галиччині. "Польські табори для українських полонених жовнірів і цивільних інтернованих, - обурено зазначав Карманський, - се найбільший насміх над європейською культурою і вічна ганьба

¹ Карманський П. У Херсоні // Рідна школа.- 1936.- № 6.- С. 84.

² Див.: Карманський П. З великих днів //Український прапор.- 1919.- № 23-25.- С.7.

³ Див.: Ярема С. Петро Карманський в Тернополі //Тернопіль.- 1922.- Додаток 3 - С.72.

⁴ Карманський П. З Києва //Український голос: Урядовий орган Національного Комітету.- Тернопіль, 30 січ. 1919.- С.1.

воскреслої Польщі".¹ Уболіваючи над кривдами рідного краю, автор "Кривавої книги" водночас простежує народження її загартування в "таборах смерті" "нового типу українського громадянства".² У спостереженнях публіциста виразно проступають хвилювання та надії зболеного серця поета, якій паралельно творив грандіозну ліричну панораму визвольної боротьби. Нею стала збірка "За честь і волю", що вийшла в 1923 р. в Бразилії.

За твердженням А. Крушельницького, нова книжка Карманського - "це одна з найсильніших поетичних вияв зраненого почування галичанства-українця".³ Тогочасна критика вказувала також на етапне значення збірки в творчому розвитку поета. Кожна пісня цієї книги, - вважає О. Грнщай, - доводить, "що творчість Карманського оживотворюється, поглиблюється і поширюється своїм внутрішнім овидом в сій мірі, в якій вона від нетрів мрійних переживань в колі суб'єктивізму повертається в сторону страдницького переживання цілого Народу".⁴

Присвячена "Тим, що своєю цінною кров'ю зміли з Народу України ганьбу рабства", збірка "За честь і волю" звеличує героїзм оборонців рідної землі в роки польської навали, показує високий патріотизм і мужність воїнів УСС та УГА. Розширюючи межі ліричного вислову, поет звертається у збірці до форми пісні, вірша-послання, клятви, присяги, всенародної молитви, гімну, стислої жанрової зарисовки, ліризованого портрета. Значним здобутком автора став цикл "Галицькі листи", в якому створено цілу галерею живих людських постатей, чий схвильований монолог зливається в суцільний багатоголосий гул катованого народу. Вже самі назви поезій циклу ("Лист жінки емігранта", "Лист сиріт", "Лист інваліда", "Втікач до синка"), виявляючи високий рівень художньої типізації, свідчать, наскільки хвилювала поета доля краян в умовах окупаційного режиму: їх родинні трагедії, голод, бездомність, приниження людської та національної гідності.

¹ Кривава книга. Част. II. Українська Галичина під окупацією Польщі в р.р. 1919-1920.- Відень. 1921.- С.171.

² Там же.- С.208.

³ Крушельницький А. П. Карманський. За честь і волю. (Поезії). - Прудентопіль-Парана, 1923 // Нова громада.- 1923.- № 3-4.- С.140.

⁴ Грнщай О. Наша пісня. П. Карманський. За честь і волю. Поезії. - Прудентопіль - Парана, 1923 // Український прапор.- 1923.- № 43 - С. 2.

За змістом до названої збірки примикає драма "Буря", що друкувалася у бразилійській газеті "Праця" 1923 р. під псевдонімом Скиталець і тоді ж вийшла окремою книжкою.

Ще в кінці січня 1922 року Карманський як представник уряду ЗУНР вирушив із дипломатичною місією в українські поселення Бразилії та Аргентини. І знову, як колись у 1913 році, враження від далекої подорожі знаходять живий і колоритний опис у вдало знайденій формі щоденника, в якому вільно переплітаються спогади, полеміка, поетичні рядки, листи, публіцистичні роздуми, захоплююча розповідь про побачене і пережите (книга "Між рідними в південній Америці"). "Оце вдруге кидаю Європу...", - нотує 26 січня пасажир пароплава "Ругія", розпочинаючи місячне плавання океаном до берегів південної Америки. І хоч тепер він почуває себе вже не колишнім рабом, підданим Австрії, а "українським горожанином", "представником власного уряду", все ж, як і тоді, для більшості іноземців залишається "сином невідомої і "неіснуючої" нації...".¹ При цьому мандрівник виконує добровільно взяту на себе функцію "брошури, виданої міністерством преси і пропаганди"², інформуючи представників "цивілізованого світу" про Україну німецькою, російською, італійською, польською мовами...

Прибувши на південно-американський континент, Карманський з усією властивою його вдачі допитливістю й небайдужістю починає вивчати історію еміграції, придивлятися до звичаїв і традицій, що склалися в колоніях українських переселенців, і в його уяві вимальовується грандіозна картина розбудови нового життя на чужій землі, в умовах суворої й дикої природи, в постійному змаганні з ворожими обставинами. "Все те таке фантастичне, романтичне, а при тому таке велике, імпазантне своєю трагічністю, що сьогодні приходить дивитися на одних "конкістадорів", яких треба добачувати в наших перших поселеннях Парани і Санта Катарини, з німою пошаною і подивом".³ Письменника зворушувала пам'ять про рідну землю, яку вигнанці свято берегли в своїх душах. На сторінках перших

¹ Карманський П. Між рідними в південній Америці.- Київ-Відень-Львів: вид-во "Чайка", [1923].- С.36.

² Там же.- С.19.

³ Карманський П. Тридцять літ //Календар "Українського хлібороба" на рік 1926.- Уніон да Вікторія.- 1925.- С.105.

емігрантських газет він знаходив свідчення високої духовності людей, які прагнули на чужині зберегти рідне слово, врятувати своїх дітей від безпам'ятства й денационалізації.¹

Дуже швидко Карманський із пильного збирача емігрантських пожертвувань для ЗУНР перетворився на організатора і провідника культурного та громадського життя української еміграції в Бразилії. Завдяки його зусиллям 7-9 липня 1922 р. на всенародному конгресі в Дорізоні було засновано "Український Союз у Бразилії", який мав "розбудити і скоординувати всю енергію загалу до політичної емансипації, просвітньої та економічної праці..."². За свідченням очевидців, Карманський узяв на себе організаторську працю й саме проведення конгресу, виявивши при цьому величезну енергію і справжній хист дипломата³.

Сповнений ентузіазму та широких планів на продовження культурно-громадських починань, Карманський, здійснивши короткочасну поїздку до Відня, повернувся в Бразилію. Проте благородна праця письменника наштотхнула на сильний опір з боку клерикальних кіл еміграції. Після невдалої спроби усунути ченців-василіян із керівництва "Українським Союзом" він змушений був залишити редакторську діяльність у газеті "Праця", відмовитися від планів заснування школи, вчительських курсів, земельного банку і виїхати з емігрантської столиці Прудентополя. Про свою тривалу війну з василіянами Карманський докладно розповів у книзі "Чому? Причинки до місіонерської діяльності василіян у Бразилії" (1925). Відгомін цього прикрого епізоду, що приніс письменникові чимало тяжких переживань, знаходимо також у виданій під псевдонімом Гілярій Макух збірці сатиричних віршів "Бразилійські співомовки" (1925), позначеній подекуди надмірним фактографізмом, та у великій розміром ліро-епічній поемі "Плач бразилійської пуші" (1926).

Незважаючи на деяку розтягненість та зайву деталізацію в описі, поема вражає високим пафосом патріотизму, утвердження безмежних творчих сил, мужності й витривалості рідного народу, сини якого, вимушено покинувши вітчизну, освоюють непридатні

¹ Карманський П. Хто ви такі? // Там же.- С.80-81.

² Карманський П. Між рідними в південній Америці.- С.130.

³ Див.: Календар "Українського хлібороба" на р.1928.- Порто Уніон, 1927.- С.66.

до життя бразилійські пуші і перетворюють пустирі та праліси, де не ступала людська нога, в квітучі сади. У ліричному пролозі-зверненні автор називає їх воскреслими велетнями, грізними завзягтям титанами. Нелюдський труд, щоденна боротьба за життя в сусідстві з хижим звіром та дикими племенами бугрів не принесли розкошів і достатку: переселенці, як і колись, працюють у лісових нетрях. Із розповідей-монологів Безродного, Смаги та Обуха, що становлять сюжетну канву поеми, постають неприкрашені, витримані в реалістичних тонах картини життя українських громад у новому світі. Автор підкреслює при цьому, що, яким би не був тягар фізичної праці та нестатків, ще важливішим було для емігрантів зберегти ознаки національної духовної культури, мову та звичаї свого народу. Постійна туга за батьківщиною, здавалось, поменшала, коли люди збудували на чужій землі свою церкву. Та сзуїти, прагнучи бути всевладними господарями людських душ, вороже зустрічаючи найменші спроби освітньої праці, внесли в церковну громаду розбрат, незгоди. В руслі кращих традицій громадянської лірики на Україні Карманський гостро викриває прояви пасивності, сліпої покорности, духовної рабства в суспільному житті переселенських громад.

Після розриву з василіянами, внаслідок якого перервалася плідна діяльність письменника в "Українському Союзі", відбувається ще один драматичний поворот у незвичайній долі Карманського. Бажаючи повної незалежності, він вирушає в лісову пущу глухої провінції Раншарія, аби завести господарство і власним трудом вирощувати кукурудзу, плекати тендітні кулики кави: "Я злився з хліборобами і живу так, як вони, і працюю нарівні з ними. ... Важко воно приходить наприкінці 50-го року життя, та психічно це справжній рай..."¹. За цими зовні безжурними словами криється справжня трагедія високоосвіченого інтелігента, письменника, педагога, який змушений, замість пера, взяти в руки "сокиру, сапу та рискаль"², стати "негацією себе самого"³. Боліла байдужість "львівських естетів", котрі, як гадав, викресляли його ім'я з літератури, невдачі, яких зазнав останніми роками в Бразилії. "...Я вже й від тих, яких я вважав сілдо нашої землі, від селян,

¹ Див.: Камінський І. Поет у пралісі // Світ. - 1928. - № 10. - С. 6

² Карманський П. Лист без адреси // Світ. - 1929. - № 1. - С. 3

³ Карманський П. Лист без адреси // Світ. - 1927. - № 17-18. - С. 4.

засмакував отрути, яку родить недовір'я простолодина до людини, що носить на собі тавро прокляття людини освіченої".¹

Не менш важкими були обставини родинного життя Карманського. Тривала розлука з рідними змушувала з особливою гостротою відчутти мовчазний біль дітей, дружини; до батька-вигнанця немовби озивався далекий сумовитий голос донечки:

*Може, тато затужить, заплаче,
Нагадає сиріт своїх бідних,
Забанує до піль наших рідних
І покине скитальство бурлаче.²*

Ще в 1924 році помирає син поета, Роман, - це була третя дитяча смерть у родині Карманських. Згодом, коли рідні прибули до Бразилії, поетові не вдалося влаштувати для них затишного й спокійного життя: пробувши півтора роки, дружина з донькою та найменшим синком - "бразилійцем" вимушена повернутися до Європи.³ А поет, покинувши 22 березня 1928 року борт пароплава "Монте Олівія", на якому провів найрідніших людей до Сантосу, знову прямує "в пушу - лущити кукурудзу, щоб мати гроші на заплата боргів у крамницях"⁴. Ще кілька років самотності, тяжкої праці на своїй "шакарі" "Ейрене" в лісах Сан-Пауло, відчайдушних, хоч і безрезультатних, зусиль вибитися з нестатків, і Карманський назавжди покине Бразилію.

У 1931 р., отримавши дозвіл польського уряду, письменник повернувся на рідну землю. Педагогічна діяльність у Дрогобицькій гімназії, творча праця, родинні турботи заповнюють дні недавнього бразилійського фермера, колишнього дипломата ЗУНР, якому в умовах, що склалися, було непросто знову ввійти в літературне життя краю. Молодше покоління галицьких поетів, виховане на ідеях Д.Донцова, скептично ставилося до літературних "батьків", в тому числі й до учасників "Молодої музи", вважаючи їх творчість застарілою. Важко налагоджувалися зв'язки з гогочасними львівськими виданнями. Давні дружні стосунки з А.Крушельницьким привели Карманського до журналу "Нові шляхи", який у 30-их роках почав подавати великі добірки віршів

¹ Карманський П. Лист без адреси // Світ. - 1929. - N 2. - С.9.

² Карманський П. До образу Лідусі // Календар "Українського хлібороба" на р. 1926.- 1925. - С.26.

³ Карманський П. Лист без адреси // Світ 1929. - N 2. - С.10.

⁴ Там же.

поета під загальною рубрикою "Останні могікани". Можливо, з огляду на псевдонімний характер публікацій (вірш друкувався за підписом Лесь Могильницький) ця частина спадщини Карманського, що становить органічне продовження збірки "Al fresco", щлком випала з поля зору дослідників. У свій час пьєрки Б.Кравців натякнув на авторство Карманського, докоряючи йому за співробітництво в пробільшовицьких "Нових шляхах"¹. Між тим шкєл "Останні могікани", що за розміром дорівнює чималій збірці, становить неабияке явище в розвитку української сатиричної поезії. Незважаючи на часом роздратований і понад міру загострений тон на адресу окремих упізнаваних осіб і явищ, що загалом характерне для запальної натури Карманського, ми знаходимо тут справжні шедеври їдкої, дошкульної сатири, які узагальнюють типові риси міщанської самозакоханості й угодовства інтелігентних обивателів ("Позитивісти", "Реальні політики", "Пацифісти"), їх пусте мрійництво ("Наш пасіяне", "Маріонетково"), перекручення на власну користь недавньої історії ("Наша мемуаристика", "Signum temporis"), байдужість до генія нації І.Франка ("На смерть І.Франка", "У позиченому гробі"). Точністю деталей, глибоким знанням життя й людської психології вражають нищівні, виписані гострим, несхибним пером майстра сатиричні портрети різномасних політичних спекулянтів, удаєтих пристосуванців і шукачів теплих "синекур", кар'єристів, позбавлених національного сорому й людської гідності ("Ідилія", "Кандидатська промова", "Мені однаково...", "Блажен муж... ", "Поставлю хату і кімнату...").

Значним набутком Карманського цих років стала книжка спогадів "Українська богема" (1936), задум якої пов'язаний із відзначенням 30-річчя "Молодої музи". Вийшовши за рамки означеної теми, автор зумів дати широку панораму культурно-мистецького життя в Галичині початку ХХ ст., яке проходило під могутнім впливом діяльності І.Франка. Низка яскравих портретів діячів українського письменства складається в книзі у загальну динамічну картину літературного процесу, в якому відбувалося естетичне оновлення, посилювалися тенденції, характерні для європейських літератур на межі століть. Своє певне місце займала в цій строкатій картині і творчість "молодомузців", що, за

¹ Див.: б. к. Слово на "слово до молоді" // Обрл.- 1936.- № 12.- 23 квіт.- С. 1.

твердженням автора, становили одну духовну сім'ю, в якій кожний намагався зберегти власне обличчя¹. Із тексту книги ясно, що поезію "Молодої музи" й загалом явище українського модернізму Карманський слушно розглядав як цілком закономірний і плідний етап у розвитку української літератури в системі загальноєвропейського літературного процесу, невід'ємний від поступу в інших сферах культурної свідомості нації.

Вересень 1939 року приніс зміни, до яких старший поет придивлявся з настороженістю й пильною увагою. Возз'єднання рідного народу оживило сподівання на позитивні зміни в житті трудящих Галичини. Карманський переїздить до Львова і з молодечим завзяттям віддається громадській і творчій праці. У вересні 1940 року він прийнятий до Спілки радянських письменників України, обраний до правління Львівської організації Спілки, увійшов до редакційної колегії новоствореного журналу "Література і мистецтво". У цей час поет багато виступає на літературних вечорах, різноманітних зустрічах і зборах. 30 січня 1941 року в клубі письменників Києва відбувається його творчий вечір, на якому автор читає свої "Кримські сонети", написані під час відпочинку влітку 1940 р. в Коктебелі, що були схвально прийняті присутніми². У душі тих років Карманський не міг не віддати данину славослов'ям на честь Червоної Армії та "батька Сталіна", що негативно позначилося на нових віршах у книжці вибраного "До сонця" (1941), обезцінило видану згодом збірку "На ясній дорозі" (1952). Та помічаємо й інші факти. Прізвище Карманського не значиться серед тих письменників Львова, які, готуючись до 25-річчя Жовтня, "взяли на себе зобов'язання" написати на тему сучасності нові твори великих форм³. Тим часом на суд громадськості на поширеному засіданні правління Львівської організації Спілки письменників він виносить поему про І.Франка⁴; взявши участь у відзначенні 50-річчя П.Тичини, знаходить у собі мужність умістити серед ювілейних матеріалів журналу "Література і мистецтво" вірш-послання, зміст якого цілком розходився з офіційною концепцією творчості поета,

¹ Карманський П. Українська богема.- С. 43.

² Літературно-мистецька хроніка // Література і мистецтво.- 1941.- N 2.- С. 57.

³ Див.: Сучасна тематика в творчості Львівських письменників // Література і мистецтво.- 1941.- N 4.- С. 36.

⁴ Див.: Література і мистецтво.- 1941.- N 1.- С. 31.

викладеною в статті А.Тростянецького¹; посилено працює над перекладом "Божественної комедії" Данте (переклад поеми досі повністю не опублікований).

Уже після війни, 17 листопада 1947 р., відбувається судилище і над "трубадуром реакції", "запеклим буржуазним націоналістом", "вихованцем цитаделі мракобісся - Ватикану": Карманського виключають із Спілки письменників, починають цькувати в пресі. Після допитів у застінках КДБ життя письменника поступово згасає².

Більше відомий як талановитий лірик, Карманський був чудовим майстром прози. Всі його твори різних прозових жанрів об'єднує спільна риса, яка дозволяє одразу розпізнати єдиний почерк, єдину творчу індивідуальність, - ліризм. Ця риса виявляє себе і в суб'єктивному тоні довірливої розмови з читачем, і в емоційно забарвлених описах, і в яскраво вираженому автобіографізмі творів. Про що б не писав Карманський, він завжди пише про себе, про власне сприйняття дійсності. Уже в самому підході до тем, навіть у їх виборі відчувається суб'єктивність, що диктується внутрішньою потребою саморозкриття особистості творчого складу, логіка життєвої поведінки і все коло інтересів якої підпорядковане постійній інтенсивній творчій праці. Так, досліджуючи майстерність пісень Оссіана, Карманський висвітлює передусім цікаві для нього як поета-лірика питання про роль образів природи в ліричному зображенні, про різноманітні прийоми відтворення найтонших відтінків людських настроїв і переживань³. Карманський-критик, звертаючись до поетичного досвіду Гейне, Кардуччі, Рапізарді, Пасколі, в ліриці яких знаходив мотиви, суголосні власним творам, звертає увагу на такі важливі проблеми, як автобіографічний елемент у творчості, поезія і визвольний рух народу, суспільний резонанс творів мужнього громадянського пафосу і, навпаки, м'якого, мрійного, притишеного звучання. Розглядаючи питання літературної критики, Карманський торкається болючих для нього

¹ Літературно-мистецька хроніка // Там же.- С. 60. Поеми про Шевченка та Франка вийшли окремою книжкою: Карманський П. Поеми. Шевченко. Його дорога.- К.: Рад. письменник, 1941.

² Див.: Ярема С. Карманський Петро Сильвестрович // Тернопіль.- 1992.- Додаток 3.- С. 20.

³ Карманський П. Кілька слів про Оссіана // Світ.- 1906.- N 12-13.- С. 199-203.

моментів сваволі, некомпетентності в судженнях, спрямованості критики на особу, а не на твори письменника¹.

Та ж сама закономірність, підпорядкованість усієї творчої праці внутрішньому процесу саморозвитку митця лежить і в основі перекладницьких зацікавлень Карманського, серед яких на першому плані - улюблені італійські поети, Е.По, роман Уго Фосколо "Останні листи Якопо Ортиса", романтична трагедія Ф.Грьєпарьера "Хвилі моря і любові".

Не випадково з огляду на яскраву суб'єктивну забарвленість писань Карманського є схильність письменника до форми листів, ліричного щоденника, до вільної, не скованої сюжетом розповіді, в яку природно вплітаються роздуми, спогади, психологізовані стилі портрети та жанрові спенки. Епічні герої Карманського - це фактично автогерої, психологічні двійники письменника, близькі до ліричного суб'єкта його поезії. Саме таким є Святослав Петрович - герой роману-дилогії "І в огні її окраденою збудягь" (1921), також досі повністю не надрукованого. За спостереженням Л.Рудницького, який опублікував частину першої книги роману - "Кільця рожі", у творі "майстерно змальовано життя українського митця у Римі на початку нашого століття, подано образ української богеми у Львові та накреслено пробудження українського національного духу в Галичині й на Великій Україні"². Життєва історія Петровича, що частково будувалася на біографічній канві молодого Карманського, - це історія формування особистості українського інтелігента, поета, який прагне докласти сил до культурного розквіту свого народу. Він переконаний, що нація, яка "порозгублювала серед історичного лихоліття" скарби своєї духовності, занедбала мову, "бувальщину", неодмінно поверне собі їх: "І саме тому вона потребує нас, каторжників, що добували б з надра її душі її золото..."³

Той самий тип героя, - в іншій добі життя, на новому етапі духовного розвитку, - постає в незакінченій повісті "Аранії", уривок з якої під назвою "В поті чола" автор у 1929 р. опублікував

¹ Карманський П. Для чого упадають наші видавництва? Принагідні уваги // Діло.- 1911.- № 9.- 12 січ.- С. 3-4.

²Рудницький Л. Петро Карманський - поет, політик, патріот // Сучасність.- 1989.- № 3.- С. 16.

³Карманський П. Кільця рожі // Сучасність.- 1989.- № 4.- С. 26-27.

на сторінках "Світу" (№ 10-12)¹. В образі Остапа Думи неважко впізнати Карманського часів його легендарного змагання з бразилійською пушею. Як і Святослав Петрович, цей герой уперто працює для своєї нації, але зараз це вже не тільки письменницька діяльність, а й фізична праця, що поєднується з місією ідейного вихователя громади переселенців у глухому закутку Бразилії. У творі знайшли відображення думки Карманського про зближення інтелігенції з народом, повернення творчої людини до землі, про складність стосунків небуденної особистості і маси.

Питання про духовну еволюцію свого літературного автогероя Карманський суттєво доповнює в "Листах без адреси" (1927-1928), які, попри всю їх біографічну точність, документальність, можна віднести до жанру своєрідного ліричного роману в листах. Як вдумливіший художник, Карманський у своєму власному житті побачив "чудовий артистичний дисонанс і тему для справжньої драми, драми глибшої і ширшої, ніж усі на українській мові написані трагедії"². Ситуація, коли "поета, який посивів у школі, гонять до безрог і до садження солодкої картоплі"³, безумовно, трагічна, але в духовній самореалізації особистості вона, за думкою Карманського, корисна, оскільки відіграє роль пробного каменя, суворо перевіряючи людину на витривалість і міцність духу. Цікаво, що "Листи без адреси" та "В поті чола" будуються на одній і тій же фактичній основі, взятій із життя автора: мрійник і естет, який колись марнував час "у каварнях усіляких європейських столиць, позіхав від нудьги, спалювався тугою за чимось, що ще ні один філософ не означив"⁴, опинившись у пралісах, не розгублюється і не схляєє голови перед труднощами. Відірваний від цивілізованого світу, він знаходить насолоду в поверненні до здорових природних засад життя. У цій своєрідній спробі психологічного самодослідження, у з'ясуванні причин, які зробили можливим такий нелегкий душевний перелом, Карманський, як і завжди, звертається до традицій і цінностей

¹Карманський, очевидно, мав на увазі саме цю повість, зазначаючи в книзі: "Крига темряви" (Львів, 1957), що він привіз із Бразилії "рукопис незавершеного роману" (с. 85) та що працював після повернення з еміграції над твором про "життя українців під тропіками"(с.89).

²Світ.- 1929.- № 1.- С.3.

³Світ.- 1927.- № 17-18.- С.4.

⁴Світ.- 1929.- № 1.- С. 4.

народного життя, утверджуваних, зокрема, і в кращих творах національної літератури. "Чи Ви вдумувалися коли в душу книжки Кобилянської "Земля"? - запитує, немовби несподівано, автор "Листів без адреси".- А годиться! Це найкращий роман галицької землі" ¹.

Справді дивовижна й повчальна еволюція поета безмежного смутку! Зрозуміти Карманського можна тільки в єдності його життя і творчості, крок за кроком проходячи разом із митцем крутими життєвими роздоріжжями, простежуючи різні етапи складного процесу духовного становлення й розвитку цієї самобутньої особистості, в якій були свої вершини і низини, що яскраво відзеркалилися у творчості. Зробити це в повному обсязі буде можливо тільки на основі вивчення всіх біографічних та архівних матеріалів, багато з яких досі залишаються недоступними для дослідників. Творчий доробок митця становить невід'ємну частку нашої національної культури, якою не маємо права нехтувати. Шлях Карманського від доволі вузького кола суб'єктивних настроїв ранньої творчості до охоплення найширших горизонтів життя й духовної сфери людини, від суспільної індиферентності до високого пафосу патріотичних та громадянських почуттів, відбиваючи еволюцію конкретної творчої особистості, органічно входить у розвиток літературного процесу першої половини ХХ ст. і становить один із проявів ідейно-художнього збагачення та оновлення українського письменства. Художник високої культури слова, справжньої глибини дризму, тонкого психологічного аналізу, Карманський повинен посісти належне йому місце в історії нашої культури.

Лідія Голомб

ІЗ ЗБІРКИ "З ТЕКИ САМОУБИЙЦЯ"

*Пекольний жар; жажда в`ялить -
Кругом піщане море...
Диви! Оаза! Там біжить
Нещасний путник - боресь!
Послідніх сил ще раз добув.
Руслю ріки розкрилось...
Біжить щосил, пристав, глянув -
Марою все розплилось...*

*І я з бідю свій тягнув
Тяжкий леміш по ниві.
Про людську долю я забув,
Не знав, що дні щасливі.
В безвір`я море я пірнув,
Страдав пекольні муки!
Поволі був би-м так заснув,
Не знаючи розпуки.
Як мрія, ти на шляху стала,
Як сонце, ясна, гожа.
Збудився я; душа бажала
Полинуть в рай... О Боже!
Ледви всміхнулось щастя-сонце,
А вже у тьму запало.
З розпукою гляджу в віконце:
Пропало, ох, пропало!*

*Заскоро ви, цвіти
Весняні, зацвіли,
Заскоро ти, серце
Моє, любило.
Притиснуть морози,
Голівка знидіє,
Покине тя мила -
І серце замліє.
Веснівка! Ще лютий,
Сподійся ще зради!...
На хорєє серце
Нема ліку-ради.*

ІЗ ЗБІРКИ "ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ"

Посвячую Тим, що своєю цінною
кров'ю зміли з Народу України
ганьбу рабства.

Автор

В ПЕРШІ РОКОВИНИ ПАДОЛИСТА

Благословенна будь священна хвиля,
Благословенні невриручі дні!
Ви розтовчили Велетня з безсилля
І сили люду, скам'янілі в сні,
Збудили чудом на геройське діло.

І сталося чудо!.. Лазарове тіло,
Закуте в гробі три дні, три віки,
Воскресло, встало, кровію скипіло
І, меч двосічний взявши до руки,
Пішло до бою з темним духом смерти.

Лиш підлий хоче добровільно стерти
Своє нікчемне ймення з карт буття.
Ім'я герой не таке, щоб вмерти
І понестися в безвість забуття!
Воно від роду пом'янеє до роду!

Нехай святиться гордий стяг Народу,
Який простерся на верхах Карпат!
Він сошиє море сколихнув до споду
І, збивши хвилю в дикий водопад,
У скелю грянув - аж здригнулись гори!

І від надхмарних шпичів Чорногори
Аж до плодючих понадсянських піль
Знялася пісня, як бурхливе море:
Нехай пропаде наш відвічний біль!
Осанина гордим Лицарям! Ми вольні!

Ми вольні! Даром ворота невольні
Повстали проти наших вічних прав,
І даром наші здобутки мозольні
Варшавський злодій підступом закрав -
Ми вольні, браття, і ми будем вольні!

ВИ ТЯМИТЕ? - РАБИ!

*І досі мріємо, і досі мліємо,
Коли згадаєм диво,
Як биті тугою, сталіні потугою,
Ми вийшли з сіл на жниво,
І бренькіт наших кіс
Кривавий клав покіс.*

*Немов тчаровані, збудились сковані
Дрімучі наші сили;
І, п'яні славою, йшли ми лавою
І день і ніч косили.
Вкидали ввесь наш біль
В загони рідних піль.*

*Ланами й борами, степом і горами
Неслися ми, мов Диви,
Гриміли хорами й на храм прапорами
Пристроювали ниви -
І трупом по полях
Мостили волі шлях.*

*Коліна гнулися, і в серці чулися
Ангельські легкі крила;
Бажалось линути, весь сум покинути -
Журбу, що груди нурила,
Жбурнути в забуття
І пригорнуть життя!*

*І досі мріємо, і досі мліємо,
Коли згадаєм диво,
Як биті тугою, сталіні потугою,
Ми вийшли з сіл на жниво -
На свято боротьби.
Ви тямите? - раби!*

ЖЕРТВА

*Ти йдеш, мій сину? Що ж! Іди здоров!
Тебе спляяти я не маю права.
Даремний жаль, як кличе слухина справа,
Як з України ворог точить кров.*

*Твій батько вік свій скоротав в ярмі
І вмер, не чувши заклик до зброї.
Сьогодні дивом взялися герої
І рвуться пуга в віковій тюрмі.*

*З могил війнує лицарський гордий дух -
Воскресли сотні. Лопотять прапори,
І пісня віри в`ється понад бори,
Горить завзяттям давній слабодух.*

*Ідеш вже, сину? Що ж... іди здоров!
Я радуюсь, хоч серденько зранене.
Та тям собі, що ти один у мене...
Хоч врешті... Що ж! Пречиста твій покров...*

*Взяв неньчин поцілун, і безмір піть
Вхопив його, як човен морські хвилі.
А мати впала у німім безсиллі
І пригорнула невимовний біль.*

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

*Одного я тебе в широкім світі маю,
Підеш - і впаде ніч на соняшний мій рай,
І сум осінніх днів мене зморозить в маю.
Та серце не пестить, як кличе рідний край!*

*Іди! Лиш Бог один мій жаль бездонний змірить...
Підеш - і повалюсь душею у безкрай,
І втрачу все, у що бездольне серце вірить.
Та годі не йти, як кличе рідний край!*

*Іди! Повернешся, тоді почнем наново
Співать перервану симфонію про май.
Поляжеш - Боже!.. Біль зморозить в мене слово
І скам`янить думки. Та годі: кличе край!*

*Під серцем в мене спить наш первісток любови.
Я помстою наллю його серденько вкрай!
Повір, не виждеться надармо жертва крові...
Ідеш? Ох, Боже!.. Йди! Взиває рідний край!*

ПОРВІМ НА КОБЗАХ СТРУНИ...

*Порвім на кобзах струни скорби й туги
І не співаймо співів надмогильних!
Заграймо громом дикої потуги
І визвім з гробу лицарів всесильних!*

*Спустім нарешті духа з оборожі,
Яка нас душить вже цілі століття!
Як буря гряньмо в полчища ворожі
Й візьмім під ноги наше лихоліття!*

*Невже нам вічно у шлії ходити
Тяглом неситих завислих сусідів?
І в судорогах болю приводити
На світ бездольних кволих Ніобідів?*

*Невже ім'я героїського народу
Навіки вмерло для його ж потомства?
І писано нам згинути без роду -
В хижацьких кігтях зради й віроломства?*

*Невже кров Гошти в наших рабських жилах
Не має сили вдруге закипіти?
І ми, сп'янілі, на старих могилах
Навіки будем плакати, скорбіти?*

*Геть, хорий смуток і журба безсильних!
Порвім на кобзях струни болю й туги!
І не співаймо співів надмогильних,
А граймо громом гніву і наруги!*

МИ НА ЖЕРТВІВНИК ДІЙ...

*Ми на жертівник дій усю поклали долю:
Майно, життя і кров - поклали, що змогли.
З пожогов та руїн ми ледве зберегли
Для йдучих поколінь героїський епос болю.*

*Бездольні вигнанці, подавлені журбою,
На судище несем терновий наш вінець.
Ми не лукавили - і впали, як борець,
Що став на боротьбу з каміною судьбою.*

*Невже нам ще й тепер лиха присудить доля
Добути тільки скарб нових могил і ран?
Невже об лід людства розіб'ється таран
Кривавих наших мольб? Най буде Божся воля...*

*Ми на жертівник дій вергли останки віри.
Коли ж нас заведе останія ще весна,
Нам лишиться одчай! А зброя це страшна!
Вона не знає жерств, ні стриму, ані міри!*

ЗАДУШНИЙ ДЕНЬ 1919 р.

*На кладбища спускає небо тіни
І присипляє надмогильну тугу.
Проснулись сови і гукають: пугу!
А вітер дзвонить в струни мандоліни.*

*Гроби дримають. Наче сірі птиці,
Які до стада туються з морозу,
Одні при другім ждуть на теплу сльозу,
На вбогу лепту пахощів китиці.*

*І ждуть надармо. Кат, що рив могили,
Стопнав всі квіти і закрив нам сльози.
І ми поникли, як на вітрі лози,
І в нас немає до ридань вже сиш.*

*Простіть, герої! Та насніє хвиля,
Коли з лампад на кладбищах займється
Така пожежа, що земля здригнеться!
Тоді на ката зродиться Антиця...*

*А поки що дримайте під хрестами,
Аж вас розбудить ніч Варфоломея.
І хай вас гріє снігова кирея,
І хай вам плачуть дерева листками.*

16 ЛИПНЯ

Cum subit illius tristissimae noctis imago...
Ovidius.

*Прийшов останній акт трагедії народу.
Прогував послідній стріт кривавих Тернопіль,
І ми пішли на Збруч, пішли шукати броду.
За нами гнався лях, а в нас стогнав наш біль.*

*Голодні, в крові ран, несли ми наше горе
Й не бачили в п'ятьмі дороги з-поза сліз.
В непевності й журбі щеміло серце хоре:
Тут кат-аристократ, там п'яний горлоріз...*

*І де нам припочить, замученим до скопу?
Де голову склонить, розпалену вогнем?
Позбавлені тепер батьківського загону,
Ми вигнаїці. Куди ж? Куди тепер підем?*

*Узяти кріс до рук і тим одним шабосм,
Який нам ще остав, спасти геройську честь?
Та там по селах кат вбивається розбосм!
Там пекло піднялось! Від кого ж прийде месть?*

*І ми пішли на Збруч. Нічні вмирали тиші,
І на глухих полях родився день. Вкїці
В заграві ранковій замаревїли стїши
Камїнишх берегїв. Ми сперлись на ріці.*

*Здавалося, хтось лїд поклав на наші груди,
Здавалося, серця стиснув тїсний обруч.
І що нам принесли геройські наші труди?
І сльози потекли у каламутний Збруч.*

*Сходило сонце. Ми ішли блїді, без слова
І пили серцем бїль сирїтства й самоти.
І, хоч ридала в нас розпука стоголова,
Ми прапор наш несли до певної мети...*

РОЗГРОМ

*Скінчилось. Розгроженї, розбитї,
Зїйшли борці з насїтьних дїй всесвіта.
Осталися одні гроби наритї
І бїль сирїт. Comedia finita...*

*Скінчилось... Перфїдний лях з варваром
Празнують пир на кладбищі народу.
І нам остав, облагнений пожаром,
Лиш епізод кривавого рапсоду.*

*Нехай і так. Та це лиш перша дїя,
Лиш перший вал нестримної потопи.
Амїнь, амїнь! Поругана надїя
Обернеться в трагедїю Європи!*

*Прийдуть, прийдуть страшні жнїва Немези,
І грїх пожне гїркий свїй плїд відплати!
А поки що палючий бїль і слези
Вїдучать нас любити і прощати...*

НЕ СПИС МОНГОЛЬСЬКИХ ОРД...

*Розгромили тебе, і ти зомлів в боях,
Бездольний Велетню з українських степів!
І знову замїв в буйних твоїх гаях
Прагничий дифїрамб, грїчкий надїйний спїв.*

*Не спис монгольських орд, не злоба дикаря
Тобі копали гріб на вимерлих полях.
Тебе зранив твій брат, вчорашній раб царя,
Котрому ти пробив до визволення шлях.*

*Сусідом скований, дітьми обльований,
Ідеш Голгофою німий - один одним.
Поруганий, слабкий, на смерть скатований,
Несеши важкий твій хрест і падаєш під ним.*

*Померкла лілота твоїх квітучих нив,
Від диму почорнів твій ясний небосхил,
І непомірний біль тебе закам'яшив
І пригвоздив на хрест нових твоїх могил.*

*Не спис монгольських орд, не злоба дикаря
Тобі копали гріб на вимерлих полях.
Тебе зранив твій брат, вчорашній раб царя,
Котрому ти пробив до визволення шлях.*

ЗА ЗБРУЧЕМ

Пам'яті сот. Вол. Яремч

*Горять огні, і ясність б'ється з тьмою,
Що налягла глухий подільський ліс.
Від пилу шлях окутався габом,
І мовчанку вечірнього спокою
Приборкує клетотання коліс.*

*Горять огні. Іржуть в чагарі коні
І порскають від прохолоди рос.
Дрімає ліс, похнюплений в присонні,
І молиться. Під лісом на вигоні
Підковою розкинувся обоз.*

*Горять огні. В обозі скрипка плаче
Й регочеться, сп'яніла тугою,
Оплакує гірке життя козаچه,
Покинуте на вигнання бурлаче,
Скалічене терном, наругою.*

*Горять огні, кривавлять перелоги
Й розпалюють одчайний регіт струн.
І козаки беруть свій жаль під ноги
І, збіджені знемогою дороги,
Пускаються в присюди, мов бурун.*

*Горять огні. Сміється в скрипці горе,
Розковане зі серць розлукою.
Дуднить земля: здається, п'яне море
Товче грудьми об надбережні гори.
Іде танок надій з розлукою.*

ЖДАЛА МОЛИЛАСЯ...

Славі Яремовій.

*Ждала, молилася смутком і тугою,
Поки не впилася горем, наругою.*

*З Вішиці прислано вістку сестрицею:
Вам вже судилося жити вдовицею.*

*Вийшла на вулицю, вкрита жалобою,
І над сирітками стала Ніобою.*

*Двос, як зіроньки - тільки дивитися.
Де ж їй з бездольшими, де прихилитися?*

*Встала, пустилася полем, покосами,
Сльози втираючи жовтими косами.*

*Діти втомилися і спотикаються.
-Де будем спатоньки? - в мамі питаються.*

*Цить, мої радощі! Прийдем до таточка,
В нього є з ліжечком захисна хаточка...*

*Присмерк розгублює тієї прилудю,
Мати з сирітками блудить прилудю.*

СВЯТИЙ ГЕРОЮ!

*Святий Герою з наддністрянських долів,
Закам'янілий в болю під хрестами!
Бездольна жертво хатніх королів,
В дім Путифара продана братами!*

*Ти, злим сусідом зраджений пікчемню,
Як лев, боровся за воскресшу волю,
Та море крові вилив ти даремню.
І впав як лицар на кривавім полі.*

*Ти розлучився з власною землею,
Оставив діти і батьків бездольних,
Писав в пожежі горду епопею
І груди кривавив у боях некольших -*

*Та не зломився у жорстокій січі
І не подався під чужу егіду!
Ти прапор волі в Київ виніс двічі,
І двічі в Лаврі дзвін вітав перемогу.*

*Святий Герою з наддністрянських долів,
Закам'янітий в болю під хрестами!
Безвольна жертво хатніх коромолів,
В дім Путифара продана братами!*

*Хто вгляне в душу, горем накупіту,
Що на Голгофі пила жовч-отруту?
Ти з бруду хамства виніс сніжнобілу
Батьківську славу і, забувши скруту,*

*За честь Крайни клався на жертвеник
Козлом за підлість і провини брата.
Й тебе продали за марний сребренник
Тяглом до плуга польського магната...*

*Ти двічі в Київ стяг носив переможний -
Й тебе продала підлість легкодуха.
І хто загляне в прірву твого духа,
Святий Герою, Мученику бідний!*

ТАКОГО СОРОМУ ДОЖИТИ!

*Такого сорому дожити -
Піти в ярмо раба рабів,
Гробокопателю служити,
Що тисячі налив гробів,
І кладбищем зробив країну,
І насадив на ній руїну!*

*Дожити сорому такого
І жити, жити під батогом,
Носить тавро ярма рабського,
Дивитися, як пси кругом
Жакують люд наперегоши
І орють ним його ж загоши!*

*Дожити сорому! Ходити
Поруганьм в чужій шлії,
Дивиться, як бутні бандити
Плетуть на брата нагаї,
Хиріти під страшним обухом
І нидіти невольним духом!*

*Дожити сорому! Конати
Під чобітьми нікчемних орд,
Дивиться, як святі пенати,
Осквернені багном погорд,
Палять нам груди огнем прокльону,
Женуть нас з рідного Сіону!*

*Проклята будь страшна година,
Проклятий будь злощасний день!
Нехай забуде нас родина,
Хай серце в нас спалить огонь!
Бо ми не мали ваги вмерти
І побідить наругу смерти.*

РОЗВІЯЛИ НАС БУРІ...

*Розвіяли нас бурі, громи
По бездоріжжях чужини.
Сумують пустою хороми,
Ростуть на нивах бур'яни.
Гей! Гей!*

*Ніхто не знає, скільки болю
В серцях закаменіло в нас!
Гей, потоптали нашу долю -
Лиш сниться нам щасливий час.
Гей! Гей!*

*Під людським тинням зебраками
Розгублюємо п'яний сум,
І світ кидає нам з кістками
Свою погорду, лайки, глум.
Гей! Гей!*

*Ідуть літа, а ми з торбами
Верстаєм все безцільно путь.
Не можем бути ні рабами,
Ні вольними не смієм бути.
Гей! Гей!*

ОТЧЕ НАШ!

*Ох, Отче наш благий, котрий цариш на небі
І вказуєш цій вселеній правий путь!
До тебе ми з низин звертаємся в потребі
І молимо з глибин: ласкав нам, Батьку, будь!*

*Цілий наш земний глоб пірнув в потоку крови,
І зависна рука тиранії нас б'є.
Врізьби нам, Всеблагий, в серця скрижаль любови,
Нехай святиться все святе ім'я Твоє!*

*Ми знаємо, що ми нікчемний пил дороги,
Котрий здуває час і губить в сірій млі.
І ми безраді йдемо крізь присмерки тривоги:
Твоя будь воля скрізь - на небі й на землі!*

*Нам ворог наш закрав криваві плоди поту,
І наших кволых чад ссе голоду поліп.
Поглянь на земний ад і вкороти скорботу!
Та дай нам, Отче наш, насущний чорний хліб.*

*Ми знаємо, що ми чимало нагрішили,
Прости нам сліпоту слабій волі й тіл!
Та катові прости у нас немає сили...
Ох, Отче, не жадай від нас надлюдських діл!*

*Наш човен без весел несеться океаном,
Над Сціллою спокус, над кратером жадоб,
І як мімозі бут'є над п'яним серцем паном?
Не дай, щоб в сіті впає слабій, нікчемний хроб!*

*Як ті голодні пси, що гонять кволу лашу,
Лукаві вороги несуть нам ад терпін'я
І неминучу смерть. І ми, стоя́ над хляшию,
Благасмо Тебе: розгром ляхів! Амінь.*

УСЕ ЯК В КАЗЦІ...

*Усе як в казці... Вийшли з підземелля
Якісь незнані лицарі-герої,
І вмило віджила приспана пустеля
І загриміла покличком: "До зброї!"*

*Усе як в казці... Тихо, непримітно
Із сіл піднявся семий вал потуги -
І розплилася темінь безпросвітна,
І вмерли наші вічні смутки й туги.*

*Усе як в казці... Здивувані чудом,
Мечі пустили з рук бутні сусіди -
І дука станув перед хлопським судом...
Ми прагнували ясний день побіди.*

*Усе як в казці... Перейшло похмілля,
І нас збудила дійсність до кайданів...
І нам лишилось тільки задовілля,
Що нам на хвилю сніввся сон титанів...*

НЕХАЙ РОЗБИТІ МИ...

*Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбі та жалобі.
Наш дух горітиме в некальному вогні!*

*Хоча ходитимем у підлій обороні
І будем волочити важкий тягар заліз,
Та ворог не прикне своїх повік на ложі,
Дарма, що в головах у нього буде кріс.*

*І не присплять його диявольські тортури,
Що ними схоче він убить запеклий гнів.
Ми будемо в ярмі ходити як горді тури,
Яким з грізних зіниць б'ють лискавки вогнів.*

*І хоч обставить нас фалангою шпівонів,
Щоб викрасти нам з серць невимовлену реч,
Буде лякатись нас як скритих скорпівонів
І скрізь добачить наш грізний Дамоклів меч.*

*Нехай розбиті ми, нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбі та жалобі,
Наш дух горітиме в некальному вогні!*

ТИ СЛАВ ТВОЇ ПОЛКИ...

*Ти слав твої полки під стіни Царгороду,
Й корилися тобі дунайські береги,
Твій гордий скиптр горів багатством всего Сходу,
І заздрили тобі і друзі, й вороги.*

*Ти поміж два світи – культури і варварства
Поставив міць твою під пламеним мечем
І захистив прогрес від лютого варварства -
Та й сам в бою поник знеможеним плечем.*

*Однак ти випрямив твій гордий стан Ахілля
І дорого спродав квітучий твій загін!
Від придністровських круч до буйних нив Поділля
У тисячах могл записаний твій скін.*

*Народе мій, поглянь на ліпоту нетішину,
Що оповила в блиск старе твоє ім'я!
Струсни з твоїх грудей твою журбу осішину
І в гордощах душі зрости нове плем'я!*

*Не дай, щоби бастард, твоїм нагрітий духом,
Толочив буйний квіт твоїх священних піль,
Щоби твої сини, примішивши під обухом,
У заячих серцях замкнули рабський біль.*

*Не дай, щоби огонь завітного Хориву,
Що груди тобі палить, в душі твоїй помер.
Знімися на верхи надлюдського пориву!
Згадай лиш, ким ти був, а ким ти є тепер...*

БУДЕШ ПОВЗТИ, ЯК ЧЕРВ...

*Будеш повзти, як черв, під чоботом тирана
І цілуватимеш кулак, що б`є тебе.
Роситимеш берліз від вечора до рана
І проклянеш свій рід - свою сім'ю й себе.*

*Язик тобі присхне листком до піднебіння,
І підлий страх раба скує у тобі біль.
Замкнеш на дні душі твій ад, твої терпіння,
І сповідать їх меш лиш зимній пустці піль.*

*Буйне чоло твоє похилить на коліна
Невиплаканий біль, безсонная грижа.
Загубиш твій талан, бо неміч і руйна
Точитимуть тебе, як точить крицю ржа.*

*І житимеш сліпцем у примерках гігучих,
Бо сонечко тобі заступлять стада ос.
Будеш платити дань за дар квітоків пахучих,
За віяння вітрів і холод раних рос.*

*За свій собачий труд будеш, як пес, глодати
Кістки, що їх тиран покине зо стола.
І мусиш власну кров, твоїх дочок, оддати
На розкоші гнилим велителям села.*

*І даром слатимеш ридання Єремї
На судище глухих мінняїв душ в ярмі.
Сам Бог твоїх благань почути не зуміє,
Бо твій безсилий Бог умре в чужій тюрмі.*

ГАЛИЦЬКІ ЛИСТИ

I. ЛИСТ ЖІНКИ ЕМІГРАНТА

*Питаєш, милий, як у нас,
Чи не пора тобі додому...
О Боже мій!... Та ось Панас
Тобі розпише всю Содому.*

*Пішов москаль, відтак були
Германці, турки та мадяри.
Пішли й свої... Тепер прийшли
Якісь харцизи, чи татари.*

*Нас, мов худобу на заріз,
Гонили ген в німецькі гори,
Отам кропивою поріс
Самітний гріб Юрка та Дори...*

*Лишень байстрик мені остав...
Та краще, милий, не питати!
Як третій рік війни настає,
Нам дали поворот до хати.*

*Та, замість рідного села,
Застали ми глибокі ями.
І так три роки я жила
В холоднім льоху між полями.*

*Тепер нас вигнали і з ям...
Та годі всего написати...
Ох, чом не було москалям
Бездольних наших сіл оддати!*

*В селі як мухи люди мруть,
Лишаються одні лиш діти.
Буває, біль затисне грудь,
Що нікуди себе подіти...*

*Паши весною до ярма
Дівчат і парубків гонили.
А скільки з їм їх тюрма!
Та розказать немає сили.*

*Священик, загнаний в Сибір,
Вернувся був домів нарешті.
Та швидко за якийсь папір
Він опинився у Бересті.*

*Писати ще? Ні, не питайсь,
Бо серце розірветься з болю!
Ох, ради Бога, не вертайсь!
Чекай на кращу в краю долю...*

2. ЛИСТ СІРИТ

*Татунцю наш! Голодні, бідні,
Благаєм вас: прийдіть до нас!
Ми кинуті, самі, безрідні
І блудим світом самопас.*

*Мамуня вмерли ще весною,
Корову взяв нам магельон.¹
І ми спимо на купі гною
І мисм у дворі сальон.*

*З хатиши нашої лишився
Лиш комин і розбита ніч.
Маленький Юрчик застудився
І кинув нас на третю ніч.*

*На церкві повалилась баня
І коні в ній стоять тепер.
До школи ходять на "зібрання",
А вчитель наш в неволі вмер.*

*Давніше були в нас жупани
І Україна тут була,
Тепер ми пишемся "кабани"²
І всюди Польща в нас пішла.*

¹ Магельонами (легіонні) зве наріч польських жовніврів.

² Так глумливо прозивають ляхи українських козаків.

*Усі, що були козаками,
Кудись на панщину пішли.
Нам теж грозили нагайками,
І ми на польське перейшли.*

*Людей так б'ють!.. Багато битих
Від болю й мук зійшло з ума.
А кілька ям у нас наритих!
Та й, кажуть, ще іде чума...*

*Все, що на нас, - шинель дірава
І наша шкіра, гей кора.
А як бідуєм!.. Наша страва -
Помій з панського двора.*

*І так нам гірко, так нам важко,
Що завидуєм панським псам...
Не раз ми маму гудим тяжко,
Що й нас чогось не візьме там...*

*Ох, тату! Тату! Ми не годні
Стерпіти довше лютих мук!
Ми босі, голі та голодні.
Ох, вирвіть нас з гадючих рук!*

3. ЛИСТ ІНВАЛІДА

*Чоло склонивши у журбі,
Сиджу безрадний, безнадійний.
На крилах болю шлю тобі
Мої слова, мій сум незгійний.*

*Диктую лист. Ручний гранат
Взяв в мене руку ще під Львовом.
А пише лист старенький Гнат,
Що шлесь до тебе теплим словом.*

*Писать про себе? Все пусте:
Я поховав усі надії.
В моїй душі бур'ян росте,
І холод пустки в серці віє.*

*Неначе сниться все мені:
Окопи, луни, сніг, морози -
Голгофа. Врейти навесні
Страшний розгром. Ох сльози! Сльози!..*

*Зраненим я попав в полон,
І довелося терпіти пекло.
Та все те вже минулий сон,
І в пам'яті вже все поблекло.*

*В селі застав я тільки біль
І безпорадну, чорну тугу.
Журба з пустих осійних піль
Несла до хат грізну недугу.*

*Третиш вже людей нема.
Одні від тифу повмирали,
А других знищила тюрма.
Осталих до двора забрали.*

*А так нас б'ють!.. Та ні! Не мож
Розмалювати всего пекла.
Усе обман, брехня та лож:
Людина - це гісна встекла!*

*В селі рогаті чорти
Копитами тратують діти
І заглядають крізь плоти,
Чи де нема чим рук погріти.*

*Усе взяли, село пусте.
І тільки чутию скрик: для чого?
Однак страшніше всего те,
Що люди вже не ждуть нічого...*

*Нічого люди вже не ждуть
І мруть, як мухи в пугах сітки.
Роками чорні дні ідуть -
А порятунку нам нізвідки...*

4. ЛИСТ ЖІНКИ ВТІКАЧА

*Коханий мій! Твій лист здалека
Прийшов аж в перших днях мая.
Ти бачив, як струнка смерека
Від бурі звернеться?.. Це я.*

*Як ти пішов у світ за очі
І як злетіла татарва,
Нема мені ні дня, ні ночі:
Ні я жива, ні я мертва.*

*Сама не знаю, звідки сили
Находжу, щоб нести цей хрест.
П'ятнадцять раз мене трусили
І натякали на арест.*

*Вночі кружляли, наче круки,
І заглядали до вікон.
Казали, ти попав їм в руки.
З тих пір пішов від мене сон...*

*Благослови твою недолю
І вигнання тернистий путь!
Бо ти найшов в недолі долю.
Щасливий будь! Вдоволен будь!*

*Для тебе світять сонце й зорі
І зеленіє зелень піль.
Та ми бануєм, смутком хорі,
І скам'янілий носим біль.*

*Так топчуть нас!.. Та годі! Годі!
Немає барв, немає слів!
І тільки гнів кипить насподі...
З нас виростуть полки чортів!*

*Чи ждять тебе? Пішли морози,
Над вишнями хрущі гудуть,
На лавочку пошкли бози
І ждуть тебе, і ждуть, і ждуть...*

*Та я не жду... Лиш Ромчик бідний
Щодня сестричку потіша,
Що вже вертає тато рідний.
І завмира в мені душа...*

*І круки ждуть... Ні, ради Бога,
Будь там і тільки вісти шли!
Стежки до рідного порога
Тобі тернами заросли...*

5. ЛИСТ СИНКА

*Татунцю наш! Диктую мамі
Письмо до тебе. Що ж писати?
У нас однак, все ті самі
Рогаті - пси - чи як їх звать?*

*Редакцію твою розбили,
Й мені ходити нікуди.
А вулицю перехрестили.
В гімназії учать жиди.*

*Наш герб сховав я на піддашші:
За нього до тюрми беруть.
Як вернешся та придуть наші,
То знов його припну на груди.*

*На вулицю не йду: там треба
З дітьми по-польськи розмовлять.
А я... Ох, бачить Панбіг з неба,
Як хочеться мені гулять!*

*Ні з ким тепер ходити в полі
Збирать для мами в житті мак.
А маму все у грудях коле,
І так змарніла, зблідла так...*

*Ні з ким піти почуть, як кане
Спів жайворонка на загіг,
Ні з ким піти, як сонце встане...
Чи там, де ти, співає він?*

*Чи він там силе з неба тоши?
А соловій співає теж,
Як день у присмерках затоне?
Як ні - то як ти там живеш?*

*Під вікнами квіток немає,
Бо помиралі в бур'яні.
І серденько чогось зітхає,
Як з Лідкою сиджу в вікні.*

*Не маси, таточку, поняття,
Як любить Лідочка тебе!
Все кличе: тятя! тятя! тятя!
Весь день тебе додому зве.*

*А я описую, щоб знала,
Який ти. (Я ще не забув.)
Вона ж ще в пеленах спала,
Як ти, татунцю, з нами був.*

*Вернись, вернись, коханий тату!
Без тебе сумно нам усім.
Підемо швами блавату,
І все, татуцю, розповім.*

*Та ти вже скоро будеш з нами,
Я знаю: всі говорять нам...
Ти не покинеш нас і мами.
Та й як ти можеш жити сам?..*

6. ВТІКАЧ ДО СИНКА

*Душе моя! Коби я міг
Прийти до вас, до вас і мами,-
Я б не жалив побитих ніг
І лицев би до вас вітрами.
Я переміг би сотню гір
І сотню рік. Повір! Повір!*

*Зацвіли б ф`ялки під вікном,
Прийшло би сонце в нашу хату,
Садок під білим полотном
П`янів би медом аромату -
Ми повивалися б у сні
У соловейкові пісні.*

*Як сонце впало б до ставка,
Ходили б ми в садку стежками,
Тебе вела б моя рука,
А Лідку гріли б груди мами.
Гуділи б радісно хрущі,
В росі купалися б куці.*

*Коби я міг! Коби я міг!
Та прийде час, і знов жупани
Подільський відкриють переліз,
І впадуть з ніг моїх кайдани,
І злину пташкою до вас.
Ох, прийде час! Вір, прийде час!*

*А поки що терпи, терпи,
Моя розрадо, мій соколе!
Ми тут готовимо серпи
І ждем пори, щоб вийти в поле,
Бо йде велика хвля жнив...
Невже і в тебе дух занів?*

*Кріпися, синку, і стали
Ненавистю до ляха духа,
І Господа благай, моли,
Щоб не в`яшила нас засуха
І не сушила в нас надій,
Бо йде пора великих дій!*

*І жди мене! І ждїть мене,
Коли наллється в полі колос...
Скінчиться вигнання сумне,
Що сріблом білить в мене волос,
Ми будем знов гуляти вдох.
І будем вольні - свідком Бог!*

7. ЛИСТ ДО ГАЛИЧАН

*Ох, чую ваш безрадний біль,
Що кам`янить вам серце в груді!
І шлюсь до вас вітрами піль,
Як ви, сумний, без крихти злуди.*

*І я голубив казку мрій
І неба досягав руками.
Та казка злинула в вирій,
А мрію вбили нагайками.*

*Читаю горесні рядки
І затискаю з болю зуби.
Де наші ниви? Де садки?
І хто їх вирве з кігтів згуби?*

*Зійшов я десятки країв,
Де радісні пісні лунали,
І волос мій в журбі збітів:
Мене ніде, ніде не знали...*

*Ніхто не чув жагучих слів,
Які родила скорб і туга.
Нас знали тільки як волів,
На м`ясо добрих і до плуга.*

*Ніхто, ніхто тобі не брат,
Ти, гордий спутаний соколе!
Ніхто тобі не зломить ґрат -
Ні днесь, ні завтра, ні ніколи.*

*Тебе обсіли, мов сичі,
Твої далекі і сусіди.
Не вір брехлі - а куй мечі!
І вір у чудо, вір в перемогу!*

ЛИШ В ТОБІ, ВСЕБЛАГИЙ...

*Лиш в Тобі, Всеблагий, я бачу мого папа
І сповідаю гріх: прости мене, прости!
Не я хулю - клевету розкрита в серці рана.
Тобі поміг Симон на гору хрест нести -
А нам ніхто не брат... Прости мене, прости!*

*Ти висів на хресті, і очі розбишакі
Сльозами гасили жар Твоїх невмишних ран.
У нас серця від ран багріють, мов маки,
А довкруги хреста танок веде тиран.
Нас злоба світа б'є, немов важкий таран.*

*Прости мене! Карай злодіїв, що закрали
В моєму серці спів погідної весни.
Мене мої брати з колиски напували
Жагучим полином і трійлом сатани.
Не я Тобі хулю: це Кайш - вони!*

*Ти їх прости? Катів! Та я не можу, Христе!
В мені шаліє біть! За мною ходить жаль!
Погляну на село, на поле колосисте,
На небо, повне зір, - і їсть мене печаль,
І я... Прости мене! Та сльози ржавлять сталь.*

*Ти міг любити світ, за правду вбитий Христе!
Та я... прости мене! В мені святий огонь
Спалив любов дотла. Та серце в мене чисте!
Мені противна месть, немов немила вонь.
І руки мої їздуть на братній стиск долонь!*

*Мов келихи лелій, що стулені чекають
Ранкової роси, щоб розхилиться знов,
Дрімляють в нас серця і сходу сонця чають.
Хай брат увільнить їх з поганьблення оков!..*

НА РОЗГРОМ ПОЛЬСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ

(липень 1920 р.)

*На Вавилон брехні упав Аттілі гнів:
Лавиною пливе голодна месьть раба.
І гордий землекрад під ляком скам'янів,
Бо невмолимо йде караюча судьба.*

*І присмирнів хвастун. Він бачить край в огні,
І душу різьни змінає смертна дрож.
Скінчився карнавал і оргія брехні -
Остався тільки скарб французьких оборож.*

*Круг нього море сліз, руїна та цвинтар,
За ним несеться гнів, ненависть і проклін.
Отсе від різьни людству й культурі дар.
Дарма! На інший дар не міг здобуться він.*

*Це ж сон його дідів, пророчий заповіт,
І суть його змагань, і зміст його надій.
Він поверх тисяч літ лякав розбосм світ
І кров'ю все писав свій епос диких дій.*

*Скінчився епілог Ягайлового сну:
Останній землекрад на свій верта загін.
Бере з сусідських піль з поганьбленням грізну,
Криваву месьть раба, погорду і проклін.*

НА ПОЛІ ГАННІБАЛА¹

*На низині, яку вінчають гори,
Пристав герой, що ніс клятьбу відплати.
Вишу, в імлі, чайшися палати,
На стоках гір шуміли смутно бори.*

*І Рим відчув у совісти докори
За всі гріхи бутного аиената,
І він згадав всі злочини сенату -
І сплотив з тривоги та покори.*

*І вітер ніс за стіши зойки болю:
"Неи, Hannibal!" Він люто відімститься!
Прокляття нам і сором від неслави!"*

¹ Недалеко Риму, в албанських сунорбах, є долинка, що й досі зветься "Ганнібаловим полем", місце, де стояв побідний Ганнібал, що ніс помсту Римові.

*Герой мовчав, рішав ворожу долю...
- Чи скоро в нас свій Ганнібал явиться
І кине жах на вулиці Варшави?*

НА КРИВАВИХ РІКАХ

*На ріках, що несли на собі теплу кров,
Сиділи ми німі, і біть в нас кам'янів.
Об серце наше товк синів одчийний зов,
І душу нашу гриз осатанілий гнів.*

*Ми бачили сестер, котрим гроза й тривога
Клопили голови у пояс різунам,
І бачили храми, з яких прогнали Бога,
І муку сповідать нікому було нам.*

*Над нами ржавий крик розкочували круки
І вітрили з-під хмар між нами вонь вмерця.
І нам німий одчай здіймав угору руки
І призивав: "Мерцій! Розкльотте нам серця!"*

*Та ляскіт нагаїв полошив чорні стада,
І тільки ржавий крик над нами гомонів.
На ріках плула кров, кублилася заграда,
І біть наш кам'янів, і скавувлів наш гнів.*

ВЖЕ ШОСТИЙ РІК...

*Вже шостий рік на Прокрустовім ложі
Вмліва наш дух в сорочці Діяїри
І, мов сліпець в степу, на роздорожжі,
Сліпує, битий демоном зневіри.*

*Над головами в нас грізна сокира
На павутищині висить волосочку,
І ми з одчаєм п'яного факіра
Шматуєм власне серце на кусочки.*

*Задумані над власним похороном,
Ми кам'янієм на Тарпейській скелі,
Над нами ж криче чорним гайвороном
Сум, що зродився з горя на пустелі.*

*"Рятунку!" - глухо б'ється крик розпуки
Об серце світа, молячи любови,
Пілат байдужню обмиває руки
І хулить Богу: "Я не винен в крові..."*

ПІДЕМ В КРАЇНУ СЛІЗ...

*Підем в країну сліз, руйни та могили,
Підем в німе село, де в муках зріс титан.
І вкинемо в загін останки наших сил,
І зросимо його росою з наших ран,
І будемо ждати живих, нових щасливих живих.*

*І будемо плекать любов до рідних шев
І віру в країці вті, в побіду наших сил.
І будемо кресать зі серця люду зрив,
Котрий змаганим дасть розмах орлиних крил
І винесе наш чин на вершини посвят.*

*Зневолимо жінок, учити немовлят
Ненависті до нут, покори та страху
І введемо вовків з покірливих ягнят.
Умрем для власних мрій і здвигнем на верху
Усіх змагань і туз ідола Вітчизни.*

*Заглухнемо на зов воскресної весни,
Покрису усміх лиць серпанком вічних туг,
Пірнаємо всім сством в тасмні глибини
І, сковані ланцюгом одних святих натуг,
Чекаючи будемо живих, кривавих помсти живих!*

НЕ ПОХИЛЯЙТЕ ФАКЛИ...

*Не похиляйте факли у жалобі
І не ридайте, мов плачки насмні.
Хоч біль вас рясивить, ви замкніться в собі,
Ловіте вухом призови тасмні.*

*Аміль! Кажу вам, що проб`є година -
Скрижаль на гробі звісь, мов полова,
І Мати в поле наготовить сина
І буде ждати Громового Слова.*

*Для того вбийте в собі дур факіра,
Що, мов гарній, душу вам кривавить.
Хай в серці вашім б`є пророча віра,
Що воля гори з місця переставить.*

*І не копайте власними руками
Для себе гробу, як життя вас кличе.
Ідіть на села, впадьте під хрестами,
І хай вам сором випалить обличчя!*

А МОЖЕ...

*А може, лютий меч надлюдських мук і болю
Заслужено трапив смертельно нашу груди?
А може, ми самі зродили нашу долю
Й заслужено тепер надій наші мруть?*

*А може, строгий перст приниження та кари
По правді внав на нас бичем важких провин?
А може, ми самі зготовили удари
Й самі в пугар життя влили гіркий полин?*

*А може, ми самі розп`яли свого духа,
Пройшовши скорбний шлях Голгофи та терпінь,
І скніємо тепер з одчасм легкодуха,
З тавром страшних проклять грядучих поколїнь?*

*Судьба поклала все в щасливі наші руки:
Всі скарби мріяних і моленних надій.
Та ми з душі села закрали їх, мов круки,
І кинули до стїп брудних чужих повій!*

*Ми согрішили, так! Ми визнаєм провину,
Яка нам ваготить на серці, мов скала.
Та хто не грїшний? Хто? Чому ж, чому єдино
На нас важка рука жорстоких кар лягла?*

*Круг нас, як ті вовки, насильні та лукаві
Сусїди смокчуть кров і багатїють злом.
Чому лиш нам одним судилось жити в неславі
І за злочинства всіх жертвеним бути козлом?*

НАМ НЕ ПОХИЛИТЬ ЗГАНЬБЛЕННЯ ЧОЛА!

*Нам не похилить зганьблення чола,
Хоча Пілати в нього вб`ють терни,
Хоч фарисеї витимуть: розпїш!
Ми не зігнемся під ярмо тягла!*

*Хоч будем мліти від палючих ран
І пригвоздить нас злоба до хреста,
Хоч жовч нам скорчить спалені уста,
Та мольб не вчує з наших уст тиран!*

*Загїн з-під ніг нам вирве землекрад
І наше жниво замість нас пожне,
З печер діток нам голих прожсене,
І навіть гробу нам позичить брат -*

*Проте не вб'є нам Бога Вітчизни
І трійлом зради не затройть нас!
Ми в серце сина вложим злоби квас,
І він розточить царство сатани.*

*І ми воскреснем і зітрем чоло
Гидкого гада, що наш рай сквершив.
І серед наших колосистих нив
Весняним квітом зацвіте село.*

НОСТАЛЬГІЄ, МОЯ ПОДРУГО!

*Ностальгіє, моя подруго вірна
На бездоріжжях мого паломництва!
Ідеш за мною, тиха та покірна,
Стежками мого вигнання й сирітства
І сучеш нитку споминів країни,
В якій нудьгує соння скорб руйни.*

*І ліпотою одягаси ниви,
З яких я виссав з ароматом меду
Хлоп'ячі мрії, туги та пориви.
І споминами топши кригу льоду,
Яка намерзла в серці на чужині -
В моїй дрімучій духовій пустині.*

*Моя ти зоре життєвої ночі!
На океанах, в преріях Канади,
В руйнах Риму - все звертав я очі
На привабливі, радієсні принади,
Що в них строїла ти поля подільські
І Черногорські захисти соклітьські.*

*Ти з мрій ізгоя всюди ткала дугу
Йї пестила нею смуток мій мандрівний.
Куди ж ти кличеш з мого серця тугу
Тепер, як в мене вкрали сон чарівний
І обернули тихий рай в Содому?
За чим тужити? Я ж не маю дому!*

*Мій край в руйні, мій Сіон в нарузі,
Мій брат у плузі росить кров'ю скиби
І, мов билина, що пошкла в лузі,
Гризе зубами підлі людські диби!
Куди ж ти кличеш серце мос бідне?
Мені сьогодні тільки горе рідне...*

*Бездомним ношу наботіте горе,
І сором хилить до землі обличчя.
Засни, серденько, не хвилюйся, хоре!
Це тільки обман: нас ніхто не кличе...
Підем світами, зганьблені, безридіт -
Без сонця віри, безнадійно бідні.*

СНИШСЯ МЕНІ...

*Снишся мені така напрочуд красна,
А разом з тим така сумна, нещасна,
Як ніч в тюрмі.
І я у сні сміюся та ридаю
І, плачучи, пісні Тобі складаю -
Плачі німі.*

*Ношу Тебе в душі моїй світами,
Слідкуєш скрізь скитальчими слідами,
Як чорна тінь.
Куди піду, все стану під хрестами,
Усе риди розбітими устами
Твоїх терпінь.*

*Бачу Тебе у кожній деревині,
В загонах піль і в життій стебелині
На чужині.
І цілий світ з весільними піснями
Палить мене, жагучими огнями
Жагтить в мені.*

*Й хочеться біль з'єднати з лютим гнівом
І вдарити таким невольним співом
В серця катів,
Щоб кам'яні серця перетопити,
Перепалить і чудом поробити
Людей з чортів.*

ЛИСИЦІ ВЛАСНІ МАЮТЬ ЯМИ...

*Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки -
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витоптум стежки.*

*Лиш бідним дітям Україш
Ніде приюту не найти.
Їм, вигнаним з пустель руйш,
Усі зачинені хати.*

*Ніде нам, змученим, спочити
І скласти голови на сон;
Куди не глянем, їдовиті
Троять нас погляди з вікон.*

*І кривда помстою скипас,
І мука скавулить у нас.
Гай, гай! Ніхто, ніхто не знає,
Що з серця викрише нам час!*

*Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки -
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витоптусьм стежки.*

НА ЧУЖИНІ НА РІКАХ МИ СИДІЛИ

*На чужині на ріках ми сиділи
І пили сльози, й тугу сповідали:
"Де ми наші сподівання біли?
Чого нарузі нашу честь oddали?"*

*Як буйні квіти під косою стужі,
Зів'яли наші горді поривання,
І ми, безкровні, спідленням недужі,
П'ємо покірню з чаши горювання.*

*Гнучкі, як лози, всім народам слуги,
Не чуєм навіть батогів на спині.
Лиш часом рідний злине вітер з луку
Й торкнеться струни в нашій середині".*

*І глузувала з нас чужа наруга:
"Чого ридати, як у нас весілляно?
Раба м невольним, впряженим до плуга,
Не те скорбіти - мріяти не вільно.*

*Вквітчайте з нами голови вінками,
Кружляйте вашу чашу недопиту
І веселіть нас вашими танками.
Розважте нашу радість, смутком бити".*

*Й ми забавляли різунів піснями,
А враз кусали власний біль зубами.
Та хоч нас мука біла до нестями,
Кати змущались, гралися рабами.*

МОЯ ТИ ЗЕМЛЕ!

*Моя ти Земле, що течеш медами
І розсипаси золото по швах!
Розмайний гаю, квітчастий садами,
Де співи дзвонять, ллються в переливах!*

*Царівню з казки, що манши красою
І пригорташи до грудей сусідів!
Чого ж я, син твій, блуджу чужиною
І гложу кості від чужих обідів?*

*Чого пустила ти свою дитину
На горювання під сусідським тином?
Чого недоля гле, немов тростину,
І ковертує бідним твоїм сином?*

*Для всіх ти щедра й ласкама багата,
Ти всім прибудам – місце паломництва.
Лиш я не знаю, що то рідна хата,
Лиш я скиталець, лишений дідицтва.*

*Моя ти Земле, втрачений мій раю,
Що грабіжницькі кормить каравани!
Чи я ще шви твої повітаю,
Щоби скитальчі загойти рани?*

*А може, дармо буду тугу слати
І дармо буду дожидати стрічі?
І доведеться рай твій споминати
Як сон чи мрію, що не сниться двічі?*

ЯКИЙ ЧУДОВИЙ СОН!..

*Який чудовий сон!.. Народ торощить пуга,
В румовищах тюрем конас цар-тиран,
А з повені пожеж, з крові і з лютих ран,
Україна встас - без пана та без кнута.*

*Від Сяну по Кавказ побідні дзвонять дзвони,
З обновлених храмів об храми б'є пеан,
З поганьблених гробів встас давний Титан,
Встають розковані, свободні міліони!*

*Мов гордий океан, так вільно і просторо
Розлилася ріка життя, змагань, стремінь.
Росте величний храм для йдучих поколінь.
Який чудовий сон!*

Чи висниться він скоро?..

СКАРАЙ ІХ, БОЖЕ!

За наші сльози, в горі скаменілі,
Яких розлука сплакати не може,
За наші рани, в серці накупілі,
Скарай їх, Боже!

За чорний смуток, що за нами ходить
І безпріютним з терня стелить ложе,
За жаль, що в серці тріло помсти родить,
Скарай їх, Боже!

За голод духа, що в безсонні ночі,
Як люта змора, нам у мізку гложє,
За вічний сором, що палить нам очі,
Скарай їх, Боже!

За всі наруги й дьявольські тортури,
Що їх здициня здумало вороже,
За темні льохи і тюремні мури
Скарай їх, Боже!

За кров невинну, ріками пролиту,
За гори трупів, катове підножжє,
За нашу волю, до хреста прибиту,
Скарай їх, Боже!

Скарай їх, Боже! Нам же дай відвагу,
Дай міць Самсона, яка переможє,
Зітре на порог гушову ватагу.
Подай нам, Боже!

ЩЕ РАЗ ПІТИ НА РІДНЕ ПОЛЕ...

Ще раз пити на рідне поле,
Бодай на межі доповзти!
І поки б'ється серце кволе,
На наші глянути хрести.

Почути реквієм трембіти,
Яка хоронить долю гір,
І над могилою скорбіти
Зі смутком наших рідних зір.

І пити плач загонів ухом,
Горнути скиби до грудей
І кріпнути незломним духом -
Рости в потугу, мов Антей.

*Піти, і біль села закути
У дзвін тривоги і грози,
І з ока Каїна добути
Хоч блиск покаяної сльози.*

*Ще раз піти, обняти брата,
До серця, наче до посуд,
Всі муки страдника зібрати
І однести на Божий суд.*

ДАЛЕКО ТИ, МІЙ КРАЮ РІДНИЙ!

*Далеко ти, мій краю рідний,
Забутий Богом і людьми!
Лежиш ген-ген, мов ратник бідний,
Що впав з прощитими грудьми.*

*Лежиш німий, і горе дзвонить
На упокій в твоїм селі,
А сином твоїм доля гонить,
Як листям, зірваним з гіллі.*

*Летить листок, вітрами битий,
І гине, втоптанний у шлях.
І я - притоптаній, прибитий -
Калікою в чужині зляг*

*І жду кінця. - Ні! Ні, це злуда!
Я жду життя й до бою сил,
І помсти жду - чекаю чуда!
До батьківських святих могил*

*Навколішках, мов син відрідний,
Бурлацьку тугу занесу,
Вдохну з ланів наш запах рідний
І оживу!*

ЧУЖИНОЮ

*Борбою стомлені, життям поломлені,
Сідаєм край могил.
В кайдани сковані, на смерть скатовані -
Останком сил
Цілуєм наш загін
І шлем братам поклін*

*Зітлілі тугою, грізні потугою,
Похмурі, мов тюрма,
В душі столочені і болем сточені,
Обльовані всіма -
На чолах носим глум
І зледенітий сум.*

*Собою змучені, з дітьми розлучені,
І з голодом вовків,
Жагучі завистю, грізні ненавистю,
З душею жебраків,
Безіменні ідем -
Та шії ми не гнем.*

*Биті доганою, у серці з раном,
З риданням рідних піть,
Примерлим стогоном, могильним гомоном
Жбурляєм в небо біть,
Та небо зимна сталь...
Кому ж повісти жаль?*

*Вчорашні мрійники, тепер покійники,
Котрих боїться смерть,
Ідем з кайданами, й одчай туманами
Серця налив нам вщерть.
Де сонце нам знайти?
Кати! Чорти!..*

*Жируйте круками, ситіться муками -
Ми передержим ад!
І будем рацією, яка мов гранею
Пектиме ваших чад.
Одначе ми не вмрем!
Ми суду ждем!..*

У ГЕФСЕМАНІ

*У Гефсемані ми поникли з болю,
Й тривога потом наші чола росить.
Війна жахлива наші діти косить,
І лютий голод рис ями в полю.*

*Ох, Отче! Отче! Відійми, як можна,
Від нас сю чару, горестю налиту!
Поглянь на нашу душу, смутком биту!
В нас горем п'яна вже дитина кожна.*

*У Гефсемані ми з тривоги млієм
І кам'янієм на кривавих рідках.
Заморози нам сльози на повіках,
Бо ми їх - труси - сплакнути не смієм...*

*Проте не наша, а Твоя будь воля;
Ми чашу горя вип'єм до краплини.
Та біль нас лопить, що безслідно гине
Священна жертва, й наша самоволя*

Залишить внукам тільки гільйотину...

УБРАЛИ НАС У БАГРЯНИЦЮ...

*Убрали нас у багряницю
Та й увінчали нас тернами
І обплювали наші лиця -
Та ще і глумляться над нами.*

*Ти бачиш, Христе, Твого брата,
Що на Голгофі умирає?
Ти, що зломив невольні врата
Й увів розбійника до раб...*

*За гроші зради закупили
Своїм повіям "поле крови"
І наші ризи розділили,
Лишивши нам одні окуви.*

*О Христе! Ти страждав за наші
Гріхи дідичні, первородні.
За кого ж ми п'ємо із чаші,
Якої випити не годні?*

*Розп'яті на хресті катами,
Посеред рідної пустелі,
Ми наболілими устами
Востаннє кличем: Елі! Елі!*

*Чого оставив Ти нас, Божє,
Звірам неситим на загладу?
І як Твій гнів стерпіти може
Злочинну, богохульну владу?*

*Та ні! Ми дуфаем на силу
Непереможної десниці:
Ти розпечатаєш могилу
Й узброїш наш кулак у крицю.*

MORITURI

*Старцями до чужих забрели ми в лахміттю
І дуримо себе, що тут наш Канаан.
Глодасмо кістки, покинуті на сміттю,
А дома спіс лан, пеначе океан.*

*Ми навіть в пазусі собі на домовину
Не винесли з могил своїх батьків землі.
І жусмо наш сум, і край чужого тину
Без поводиторів блукаємо в імлі.*

*І, даром гонячись за огишком ѓмани,
Бичусмо себе й обходимо життя,
А потім тичемо проходжим наші рани,
Щоби добути жаль і лепту спочуття.*

*Дивлюсь на це, брати, і хочеться щосили
Ударити по нас сміхом, гризьким, як сталь.
Ми навіть не зросли до гідної могили!
А все-таки мені чогось нас, бідних, жаль...*

*Мов паралітики, що ждуть край Силоама,
Зіслиземо, ждучи чужих спасених рук.
І наш пікчемний прах чужа проковтне яма,
І син відвернеться від підлх наших мук.*

ТИ ЗА ГРІХИ БАТЬКІВ...

*Ти за гріхи батьків віки себе карав
І пив отрутою напосний пугар,
Ти плоть свою розп'яв і на хресті вмирав,
Щоб винести з могил синам весільний дар.*

*Помазанику наш з-під сірих, бідних стріх,
Що вбогий Віфлєсм вдягнув у ліпоту!
Як грішна з Магдали корюсь тобі до нг:
Прости нам, кшажшикам, наш дур і сліпоту!*

*Ми знехтували скарб із щедрої руки,
Що винесла його із тьми некольних сил,
І ходимо тепер як скорбні прошаки,
Шукаючи собі на вигнанні могили.*

*Як ми, окаянні, покутусм за гріх,
Так це на нас рука караюча лягла.
Одначе ти святий, ти, Велете з-під стріх!
Чого ж тебе брехня між нами розп'яла?*

*Під твій жертовний хрест несучи покаянний жаль:
Прости нас, недорік, за блудні мавці!
Доволі вже нас б'є заслужена печаль.
За що карати нас? За те, що ми сліпці?..*

ЧУЄТЕ ДЗВІН?

*Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчасом дзвонить.
Ридить дзвін на гробі руйн
І волю в нім хоронить.
З долин і з гір
Б'є плач стихір -
Лунає пісня горя.*

*Немов на суд, в залізах пут
Ідуть, плывуть мільйони.
Даремний труд: на гробі злуд
Голосять глухо дзвони -
На пустку піль
Кидають біль
З Карпат до Чорномор'я.*

*Іде похід. Як стятий квіт,
Лежить Вона на марах.
За нею вслід, як зимний лід,
Обсмалений в пожарах,
Іде Іван,
Сліпий Титан,
І горем б'є об зорі.*

*А в передачах, у трьох рядах,
Ідуть гробарі Країни.
У їх очах чайться жсах,
І гнуться в них коліна.
Це злі сини,
Що дар Весни
Втопили у роздорі.*

*Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчасом дзвонить.
Товче у дзвін - собі на скін:
Своє буття хоронить.
Сліпий Титан,
Вельможий пан...
Чи він воскресне вскорі?*

ОСТАННІЙ ЛИСТ ДО МАТЕРІ

*За дві години... Мамо! Нене!
Мене не буде вже в живих...
Погасне сльозо дня для мене,
І серце, приспане, студене,
Не вчує сурмів бойових.*

*Не вчує твого голосіння,
Твоїх прокльонів на катів.
Без спочуття, без розуміння
Ходитимеш з тавром терпіння,
Мов старці край чужих плотів.*

*Не жди мене: вже не явлюся
Край наших схилених воріт.
Небавом з Богом примирюся,
Й на світ востаннє подивлюся,
І лишу месникам завіт.*

*Мені не страшно світ кидати
І гинути від куль звірів.
Коби тобі лиш, бідна мати,
І тим, що смутком ржавлять ґрати,
День волі й щастя зазорів.*

*Прощай! Прощай! За дві години...
Ох, мамо! Мамо! Не журисть!
Прости, прости твоїй дитині
І у старечій самотині
Журбі та горю не корись!*

ЛЕБЕДИНИЙ СПІВ

(В пам'ять героїської смерті П.Шеремети
і Стефана Мельничука)

*І після всіх тортур даремних
Кат присудив Героям смерть.
І вивели їх з ям тюремних,
Щоб доповнити пожсту вщерть:
Щоб злочинами розбишацтва
Увіловічити хижацтво.*

*І вийшли, наче два соколи,
Які готуються на лет.
Даремно, годі!.. Вже ніколи
Не гріє в кити ваш багнет!
Зв'язали ваші буйні крила,
І вже літати вам несила...*

*Спокійним поглядом повели
По черні, що ревла: "Розпни!"
Замучені загадали села
І те, чії вони сини.
І обнялись як браття рідні -
Спокійні, ясні і погідні.*

*І заспівали "Ще не вмерла
І житиме ляхам на скін!" -
Юрба у собі дух заперла,
Мов похорошиш вчула дзвін,
І бачилось, душа народу
З піснями ждала сонця сходу.*

*Враз грянули злочинні стріли
І втяли їх останній спів...
І зводи неба посіріли,
І впала мовчанка гробів.
Кат зрозумів, що грім несеться...
Що жертва даром не минеться...*

ТИ ВЖЕ НЕ РАБ!

*Ти вже не раб, хоча кайдани
Гризуть тебе і смокчуть кров.
В душі твоїй жахтять вулкани,
І б'є тебе тасмний зов.*

*Тобі іще стопа монгола
Скривавлену толочить грудь,
Твої сини, схиливши чола,
Безіменні, без сонця мруть.*

*Одначе ти не раб,¹ що вчора
Зцілював за катом слід.
У тобі спить жадна пантера,
Ти вже не раб - а рабства плід.*

*Ти вже не раб, хоч коромоли
Плетуть тобі на спину кнут,
Хоч жаль тобі лишити доли.
Проте ти раб, що вмер для пут!*

МИ ТУТ ЗРОСЛИ...

*Ми тут росли, нам тут співали
Розміряні ліси й поля,
Ми жили тут і тут вмирали:
Це наша батьківська земля!*

*Тут наша скорб віки ридала
На кождо п'ядь не наших піль,
Тут кождий квіт, котрий топтала
Чужа стопа, родив в нас біль.*

*Тут криється в німх могилах
Завітний скарб лицарських туг,
Тут наша кров пливе, гей, в жилих
І прадідний банує дух.*

*Ми тут з пелен в німх прокльонях
Кресали з ран святій огонь
І виснили на сих загонах
Сон прадідів, воскресний день.*

*Ми кинем в бій всю муку п'яну,
Яка гризе замки тюрем!
Ми не дамо Карпат і Сяну!
Ми тут зросли і тут помрем!*

СІЧОВИЙ ГІМН

*Звершилась міра: кров братів,
Нелюдські злочини катів
І зганьблена народу честь
Зродили месь, криваву месь!
Най громи грянуть в нашу скраць,
Нехай займеться в груди грань!
Настав наш час, прийшла пора:
Ура у бій! Ура! Ура!*

*Нас кличе зов великих дій,
У крові зроджених надій,
А гордий дух давних могил
Сталить нам грудь залізом сил
Най громи грянуть в нашу скраць...*

*Нам не страшний ні рев гармат,
Ні списи тровлених громад,
Страшніший нам сусідський кнут,
Тавро рабів і ганьба пут!*

Най громи грянуть в нашу скрань...

*А ляжемо, воскресне гнів
Колишніх літ, безсмертних днів,
Здригнесь Бескид від нових чет,
Починеться справжній наш бенкет.*

Най громи грянуть в нашу скрань...

ПІСНЯ ПЛОВЦІВ

*Під нами клекотить бездонний океан,
І туча громова здвигає гори хвиль.
Над нами, мов рядно, розжинувся туман,
І вітер нас несе, як степову ковиль.*

*Вперед, товариші! Хай лискавки мигтять,
Нехай рокоче грім і жарить нас огнем!
Зімлілі в боротьбі, ми встанемо оп`ять -
Зберем останки сил і далі поплинем!*

*Вперед! Немає нам з дороги вороття
До підлих рабських пут, до плуга і до мук!
За нами гонить смерть, нас кличе зов життя -
Тяжива зойкнула, стріла лишила лук...*

*Рокоцуть буруші, летять скалки з судна,
Круг нас гроза акул, безлюддя і безкрай.
Над нами стогне грім, під нами глибина,
А в нас клекоче гнів, ненависть і одчай.*

*Вперед! Вперед! Вперед! За нами вис біль
Розп`ятої на хрест крайни горя й сліз,
За нами гонить плач політих кров`ю піль
І сіл, де віспа й тиф смертельний жснуть покіс.*

*Вперед, мов демони! Геть з човна недорік,
Яким ненависть серць не перегризла ящерть!
Наш дух в огні страждань сталиться восьмий рік,
Геть слабощі душі! Побіда або смерть!*

*Вперед, товариші! Хай дикий ураган
Підійме проти нас свою невольну міць!
Ми переб`єм грудьми кипучий океан
І в пристань свободи увійдем силоміць!*

ПІСНЯ ВІРИ

*Ми вкинули в горню весь пристрасний пал,
Що спалював прадідні груди,
І туга до волі вергла нас в розпал -
На бурю, на Сізіфа труди.*

*Хай буря лютус, рокоче, реве
І проти нас котить лавини -
Ми стрьну не знаєм! Нас в бурю зове
Плеч битої горем Країна.*

*За нами остались лиш нужда та біль,
Що спалюють серце і мисли,
А ген перед нами, над пусткою піль,
Кричаві луни повисли.*

*Хай буря рокоче, хай все йде в розвал!
Гро на в нас не зломить відваги.
Ми ляжем кістками і здвигнемо вал,
Що спинить ворожі ватаги.*

*За валом, в дрімучім затінню хрестів,
Вквітається рястом руїна,
І з труду робучих лицарських синів
Воскресне нова Україна!*

ОСТАННІЙ НАШ БІЙ

*Ми довго страждали! Хоч бить нас ломив
І ми під хрестами вмлівали,
Ми все несли в серці нестримний порив
І, втомлені, смерті не звали.
Ми рвались до сонця, до втіх, до життя,
А горе кидали у хлань забуття.*

*Ми довго страждали! Аж в грудях потух
Останній блиск віри й розради.
Тоді на Голгофі проснувся наш дух
І грянув на бій без пощади.
Мечі засталивши в огні наших серць,
Ми вийшли з одчасн на смертний наш герць.*

*Ми довго страждали, й нам бій не лячний,
А серце горить од досади!
Дрижїть, супостати! Кулак наш стальний*

*Зуміє помстити всі зради!
Коли ж нам прийдеться скоритися в борні,
Ми згинем - та з нами все згине в огні!*

ТАК МАЛО НАС!..

*Так мало нас! Так мало нас!
Так прорідили нам ряди!
Іде, гряде великий час,
А з нас осталися сліди.*

*Так мало нас! Лиш сота часть
Лишилася зі смертних жнив.
І в тих убійчий плуг нещасть
Морицями стерості налив.*

*Так мало нас! А стільки рук
І стільки треба нам хотінь!
А з висоти голодний крук
На духа нам кидає тіль.*

*Так мало нас! Так що ж! Дарма!
Не будем плакати з журби.
Калік запряжем до ярма,
Мерців пошлем в огонь борби!*

*І грянемо останній раз
Скалою збитого ряду.
І згинем... Ні! Останній з нас
З руїн підійме Свободу!*

ПІТИ...

*Піти, на рідному загоні
Від кулі впасти без чуття
І, мов на матірньому лоні,
Найти спокій і забуття.*

*Полити кров`ю перелози,
Що споконвіку п`ють наш пій,
А родять все бур`ян і глоги
І карловатий кормлять рід, -*

*Щоби ся наша сіра скиба
З мого серця спила жар,
Щоби гелот, найвищий хліба,
Відчув, що він жебрак, нуждар.*

*Щоб запеклася в ньому згага,
Огонь змагаль до гордих мет,
Щоб загорілась в ньому звага
На Ікарів, геройський лет.*

*Піти, лягти з прощитим серцем,
Братам на шляху до мети
Простертися до ніг коверцем.
Чи схочуть лиш воші піти?*

МИ МУСИМО!

*Ми мусимо з берлогів встати,
Заржавілі добуть мечі!
Сам ворог вижене нас з хати -
З брудних леговиц на печі -
І рабський візьме нам спокій.*

*Земля, яку сини полили
І осятили кров'ю серць,
Відкаже нам, рабам, могили,
Як просимо останній герць.
Ми мусимо піти на бій!*

*Ми підемо! Дарма, що в жилах
У нас мутна слезить вода.
Нас на своїх могутніх крилах
До хмар підійме Свобода -
Покаже нам, сліпцям, вирій.*

*Ми підемо! Дарма, що горе
Нові розкрис нам гроби
І бить серця нам переоре.
Бо ми останні вже раби,
Що скніють в путах без надій.*

*Ми підемо! Бо син докором,
Мов приском, буде нас пекти!
Нас буде знати глум і сором.
Ми мусимо з мечем іти
До Канаану - на пробій!*

СТРИЛЕЦЬКА ПРИСЯГА

*На кров Народу, в боротьбі пролиту,
На честь батьків, що вольними жили,
На рідну скибу, морем сліз политу,
На заповіт борців, що полягли, -
Я присягаю і клянусь.*

*На землю предків, що мене кормила
І зберігас прах моїх батьків,
На гін до волі, що людині мила,
На ненависть до людських гайдуків -
Я присягаю і клянусь.*

*На кров Гетьманів, що пливе нам в жилах,
На Жовті Води, Корсунь і Батіг,
На горду славу, що живе в могилах
І жде нових посителів своїх, -
Я присягаю і клянусь.*

*На всі торттури по "таборах смерти",
На Люд, терновим вінчаний вінцем,
На тих, що в тюрмах їм прийшлося мерти,
На діточок, попалених живцем, -
Я присягаю і клянусь.*

*На непорочний Прапор України,
На честь стрілецьку й гордість расову,
На воскресення Рідної Крйни,
На все, що чесним і святим зову, -
Я присягаю і клянусь:*

**НЕ ДАМ ПОГАНЬБЛЕННЮ МОЙОГО РОДУ!
ПІДУ НА МУКИ І НА АД ТЕРПІНЬ -
ТА НЕ СКОРЮЮСЯ - НЕ ЗІГНУСЬ!
ТАК МЕНІ РІДНИЙ ПОМОЖИ НАРОДЕ
І ТИ, ВСЕСІЛЬНИЙ ГОСПОДИ! АМІНЬ.**

ВОСКРЕСНЕСИ

*Воскреснеш в ліпоті та славі,
І під твої скоряються ноzi,
Покірни у своїй земозі,
Всі супостати і лукаві -
Твої кати криваві.*

*З твого гордого коліна
Зросте плем'я нових Самсонів,
Що повалять стовпи кордоців -*

*І викотиться, мов лавіна,
З тюрми вільна Україна.*

*Немов орля, обновившия весною.
Збереш синів під прапор рідний
І, як хазяїн, чесний, гідний,
Даси всещедрою рукою
Європі дар спокою.*

*Воскреснеш, скований Титане,
Як встав з утроби кита Йона!
І зіллям з рідного Сіону,
Де храм твоєї слави стане,
Усі залічиш рани.*

*Й будеш пишатися, Народе,
Як цар у колі слуг покірних.
Гісопом вмитий мук незмірних,
Яснїти будеш сяйвом вроди
Од роду та до роду.*

СПІТЬ, ГЕРОЇ, СПІТЬ!

(Колискова пісня)

*Спїть, Герої, спїть! Голови склонїть!
Най вколише вашу тугу
Шумнокрилий вітер з лузу.
Голови склонїть,
Тихим сиом заснїть.*

*Серед рідних піль в пошумі топіль,
Мрїйте мрїю про походи,
Про народини свободи.
В пошумі топіль
Най засне ваш бїль.*

*Як наспїє час, ми розбудим вас.
Загрохочуть самопали,
Задрижать бескидські скали.
Ми розбудим вас,
Дождидайте нас...*

*Душу віддамо й вас ми помстимо!
Згинуть, згинуть супостати,
Й усміхнеться ваша Мати.
Ми вас помстимо,
Ми вас помстимо!*

ІЗ ЗБІРКИ "БРАЗИЛІЙСЬКІ СПІВОМОВКИ"

ЗАСПІВ

Взяли в оренду небо й Бога,
Христа замкнули в земний храм,
Самі ж засіли край порога,
Розклавши свій "духовний" крам.
Зробились земними божками,
На місці Бога з небеси,
Й ведуть туманими стежками
Синів небесної краси.
Торгують: скверними руками
За гроші небо продають -
Самі ж священними чарками,
Ласуючи, розмусту п'ють.
І посміхаються з отари,
Що боготворить крамарів,
Видумуючи вічні кари
Для битих горем злидарів.
Самі ж невірством в душу й Бога
Звільнилися від гріхів і кар.
Одна у них жура й тривога:
Це просвітління Божий дар.
Бо знають, що на райським дрові
Тамне яблуко росте,
Що дасть відвагу злидареві,
І він їх сміття вимете.
Що він порве старі окуви
Брехні, митарства, рабства й тьми,
І ангел правди та любови
Христові освятить храми.

ЗРАЗКОВА СПОВІДЬ

(Антоніо Кандідо)

Сповідався дядько Босий,
Й не було гріхам кіштя.
Слухав пильно Кривоносий,
Як пристаю на чеця.
Вреїти грішник зупинився.
-"Що іще? Кажи бо, ну!"
Дядько трохи відхилився
Й каже: "Часом ще клену".

- "Що? Кленеш!.. Це гріх, небоже!
Слід наймити парастас,
Що то хлоп! Клене!.. Й кого же?
- "А кого ж би, як не вас?.."
- "Що? Мене?.. А грім на тебе!"
Й пенітента в писок трас!
Дядько показав на небо
Й каже: "Отче, парастас?.."
- "Стулиш, хаме? Ти до кого?
Марш! Розгрішення нема!"
- "Як нема? Чому? Для чого?"
Дальша сповідь вже німа.
Покінчили діло з Богом:
Не минувся і момент,
Як найшлися за порогом
Сповідник і пенітент.
Довго сповідь відбували,
І дісталоя обом.
Стільки з чубів назмітали,
Що хоч мести помелом.

СПОВІДЬ МЕРЦІВ (Ірасема)

Пішла баба з синовом
Сповідатися - до дня.
Сяв ще місяць над горою,
В росах спала ще пташня.
Сіли край порога храму
І нагадують гріхи.
Враз невістка шепче: "Маму!
Гляньте, он в отця страхи!"
Дивляться - виходить біла
Дівчина з монастира.
Молодиця задубіла
Й шепче: "Що це за мара?"
- "Ти не знаєш, - баба каже, -
Що нечистий дух мерця,
Як на землю ніч заляже,
Йде на сповідь до отця?"
- "Он воно, а я й не знала!
Хай же їй Господь простить!.."
А по хвилі запитала:
"Хто ж сю душу причастить?.."

ВНЕБОВЗЯТІ ГРОШІ

(Прудентопіль)

Трійцять літ зносили вірні
Грошки отцям-майстрам,
Ждали з року в рік покірні:
Чейже стане божий храм!
Та минався рік за роком,
І урвався їм терпець.
Що ж робити? Другим боком
Повернув хитрун-отець.
"Добре, - каже, - церкви треба, -
Ми, отці, давно за тим.
Та грошей нам Пан Біг з неба
Не пошле дощем святим.

Що ж! Як ревність в вас запекла,
Будем ктиторів збирать.
Хто дасть "контра", того з некла
Ми відмолимо стократно".

- "Гроші! - закричали хором -
Де ж ті гроші, що були?"
Зиркнув отчик хитрим зором
І сказав: "Були й пішли..."

Ви ж не раз від мене чули,
Що святе до неба йде.
Так і гроші - в банку були,
Ну й питається: гроші де?!

Це святі, церковні гроші!
І щоб банк їх безчестив!?
Взяли ж їх св.ті на поші
Та й до неба. Й слід застив".

ПРОКОПОВЕ КОПИТО

(Прудентопіль)

Негром панотець зробився
Й шусть в пайол¹ на сповідь дів.
Не гадав, що там укритися,
Що Прокіп у нім сидів.
Закрадається несміло,
Мов до стада курят тхір.
Враз у пільмі заgrimіло,
Й негер вилетів надвір.

¹ Клуня.

*-Гей, ловіте! - закричали
Наполохани дівки.
Негра ж поминай як звали,
Тільки видно п'ят кивки...
Раюком церква так і ходить
Від побожних вірних слуг.
І кождий з дива не виходить,
Звідкля в отця цей круг.
Все чоло мов в ореолі.
Чи святим зробився піп?
Всі хрестяться мимоволі,
Від сміху присів Прокіп.
Покінчилися відправа,
І сміху позжартував:
"Отче, що воно за справа?
Хто вас так почастував?"
-"Ет! - відрізав преподобний -
Клята муш в мене б'є".
Посміхнувся парень злобний:
"Ну й копито в мене є!.."*

ЦІКАВИЙ СИН (Прудентопіль)

*Син: "Тату, чом отець так дуже
У сповідниці кричать?
Їм хіба не є байдуже,
Як людськи нагрішать?"*

*Батько: "Ти не бачив, як часами
Пастухи б'ють за овець?
Так і з нашими гріхами:
Відповідь за них отець".*

*Син: "Як то добре, що ми масм
Щось аж трьох василіяні!
Що на них ми поспихасм
Кари грішних парох'яні!
Добре. Що жс у Порті буде,
Де отця зовсім нема?
Адже й там є грішні люде!
Хто жс вину з них поздійма?"*

*Батько: "Ти не бачив, що тудою
Їздить вічно Турковин,
І, вертаючи, з бідною
Двигне міх тяжких провин?"*

Син: "Де ж шукать ослів гріховних,
Як грішать самі отці?
Адже про гріхи духовних
Вже співають воробці!"

Батько: "Ет, багато хочеш знати!
Фойсу в руки та махай!
А свербить, щоб обірвати,
Йди і Шкірпана спитай..."

ТРАПИЛАСЬ ДУРНИЧКА (Прудентоніть)

Станув дядько на дорозі,
Капельюх зім'яв в руці,
Дивиться, чи на порозі
Не покажуться отці.

Витріщився на палату,
Де панує нищета,
Затиснув у жмені плату
За акафист і пита:

"Йти застукати злегонька
Чи чекати й м'яти зуб,
Поки рученька м'ягонька
Не наставиться до губ?"

Втім з вікна хтось гримнув злісно:
"Що стоїш, немов теля?"
Дядькові зробилось жлісно,
Й він подумав: "Що це я!.."

Глянув до вікна несміло
Й бачить пику, мов бурак.

Чує, з неї прохрипіло:
"Ну й нещасний ти дурак!"

Поступив непевним кроком
(Звісно, дикий з рос селюх...),
Враз поглянув косим оком
І пасунув капельюх.

"Гей Іване! Йди сюдою! -
Крикнув отчик. - Ти здурів?"
Хлоп кивнув лиш головою
Й відрубав: "Ні, я змудрів!"

І поплетався додому,
Гріш у жмені несучи.
І гадав: "Часом старому
Капне теж, не хотячи."

ЕЙ, ЄГОМОСЦЬ, НЕ ГРІШІТЬ!

(Всюди)

*Станув отчик на амвоі
Та й давай проповідать.
Стільки намолов в розгоні -
В десять міхів не сховать.*

*Було й за царя Гороха,
І за бабиний приніс,
Врешті облизали троха
Валігура й Кебраціс.*

*Ковтас це слово божє,
Наче манну, збір овець.
І міркує: що то може
Вчений здумати отець!
Врешті, щоб овець спіймати
У ситьце свос міцне,
Крикнув: "Навіть Божє Матї
Мусить слухати мене!*

*Я заступник Пана Бога!
Добре тєс запишіть!"
Втім озвався хтось з порога:
"Ей, єгомосць, не грішіть!"*

НЕ МАВ ЩАСТЯ...

(Дорізон)

*Виграв дядько на лейлоні
Двофунтову ковбасу.
Став, мов кітка, при балконі
І ласує завчасу.
Враз почув на серці кригу,
І вийнув на нього сум.
Замість м'яса дали книгу,
Ще й "криваву" - мов на слум.
"Бога ж бійтєся, панове!
Кншжка чєй не ковбаса!..
- "Цитьтє та ідіть здорові!
Кншжка ся сама краса".
Взяв "Криваву книгу" в руки
І поплентався домів.
Йде і чує зойки муки
Так, що бідний аж упрів.*

Дома сів, чита, листує
Книгу горя і страждань
І здалека наче чує
Голос здавлених ридань.
Чує скарги: "Ми в кайданах
На поталу різунам.
Наші руки й ноги в ранах.
Їсти, їсти дайте нам!"
-"Їсти?.." Дядько облизався
Й уявив гіркі часи.
Ще й на лихо нав'язався
Любий запах ковбаси.
Встав, і книжку взяв під паху,
І пішов оп'ять просить:
"Пожалійте бідолаху,
Книжки вже мені досить.
Пожалійте мою працю -
Книжки чейже не з'їси!
Я оддам вам тую цяцю
За півфунта ковбаси."

КУМ ОХРИМ (Всюди)

Ви не чули, християне,
Хто такий наш кум Охрим?
Бога бійтеся, крайне!
Щоб не знатися з старим!..
Це головка, щоб ви знали -
Лиш ізумен з ним рівня!
Так і видно, що втовкали
В неї буквами знання...
Як візьме вам в руки кую,
Як вам мудрість пустить в лет,
Ви на те лиши: "Що я чую?
Чи я вухами п'ю мед?"
А все: "Наш отець казали",
Або: "Чув я від отця..."
І щоб тиждень ви писали,
Не списали б до кінця!
К чорту вишле Україну,
"Тилігентів" заб'є в ріг
І оберне все в руйну,
Бо "киринити" не гріх...

*Діти вчителі - крий нас Боже!
Краще з шнуром під півтор...
Він сліпий, як пень, - і, може,
Він не газда, не сеньйор?*

*Ще б колись хлопчище здуру
Взяв газету до руки!..
І з кого ж лупити шкуру,
Як змудріють мужики?
Навіть в церкві нас навчають,
Що нема, як "нищий дух".
Чим нас більше зневажають,
Тим в нас більше рабських туг.*

*"Хлоп", щоб знали ви, вродився,
Мов той мула, до ярма.
Хоч би він в Парижі вчився,
Він лиш хлоп - усе дарма!
Будь покірний, дай "ни боже",
А про себе не гадай.
Що тобі твій гріш pomoже,
Як отець не пустить в рай?*

*Так навчас всечесніший,
(Він не дурно їздив в Рим!)
І скажіть, чи був мудріший
Соломон, як наш Охрим?
То ж приймайте сю науку
Всі: старі і молоді,
Спину гніть, цілуйте в руку,
Мов хорти ходіть худі.*

*Хай над вашими хатками
Висить каменем туман,
Хай Охрим живе віками
Й хай вам буде отаман!*

ІЗ ЗБІРКИ "ДО СОНЦЯ"

НА РУЇНАХ ТУСКУЛУМ¹

*В руїні все лягло, все: пишній палати,
Фонтани, гіподром і луки тріумфальні.
Забутили стоять тераси театральні,
Сумують по кутках ображені пенати.*

*Було, тут при піснях безжурні атеніати
Кружляли з рук до рук з вином чарки хрустальні,
І п'ятий тетрахорд, і еклоги похвальні
Пестили різунів, що вміли панувати.*

*І ти, філософе, тут з ласки пана мріяв,
Дивився з сугорбів у безвісті віків
І думав, як би рай нащадкові добуть.*

*В руїні все лягло, і вітер все розвіяв.
І тількиросло ще більш німих гробів,
І більше бур'яном заріс вселюдський путь.*

Тускулум. 1921

РИМСЬКА ЕЛЕГІЯ

*На Pincio мерли тони "Травіати".
Сходило сонце за Петрову баню
І обсипало золотом палати.
Церкви горіли в мідяному вбранні,
І навіть вічно чорні кипариси
Вдягнули ризи з золота і міді.
З-під повійної срібної хламіді,
Немов мережка, виринали пліси
Албанських гір, в керей мли і тіши.
А Тибр котив огненну ленту лави
І, дивлячися на німі руїни,
Вдягав у багру пам'ятники слави.
По миртах плзгав легкий лет зефіру,
Строїв вечірню милозвучну ліру.*

*На Monte Pincio, там, на бельведері,
З'єдали ми розрізнені дороги.*

¹ Тускулум - місце народження Старшого Катона. Тут між іншими руїнами - руїни т.зв. тускулянам, літнього мешкання Цицерона, де він творив "тускулянки".

Тебе зростиш горді Кордільєри -
З крайш сліз мене принесли ноги.
А більше ми про себе не питались.
Ти зіцтувала з мого серця смуту
Та прояснила в ньому тьму зануди,
Що виростала гореч та отруту.
Ти мому серцю ясний рай відкрила
І думам дала соколині крила.

За жовтим Тибром, біля Ватикану,
Там ще і досі, певно, є світлиця,
З якої виїс я незгійну рану
І де навчишся земному молитися.
У ній ти мому серцю отворила
Неземним співом райську розкіш неба.
Цей спів незримо брав мене на крила
І плів зо мною з крайш Феба.
Мені хотілось на коліна впасти,
З благоговійним кликати: "Мадошию!"
Чому та туга і жага безсоння
Мене не вбили на твоїм порозі
І не покляли край мій дорозі?
Пливуть літа, а дух мій в п'їтмі блудить
Як той слінець, що в лісі тропу згубить.

У Villa d'Este дивна творча сила
Зі скель розлила води Анієна
І узброїла їх в нестримні крила
Та наділила голосом гієни.
Як льви скажені, що лапці порвали,
Женуться дико в прірву водні вали,
Гризуть завзято кам'яні запори
І диким ревом струшують всі гори,
Так наче в скелі б'є могутній молот,
Що ним торощить світ рука титана,
І з прірви зяє наче смертний холод,
Морозить мирти, пальми і платани.

Сп'янілі з дива, з розкоші й екстазу,
Стояли ми на березі каскаду
І проводили поглядом топази,
Що торохтіли реготом наяди
І розбивались об залізні скали.
У серці наших, бачилось, співали

*Неземні співи щастя, насолоди
І усміхались усміхом погоди!
Мені хотілось в припливі вітхніння
Украсти в сонця золота проміння
І - приступивши наче до престолу -
Тебе вінчати сяйвом ореолу.*

*У тій хвилині ти чогось зітхнула
І хмарка в тебе по виду майнула,
Як невловимий поцілунок тіши.
"Усе на світі – пух ніжної піши
І розпливеться, мов видіння сонше.
Одні лиш біть і горе невгомонше
В круговороті життєвім петлішні".*

*Тверді слова із уст твоїх упали,
Як вітром зірвані листки осінні.
І враз війнув на мене холод гробу,
А світ вдягнувся в тугу і жалобу.
Я чув, що горесна сповнилась чара,
І лебедів: "O cara! Mia cara!"*

*О, де ти? Де? В яку країну глобу
Годиться слати тугу і жалобу,
Щоб привели моє до тебе горе,
Що поорало серце бідне, хворе?
Як метеор, що в чорну бездну скане,
Ти промайнула перед мої очі
І оповила серце в саван ночі,
Лишивши в ньому незлічиму рану.
І після всіх надій мені остала
Одна лиш квітка з мурів Палатину,
Що на твоєму серці змирала
І цілувала шию лебедину.*

*О, Елена! Мій вічний антипода!
Чи дух твій чистий ще по світі ходє?
Чи, покохавши мрію позаземну,
Полинув, може, в далечінь тасмну?
Я всі проміряв на землі дороги,
Та не потрапив у твої пороги.*

*А може, ген за Тихим океаном,
Як та вдовиця тужує над курганом
Твоїх сподівань і надій кохашх?
І як на горах зариває туга
Вечірніх дзвонів, ти співаєш: "Аве!"
І до серденька тулиш пам'ять друга?
І, може, ще призначення ласкаве
Колись зведе нас, як дві краплі в морі,
Як дві мандрівні по безкраю зорі?
І, може, ще... Даремні сподівання!
Мрійлива юність більше вже не верне
І не розвітить сясвом кохання
Моєї пустки. Тільки спогад-терня
Розбудить в серці тугу за весною,
Що до мозги вже піде за мною.*

КАТЕРИНА СФОРЦА

*Вже обручем стиснув фортецю ворог
І день у день зловав її та гриз.
Та бачив добре: Форлі ще не скоро
Вбереться в ганьбу покутницьких риз.*

*І він послав сказати Катерині
Погрозою затросні слова:
"Не здайся - знай: сини твої ще нині
Упадуть, наче скошена трава".*

*- "Упадуть? Що ж, - дукеса відрубала,
Я приведу на світ нових синів,
Щоби їм в серці помста назривала".
І меч на стінах знову заяснів.*

ПІД СОНЦЕМ ТРОПІКА

І. НА РІВНИКУ

*Всім невідомий, - звіяна пилина,
Примхою доли кинута в безкрай, -
Воджу очима. Все щезає, гине -
Небо і море. Тільки сниться край.*

*Там мають бути Африки пустині,
Ген - дикий праліс бразилійський вснує...
Може, це мрія?.. Бовваніють сині
Спінені вали. Все туман обснує.*

*Над головою сонце силе жаром,
Кров ударяє молотом в чоло.
Враз щось війнуло, подихнуло чаром -
В мріях воскресло галицьке село.*

*Грається сонце на листках осики,
Діти дрімають, тужать в холодку...
Втім заgrimіли гомони музики -
Трубить сирена. Ми на рівнику.*

*Грис оркестра. Грохит барабану
Вгризся в мертвецький морський супокій,
Стогнуть, несуться хвилі океану.
Як ти далеко, рідний краю мій!*

II. ПУЩА ОПІВДЕНЬ

*Опівдень. Духота. Примігла в спеці пуща
Мовчить, заслухана у ледве чутий хор.
Спишлося життя в непевному ваганні,
Край келихів лелій завмер у дожджиданні
В повітрі бейжафлор¹.*

*Коби хоч леготом на дерева війнуло
І розбудило в них хоч шепіт шелестів!
Довкола ні душі. І тільки ген, високо,
В блакиті моря крук застиг отвертим оком
І в лісі губить тінь.*

*Так пусто й тихо скрізь! І так жахливо сумно,
Немов на цвинтарі, який квітчас май.
Здається, все життя пристало, одностайно
Пришикло до землі та жде народити тайни.
Душе, не засинай!*

III

*Розспівана вакханка-ніч
На гіллі пальм колишеться,
Із зоряних скляних узбіч
Пісок сріблястий кришиться.*

*Немов на відпусті юрба,
В ріці хор жаб регочеться,
І забувається журба,
І спати так не хочеться!*

¹ Цілуй-квіт, тобто колібрі

*Так хочеться кудись піти,
Зустрітися в людиню,
Яка в тенетах глупоти
Не стала художиню.*

*І хочеться в людей прийти
Хоч орібку честі й сорому.
Так хочеться з пори втекти -
Змордованому, хворому !*

IV. ТАК, Я ЛЮБИВ ТЕБЕ, ГАЛИЧИНО!

*Так, я любив тебе, Галичино,
Любив тебе, як ні один твій син,
Хоч від пелен до старості водно
Я з пінь твоїх співав лише один.*

*Як мачуха нелюбих пасербів,
Ти все мене в широкий гнала світ.
І в чужині я мучився, скорбів
І поливав сльозами гориквіт.*

*А там присипав іній волос мій,
І холодом віпнула самота.
Пішли, пішли розгублені літа,
І слід по них розвіяв буревій.*

*Сьогодні вже і осінь надійшла...
На тропіку застукала мене.
З ланів твоїх усякий знайде жне -
Для мене ти й обніжка не найшла!*

*А все-таки тебе я не забув,
Люблю тебе, як ні один твій син,
Хоч пасинком тобі я завжди був,
Хоч з них твоїх співав лише один.*

*Та ти мене забула вже давно,
Хоч я тобі по совісті служив,
Хоч в чужині я тав лише одно:
Мов блудний син, до сіл твоїх тужив.*

V. В ПУЩІ

*Німують пущирі безмовні
В задумі, що ти їх лягла.
Над ними висять клапті вовни,
Що їх розкинула їмла.*

*Як обеліски тисячлітні,
Заслухані в псалом землі,
Стоять пінейри, мов граїтні,
Затонувши верхами в млі.*

*Все спить. І в петрях позіхає
Ув'язнена пудьга століть.
Лиш невгамовні попугаї
Кричать у сітлі верховіть.*

*Пофоркує уряди-годи
Здорожений під милою кінь.
Пристав... Ніщо: це тні-колоди
Збудили лісову глибінь.*

*Гайда вперед! Не ждїм привіту,
Нї слів розваги у журбі!
Далекий я від сього світу...
Який же близький я собі!*

VI. ЗАХІД СОНЦЯ

*У скиті в церкві на горі
Горить брильнятами з вікоц,
А долом сяють ліхтарі –
З доспілим овочем лимон.*

*Мов заворожений, навкруг
Дрімас праліс-океан.
По ньому, мов повійний пух,
Муслином стелитьсь туман.*

*Дрімас праліс-океан.
Над ним летять лебеді хмар
І червоняться кров'ю ран.
На заході горить пожеар.*

*Вмирає день, прощас світ
Сльозами теплої роси.
Налився фіолетом схід,
І туга впала на ліси.*

*Хтось плаче в нуці лісовій,
Хтось тихо реквієм співа.
А може, це в душі моїй
Так проситьсь на світ слова.*

VII

Сьогодні в мене був у гостях сон.
Край хати молоком акація цвіла,
І сонце крізь квітки сміялось до вікон,
А хата ніжилась у пестоцях тепла.

Дивлюсь - під хатою маленька донечка
До мами простягла пелюстки рученят
І ставить перший крок. Трава й суконочка
Тамують хід непевних поженят -

І біле янголя, мов пташка крилами,
Махає ручками і раз у раз паде.
І намагається усіми силами
Вхопитися чого - та помочи ніде.

І братчик дивиться, радіє та кричить:
„Ох, мамо! Швидко вже всі троє підем в край,
Де тато наш живе. Диви!..” Вона мовчить,
І в оці з-поза сліз сміється в неї рай.

І я на ридоцях прокинувся зо сну,
Сп'янілий щебетом дитячих лебедів,
Та згодом нагадав чужину навісну
І, стужений, ловив руками привид-тінь.

VIII

Дзвонить об бікна пізня ніч дощами,
Грає на струнах лісових ліній
І зодягає чорними плащами
Пальми, пінейри й віяла бананів.

Осінь, продрогла, у лахмітті, бідна,
Ходить по "росах", тропарі співає.
Пуца безсонна, вигнанцеві рідна,
Стомлена літом, нудно позіхає.

Грає, співає півиці негомонна
Тисячозвучним гоміickým органом.
Хто ж там ридає? Ох, це ти, безсонна,
Нерозлучна навіть океаном

Муко, що в пекло повертаєш ночі
Й родиш хотіния в обмертвілих жилах
Старця, що вмерти в чужині не хоче!
Туго за краєм, що лежить в могилах!

IX

*Сядь біля мене, гостю, хоч не в пору,
Хоч ніч у хату холод навівас,
Поклич знадвору всю задуму бору,
Хай під порогом тужно не співає.*

*Сядь біля мене, гостю мій щоденний,
Що все журливу в хату вносиш чутку
І все сльозами солши хліб злидений.
Сядь біля мене, мій бурлацький смутку!*

*Сядь біля мене, мій бездомний друже!
Не йди від мене в цю нічну годину.
Чи чуєш? В річці хтось невтомно струже...
І що він струже? Може, домовину?*

*Сядь близько, близько! Хто то може знати,
Чи вже востаннє не гостюєш в мене...
Хто знає... Може, взавтра двері хати
Не відомкнуться? Сядь же біля мене.*

X

*Десятий раз верталася весна,
Цілує мрій даруючи хатам.
Верталася барвіста, запашна.
Чому ж мене тоді не було там?*

*Чому мене хоч раз не загорнув
В пелени збіжж буйний подільський лан?
Чом десять літ ні разу я не вснув
З надією, що вилічуся з ран,*

*Якими час і злоба недорік
Моє життя покарубували вицертъ,
Що переб'ює крізь сотні гір і рік,
Пробуджуся і переможу смерть?*

*Записане моє життя усе
І, зім'яте, покинуте на шлях,
Лежить, а час дорожній пил несе -
Замулює його в чужих полях.*

XI. СЬОГОДНІ В МЕНЕ БУВ ГІСТЬ...

*Сьогодні в мене в пізню ніч бурливу
Був гість нежданий з-поза океану.
Ввійшов і в хату вніс пшеничну пиву,
І ленти гречки, й запах фіміану.*

*Мигтіли ярко стріли громовиці,
Ложився праліс, буря гризла кришчу.
І я, узявши Біблію з полиці,
Читав і духом тонув у затишшу.*

*Потухла свічка, книга з рук упала,
Та в мене в серці було ясно й тихо.
Десь, бита громом, пальма застогнала,
І все затихло. І заснуло лихо.*

*Й мене співуча ніч заколисала,
Поклавши камінь на усі турботи.
І Вічність риску в книзі дописала,
Вчислила днину чорної роботи.*

*Вже треті півні співом чергувались,
І прокидались біля рани¹ собаки,
Й довкола мене мов захвилювались
Лани безкраї і зацвілі маки.*

*І я з жагою пив повітря рідне,
І, гостю радий, раював щасливий.
Чому ж то серце заридало, бідне?
Чому тим гостем був лиш сон зрадливий?*

XII. НА БІЛИЙ КАМІНЬ СЯДУ...

*На білий камінь край дороги сяду
І зір мій пущу степовим безкраєм,
У шумі трав читатиму баладу,
Дзвонити буду соншм водограєм.*

*В трухляві мрії закую Сьогодні
І з царства мрійнь визву пережите.
І розпов'ється з присмерків безодня,
І стане видим, що було закрите.*

¹ Ранша (ranche) - вбога хатина з коленіх пнів у лісі.

*І ваші очі бачитимуть поле,
Усе заросле бур'яном, тернами,
А серед поля немовлятко голе
І гадь, що скрилась поміж бур'янами.*

*Читати далі? Звільна листувати
У книзі глави, писані сльозами?
Навіщо того? Нащо виривати
Зі серця терня, що болить часами?*

*Прийдіть до мене. Станьте серед хати,
Покличте горе, що в куточку плаче,
Й воно вам зможе решту докзати.
Вам стане ясним все життя бурлаче.*

XIII

*Впали од вітру виснажені пальми,
Що все тужила й мріяла зо мною.
Ще вчора вечір голосила псалми
І цілу нічку плакала росюю.*

*Лежить розбита. Чупер розпустила
По рижовому полі біля хати,
І обмертвіла - тиха, мов застигла...
І вже нам більше вкупі не зітхати.*

*Дивлюсь на пальму - й бачиться, на поле
Яксь намітка присмерку упала.
Чого ж ти в мене, невесела доле,
З моїм прийдешнім перед очі стала?*

XIV. БРАЗИЛІЙСЬКА КОЛОМНІЙКА

*Як ті ріки бразилійські, що пливають так мутно,
Воплчуться літа наші безнадійно, смутно.*

*Чогось серцю не забути тих вузьких загонів,
Чогось кличе нас щоночі голіні рідних дзвонів.*

*І хотілось би oddати життя половину,
Коб лиш злинуть на хвилину в батьківську хатину.*

*І, здається, вчув би пісню херувимів з раю,
Як почув би соловейка на кашні в гаю.*

*Все, здасться, призабув би і спокійно вмер би,
Як поглянув би на місяць, що жемчужить верби.*

*Умирав би, пригортав би смерть, неначе милу,
Якби знати, що берези замаять могилу.*

*Ой, нема то краю, краю над ті рідні села -
Такі серцю запахуці, як зіцлющі зела.*

XV. ОСТАННІ МОГІКАНИ

*Дзвонять дзвони: в перегоши
Линуть, хлюються згуки-тоши
Понад селитьби.
Понад бори, понад "роси",
Розпустивши вітром коси,
Мчить мара жсурби.*

*Висипають гріб при гробі
І вертаються в жалобі
Мешком все гуртом.
Покидають під хрестами
Сподівання й сиротами
Ходять, мов фантом.*

*Щораз тихше дзвони дзвонять,
Щораз ширше чола клонять
Могіканам дні.
І вкривається тернами
Шлях, протоптанний батьками,
Смутком до рідні.*

*Пропадають їхні діти,
Траять запах рідні квіти
На чужих полях.
Рідше й рідше ходять вісти
Рідним тугу розповісти -
Заростає шлях.*

XVI. ТУГА

*Наструнчили в'юнкі ліани,
І пальма тирсою шумить.
Чи завтра вранці сонце встане?
Чи усміхнеться хоч на мить?*

*Об угли хати б'ються крила -
Та ні, це дощ на дах паде.
Чи ніч дорогу помишля,
Що від пороги геть не йде?*

*Десь змовилися цієї ночі
З цілого поля цвіркуш...
О, як неказано охоче
Я повітав би буруш!*

*Хтось самоту мою сполюшив,
Хтось цвякнув духа батогом.
Хтось храм розмірянь опустошив,
І я зостався жебраком.*

*Хай вихряться ліси безкраї,
Хай океаняться поля!
Хай громи обрії покривають
І все довкола спопелять!*

*Мій дух узнявся гартом криці-
Вже не лячте ніщо йому!
Пора ж узяти патерицю
Та йти назустріч - а кому?*

XVII. ПИШУ ЛИСТИ...

Пишу листи...

*Мою хатишу
Проковтує в ліс і піля ніч.
Вже й день, окований в платину,
Повзе хребтом гірських узбіч.*

*Пишу листи: всипляю голод
Осиротілої душі.
З кутків хатиши тече холод,
Шумлять надворі комші.*

Пишу листи...

*І сам не знаю,
Кому їх слати та й куди.
Чи хто відчус тиск безкраю,
Що смочке й морить, мов садист?*

*Всю ніч на пальмі біля хати
Співала вперто сабія¹.
Невже хотіла розпитати,
Як в самотині мучусь я?*

*Даремно томишся, пташицю, -
Не звіряться тобі мій біль.
Його вже випила шипшина
На межах тихих житніх піль.*

*Колись я бачив гондольєра,
Що плив каналом² повз сади
І віз мерця на чимітеро³.
Чи він мене лавіз туди?*

*Щодня дивуюся павово,
Як рашок стукне до вікна
І як почне то стін кедрових
Здіймати нагортку рядна.*

*І, наче повородок, плачу,
Вітаючи нове життя,
Благословлю вас, дії бурлачі,
І лети в даль, без вороття!*

ХУШ. ТУГА

*На Чорному морі важкий трансатлантик
Криваві із себе випльовус плями.
Снуюся по молу (остатній роматик),
Замкнутий у собі, як той далай-лама.*

*Захлипала арфа на тихій терасі,
Нудьга позіхнула в алеї безлюдній,
Безпачьки собака завилта на прасі⁴.
Хто вбив мені в серце ножі обоюдні?*

*Хто взяв мою душу й повіз пароплавом
В країну, де пахнуть черемхи та вишні?
Хто кинув каїку із серцем кривавим?
Хто висотав з мене всі мрії колишні?*

¹ Бразильський соловейко.

² Так зв. Великий канал у Венеції

³ Цвинтар.

⁴ Площа, майдан.

*О краю мій рідний, поліне стоногий!
Як вирвати з серця тебе мені трудно!
Який я без тебе сьогодні убогий!
Який я самотній, хоч всюди так людно!*

*Кривава головня погасла в безкраю.
О, як ти далеко, мій краю коханий!
Чи ще на зарішках твоїх назбираю
Тих зел, що на диво залічують рани?*

Ріо-де-Жанейро. 1930.

XIX. НА ВИЇЗДІ З БРАЗИЛІЇ

*Вже вибила північ. Сінема¹ востаннє
Випльовує з себе юрбу на бульвари.
Об мармури дзвонять безсонні фонтани,
Парк тулить коханків - і тужить, і марить.*

*Не хочеться спати. Готель, нудьга hall'ю,
Фарбовані губи, банальні розмови,
І bridge осоружений, і дух алкоголю -
Як хочеться всунути на лавці sub jove²!*

*Так хочеться сісти у стіп водограю,
Накрити обличчя хоч клаптиком неба -
Дивитися смутно, як зорі амирають..
(Як мало людині до щастя потреба!)*

*Неначе зужитий квиток трамваєвий,
Який хтось покинув прохожим під ноги...
Товариші злиднів у пралісі, де ви?
Чи знаєте, други, який я убогий?*

1931 - 1939

I. БУДНІ

*Тюрма кімнати. Самота.
Мутні майбутнього міражі,
І дні - розплакана сльота -
Повільні, як чумацькі мажі.*

¹ Кінотеатр.

² Під відкритим небом.

*На вулиці життя кипить,
Чвалає - новості голодне.
Не зупиняється на мить:
Женеться в челюсті безодні.*

*Життя біжить, гука: "Не стій,
Задивлений на зірку!
Бо дожене тебе бурвій
І змеле, як ганчірку."*

*Життя біжить, і кожна мить,
Як черва, у вселеній зложє.
І в мене туга скавулить,
Як лютий пес на оборожі.*

II

*Над прірвою ми станули на мості,
Тримаєм в пазусі тягар кривавих днів.
Мов загадка, іде до нас у гості
Нова Доба. А дух наш так збіднів...*

*Смерть осені пойняла дні сучасні,
Тікають геть надій-журавлі.
Чи ми були з народження нещасні,
Чи надто ми трималися землі?*

*Рука вже пише: "Male, Tekel, Fares "-
Нестримано іде великий час,
І яблуко в руці зготовив Паріс.
Чи найде він Венеру серед нас?*

*Над прірвою ми станули на мості,
Тримаєм в пазусі тягар кривавих днів.
Мов загадка, іде до нас у гості
Нова Доба. А дух наш так збіднів...*

III

*Биті журбою, хворі жагою,
Тихо кінчаємо наш карнавал.
Стомлені, тужимо знов до спокою -
В серці ж пантерою в нас вис шлє.*

*Щось помилили ми, щось загубили ми
У божевільнім, п'янім танку.
І повертаємось з нього безсилями.
(У переможця жах на вінку.)*

*Точені завистю, зжерті ненавистю,
Носимо в собі камінь гріха.
І зазираємо жадно, з цікавістю
В яр, де регоче дійсність: ха-ха!*

IV

*Застигла мовчанка довкола мене,
В лахмітті буднів час верстас путь.
Гляджу в доріг розхилені рамена -
І хочеться йти куди-небудь.*

*Зовуть мене дороги на безкраї
І журавлів розквілені ключі.
Як струни арф, бажання в мені грають
Ввижаються цікаві зустрічі.*

*Хотілось би узяти патерицею
І, решту днів поклавши на плечах,
Помандрувати в бурю-гromовицю -
Нести шаління вихору в очах.*

*Хотілось би струснути перевтому
І йти, йти уперто, навмання
В краї далекі, в прірву невідому,
У чорну тайну завтрашнього дня.*

*Йти, йти - стопами затоптати
Велику тугу, що кричить в мені,
Жагою волі випалити грати
І не лежати за життя в труні!*

V. МРІЇ, МРІЇ...

*І знов мені сняться: плавба Уругваєм,
Стени Місіонес і танці гаушів.
І знов мені в серці хтось струну порушив,
Хтось пісню забуту неначе співає.*

*Найдіть мою торбу, що манганами пахне,
Що тричі ковтала безкраї екватору, -
Хай випущу з клітки на вільні простори
Замучене серце, що тужить і чахне.*

*Дні, в книзі замкнуті, здіймаю з полиці
Й цікаво читаю старі пергаменти,
І, бачиться, чую гудіння сирени
І заклик: "Готово! Підносим котвицю!"*

*Непаче на фільмі: Коруня, Лісбоа,
Лас Пальмас, Кап Верде, Байя та Ріо...
А там... Зупинися, не муч мене, мріє!
Що з того, що здавна маршрута готова?*

*Уява є в мене буйна - ані слова!
Обидві півкулі стискаю у жмені.
Так що ж, як у клятій дірявій кишці
Нема на дорогу з Медичні¹ до Львова?*

VI

*Давним-давно в вечірніх зітхах пуці
В душі мені все голос твій лунав,
Палив мене твій погляд вигребущий,
Хоч я тебе не бачив і не знав.*

*Десь з вічності прийшла твоя снюва
В мою пустель, де смуток мій чувив.
І образ твій оформила уява,
Хоч я тебе не бачив і не знав.*

*Я з дріжжю ждав на прихід твій в ті ночі,
Як чорний бір габу на землю клав,
Як уві сні я бачив дивні очі,
Що їх в житті не бачив і не знав.*

*І ти прийшла... Та не як тиха мрія,
Якої чар пестив мене і грів.
Прийшла грізна, як буря, як стихія,
Як поломиць. І я в огні згорів.*

VII

*Ти тямши, серце? Віллу Руфінеллу
Спокійний вечір пеленав до сну,
З росю плили згуки ритурнеллу,
В яким сміялась мрія про весну,
Цвірінькотіли в оливках цикади,
Здалека нісся тихий шум каскади.*

*Вшзу дрімали сонні мавзолеї,
Повиті в присмерк тисячлітніх туг;
Невтомний місяць в затишній алеї
Кидав крізь листя насма срібних смуг,
І шлях услали сірі гобеліши.
Над нами плакав смуток мандоліши.*

¹ Медичні - містечко біля Дрогобича.

*На Кампо Санто¹ спали кипариси,
В садку сміявся сріблом водограй,
А Рим безсонний з мрячної завіси
Огненим оком споглядав в безкрай.
З безодні неба, мов сумні помади,
Тужили скорбні зоряні плеяди.*

*Ти тямшиш, серце, затишну алею
І тихий вечір, ясний, мов вирій?
Я й досі блуджу спогадами нею
І викликаю з гробу казку мрій.
Мені здається, що іду з тобою.
Чому ж в той вечір був я сам з собою?*

Фраскати. 1921.

VIII

*Між нами тридцять літ різниці.
Подумай: довгих тридцять літ!
Чи міг я більше припізнитися,
Сягаючи по щастя квіт?*

*О, так, спізшився я, нівроку,
І відчуваю весь трагізм.
Таж гріх любовного бароко
Карає гострий остракізм!*

*Так що ж! Скоріше чи пізніше,
Виходить завжди на одню.
І вір, кохана, найсильніше
Оп'янює старе вино.*

IX

*Ми розійшлися - і в дорозі
Вже не зустрінемося, мабуть.
І епілог скінчився в прозі -
Банальним приспівом: "Забудь!"*

*Що ж діяти? Така вже доля...
Спасибі за жєбращький гріш!
Я все любив у співі "солò",
Бо в них співається щиріш.*

¹ Цвинтар.

*Ми не зійдемося: ти пані,
Від мене ж (ах!) заносить піт,
Хміль серця, навіть на екрані,
Цінують нижче, ніж обід...*

*З твоєї ласки я свобідний,
Зі служби звільнений батрак.
Проте не думай, будь я бідний,
Побитий злиднями жебрак.*

*Хоч в серці кров скипіла в рубак,
Та я веселий, хоч куди.
Я пишу на зболілих губах
Зціговані твої сліди.*

*Є в мене теж твоя хустина,
Циніша золота стократь.
Коли прийде така година,
Є, бачиш, сльози чим втирать...*

X

*Таке воно старе, знайоме:
Знічев'я вибухне вулкан,
І серце в грудях, мов Саломе,
Шалений заведе канкан.*

*Усю істоту переоре,
Усе зруйнує до основ
І тільки лишить серце хворе.
Проклята хай буде любов!*

*А все ж таки щаслив, хто може
На вид палаючих кострів
Сказати радісно: "Мій Боже,
І я в гесні цій горів."*

ІНТИМНЕ

I

*Весна! Весна! Весна вже шістдесяти.
Колись була шістнадцята... Невже?
Невже ж у мені теж бухтіла кров хлоп'яти,
Якого "легіон ангелів" береже?*

*Невже ж і я ходив по зорях так бестечю,
Як пшні по землі ходити б не зумів?
І вірив, що весна цвітима безконечно,
Не скаже: "Сину мій, вертайся вже домів"?*

*І як було не вірити? У гаю,
Мов го́мін сурм, лунав зозулин спів.
Виковував мені весну безкраю,
І я від сили й поривань терпів.*

*Сьогодні я у гай приходжу знову,
Щоби знайти хоч привид вмерлих днів.
Яка краса! Як жадно вухо ловить
Розгублені в гущавині пісні!*

*Чому ж мовчить зозуля так завзято?
Невже їй трудно правду сповістити?
О тшу, знаю, що кінчиться свято:
Мені вже осінь листям шелестить...*

II

*Як багну я життя тепер, як знаю, що
В клепсидрі сиплються піску останні зерна,
Що скоро вигорить лампадка мізерна,
Що з фантастичних мрій не лишиться ніщо.*

*Як хочеться життю співать гучний пеан
Тепер, як голос мій шепоче сон-тривом,
Як хочеться ще раз піднести факлю свою
І сийво вкинути в таємний океан.*

*Зубами кожний день зціпити хочеться
І кожний віддих свій здовжити у годину.
І хто це вніс мені до хати домовину?
Хто станув під вікном, щосил регочеться?*

*Даремно! Ще не час писати епілог,
Коли ще фабулі хибує глав чимало.
Щоб жити, все мені відваги не ставало,
Я все копіював невдалий мій пролог.*

*І хочеться тепер обтерти з книги пил
І записати в ній ціле життя паново,
Сказати ще ніким не вимовлене слово.
Як багну я життя й моїх пропаних сил!*

*За поли кожний день зловити хочеться
І не пустить його в холодну челюсть ночі.
Коли ж їдка зола вливається ув очі,
І за ногами щось, немов скала, волочиться...*

III. МІЙ ЮВІЛЕЙ

*Комедія усе: ціле життя омана,
У кожного в очах сміється арлекін.
У кожного в душі своя ятриться рана,
За усміхом гірким ховається прокляти.*

*За стійками куліс глотяться автомати,
Готуються до роль, до жестів, папютомін.
Покличе режисер - і мусиш, брате, грати.
І ніхто не знає сам, чи він це, чи не він.*

*І голос нам чужий, і не своє обличчя,
І все, що робимо, не наше, не своє.
Дзельнькне десь дзвінок, на сцену хтось покличе -
І грасмо... І ніхто себе не пізнає.*

*І я вже безліч літ в театрі життєвому
Томлюсь над зігранням моїх нудних гастроль,
І вся трагедія, мабуть, міститься в тому,
Що брався я в житті до вимушених роль.*

IV. ПОСТАВЛЮ ХАТУ І КІМНАТУ

*Поставлю хату і кімнату,
Уставлю ложе край стіни,
Знадвору виставлю загату
І буду спати до весни.*

*Хай виють вихори від сходу,
Хай все повернуть верхи дном!
Я збережу в душі погоду,
Глухий для світа за вікном.*

*Яке мені до цього діло,
Що йде безумний хорівід?
Я знаю тільки власне тіло
І маю свій відрубний світ.*

*І їжджу на громадським возі,
Вигукуючи: собі цабе!
І маю всю надію в Бозі,
Що не попаду в клуб Б-Б'.*

¹ Політичні шахраї в панській Польщі. (Безпартійний блок співпраці з урядом. - Упор.)

*Хай віє буревій, хай смута
Без жалю нищить все старе!
Прерогатив мені мамута
Ніхто, ніхто не відбере!*

V. У ПОЗИЧЕНОМУ ГРОБІ ¹

*На вічний сон заплющив очі
Могутній духа Володар,
І відійшов у царство ночі
Як безземельний пролетар.*

*І земляки Його в жалобі
На путь далекий провели
Та й у позиченому гробі
Приют Титанові найшли.*

*"Будь у комірному, Іване! -
Рekli, зажурені без меж. -
Коли нам трохи легше стане,
У власній хаті заживеш".*

*І відійшли. А там забули
Про цього, що в комірній жив,
І за турботами не чули,
Як Він журився та тужив.*

*Аж чути - дзвони заридали,
І власник гробниці гукнув:
"Вставай! Доволі ми вже ждали...
Вже речинець давно минув".*

*Поет підвіся та й подався
На некрополь - один одним
"І чом я хлопом не зостаюсь? -
Питався голосом сумним. -
Невже на те я змаргав сили,
Сумління трутнів клеплючи,
Щоб навіть власної могили
Не доробився, живучи?"
І гірко сплакнав, ідучи.*

¹ І. Франко був довгі роки похований у випозиченій гробниці.

VI. МІЙ КРАЮ!

*Мій краю рідний - гарна клітка
З мільйонами трагічних душ,
Яку прибрав Тарас в позлітку
І в етикетку : "Храм - не руці!"*

*Країно - дівчино химерна
І не розгадана ніким!
Все в тобі кволе та мізерне,
А враз жгаєть огнем тремким.*

*Твій обрій кличе: лий, як демон,
І добувай, лови, бери!
А твій чорнозем родить теміль
І задушливий чад нори.*

*Країно - дівчино химерна
І не розгадана ніким!
Все в тобі кволе та мізерне,
А враз жгаєть огнем тремким.*

РЕВОЛЮЦІЯ

*Рубнув копитом Букефал.
Заіскрились підкови.
Рвонувся, як бурхливий шквал,
Що блискавиці ловить.*

*"Куди женешся, навісний?" -
Юрба йому гукає.
Та в ньому тужить хміль весни,
Що бростю розпускає.*

*Несеться вихрогонний кінь,
Ламає всі запори.
Над ним сміється голубиць,
За ним криваве море.*

*Вперед!.. І мчить Букефал -
Підкови іскри крешуть.
Ще лиш один добути вал! -
Нехай лисиці брешуть...*

*Хай скаженіє лють хортів,
Хай кричє гайвороння!
У ньому віє біль віків,
Його докори гонять.*

*Йому ввижається, життя -
Одна чудова казка.
В його очах огні мигтять,
Хоча обличчя - маска.*

*Хай сталь підків заоре все
Й розриє все до споду!
Весна обнову принесе,
Сторицею зародить.*

*Геть кволість духу і чуття -
Отруту скорпіонів!
Нехай святиться крик життя
І воля мільйонів!*

ГАЛИЧАНЦІ

*Ти, мученице з прикарпатських долів,
В сім ї жінок спартанка многострадна,
Преславна мати рицарів-соколів -
Сама покірна, завжди безпорадна!*

*Якби зібрати сльози ті криваві,
Що їх ти розлила по вбогих нивах,
Ти зяясніла б у неземній славі -
Найвеличніша поміж нещасливих!*

*Як часто розпач в серці твому вила
Й підкошувала під тобою ноги,
І ти сказала: "Годі, йти несила!
Візьміть од мене хоч шматок дороги!"*

*Та невмируща віра в перемогу
Повелівала розпач задушити
І, не ждучи нізвідки допомоги,
Йти веліла і веліла жити.*

*І ти страждала й мовчки проводжала
Твоїх синів крізь тюрми та тортури,
І горем тільки пісню насичала.
Та ждала грому, дожждала бурі.*

*І грім ударив... І спалив кайдани,
Що шістьсот років кров смоктали з тебе,
Тобі на шії чобіт вже не стане!
Тож випрям спину і поглянь на небо.*

*І розгорнися радісно по нивах -
Найвеличніша поміж нещасливих!*

ПРОЛЕТАРСЬКА ДИТИНА

*Щодня загублений у вуличній юрбі,
Іду зі школи стомлений, зболілий -
Усім чужий, полишений собі,
Обідраний, заляканий, несмілий.*

*Довкола шум, і крик, і шамотня,
І хто не йде, поштовхує дитину.
І я іду, кradусь, як мишеця,
І від страху на кожнім кроці стину.*

*Яких образ і скільки стусанів
Від панців прийняв я в школі нині!
І скільки насмішок з убогих лахманів
Приніс цей день бездольній сиротині!*

*Розжалений, з сльозами на очах,
Стрілою мчусь, біжусь мерцій до хати,
Де, здавивши у серці тугу й страх,
В порозі жде моя кохана мати.*

*І я, припавши до її грудей,
П'ю з уст смажних мов насолоду раю
І не боюсь ні світу, ні людей,
Бо я при собі серце нені маю!*

*О мамо! Мамо! Тільки ти одна
Умієш в серце влити чар бальзаму,
Коли дитина бідна та сумна.
І що без тебе вдіяв би я, мамо?*

ПРИВІТ КИЄВУ

*Київ, прецінний, древній палімпсесте¹,
Писаний кров'ю многих поколінь!
Скільки у змісті твому слави й честі!
Скільки неслави, горя та терпіння!*

*Зблідло, померкло все на пергамені,
Тлінь пощадила лиш останній зміст.
Він, як колони з порфиру-каменю,
Творить неплітний до безсмертя міст.*

¹ Палімпсест - старий пергамент, на якому затерто попередній текст і написано новий.

*Відгомоніли, відгули страхіття
Твоїх колишніх і вчорашніх днів.
Знову на тебе сонце й зорі світять,
Знову зацвів ти та помолодів.*

*Юне змагання й віра неофіта
Гоять у тебе рани давнини:
Всупереч волі зависного світа
Празнуєш празник радості й весни.*

МІЙ КРАЮ РІДНИЙ

*Мій краю рідний, дорогий клейноде,
В короні світа перло найцінніша!
Хто твого поля списом не скородив?
Та в горю, в муках ти лише краснішав.*

*Ти, наче фенікс, воскресав на згарах,
Змагав до сонця й вічно ріс у силу.
І знов пишався у звабливих чарах -
Удар убивчий лиш тебе окрилив.*

*Тепер ти знову розправляєш крила,
Ростеш в потугу і до сонця линеш.
Ні одна буря тебе не зломилла -
Тепер, я вірю, ти повік не згинеш!*

МАРКІЯНОВІ В СОТІ РОКОВИНИ

Давно вже лев розбиту кинув скелю
І, забagrивши кров'ю шлях,
Подався в яр, в німу оселю,
Де під хрестами, скований в пустелю,
Спочив героїв прах.

Поклавшись тут на крайнім гробі,
Заснув камінним сном.
А геній забуття в тяжкій жалобі
Звернув смолоскип вниз, пристав на гробі
І вкрив його крилом.

Погасли скрізь в хатах світила,
Спишлося все життя;
Над всім знялась одна могила,
І вічна ніч всі дії оповила
Габкою забуття.

На гробі, довго Бояном забута,
Лежала народна кобза,
І лиш часом надмірна смута
Торкнулась струн; родилась скорбна нута,
Болюча, мов сльоза.

Та плач пісень, і довгі люду муки,
І безодрадний сум
Зродив співця. На струни склавши руки,
З кобзи він вичарував звуки
Давних померших дум.

Як легіт, що, проснувшись, обізветься
Спершу мов шепіт слів,
А далі все змагається, несеться
І гураганом дико розігнеться -
Так зріс, змагався спів.

Немов на заклик тайних сил, до хору
Щораз новий стає Боян.
І гнеться пісня шумом бору,
Приборкує кроваву змору,
Забутий біть вікових ран.

*І он де-де з-під стріхи нишком блисне
Несмілий каганець...
Не блискавка пожегаром в п'ятьму присне.
В молодистій долоні збрую стисне
Приборканий холоп-борець.*

*Ся збруя плуг. Ростуть зі скиб загопи,
Застелюють давні гроби.
Гремуть-ячать воскресні дзвоши,
На лан виходять міліони -
Ідуть на бії раби!*

*П і д у в ч у ж и й широкий світ,
Самітний і далекий всім.
Лиш пустці прерій розповідь
Мою легенду вмерлих літ.*

*Як немирущий Агасвер,
Світами понесу мій біть
І в пошуках орієнтових піть
Вколишу плач бажань-химер.*

*І обновлюся в самоті,
Як сокіл, що втірне в безмір,
І спиною свій тужливий зір
На вічний пристані-меті.*

* * *

*О т а й н о, що палиш наш ум
Огнем жажди, тривоги, вагань,
Розкрий нам ціть усіх змагань,
Втиши в нас крик розлучних дум!*

*Реве, хвилює океан,
І зяють смертю глибини,
А наші втомлені човни
Окутує важкий туман.*

*Куди нам плисти? Де спочить
По трудах і мозолях дня?
Пливе без керми, навмання,
Гогоче хлань, одчай кричить.*

* * *

*Не в ж е т а к можна, щоб усе:
Усі зусилля поколінь,
Всі дії мук - затерла тлінь
І час, що всьому смерть несе?*

*Невже всесильний арлекін -
Глум логіки і батько сліз -
Подасть нам все до всіх преміс
Заключення: безслідний скін?*

*Чи все на сцену дій підєм
З жагучим запитом: чому?
Щоб чути правду ту саму?
Яка в цім ціль? Куди ідем?*

* * *

*В і д і й д е ш в з а б у т т я, пилюночка нікчемна,
Розвісишся в ніщо, немов нічий фантом.
Уся твоя жага за пізнанням даремна,
Твій лет - безсильний мах підірваним крилом.*

*Візьмеш з собою все, всі замисли й надії
Оставляють для живих лиш спомини і жаль.
Весь зміст твоїх терпінь і всі туземні дії
Змістить одна мала надгробная скрижаль.*

*Пощо ж тобі, марна пилюно, знати,
Куди ріка судьби несе твоє судно?
Усім нам доведеться на суд останній стати,
Усе проковтне гріб. А там - усе одно.*

* * *

*Я к б и - т о м о ж н а на стежках життя
Згубити вічний невтишимий сум!
Якби-то можна біль жагучих дум
Втопити в тихій Леті забуття -
Якби -то можна!..*

*Якби забутись можна у тиші,
Щоби втратити свідомість буття,
І пережити тихо, без чуття
Тригедію самотньої душі -
Якби -то можна!..*

*Якби -то можна відвернути зір
Від всіх нікчемних життєвих суєт,
Пірнути духом в вічності безмір
І бачить тільки життя силует -
Якби -то можна!..*

*Хіба не варто вмерти для надій
І жити тільки спомином давнього,
Пірнути в пропасть забуття сумного
І бути тільки свідком людських дій?*

*Хіба не варто розп'яти сто раз
Зболіле серце на хресті одчаю
І чару смутку випити до краю
Та перенести вік тяжких образ?*

*Хіба не варто, коли ум впевня,
Що заблизниться в гробі всяка рана,
Що все проковтне вічність і нірвана,
Що все туземне - привид і бридня?*

Канада.1914

ХЛОПЧИНА

*Пас вівіці за селом і споглядав на шлях,
Який перетинав стежки осінніх нив.
Числив полукипки, забуті на полях,
Губився у згадках і думкою гонив
За тими, що пішли за покликом труби.*

*Втім шляхом знявся пил, і з тисячки грудей,
Як рокіт морських хвиль, грімкий ударив спів.
І брязнули шаблі узброєних людей...
Хлопчина стрепенувсь і з дива остовпів -
Забув на все й подавсь за гомоном юрби.*

*Дивився на ряди, на ритм пливучих тіл,
І тайна міць тягла його усе вперед.
Минав поля, ліси і ряд незнамих сіл,
Аж поки не попав в востний лазарет -
Як зраний упав на полі боротьби.*

*Се зране хлоп'я - український народ.
На зов востних сурм проснувся він зі сну
І вергся в світовий страшний круговорот.
Він певен, що іде стрічатъ свою весну
І з б'ючим серцем жде на рішення судьби.*

КАРТИНА

*В підгірськiм мiстечку, в шинку край стола
Солдат сидiв хорий. Склонив вниз чоло
I нiсся думками у рiдне село.
Там немiчна жiнка й дитина мала
В журбi коротають злиденi днi.
У грохотi крiсiв, у реві гармат,
В полум'ю музицьких горiючих хат
Все плач причуваєсь йому в чужинi,
I думка про бiдних не сходить з ума.
А вiстi з родини нема i нема...*

*Пiдняв вгору очi. Мороз i метiль
Загнали у хату гурток втикачiв.
З жажди i тривоги їх погляд здичiв,
А лиця зорали терпiння i бiль.
I ний чужий вже став серцю їх жаль:
Що мали, втерляли. Лиш часом у снi
Мов чуять ридання i бачать огнi,
Що з сiл їх пiзнали в невідому даль
I дали їм захист в яругах лiсiв,
А другiв у стадi заблуканих псiв.*

*Дивився на образ недоли i мук,
I бiль невимовний прошиб його груди.
"Невже наші полки пiд кулями мруть
На те, аби з царських ненаситних рук
Братам нашим рiдним дiстався сей дар?
Вже ний на спинах їх кнути свистять,
Церкви ж їх i школи в руйнах стоять.
I що ж їм дасть бiльше наш кат-государ?"
Втер слiзю i вийшов. Над стрiхами хат
Котилася буря i грохiт гармат...*

ЗАВIЩАННЯ

*Друзi, я вже кiнчу важку роботу:
Зробив, що зміг, зомлiла вже рука...
Пора шукати тихого кутка,
Де захисна тиша зцiлить мою турботу.*

*Он на оцiм горбi, мов сестри, двi берези
В гiрськiм потоцi миють сплети вiт.
Там килим трав красить осiнний цвiт,
Який зросили вже сердешнi наші слези.*

*Недавно там спочив по довгих трудах бою
Наш командант. (Земля йому пером!)
Накрийте нас обох одним ковром,
Нехай земля навсе з'єднає нас з собою.*

*Не жалуйте мене: нажився я доволі
І дорого продав своє життя.
Моє ім'я воскресне з забуття,
Як вдарить грірко дзвін на празник миру й волі.*

*Та цить! Вже чую зов з тасмної крайші:
Пора мені зійти на другий шлях...
Іду до тих, що впали на полях,
А вам послався шлях на ниви Украйші.*

Відень. лютий 1915.

ІЗ СУЧАСНИХ ПОЕЗІЙ

І. НА СИБІР

*І брязнули замки... І відчинили браму,
Яку переступав лиш злодій-душоуб,
Що шлях свій засівав лиш посівом погуб.
Стовпилася юрба, жадна побачить драму.*

*Виходять ... Ось вони! Ще вчора були з нами
І слали тугу й біль під синій вал Карпат,
Звідкіль і день і ніч котився гул гармат.
Чекали - та щодня впивалися сльозами,
Складаючи у гріб свою убиту віру
В побіду вічних правд. А ворог глузував
З душевних їх страждань та хитро доливав
Отруту в їх серця. Аж довершив всю міру...*

*Виходять... Лиця їх порили скриті муки,
В очах дримає сум погребаних надій.
Однак ні довгий гніт важких болючих дій,
Ні каторги тюрми, ні лютий біль розлуки
Не вбили в їх душі рішучості до бою.*

*Як горді лицарі, зранені в боротьбі,
Повели поглядом по зібраній юрбі
І, узброївши вид в твердий панцир спокою,*

*Гукнули: "Най живе свободна Україна!"
Потім своїй рідні сказали: "Не забудь"
І стадом журавлів двигнулися на путь.*

*Слідами їхніх стій котився, мов лавіна,
Важкий сердечний жаль. За їхніми плечима
Зникало в димі мряк давнє узгір'я Льва.
При шляху з жалощів клонилася трава -
Вони ж ішли вперед з горючими очима.
Їх дух немовби знав, що скоро царські орди
Сим шляхом пожене бич сорому й погорди.*

II. ЕКЗЕКУЦІЯ¹

*Зготовлено усе. Чекав вже зимний кат,
І жертву привели: вітця і двох синів.
Стояли в сіряках, що пестрились від лат,
Покірні, мов козли посеред різунів.
Та даром в їх очах шукав би хто страху.*

*"Безумі! - скрикнув кат. - Скоріться, поки час!"
Та з уст всіх трьох почув лиш відповідь суху:
"Слабий ваш цар і ви, щоби зломити нас!
Хоч вбийте нас - дарма: ми не приложим рук,
Щоб захищати вас від куль своїх братів".*

*І враз на даний знак глухий роздався стук
Козачих нагайок. Від грози люд примлів...
І миттю у траві зацвів червоний цвіт.*

*Втомилися кати. І ось останком сил
Піднявся батько й рік: "Сини! Кидасм світ,
Та голос наших мук лунатиме з могил,
Аж поки визове в нащадків наших мєсть.
Вмираємо, сини! Дарма - не перші ми...
Та кров'ю збережемо мужицьку віру й честь.
А збережуть їх ще сотки таких, як ми,
Що в жиливих руках держать дідівський стяг".*

Замовк і сам собі на шию шнур зотяг.

¹ Подія скоїлась у Стрийщині в с. Лисятинчях, де троє мужиків відказалось від сипання шансів для московських військ.

III. НЕВІДОМІЙ ГЕРОЙ

Жергві розпукн. пок Р Цег.пінськомѸ

*Неслась лавиною хижачька міць Москви,
Й луною вже горів подільський небосклін.
Тернопіль ще стояв - однак ріка керви
Вже згодом і сюди направила свій гін.
Гримів вже рев гармат, бриніли в вікнах шкла,
В безлюдних вулицях тривога залягла.*

*Старий учитель спер під тиском чорних дум
На грудь чоло, в душі його йшла борба.
Його єдиний син, його любов-журба
В долонях скрив лице, закрив від батька сум,
Якому із очей глядів безумний жах.
Свистів сталевий град і товк в близьаний дах.*

*Нараз замерло все. Та згодом за вікном
Роздівся дикий спів і тупіт кіньських ніг.
Немов сполоханий тривожним, прикрим сном
Здригнувся старець, встав - і до вікна підбіг...
Поглянув - затрусився і на лиці збілів:
Дорогою неслись кашкети москалів...*

*"Ні, сину! Не будем рабами диких орд!" -
Сказав і нахилив до уст кубок... В сю мить
В кімнату увійшов зі стукотом ескорт,
Щоб сина та вітця в тюремний льох займуть.
Спізились гайдуки, бо смерть скоріш прийшла.
Замерло в хаті все, лиш вулиця ревла.*

IV. БЛАГОСЛОВЕННА БУДЬ, ВЕСНО!

*Благословенна будь, весно, що йдеш настрічу снам,
Початим в ті страшні зимові довгі ночі,
Як дим грізних гармат вгризався в наші очі,
Як олов'яний град загибель ніс сишам,
А немічним батькам стелив в чужину путь -
Благословенна будь!*

*Благословенна будь, весно! Ти стерла з наших піль
Сліди хижачьких орд, що смерть несли й руїну
І морем горя й сліз залиш всю країну.*

*Ти сонцем майських днів в серцях зцілила біть
І вдунула життя в мертвої нашу грудь -
Благословенна будь!*

*Благословенна будь, весно! Ти з наших скорбних дій,
Як перлу з глибини, добула тугу волі
І викресала бунт в серцях синів неволі.
Ми в тобі віднайшли скарб згублених надій
І заповіл батьків: " Народе, встань і будь!"
Благословенна тричі будь!*

ІЗ ЦИКЛУ "КРИВАВИМ ШЛЯХОМ"

І. ЗАЗИВНИЙ МАНІФЕСТ

Народе!

*Жереб впав... Знімаєсь хуртовина,
Що хмарами цілий придавить небозвід,
Полум'ям спалахне Європи половина,
Від крові гекатомб зачервоніс світ.
І гряде грім - звалить життя старі основи,
І людськість знов піде дорогою обнови.*

*Брати! Чи бути нам лишень видцями драми
І винести з руїн лиш славу свіжих ран?
Дивитись байдуже, як нашими кістками
Свій тріумфальний шлях моститиме тиран?
Ні! Переспати дій рішуче ми не смієм!
А бити ворогів ми споконвіку вмієм...*

*Давно, давно прогує танець з-під стін Полтави,
Досить було часу налити чару вицертъ...
Несила вже знести катовань та неслави,
Нам нині остас побіда або смерть!
Востаннє із гробів свій зазив шлють герої.
Народе! Чуєш їх? До зброї! Геї, до зброї!*

*Цар шибениць і тюрем горить жаждою крові
І мільони шле до наших сіл на жир,
Нам вибору нема - лишень розбить окови
І кров'ю диких орд купити волю й мир!
Наспів воскресний день української чести,
І дух невинних жертв жадає нині мести!*

*Гогоче грізно грім! Із сірого туману
Зринає довгий ряд страшних кривавих мар.
Се в північних ледах замучені гетьмани
Виносять нам з могил меч гніву й лютих кар.
Берім сей меч до рук, пімстім пікчемні зради,
Що грянули на нас руйною заглади!*

*Подільський небозвід багриться вже луною,
Злочинець вже вступив на свій кривавий шлях.
Проч суміви і страх! Граїттюю стіною
Ставаймо всі як стій під синьо-жовтий стяг!
Бо краще біль від ран і смерть від куль на полі,
Ніж ганьба рабських пут і вічний голод волі.*

*Згадаймо Коцюпон і славу Запорожжя,
Згадаймо сотні жертв, що на Сибіру мруть.
Нис мало? Се пусте! Не раз вже миць ворожжа
Розбилась об тверду залізу нашу грудь.
Ставаймо як один, а грянємо як лавина,
Бо кличе нас в ряди катована Вкраїна! -*

*Як рокіт морських хвиль, що б'ють в каміні гори,
Котилися краєм сі громові слова,
Неслись з подільських піл під стіни Чорногори,
Зганяли сон з повік українського Льва,
І Лев збудився, встав, згадав минулу славу
І, задивившись в даль, грізну прибрив поставу...*

II. НА СУМНІМ ВИГНАННЮ

*Почалося. Знов давну Богданову дорогу
Залила кров луни. Як дикий ураган,
Ішла московська чернь і сіяла тривогу,
Несла Галичині невольницький аркан.
Всі шляхи залягли хизацькій загони,
Лунали звідусіль ридання і прокльони.*

*Проклятий будь сей день і ся гірка година,
Що вигнанчий ціпок втиснула нам до рук!
Мов кригою лягла на нас чужа чужина,
Як серед граду куль і невимовних мук
Несли ми з рідних сіл безсмертну нашу тугу,
Стрічаючи кругом лиш нужду та наругу.*

*Немов від мурашок, роїлися дороги,
І з гомоном людей зливався рев бидлят.
Усіх гонив якийсь грізний опир тривоги*

*Й родив жіночий плач і зойки немовлят.
Все ближче проти нас знімалися Карпати,
За ними навздогін гуділи скрізь гармати.*

*Хто по чужих полях збере ті сльози люду
І в поросі дозрить сю кров розбитих ніз?
Хто почислить гроби усіх, що з горя й труду,
Як восени трава, упали край доріз?
Не ріки - море сліз розлили ми в тім році,
Хрестами вкрили ми свій шлях на кождім кроці.*

*Мов череда ягнят, залякані, прибиті,
Шукали ми даху під захистом лісів,
А наші діточки, лахміттями повиті,
Від студени тряслись і грілись тілом псів.
І з кожного кутка глядів нам в очі голод,
А в серце наше товк важкий одчай, мов молот.*

*Бо знали ми, що ген в покинутій країні
Кипить завзятий бій на смерть і на буття,
І знали ми, що там лежить в страшній руйні
Весь наш убогий плід мозольного життя.
Ми знали, що сини, спляючи навалу,
Покосами голів цілі поля заслали.*

*Туричка, Городок, Львів, Галич, Бережани
І цілі десятки кривавих скорбних піль!
Ви нашим юнакам добули скарб пошани,
А нам ви принесли незмірне горе й біль.
Ви тисячі родин жалобою повили.
Гей, дорого ми честь і славу окупили!*

*Та кровні жертви нас ніколи не лякали,
Та й не чужий нам бій за волю й рідний край.
А признання в чужих ми зовсім не шукали,
Нас в бойові ряди звивав один одчай.
На місце тисячів, що полягли на полі,
Ми слали месників, що з власної йшли волі.*

III. СПІВ ВІДЛЕТНИХ ЖУРАВЛІВ

*В Карпатах став спокій. Дрімливими верхами
Ходили білі мли, голубили ліси.
Вечірній сумерк плив зарічками, дугами*

*І сів жемчуги сріблястої роси.
Ярами журкотів веселий шум Опору,
А понад всім неслась тасма пісня бору.*

*Крізь синяву небес тягнули у вирії
Осіни втікачі - відлетії журавлі.
Чарівна тишина родила тихі мрії
І клала їх до сну у захиснім селі,
Що на узбіччю гір, закутане імлою,
Леліяло казки про любий рай споконі.*

*Здавалось, азіат злочинною стопою
Ніяк не обезчестить сих гір і мирних сіл;
Здавалось, гірняки, обняті самотою,
Не збазгнуть навіть в снах страшиших кривавих діл;
Здавалось, лиш галки, що вернуть з долів з жиру
Розкажуть їм колись про пекло сього пиру.*

*Нараз змінилось все: завмерла дума бору,
Опір здивовано спинив свій бистрий біг
І вслухався у шум, що проликав простори.
Втім шлях заступонів під сталтю кріпких ніг,
І враз замаяли Мазепині прапори,
І пісня тисячів збудила сонні гори:
Звершилась міра, кров братів,
Нелюдські злочини катів
І зганьблена народу честь
Зродили месть, криваву месть!
Най громи грянуть в нашу скрань,
Нехай займеться в грудях грань!
Настав наш час, прийшла пора:
Ура на бій! Ура! Ура!*

*Як дикий ураган, як зичний грохот грому,
Гримів сей бодрий спів по стоках темних гір.
Проснулося село, відкрилися хорони,
І в мирних гірняків огнем зайнявся зір.
Вони лишили все: рідню, овес на полю
І, станувши в ряди, пішли на бій за волю.*

*Ішли крізь темний вал угорського кордону,
Щоб стати кошом за стінами Карпат,
Щоб там в огні журби скріпити міць розгону
І грянути в Москву, як дикий водопад,
І відплатити всі насильства та наруги.
Над ними журавлі співали пісню туги.*

IV. В МОСКОВСЬКІМ ЯРМІ

*Минули теплі дні; пожовклими листками
Заслалися поля. А згодом білий сніг
Присипав стоки гір з окопами й ровами,
Запрошуючи все на зимовий нічліг.
Та, бач, не довелось Карпатам спочивати,
Бо день і ніч їх сон тривожили гармати.*

*Бо сперлись тут полки, як дві гранітні стіни,
І тараном товкли об себе день і ніч,
І сяли кругом загибель та руїну,
Кістками мостячи яри гірських узбіч.
Гриміли воздухи, стогнали темні бори,
Лилась невинна кров, ридало людське горе.*

*Де ділась ліпота дрімучого Бескиду,
І хто розрушив храм чудової краси?
Бог смерті та руїн простер над ним егіду,
І в попелі лягли відвічний ліси.
Лиш стовбури стримлять, немов піднявши руки,
Над ними гомонять і кричуть зично круки.*

*Минали місяці; прийшли Різдвяні свята,
Й ніхто їх не стрічав у галицькій селі.
Не вдарив в церкві дзвін. Україна розп'ята
Від болю і журби пришкла до землі
І ревно плакала над свіжими гробами,
Що постелились скрізь - долинами й горбами.*

*Тим часом з півночі зліталось гайвороння,
Клювало організм і душу темних мас
Та накладало всім закони беззаконня.
У храмі Юрія огонь жертавеший згас,
Бо Архипастир наш карався на Сибірі
За те, що не схитнувся у прадідівській вірі.*

*А разом з ним сотки чільних синів крайш
З азійських пустарів на крилах жалю й туг
Злітали день і ніч на ниви України.
А в тюрмах тисячі від голоду й недуг
Вмирали в самоті без словечка відради -
За те, що не пішли на шлях підлоти й зради.*

*І пуста залягла давні церкви та школи.
Бо хитрїй вовки закралась до заград,
І кинули між люд отруту коромоли,
І сколотили мир. Повстав на брата брат,
Збув свій рід, зложив до гробу тугу волі -
Почалася сумна трагедія неволі.*

*Як той погубний гриб, ширилася проказа
Під ляскіт нагайок по селах і містах.
Один Перемишль ще стояв, немов оаза,
І сів серед орд страшну погубу й жах.
Лиш він зорів нам в сі тривожні темні ночі.
На нього, мов на храм, дивились наші очі.*

ВЕЛИКДЕНЬ

*Великдень! Боже наш! Хто виповість сю втіху,
Що родиться в душі, коли "Христос воскрес"
З-під храмових склепінь під бідну зайде стріху
І ласкою старих освячених словес
Спов`є сумні серця, з чола розвіє хмари
І в душу надихне невисловлені чари!*

*Здається, не друзів, а лютого катюгу
Обняла би душа у сей великий день
І сповідала б всім свою солодку тугу,
Що преться до грудей і з гомоном пісень
Хотіла б злинути, розплистися по світу,
Як любий аромат із запашиного квіту.*

*О невимовний чар розкішної надії,
Що родиться з пісень святого торжества!
Тебе зазнав лиш той, кому жорстокі дії
Судили проклинати важке ярмо рабства,
Хто коротас дні в оковах отупіння
І в безпросвітку жде свого воскресіння.*

*Чому ж не гомонять дівочі хороводи
Посеред майданів і затишних садків?
Невже полиняв квіт української вроди,
Що пишним маком цвів на радість юнаків?
Чей не забули ще дідівського звичаю?
Чом, замість гайвок, лунас спів одчаю?*

*Проклята будь рука, що з груди люду вкратла
Сокровище розрад невинної душі
І міліони серць злочинно закувала
В кайдани скорбних дум, мовчання і тиші!
І радісний сей день зробила святом горя,
В якім весь край пірнув, немов в безоднях моря.*

*Мовчить Галичина, жалобою окута,
І горесний кубок сповняє аж до дна.
Ненаситна Москва грозою тюрм і кнута
Відняла в неї скарб душевного майна -
І пуста залягла убогі наші села,
А згряя посіпак своєю гульню завела.*

*По селах, мов вовки, попи жакують п'яні,
Голосять в церкві культ кривавого царя
І, замість крашанок, благословляють рани
Козачих нагайок. А біля цвинтаря
Солдати дівчину насилу положили...
Ох, очі, горе вам! До чого ви дожили!*

*Де взялось стільки сил, щоб духом не упасти
І зберегти в душі всеціло скарб надій?
Та не судилось нам змаріюти і пропасти:
Ми з вірою йшли настрічу всіх подій,
Бо знали, що іде перемога воскресіння,
Що зійде з нас ярмо і лютий хрест терпіння.*

*А поки що росла, мужніла наша сила,
Збільшалися ряди і жар стрілецьких чет.
Українські орли стали юні крила,
Готовились на пир, на свій кривавий лет.
Їх дух перепалився огнями пересердя,
А ранені серця не знали милосердя!*

VII. ПОХОРОН СТРІЛЬЦЯ

*Три дні змагався бій. Стрілецькая розстрільна
Тягнулась за селом, що крилося в садках.
Борба за те село, здавалося, безцінна
І мліла кожний раз в самих вже початках.
Бо ворог став у нім залізною стопою
І сильно відбивав усю потузу бою.*

*Три дні глядів стрілець на скрайну білу хату,
І серце під грудьми товклося, як в клітці птах.
В сій хаті він торік лишив старого тата,
Що під вагою літ подався, в'янув, чах.
Момент - і батька він до серденька пригорне
І з хорої душі зітлує горе чорне.*

*Останній раз "ура" в розстрільний заревіло,
І вихром понеслися товариші вперед.
Стрілець забув про все і гурагином, сміло
Рвонувся, як орел, на свій останній лет.
В сій хвилі блиснув кріс і зичю засвітило -
І повалилось з ніг мертве юнацьке тіло...*

*Прогув грізний танець; немов на храм, спішило
Ціле село вітатъ побідну дружину.
І миттю юнаків півколом окружило,
Розкатуючи їм свою біду страшну.
Останнім із села із крайньої хатини
Ішов старий мужик, накинувши свитину.*

Прийшов, пізнав стрільців.

"Де ж мій Семен? Зарічний...

Нехай би поступив до хати припочить..."

*- "Ой, вже ваш славний син спочинок має вічний,
Онде на сій межі землігся і мовчить..."*

*Немов підтятий дуб, старий мужик схилився,
Оперся на ціпок, пример, слізьми залився.*

*На цвинтарі стрільці копали свіжу яму,
І сотник промовляв над тілом юнака:
"Давно ти попрощав свою стареньку маму,
А потім полишив і батька бідака.
Лишив його в журбі, у старості й недолі,
Щоби бодай на скін почув він пісню волі.*

*І на чолі рядів ти рвався все до лету,
Й останнім все вертав на зазиві труби.
Пощербилась тобі убійча сталь багнету,
Одначе ти зносив всі труди боротьби,
Аж поки не земліг тебе танець пекольний...
Спи, друже, легким сном - твій батько буде
вольний!"*

*Як стогони вітрів, як ревний плач трембіти,
Понісся зичний зойк розжалених жінок,
Що похилились вдіт, немов підтяті квіти.
А батько зламаний оперся на ціпок,
Стиснув рукою груди, обтер полою слези
І жалко лебедів, як тихий шум берези:*

*"Ох, сину, сину мій! Я змаргав свої сили,
Щоби бодай тобі зготовить кращі дні.
І а враг тебе загнав завчасно до могили,
Скосивши гордий стан, як квітку навесні.
І горем налшлись мої старечі груди.
Для мене, сину мій, вже радості не буде..."*

*Панове, молю вас, візьміть мене з собою.
І з мене був колись не найгірший стрілець...
Не киньте тут мене зі смутком і журбою
На злидні і біду, на горесний кінець".
Пішли. А серед них сіріла сірячина -
Се батько поспішав, щоб смерть пімстити сина...*

· IX. ОРЛИНИЙ ЛЕТ

*Чимало бід зазнав ти, граде Ярослава,
І змеркла ліпота величних твоїх стій.
Зломився княжий меч, і горда твоя слава
Похована лежить під купою руй.
Лиш галчч, як колись, по нивах твоїх кряче,
І дух умерлих літ в руїнах тужить-плаче.*

*І нині по віках могильного спокою
Збудив тебе зі сну пекельний рев гармат...
І знов твої сини вхопили в руки зброю,
Злетівши, мов орли, з грізних верхів Карпат.
Мигочуть блискавки, рокоцуть зично громи,
Дрижать твої старі повалені хороми.*

*Страшніша, ніж грізна татарська дика орда,
Ніж зрадний меч Польщі й мадярський гураган,
Насилус тебе московська сила горда
І правнукам князів несе рабський аркан.
І безчестить гроби Романа і Данила,
Яких найбільша міць боялася й цінила.*

*Та ослаблий Ведмідь, щоб Льва закути в пута
І кинути його разом до своїх ніг!
Бо в нім дримає жар і сила незбагнута,
Яку він, наче скарб, з кривавих ран зберіг:
І нею від віків тривожить шиї деспота,
Якому за покров служила все підлюта.*

*Спокійний будь, наш Льве, і ти, престольний гриде!
На берегах Дністра стоїть, немов граніт,
Юність, що за край життя віддати раде
І присягло сповнить Шевченків заповіт.
А разом з ним стоять германські легіони,
Що склали до могил не полки - міліони!*

*Вже впав московський стяг зі стін твоїх, і гордо
Пишасться на них побідний твій прапор.
Зломилась вража міць, бич сорому й погорди
Розковує горді замки усіх запор
І гонить царську чернь, як ту сліпу отару,
Що гине на полях від вбійчого удару!*

*Цить, серце, цить! Орли відновлюють присягу,
Що не злетять назад до рідних своїх хат,
Аж поки не піднять всю кривду та зневагу,
Якими від віків томив нас лютий кат,
Вбиваючи в тюрмі народну творчу силу,
Складаючи живим Україну в могилу.*

*І доти не спічнуть, докіль на стінах Лаври
Прапора не заткнуть побідні їх ряди
Й докіль не зомонять воскресні літаври,
Скликаючи народ на свято свободи.
Момент - і зломиться московська перемога,
І встелиться орлам до Києва дорога...*

Австр. Альпи, вересень 1915.

*Я душою ширяв над проваллям буття -
І, заслуханий в скорі міліонів,
Свою пісню купав у безоднях чуття,
У вечірньому хлипанні дзвонів.*

*Я від пиру життя втік у храм самоти,
Хоч душа на сирітстві ридала,
І скорбив за усіх, в кого страсть суєти
Струни серця і духа порвала.*

*Я скорбив, тим часом вам з повік гнала сон
Вся голодна жадоби пантера.
Що ж дивного, що вас сердив дум моїх тон,
Як червона плахта торера?*

*Ви втішались своїм карнавалом життя,
Що пестив вас, як п'яна кокота,
І, пірнувши в багно, ви найшли забуття
В животиній бездумного скота.*

*А коли вам до серць стукав хорий мій сум,
Що зродився з безсонної ночі,
Ви на нього, мов пса, все творили ваш глум
І казали: "Квітання діточі..."*

*І тепер, коли біть волос мій посріблив
І у серці всі квіти пов'яли,
Я у глумі гризьким свій язик насталив -
І ми ролі собі поміняли...*

"ПОШИЛИСЬ В ДУРНІ"

*Ми на торжище дій понесли навздогін
Всю трагедію меншого брата
І, скликаючи світ у наш лавочний дім,
Голосили: "Чим хата багата..."*

*Всю тандиту століть ми стягнули з полиць:
Покірливість, рабство й слаבודу ліність -
І, відкинувши проч краску сорому з лиць,
У крамарську вдяглись пряמודушність.*

*І, прохожим купцям свій товар хвалючи,
Ми фальшиву до рук взяли міру,
І, з плебейським рабством всім поклони б'ючи,
Продавали народнюю шкіру.*

*Без розбору й жалю ми спродали усе,
Що мінйялам осталося з руйш,
Й без ніяких вагань розлучились навсе
З добрим й меншим рідної крайш.*

*А коли вже прийшлося пусту лавку замкнуть,
Де сіріли порожні полиці,
Довелось бідакам від досади зітхнуть:
Ми остались з зерном сочевиці..*

*Так в момент важких дій ось куди нас завів
Дух лакейства на стежки штудерні!
Ми проснулись - на жаль, кождий з нас зрозумів,
Що ми навіть міняли мізерні.*

ДО ПОЕТА

Vesti la giubba e la faccia infarina;
La gente paga e rider vuole qua.

Leoncavallo.

*Вдягни блазеньський стрій, лице сховай під маску
Упідення й брехні (ти ж, прецінь, син раба...)
І смійся, блазню, смій! Заслужуй нашу ласку.
Доволі було сліз - сміху жаєжде юрба.*

*Нам різке ухо плач, ми в ньому чуєм стоиці
Обманутих братів, обкрадених сиріт.
У хвили п'яних втіх нагадує він дзвони,
Що до цвинтарних звуть покійшка воріт.*

*Ми знаєм: в тебе жаль в душі скипів, як лава,
Й досада підніма твою зболіту груди;
Бо виплекала їх твоя судьба лукава,
І злидні, і журба, що сон з повік женуть.*

*Ми знаєм це, та нам яке до того діло,
Що біль тобі замкнув дорогу до забав?
Хіба нас це займа, що в тобі накопїло?
Ти смійся, блазню, смій! Ти бав нас - чуєш? - бав!*

*Хай радість оп'янить тривожні наші думи
Про всю вселюдську скорб, про горе нависне,
Хай з нашої душі пропаде дух задуми,
Вколисана сміхом, хай наша совість всне.*

*До рук блазеньський жезл! Хоч біль уста стискає,
Виходь на сцену, ти, мізерний арлекін!
Ось змуджена юрба з усіх боків гукає:
"Паяце, смійся, смій! Тобі і нам на скін..."*

*Проч сум глибоких душ! Ми невідродні діти
Двадцятого віку - для нас він чепуха...
Нам гріх наш не дає скорбіти і боліти.
А ти, поете, плач і смійся... Ха-ха-ха!*

Раштат, 1.1. 1917.

AVE, CAESAR!

*У цирку товквіття. Патриціїв ряди
Яснюють, гей шнурки в рідудужнім ожереллю.
Кругом хвилює люд, немов вали води,
Що з клекомом товчуть об надбережну скелю.
А вище всіх засів, стягнувши грізно брови,
Він - ворог людських прав і братньої любови.*

*Нараз злягла тиша. Гульк! На арену йдуть
Могутні два борці і ладяться до бою.
І тисячі видців завмерли й жадно ждуть,
Коли двигнуться льви і зміряться з собою.
А велетні стоять, збирають свої сили,
Щоб ворога змогти й післать у хлань могли.*

*Двигнулись... стерлись... Все заперло в собі дух...
Як два грізні змії впилися тілом в тіло.
Аж ось в одного з них з натуги зір потух
І хруснули кістки, і тіло обмягло.
Він впав і кров'ю став забазрювать арену.
І дика хміль жажди сп'янула чернь скажену.*

*Як встеклий ураган зірвався в цирку крик:
"Nunc habeat!" - Борець зібрав останні сили,
Спер тіло на рам'я, лицем на грудь пошк,
Зняв руку до юрби і голосом могили
Рік: "Ave, Caesar!" Чернь квиліния лебедине
Убила громом слів: "Нехай непотріб гине!.."*

* * *

*У цирку світовім, на протязі століть,
Як лев змагався ти з твоїми ворогами.
Ти падав серед ран і з моря лихоліть
Зринав на сцену дій з воскресими піснями.
І силою свого нестримного розгону
Торощив ворогів, що ждали твого скопу.*

*Вкінці знеміг тебе цей довговічний бій.
Зломився твій кинджал і випав з рук омлітих,
І на арені дій падеш, народе мій!*

*Померк твій ясний зір, і з уст твоїх збіглих
Несеться до людства кризь грохот тучі й бурі:
"O, ave, Caesar, te salutant morituri!"*

*А Герон, що ріша судьбу вселюдських дій,
В крузі патриційв насупив грізно брови,
Байдужно спогляда на розпучливий бій
І, мов жадний шакал, впиваєсь видом крови.
Вагусться в душі, чи палець вниз спустити,
Чи жертву темних сил від смерті пощадити.*

ВЕСНА 1917

*Від Волни по тайги Сибіри
Сколихнувся грізний океан,
Поторощив престоли й кумири
І розвіяв гнітучий туман.
В царських тюрмах порвались кайдани,
Встав на бій поневолений люд;
Обімліли з тривоги тирани -
Довелось їм ставати на суд.
Кров люду ністила жорстока судьба:
Здригнулись основи крайш -
І гордо зринає з огню і руйш
Побідний стяг раба.*

*Розбудились зі сну вікового
Українські степові вірли,
І, злетівши до лету буйного,
Міліони на бій підняли.
Встала сила даждьбожого внука
І розбила заліза оков,
І забулась неслава і мука -
З крові страдників посів зійшов.
На льва перекинувсь давний слабодух
І рине вперед, мов лавина,
Та сниться рабові вільна Україна -
Воскрес Мазепин дух!"*

РОМАНОВІ

*Повивав тебе, мій синку,
Гомін сурми бойової,
Колисав твою колиску
Вихор бурі громової.*

¹ Арія російської Марсельєзи.

*І носився над тобою
Дух вражди, заглади й тучі
Та й складав тобі на скрані
Сни тривожні і гнітучі.*

*А співали тобі пісню
З побосвищ чорні круки,
І малим тебе пестили
Злої долі тверді руки.*

*Не забудь же, мій єдиний,
Що ти син доби важкої:
Не схиляйся, не спідляйся
Аж до дошки гробової.*

НАД КОЛИСКОЮ

*З крайш небуття приходиш бідний, голий
І немічним плачем вітасиш надол туг.
Ти, мабуть, чуєш сам, що ти безсилий, кволий -
Атом, який створив сліпий всесвіта рух.*

*Приходиш як проблем, як тайна незбагнута,
І з трепетом дрожшиш на вид глибини життя,
Пручаєшся щосил, щоби порвати нута,
Що сковують у біть все земне буття.*

*І дивився на світ здивовано, з докором,
В яким ридає жаль за щастям небуття,
І спалює мене твоїм засвітним зором,
Вимолюючи ним для себе спочуття.*

*Прости мені, прости, марна ефемеридо,
За егоїзм, що дав природі творчий гін
І допоміг тебе привести на обиду
Нікчемності буття, на неминучий скін.*

*Я знаю, ти не раз закаменієш в болю,
І жар палючих дум чоло твоє зв`ялить,
І будеш жити сам, як корчик луку в полію,
Як чайка, що одна над бездною скиглить.*

*Прости мені, якщо упадеш край дороги
І прокленеш той день, що рік до тебе: "Будь,"
І не суди мене за той момент знемоги,
Що визначив тобі важкий туземний путь.*

*Будь сильніш та твердий! І певною рукою
Крізь буруш життя веди твоє судно,
І не обшжує крил та скверною юрбою
Не дай твого "я" втоптати у багно.*

*Як спражені квітки, що п'ють холодні роси,
Спивай красу життя і чисті почуття -
І не хили чола! Як горді альбатроси,
Шукай на висотах розради й забуття.*

*А як часом одчай війне на тебе хланню,
Ти свій некучий біть у серці зачини
Та в припливі страждань в безсильному риданні
Судьбі не лихослов і батька не клеш!*

ДРУЖИНІ

*Як вишні зацвітуть і серця зов покличе
Тебе з малим сином до мене на цвинтар,
Нехай тоді твоє притомлене обличчя
Не криєсь в серпанок буденних журб і хмар.*

*Зрив з білості вишень погідна, ясна, тиха,
Як фея чарівна зі срібних морських рун
Та не буди слізьми примар давнього лиха
І смутком не воруй замерлих в серці струн.*

*Без скарги, без зітхань присядь на гробні трави
І сина до грудей, як квітку, пригорни.
І лебеди йому про мрії та сновяи,
Що усміхались нам в погідні дні весни.*

*І не кажи йому про ті слова колючі,
Якими я не раз зранив твоє чуття.
Іх видали на світ мої думки палючі,
А виплекала скорб злиденного життя.*

*Нехай мій гріб війне на тебе духом миру
І криє забуттям всі хмари сірих днів,
Най визове з душі німу молитву щирю -
Бо я в моім життю молитись не умів.*

*І не кидай мене, аж поки соловії
Своїх вечірніх молеб не вишлють небесам.
Най самота могил ни мене так не віс -
Бо я цілий мій вік жив до одчаю сам.*

*Лиш ти одна мене почасти розуміла
І йшла за мною все, як ангел доброти,
Та в час душевних мук зі страдником скорбіла
І лагодила бізь сирітства й самоти.*

*Крізь сумерки грижі, наруг, вражди і злоби,
Як ясний херувим, верстала ти мій путь.
І провела мене незмітно аж до гробу,
Благословенна будь! Благословенна будь!*

DE PROFUNDIS

*Звідки іду? Куди прямую?
Де склоню голову до сну?
Чого ще ждуть? За чим баную?
Чого оплакую весну,
Якої я не знав ніколи?
Судьбою впряжений в шлею
На вічні труди і мозоли,
Знеможений буттям, стою,
Як хрест, підтятий на розстаю.
Чого ще ждуть? За чим ридаю -
Бездольний пасинок судьби?
Якого ждуть для себе пам'
З трофеїв труду й боротьби?*

*Усе пусте, усе омана,
Блудячий огник млаковин.
Не вигоїться в серці рана,
Не засолодиться полин,
Що виповнив пугар життя.
Страждай і пий - се суть буття.
А поза тим одна зануда,
І холод пустки, й забуття.*

*Умерла давня казка чуда,
Бур'ян заріс дорогу в рай.
Ми духом змірили безкрай
І не пайшли ніщо, крім болю.
І на туземному роздоллі
Ми свого духа розп'яли,
Як на Кавказі Прометей.*

*Заснула в гробі ясна фея,
Що в казку щастя нас вела
І обманом пестила духа.
Зв'ялила квіти мрій засуха,*

*І між морщинами чола
Застигла в нас вечірня тїнь
І скорб мандрівників охлялих,
Що гублять тузу в пустарях.*

*Усе розсипалося в тїнь
І жмінкою листків зів`ялих
Покрило грїб весняних снів.
І надмогильний скорбний спів
Зморозив радість наших днів.
Чого ж я жду? Що в силі дати
Людству скалічений жебрак,
Що сам не має в світі хати
І стелить свій твердий кулак
Під голову, жаркий вулкан?*

*Засніть, надїї, все дарма!
Зїмїла сила крил сокола,
Міражі мрїй закрив туман.
Як віл, прикутий до ярма,
Пїду життям, і дні спроквола,
Як скритий мїзь, точитимуть
Мереживо моєї сили -
Аж поки не порветься путь,
Не скотиться у яр могили.
І жмінка слїз, і жмут квітків -
І от увесь мій плїд терпїнь.
І попливе рїка рокїв,
І спомин мїй замулить рїнь
В серцях усїх - чужих і рїдних.*

*Цить, серце, цить! Не жди нічого,
Нїчого в долї не проси!
Терпи і не питай, для чого.
Усе мана, все блиск роси,
Що в сїяві сонця меркне й блїдне.
Усе бридня. Лишень послїдне
Твоє буття цїше для нас.
А все останнє - зайвий час,
Пустар, заповнений нудьгою,
Морганою надїї і мрїї.*

*Замкнути дверї за собою,
Втонути в пустку і спокїй,
І ждати, слухати, як мруть
Повільно на вежі годиш,*

*Як до воріт Нірвани йдуть
Зі шляху зв'язні пилини -
Чекати, аж надійде валь...
Все йше дим, імла оманя,
Безцільний Дон Кіхоти пал.*

*Цить, серце, цить! Пірні в тумани
Розмоленої самоти,
Порви кайдани сусти
І у мовчанню ереміта
Залюляй твій безсонний біть.
І в тихих сльозах метеорів,
І в хлипанню осинніх піль
Найди обличчя всего світа,
Німу трагедію просторів,
Які держить в обіймах Смерть.
І допивай налитий вшерть
Отрутою пугар життя.*

І жди заллати небуття.

Фраскати, в. VIII . 1920

АВТОПОРТРЕТ

*Пооране чоло, мутні пригаслі очі
І усміхом гірким уста покривлені.
Під маскою лиця річмас смуток ночі
І стомлені думки, в пустель задивлені.*

*Ні сонця, ні надій, ні захвату, ні віри -
На все, чим дух мій жив, зима поклала лід.
І пустка самоти гніте мене без міри.
Таким вертаюся з мандрівки вмерших літ.*

*Десь схиблена була дорога на розстаю,
Щось згублене було на шляху життєсвім...
І дармо я чогось в степу життя шукаю
І тугою горю. Кому ж її сповім?*

*Кому розкажу жаль, який зродила втрата,
Кому повірю біль невдалого життя,
Коли душа моя собі не має брата,
Коли минулі дні не мають вороття?*

*Шукати ще? Нести безсонну в серці тугу
І сльози сіяти відлогом самоти?
Пустий, даремний труд - ловити вітер з лугу.
Чи зможу я себе і май свій віднайти?*

Фраскати, 13 VI 1920.

НА КАПІТОЛЮ

Опіваючі зі склону Капітолю
Блукав я зором по руїнах Рому
І, вдивляючись у візію Содоми,
Читав в ній епос на туземну долю.

Вишу, на Форум, на глухім роздоллю,
Повиті смутком звалища і зломи
Лягли в обіймах смертної утоми -
Мов гігантичні пам'ятники бс ть.

Слізьми фонтан ридали тисячліття
Змагань, сподівань, що лягли в Нірвані,
І сповідали зорям земну тугу.

І я згадав про власні лихоліття,
Про всі надії, приспані в кургані,
І похилився, мов билина в лузі.

НІЧ В ЛАЦІУМ

Кампанія вмліває в поцілуях, -
Коханка місяця, - і спить.
Спокій колишеться на туюх,
І ніч розміряна мовчить.
Лиш річка шепче невгомона,
І йде повільно вічність сонна.

В клесидрі сиплеться лішво
Пісок дрімливих срібних зір,
Примари присмерків тужеливо
Глядять з яруг холодних гір -
Падуть в порожню метеори,
І линуть мрії понад гори.

Під зледенілим небозводом
Снуються пасма білих рун,
Пливе імла та мимоходом
Чіпляється тасмних струн,
І в тихих присмерках пустелі
Сміється смуток тарантелі.

Так тихо, тихо! Тільки чутно,
Як розквітаються садки
І як в городах нишком, смутно

*До сонця моляться квітки.
І люди в сні немов замерли.
І туга з неба росить перли.*

РИМСЬКА ЕЛЕГІЯ

*Здається, не давно... У келї холодній,
Закований в кліщі чернечої аскези,
Я тут марнів і скнів. Мій дух, мов пес голодний,
Кусав залізний ланц і рвався до трапези
Життя і радощів, і я огнем чола
І лавою очей юнацьке жарив ложе.*

*Здається, не давно... Тоді як мак цвіла
Моя давня весна, і пута оборожі
Смоктали, мов поліл, мої кипучі сили
І спалювали ум, що рвався на ясний світ,
Як той, що попаде живим у льох могили.
І в серці відцвітав один по однім цвіт.*

*Здається, не давно... Лишень п'ятнадцять літ.
О мрії днів весни! Які ви ще квітучі,
А як заносить з вас мертвеччина і тлін!
Здається, понад вас пронісся демон тучі,
І вцілував у вас свою мертвечу тінь,
І виписав на вас слова: "Дарма - пропало".*

*Так, так: пропало все, усе в могилу впало!
Сьогодні вольним я снуюся по руїнах,
Впиваюсь ухом в шум розтужених фонтан,
Блукаю в тіні пальм і плачу на колінах
В базиліках святих, окутаних в туман, -
І чую, що усе для мене вже мерве.*

*Колись я пригортав до серця кожну вітку,
Що зеленню сумний майла Палятин,
Колись я в перли сліз строїв найменшу квітку,
Що утлим корінцем врослась в камічний тин,
І кожний капітель в руїнах Колізею
В моїй душі співав чудову епопею.*

*І потім, впавши в бруд буденщини і прози,
Я, мов до Мекки, слав тудою мрії й думи,
Бо там оставив щось, без чого жити не вмів.
Я вірю, що я тут віднайду юні сльози
І викличу з руїн мертвечий сум задуми,
І закую його у мій найкращий спів.*

*Здається, не давно я плакав тут і мріяв -
Проте який в душі могильний холод пустки!
Відцвів, відцвів мій квіт! І вихор літ розвіяв
По стерниських життя зів`ялії пелюстки -*

*І я стою тепер мов круглий сирота,
І весь мій скарб життя - камінна самота.*

*Здається, не давно. Яка одначе зміна!
Як пилом лихоліть припав мій гордий дух!
Стою в крузі руїн - і сам така ж руїна -
І жаль мені моїх весняних мрій і туг,
І жаль мені, що я не в келії холодній,
Що дух мій не кричить, не рве ланців - голодний.*

З циклу "ПІД СОНЦЕМ БРАЗИЛІЇ"

КАРНАВАЛ НА РІВНИКУ

*Соню несеться парохід безкрас;
Котяться хвилі, йде за валом вал.
Вже третій тиждень... Вже й рівник минаєм...
І розгулявся п`яний карнавал.*

*Пестряться в залі фантастичні строї,
Грають музики, бренькають чарки.
Радість в обіймах туги навісної
Божеволіс. Вихряться танки.*

*Грають музики, ллються жовті вина,
Радість в обіймах туги замліва.
- Гей, капітане! Є яка новина?
Та й чи далеко ся земля нова?*

*Гей, поспішайте, їдьте скорим ходом,
Щоб за минулим загубився слід!
Щоб для Європи стати антиподом,
Щоб і не снівся сон з жахливих літ!*

*Грають музики, ходять хороводи,
Лускають корки, наче грохіт куль;
Шумно несуться незміримі води.
Поверх безодні сяє Cruz do Sul¹.*

Атлантик. 14. ІІ. 1922

¹ Зоряна констеляція у виді хреста, яку видно тільки на південній півкулі.

РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО

*Мрія чи дійсність? Сам собі не вірю.
Скільки тут сонця! Скільки тут краси!
Марить затока в пазусі уггір'я,
Тужать на горах вічні праліси.*

*Пальми, агави, рододендрод, туї -
Тиснуться, кожде спражене землі.
Зависні кедри пруться на їмбуї,
Стогнуть ліаном скручені гіллі.*

*Душню, некольно - дихати несила!
Хочби листочком легіт ворухнув!..
Нуте на авто! І тасмні крила
Залопотіли - лиш мотор загув.*

*Парки, фонтани, пальмові алеї,
Небо - муслином критий малахіт,
Вігли - в смарагді різані камеї -
Боже! Се дійсність чи уяви світ?*

*В калейдоскопі вулиці вертяться,
Повішню ринуть люди раз у раз
Мідяні, чорні, білі - всі глотяться
В пестрій громаді всіх на світі рас.*

*Музика, співи, п'яні хороводи -
Все загортає радість у полон,
Все примліває з туги насолоди.
Пробі! Се дійсність чи чарівний сон?*

Ріо-де-Жанейро, 25. II. 1922

В ЛІСАХ ПАРАНИ

*Простерся ліс, густий, без краю,
А в нього вгризся шлях рудий.
Дивлюся, поглядом блукаю -
Ніде ні хати, ні людей.*

*Пінейри, пальми, троці, ліани,
Усе те сплелося в одно -
В зелену повіль океану,
Яким пливе мій віз-судно.*

*Пливе судно з гори на гору,
Несеться по гребенях хвиль.
- Чи виб'ємося з цього бору?
Гей, "камарада"! Скільки миль?*

*Пливе судно, на ньому торда²
Вітрилом білим хопотить.
Дзвінками дзвонить чвірка горда,
А сонце жарить і жахтить.*

*Дрімає пуца заніміла,
Лиш часом змій в траві шугне.
І в мене думка скач'яніла:
Ніхто не знає тут мене...*

*Самітним блуджу в сій пустині
Й себе самого в ній гублю.
І в морі мрій на самотині,
Мов перли, спогади ловлю.*

*Зринають спогади, картини
З моїх столичних днів гучних.
І я з цікавістю дитини
Здивовано дивлюсь на них.*

*За всім запала занавіса,
Чуже мені усе давне.
Дрімає соння пуца ліса.
Чи скоро й рана в серці всне?..*

В дорозі до Прудентополя. 1.IV. 1922.

ВЕЛИКДЕНЬ У КУРИТИБІ

*За город вигнана і бідна,
Мов засоромлена, в кутку
Стоїть церковця наша рідна -
В кипарисовому вінку.*

*Співають пісні, меркнуть зорі,
Під церквою горять огні.
А в церкві у могутнім хорі
Воскресні гомонять пісні.*

¹ Товариш, погоніч.

² Полотняна буда на возі.

*Іде обхід. Свічки палають,
Співають - молодь і старі,
І дзвони невгомно грають,
Кидають громи моздирі.*

*Під кипарисами здовж тину
Стоїть з пасками ряд жінок,
Що розгортають на хустиши
Разки намиста з писанок.*

*Іде священшк у фелоні,
Співає хор: "Христос воскрес".
А я дивлюся гей в полоші
Тасмних чарів і чудес.*

*Дрімають чорні кипариси,
І пальми гіллям шелестять.
А діти бігають - гульвіси -
По-португальськи лепетять.*

*Дивлюся крізь примкнуті вії,
Й картини з рідних сіл встають.
І хочеться повірити мрії -
Та пальми й діти не дають.*

Куритіба, 16. IV. 1922.

ЗА ШІМАРОНОМ¹

*Сидять при ватрі. Ліс дрімас,
На облаках банус крук.
Господар воду наливає,
І "куя" ходить з рук до рук.*

*Накриті тордами "кароси"²
Стоять, мов гробниці німі.
Імла спускається на "роси"³,
І тужать стовбури в п'ятьмі.*

*Кружляє кую з "шімароном",
Горять обличчя при вогні.
По лісі ходить тиша з дзвоном,
А ліс куняє в полусні.*

¹ Гіркий чай з ерви матте, який п'ють з "куї", зробленої з тикви.

² Великий віз.

³ Зруб лесу, випалений огнем.

*Сидять, викликують з могили
Поховані за морем дні
І згадують юнацькі сили,
На панськiм згублені лані.*

*Гей, де та молодість весела,
Яка цвіла, як маків цвіт?
І чи найшли б ми наші села,
Що сняться нам десятки літ?*

*Несеться наша туга морем
І не вертається до нас.
Чи там на смерть сп'яніли горем
І весь огонь в серцях погас?*

*Чи всі вже вимерли? Чи, може,
Виострюють нові шаблі?..
Допоможи їм, правий Боже,
Зажити на вільній землі!*

*Кружляє кук з "шімароном",
Горять обличчя при вогні.
По лісі ходить тиша з дзвоном,
А ліс кунає в полусні.*

В дорозі до Ірасеми, 5. V. 1922.

ПАЛЕННЯ "РОС"

*Готово. "Фойса" підкосила
Ліани, троцю й папороть.
І йде нова потужна сила,
Щоб дикий праліс побороть.*

*Йде наш поміщик у безсиллю -
Всевладний демон Прометей.
Йде, доторкається бадилля
І могутіє, мов Аштей.*

*Повзе, всесильний, і жорстоко
Потоки крові розлива.
І котить хвилями високо
Грізна потопа вогнева.*

*Кублиться дим, сичить від болю
Конаючий сухий покіс.
А з ним тремтить за власну долю
Непокоримий гордий ліс,*

*Палахкотять гнучкі ліани
І в'ються в муках, мов змії.
Конають горді великани,
Оплакуючи дні свої.*

*Йде бій. Грохочуть скоростріли
Сирих бамбусів і кори;
Валиться гілля обгоріле,
Збиває іскри догори.*

*Конає праліс в поломінню -
Іде побідно Прометей
І в безощадному знищенню
Рівняє шлях життям людей.*

Прудентопіль, 20. VI. 1922.

МІЖ РІДНИМИ

*Зійшлися всі до мене, дружно
Стискають руки: славайсу!
Вдивляються в мій погляд тужно,
Як в привид з давнього часу.*

*Питаються про села рідні
І про могили на полях,
Про те, чи встанемо побідні,
Чи переможе клятий лях.*

*І я маюю смуту, горе,
Що кам'янять верхи Карпат,
Впевняю їх, що не поборе,
Не вб'є нас міць пекельних врат.*

*Стоять у тіні пальм і матте
І роняють перли в зелень трав.
І злісно шепчуть: "Лютий кате!
Віддаш ти нам усе, що вкрав..."*

*Дивлюсь на їх змарнілі лиця,
Які порив недоли плуг,
Вдивляюся у їх зішці,
В яких застигли хмари туг.*

*Дивлюсь, і серцем завмираю,
І чую щось, немов докір.
- І що прикуло вас до краю,
Що вигнав вас за сотню гір?..*

*Стоять, кленуть своє безсилля
Й на трави роняють перли сліз.
Над ними пальми клонять гілля
І тужить бразилійський ліс.*

Антоніо Олінто, 4. V. 1922 р.

НІЧЛІГ У ЛІСІ

*Кароса станула. Кругом
В задумі кам'яніс ліс.
І тільки ген його верхом
Вмирають клементи коліс.*

*В гущавині, мов кістяки,
У присмерках банують пні.
Між ними сяють світляки,
Мов електричні ліхтарні.*

*Нудьгус ніч, дримає ліс,
Співають хори цвіркунів.
Проснувся легіт і приніс
Розгублені міражі снів.*

*Лежу під "тордою". Дріма
Мій "камарада" при вогні,
Танцює з ясністю пільма.
Парує кава в казані.*

*Лежу повитий в самоту,
Мов кинутий у нетрі пил,
І бачу земну суєту,
І тужу до орлиних крил.*

*Дивлюся: зорі мерехтять,
Манять мене кудись в безкрай.
І думи роями летять -
Куди? - ох, серце, не питай...*

Ірасема. 6.V. 1922.

*Розгублені в лісах хатки,
Помаранчеві садки,
Обличчя, в тузі спалені,
І погляди розжалені,
І рідні пісні в чужині -
Ох, не забути вас мені!*

*Вечіря тиша лісова,
Що пила з наших уст слова,
При ватрі смутком точені
І мріями золочені,-
Чи вернеться вона мені
Хоча у сні, бодай у сні?*

*Чи позбираю ще колись
Ті перли мрій, що почались
У надрах пуці сонної,
Тасмної, бездонної,
Що розгубилися по ній?
Чи позбираю перли мрій?*

БАЙТАТА¹

*Не раз, як темна ніч постелиться в лісах
І з тихим смутком зір звичас самоту,
Із нетрів лісових промовить слово страх
І вичарує з них злощасну Байтату.*

*Несеться над ліси страхіття огняне.
Горить, мов метеор, і іскри розсіва.
І хто узрить його, хреститься і клене,
І мліє від страху вся пуща лісова.*

*Здаєсь мені не раз, що я ся Байтата,
Припадком з небуття приведена на світ.
Круг мене тужить ніч і квітить самота,
І я іду одиш, горю, мов огнецвіт.*

*І спалююсь в огні моїх жагучих дум.
Чужими проклятий, неависний своїм,
Тікаю від життя, жую мій скритий сум,
Кому ж мою журбу, кому її сповім?*

Порто Уніон, 5.IV.1923.

¹ Огонь, що носитья вечорами над бразилійськими лісами, котрого поява досі не вьяснена. Народна уява має для нього свої фантастичні пояснення, що входять в обсяг демонології.

ПІДЗВОРОТНИКОВИЙ ПЕЙЗАЖ

*Ні літа, ні зими - змертвіла зелень пуц,
Мов заворожена весни в агонії.
Якась розховстана, влізлива, п'яна гуц
Дерев, кущів, квітоків - вся в дисгармонії.*

*Усе росте, і мре, і воскресєє враз,
І дико й пристрасно співає гімн життю.
Немов затримався в бігу своєму час,
Забувся і замлів у вічному буттю.*

*Лиш з велетнів сіріють стовбурі,
Нагадують живим, що час пливе, пливе...
Нагадують, що тут тасмії гробарі
Співають "вічную", ховають все живе.*

*І серед буйности та оргій життєвих,
Немов сурдинкою приглушений ноктюри,
Несміло хлипає в безкраях лісових
Мелодія могил і крайдорожніх ури.*

*І тут вона найшла в моїй пустій душі
Розстросний струмент, що порохом припав.
Спить зелень пралісу, застигли комиші -
І хто торкнувся струн? Я так солодко спав!..*

Прудентопіль, вересень 1923.

ВАМПІР

*Не раз, як темна ніч приспить паранський бір
І сотні світляків розмітують огні,
В самотню шакару¹ скрадається вампір
І з серця людського спиває кров у сні.*

*П'є з серця жертви кров і серед хвилювань
Своїх шовкових крил всипляє біль ураз,
І родить в жертви цар неземних раювань,
І сонний мучиться й раює в той же час.*

*Не раз, як пізня ніч приспить на чужині
Німу мою журбу й нашепче серцю сні,
В самотній шакарі являється мені
І вносиш в неї чар і пахоці весни.*

¹ Лісова хатина.

*Ясніє на душі і серце завмира
Від раювань, що їх твій прихід воскресив.
Прокинувся зі сну - і чую вампіра,
Що, кров мою п'ючи, знов серце поранив.*
Прудентопіль, 20.IX.1923.

СКАЖІТЬ МЕНІ...

*Скажіть мені: де рідний мій поріг?
І як іти, щоби його знайти?
Чи у вінку сусідських бідних стріх
Він жде мене? Скажіть мені, брати!*

*Скажіть мені: чи донесу колись
Скитальчий сум і тугу до воріт,
Що біля них дві липи обнялись
І згадують загублений мій рід?*

*Скажіть мені: чи ночі маєві
Аромом і співом солов'їв
Нагріють ще сі думи ледові,
Якми світ мене перепоїв?*

*Скажіть мені: чому нестерпна нудь
Велить мені клясти звірів-людей?
Чому мені не вільно пригорнути,
Діток моїх до спалених грудей?*

*Скажіть мені: чи спалахне іще
Святий огонь, що в серці мому згас,
Огонь любви, що гріє - не пече?
Скажіть мені, благаю вас!*

Прудентопіль, 3.II.1923.

МОЄМУ СЛАВЕТНОМУ "КРИТИКОВІ" З "ПРАЦІ"

*Ти кажеш, не поет Карманський,
Що дух мій гордий і тиранський...
Гай-гай! Коби то правда була,
Коб в мене був твій мозок мула,
Який жує обрік бездумно!
Коли ж мені до смерті сумно,
Що ма в п у нас і м у л і в повно
Й л ю д и н і гірко невимовно.
І як мені не бути поетом?*

*Коб ним не бути! Коб наметом
Твоїх ослячих міркувань
Себе закрити від змагань,
Що духа спляють в народі!
Коби!.. Та серце кличе: годі!
Не можу, ні! Ніяк не можу
Сквернить мою подобу божу
І з пастухами свині пасти,
Лукавити, брехати, красти
І злодіям стискати руку.
Тому спасибі за науку.
Мене вже інші, друже, вчили.
Учили згарища, могили,
Сирітські сльози, зойки вдових,
Дух лицарів, на смерть готових,
І тих, що ставлять честь над скарби.
Твоє ж знання: міняти фарбу
І грати у фальшиві карти.
І випов'яти службу варти
В тюрмі, де в путах Правда плаче.
Чи я поет? Пусте, земляче!
Я нишком зношу нужду чорну,
Чужого в гаманець не горну,
Не дру процентів, не торгую
І рук злодійських не цітую.
А інші все мені байдуже.
Ось чом ти сердишся, мій друже!
Авжеж тобі не до вподоби
Що я - не ти, не брат худоби.*

Імбігува, 20.IX.1924.

ЯК МАЛО ВАС!..

*Як мало вас до діла, до роботи!
Як мало вас, яким є видна ціль!
Довкола ліс нікчемності, підлотти,
А в нім вовки чайться звідусіль -
А ви спите, спите, немов каміння!
Щасливі тим, що маєте беріз...
Чи збудить вас тривожне зрозуміння,
Що поруч вас росте кропива, гліз -
Бур'ян дітей, що смітить вашу ниву?
Що вашу кров - під ляскіт нагаїв -
Як тропу мулів, глузу і лишву,
Гонитимуть під ярма, до шлїв?*

*Закутані в душливий дим кадила,
Приспали ви у собі скрик бажань,
Стіна брехні вам шлях загородила
І сперла вас над пропастю вагань.
Байдуже вам, що ясне сонце сходить,
Що будить вас до діла трубний глас:
Вам голос труб до слуху не доходить.
Так мало вас! Ох, як же мало вас!*

Порт Уніон, 10.X.24 р

ЛИСТОПАДОВА НІЧ

*Так наче сниться... Ніч погідна,
Мороз вигладжував шляхи:
Вмирала Австрія безрідна,
Дишли зрадою ляхи.*

*Так, мов неземний усміх Бога,
В серцях нам сяє дивна Ніч.
Непевненість, віра, біль, тривога
І одчайдушність темних стріч -*

*Аж покотився скрик: "До зброї!"
І злопотіла хоругов...
Гей! Хто забуде вас, Герої?
Митці, що в трупа влили кров!*

*Раби загонів і убогих,
Забутих Богом хлопських стріх!
Козли жертвенні, що за многих
Пішли в пустир, щоб змити гріх!*

*Благословення нині й присно
Хай буде пам'ять тих хотінь,
І хай презирство й гнів повисне
Над тим, на вас хто кине тінь!*

*Ви громи вкинули у груди
Вмерця, що похорону ждав.
Вмерлець ожив, сягнув по чудо,
Скував себе в ряди батав*

*І вийшов на ралець Самсона -
Ще третій півень не співав, -
І мов з утроби кита Йона,
Зі сну свобідний Львів вставав.*

*Нехай святиться з роду в роди
Ся Ніч жертвенного огня!
В сю Ніч дізналися народи,
Що смерть України - брехня.*

20 жовтня 1924 р. Порт Уніон

ХВАЛА ТОБІ!

*Клонюсь Тобі, великий, а мізерний,
В терпінню душ святий і незглибимий!
Покинуте дитя на людоджерний
Базар брехні. Герою нескоримий!*

*Клонюсь Тобі, могутий горем Христе,
Що в муках мреш і вічно воскресаєш,
І, несучи у грудях серце чисте,
Історії стернистий шлях верстаєш.*

*Хвала Тобі, увінчаний тернами,
У багрі ран, поруганий Месіє!
Твоє ім'я прославиться світами,
Твій Гефсиман, мов рай, зазеленіє!*

*Хвала Тобі, Ти, Тапталю жагучий,
Якого дух горить від спраги волі.
Хотінням лев, змаганням всемогутий -
А все-таки хитка билина в полі.*

*Народе мій, у горю непомірний,
Що сієш жах лицем твоїм каміниш!
Хвала Тобі, Титане непокірний,
З вулканами під серцем поломивши!*

*Я вірю в день Твого воскресення,
Яким Твій перст ворожу вдарить зграю,
І вірю в день Твого вознесення
На лет орла. І того Дня я чаю.*

1..XI.24.

Порт Уніон.

ХРИСТОС РОДИВСЯ !

*Забудьте в серці горе чорні,
Беріть до рук весільні квіти,
Хай радість душу вам огорне -
Христос родився. Гей, славіте!*

*Христос родився! Чуєш, брате,
Замучений в ярмі при клузі?
Не дармо ти в тюрмі з-за ґрати
Молився Правді, в'янув в тузі.*

*Не даром ти у чудо вірив,
Чекав на зорю з Віфлєсму
І тугою століття мірив,
Розкривши серце для присму.*

*Христос родився! Слово Боже
Втішилося, жисє між нами.
Яка ж нас сила переможе,
Як ми підем Його слідами?*

*Як ми підем під омофором
Його неземної любови
З задивлєним на сонце зором,
То хто накинє нам окови?*

*Забудьмо в серці горе чорне,
Бєрїм до рук весільні квіти.
Хай радїсть душу нам огорнє -
Христос родився. Гей, славіте!*

ГІМН "УКРАЇНСЬКОГО ХЛІБОРОБА" (АРІЯ ГІМНУ "МИ ГАЙДАМАКІ")

*Ми хлібороби, ми чорнороби,
Із тупоумства звільнені оков,
Замість коромолів, рабських сліз, мозолів,
В бїй понесемо правду і любов.*

*Нас не лякає, нас не страхає
Травлєнь і гонєнь фанатична лють.
Підемо до бою з ложєжю, з темнотою -
Вольного духа пуга не скують!*

*Хай проклинають, гряззю каляють -
Прапор наш чистим вийде з боротьби.
Розірвуть кайдани і загоять рани
Тьмою й брєхнею стомлені раби.*

*Гей, хлібороби! Гей, чорнороби!
Сміло ставаймо враз при груді грудь!
Нумо зброю в руки, меч знання, науки -
І вирушаймо у щасливий пугь!*

ГРУДКА ЗЕМЛІ НА МОГИЛУ СИНА

Обездоміли мої мрії
Й пішли блукати сиротами.
І хто мою журбу нагріє
І проведе її степами?
Хто метеором хоч би блисне
В глухій п'ятьмі бурлацтва мого?
І хто жєбруцу руку стисне,
Як кинуть всі мене, старого?
З доріг безлюдних, з пуц мертвечих,
Де розсівав я сподівання,
З моїх збіглих губ старечих
Останій вислав я ридання,
Скупавши їх слізьми сухими.
Та ти не вчує їх більше, сину,
За океанами глухими.
Чому ж я в камінь не застину,
Як та Ніоба безпотішна,
А волочу свій біль по світі?
Й кудюю йти, як тьма крємишна
Втопила сонце на розсвіті?
Розкрилася в мені безодня,
І спогад жахом з неї віс.
Хтось в мізку мому вкрав "Сьогодні",
І тільки "Вчора" в ньому тліє.
Якєс ж може "Завтра" бути,
Коли "Сьогодні" вже у гробі?
Чи зможу я себе розкути
З усім, що втратив я у тобі?
Чого ж ти, сину, поспішився
І скорше батька ліг в могилу?
Невже так скоро притомився
І злидні були не під силу?
Чи знав, що через гріб дорога
До злуки ближча з батьком бідним,
Якого вража перемога
Зробила для дітей нерідним?
Відай... Відай, не помилвся,
Моя зів'яла пасіфлоро!
Доволі я журби написвся:
Ми будєм вкупі скоро - скоро.

Порто Уніон, 5.II.1025.

ДО ОБРАЗУ ЛІДУСІ

I

*Звели, мамо, мій образ зробити,
Але так, щоб я була сумною,
Щоб я смутком зуміла палити
І щоб туга стояла за мною.*

*Заворож мені в погляді сили,
Щоб жагучим вогнем понялися,
І щоб очі ридали, просили:
Ох, вернися, мій тату, вернися!*

*З мого личка най сяють примани,
Які зорі затьмили б собою
І звузили б безкрай океану,
Що бушує між татом і мною.*

*Звели, мамо, зробити картину,
Щоби сонце і ніч на ній були
Й напиши, ще мене, сиротину,
Дні безжурні вже в маю минули.*

*І пошли їй ген поза море,
Най хоть образ мій тато побачить.
Най читає в очах моїх горе,
Горе зір, що сміються і плачуть.*

II

*Змалюй, мамо, мій образ в серпанку,
Що на очі як примерк лягає,
Щоб мій тато побачив, яка я,
Як я тужу щовечора й ранку.*

*Влий в усточка мої таку мову,
Що камінне чуття переможе,
Можже, тато проснеться - і, може,
Пригадає Лелію чудову.*

*Най і Ромчик присяде край мене
І очима зо мною прохас.
Хай розкаже про квіти у гаю
І про поле, розмаєм зелене.*

*Нехай серце татусеве пуца
Наче крига приляже холодна,
Нехай туга, з любові голодна,
Вп`ється в нього, мов п`явка - ще дужче!*

*Може, тато затужить, заплаче,
Нагадає сиріт своїх бідних,
Забанує до піль наших рідних
І покине скитальство бурлаче.*

ХОДИТЬ ЗА МНОЮ...

*Ходить за мною біла снюява,
Ходить мій син.
Стигнуть на личку сльози, мов лава,
Й усміх - полин.*

*Ходить, ридас: "Батьку жорстокий,
Де ти бував,
Як призабутим син одинокий
Ждав, смуткував?"*

*Ждав я на тебе - в кожній годині
Вистраждав вік.
Чом не прийшов ти рідній дитині
Сплющить повік?*

*Чом ще з могили мушу дивитись,
Чи ти не йдеш,
Щоб мама мала з ким поділитись
Горем без меж?*

*Щоб не хлялась, наче биліна,
Сонця ждучи,
Щоб не скиталась, мов сиротина,
Сльози п`ючи.*

*Щоб не спалила її на гробі
Туга й жура,
Щоб не зостався в людях по тобі
Спогад звіра".*

Порт Уніон, 12.II.1925.

ЙОГО НЕМА!..

*Його нема!.. Ох, Боже мій,
Яким пустим зробився світ!
Так, наче лютий буревій
Піском за всім завів є слід.*

*Згубився дух мій в темноті,
І хтось дорогу вкрав мені.
Куди ж іти? Якій меті
Принести в дань останній дні?*

*Хтось терням вистелив мій шлях,
Яким мої надії йшли,
Хтось вбив мені у мізок цвєлх
І в серце влив мені золи.*

*Поховано мене живцем,
В мертвецьке сковано сукно.
Чому ж у склені над мерцем
Відхилено на світ вікно?*

Унію да Вікторія, 16.II.1925.

ВАМ НЕ РАДІТИ СОНЦЮ ЗОЛОТОМУ...

*Вам не радіти сонцю золотому
І тим благавам, що уткали жито.
Ви плачете, діти, плачете до утоми,
Бо вашу долю до хреста прибито.*

*Не вам ясніє сонце променисте:
Ви вже не вольні Даждьбогові внуки.
Не вам хиляєсь поле колосисте
За вашу працю і за ваші муки.*

*Ви білі негри, спродані рабами
До Колізею людського Нерона.
У ваші чола вгризлась колючками,
Немов зубами, терпюва корона.*

*Ваш гордий прапор - це блавати й маки,
Які зросили кров батьків-героїв.
Цей прапор чає помсти гайдамаки,
Він дожидає рук залізних воїв.*

*Тож не радійте соницю золотому,
Що вигріває в замку Льва схидну.
А чайте тучі й сірки на Содому.
І супостатам плату ладьте гідну.*

АГОНИЯ

*Вгнулись нам груди, горем прибиті,
В мізку ночують сизі сичі.
Тиснем у жменях чаші надпиті
В листопадовий Празник вночі.*

*На зледенілих, труп`чих губах
Стриманій квилить пісні фінал,
І в гайдамацьких злинялих чубах
Зайцем чайт`ся зляканий шал.*

*На протириччю Вчора й Сьогодні
Дух наш розп`ятий кличе: "Жажду!"
А під розп`яттям зяє безодня.
Хто з нас прокаже: "На що я жду?"*

*Хто доспіває строфу останню,
Арфі розбитій стрій підбере?
Хто заспіває Утреню ранню,
Поки по Ночі спогад не вмере?*

*Ходить Обида, родяться чвари,
В мряках Багровий губиться Путь,
А по могилах топчуть отари
І жертвосійні квіти скубуть...*

Порт Уніон.

ВІДНАЙДЕНИЙ БОГ

*Видерли серце з тіла живого,
Вкинули ніч в душу живу.
Викрали Бога з храму нового.
Як же тепер храм назову?
Як назову?*

*Мозок наш старцем сів на порозі,
Сів, ослабий, щоб увійти.
Глум панахиду править по Бозі.
Бога нема. Де ж є чорти?
Де є чорти?*

*Чом божевілля чорта не зродить,
Щоб не тужив пусткою храм?
Пощо безсилля псалми заводить?
Чом не кус жаху катам?
Жаху катам?*

*Вбіг у присюдах регіт Івана,
Гордо простер прапор з огня.
І залунало храмом "Осанна!"
І жертівник ковтує ягня.
Біле ягня.*

*Радуйся, радуй, земле червона!
Син твій обмив злочину бридь.
На верховіттях твого Сіона
Цілопальна жертва горить.
Жертва горить!*

Порт Утлон.

МИ ВЖЕ МЕРЦІ

*Точать нам серце нерви невтомні,
Спляють мозок скриті огні.
Наші надії блудять бездомні
І умирають на чужині.*

*Сниться нам мрійний Сон недоснитий,
Згублений в зойках, в повені дунь.
Ріже нам ухо несамовитий
Брякїт весільних пірванх струн.*

*Смерть, глумлячися, глядить нам в очі
І потрясє петлю в руці.
І зневажливо біль наші регоче:
Ми невмирущі! Ми вже мерці!.*

ПЛАЧ БРАЗИЛІЙСЬКОЇ ПУЩІ

Поема (Уривки)

*Дивлюся на жахливу пущу,
Пориту лишаями рос,¹
На вашу працю невсипущу, -
І перейма мене мороз.*

¹ При отовлена під управу земля.

*І бачу вас, перед літами
Закинутими в гущ лісів,
Де вашими були хатами
Будки, пригожі лиш для псів.*

*Дивлюсь на вас і наче бачу
Воскресших велеттів з могил.
Читаю в росах всю бурлачу
Історію пропавших сил.*

*Закинуті в предвічні бори,
В сусідство бугрів¹ і звірів,
Ви оживили доли й гори
Огнем, що в грудях вам горів.*

*Грізні завзяттям, гей титани,
Ви йшли вперед, ллючи свій піт,
І вам корились великани,
Що з вихром грались сотні літ.*

*З вогнем і з фойсою² в долоні
Ви вгризлися в дрімучий бір,
І бір прокинувся в просонні
І з нетрів виглянув до зір.*

*І лиші в сій лячний пустині
Цвітуть, красуються садки:
І від розказує дитині,
Як гинули в боях батьки.*

* * *

*Остановилися кароси,³
Коней пустили в чорний ліс,
І гомін слів упав на роси
Й обтрусив перли з сонних квітів,
Немов з рісниць краплини сліз.
Здавалось, легіт давніх мітів
Війнув з непроходимих пуц -
І кожде дерево проснулось,
І пробудився кождей куц,
Одно д' одного пригорнулось.*

¹ Дике індійське плем'я.

² Рід серпа на держак для випробування хашч

³ Вози.

*Ліанами себе сплело
І тиху пісню завело.*

*Співала пуца невгомона
Журливий епос людських сліз,
І хлипала журба безсонна,
Й молився смуток. Легіт ніс
Сю думу пралісу високо,
Де на престолі безліч зір
Втішало слявом Боже око
І сріблом сипало в безмір.*

*Тужила ніч у нетрах ліса,
Ходив за кіньми плач дзвінків,
А дощ сліпучих світляків,
Немов зірчаста занавіса,
Гущавину вкривав на сон.
Дрімали стовбури сосон,
І пальми, мов сумні черниці,
Шептали нишком молитви.
Приїзжєм слухать ніколи.
Одні помчали до криниці,
Щоб зачерти води в тикви,
А інші ватру розвели.*

*Горить. Мов гробниці з граніту,
Кароси з тордами¹ стоять;
На папоротних пнях сидять
Чотири постаті охлялі.
Іде змагання тьми і світу,
І на обличчя, сонні, в'ялі,
Сідає з ватри світлотінь -
Заорює їх бороздами
Журби, і злиднів, і терпінь.*

*Зросли, мов хопта між тернами.
І, рідний кинувши загін,
Пішли далекими світами,
Щоб голоду втишити гін.
І, виснажені боротьбою
І перегризені журбою,
Не рішені, кудюю йти,
Сліпують в нетрах темноти.*

¹ Полотняні покривала на возах.

*Горить. Пустують ясні плями
І кануть в темний океан.
Під лісом росами-полями
Кублиться вогню туман;
Нудьгус місяць над лісами,
І тисячними голосами
Співає пуща, тужить ніч.
І страх пливе з гірських узбіч*

*Приїзжі мовчанку ковтали,
Немов боялись власних дум,
І, поки кую¹ набивали,
Кашасою² вбивали сум
І виганяли холод з тіла.
Нарешті і вода скипіла,
І лісовий пішов бенкет.*

*Задума в лісі дзвонить дзвоном,
І грає жаб'ячий кларнет;
Кружляє куя з шімароном,³
Дас думкам орлиний лет.
І опадають з уст окуви,
І журкотять струмки розмови.*

*Здавалося, немов схилились
Додолю гіллям дерева
І слухали, як в даль котились
Журбою точені слова.
Старий дідусь Іван Безрідний
Кудись-то спогадами брів,
Пригадував свій день послідний
У ріднім краю й говорив.*

I

*Гай-гай! Здається, переснилось
Оцих злидених тридцять літ.
Все плісню забуття покрилось,
Журба за всім замела слід.
Той виїзд з рідних сіл розмайних
І тяганина по містах;*

¹ Посуда з тикви, з якої п'ють гіркий бразил. чай.

² Горіжка з цукрової трощі.

³ Гіркий бразил. чай.

*Нудьга в бараках неохайних
І плач життяа по кутах;
Та туга, що вела нас морем,
Співаючи сумний псалом;
Той жаль за кинутим селом,
Що приправляв нам страви горем;
Ті наші жалісні пісні
Сьогодні сняться лиш мені.
А далі - страшно споминати...*

*Ох, довелось мені пізнати
Той "острів квітів,"¹ той цвицтар!
А там прийшов новий удар -
Голгофа Сантоських бараків...
Хто почислить гроби бурлаків,
Яких малейта² і біда
В чужую вкинули землицю?
Літа поплили, мов вода,
Й сьогодні, мов яку билицю,
Пригадусь ті люті дні.*

*Мов Ноя з рідними в судні,
Несли нас хвилі навманя
Крізь життєву грізну потопу,
Навіки взявши в нас Європу.
Забули люди за спання,
І хліб лиш снівсья нам у сні,
Нам стравою були пісні,
Що з рідного пішли загону
За нами й з нами аж сюди,
Щоб не кидати нас до скону
У хвилях горя і біди.*

*Як ті ягнята між вовками,
Слабі немови, всім чужі,
Ми в пуцу вгризлися стежками,
Які зивались, мов вужі,
Простерті нашими руками.
Гуц нетрів, наче смок неситий,
Всякнула в себе наш гурток,*

¹ Острів у Рю-жанепреській затоці, де іммігранти відбувають карантин.

² Жовта пропасниця.

*Щоб нас закинути в куток,
Ще людським потом не политий.
І так, пікади! скрізь тинучи,
Ми в океані лісовому
Неслись назустріч все новому
І все страшнішому життю.
Так зустрічали ми кутю,
Бадилля з пальми гризучи.
Та й не усім нам довелось
Тієї кушати куті...
Згадаши - їжиться волосся,
І дух, розп'ятий на хресті
Жахливих спогадів, вмівас...*

*Хто з нас слізьми не поливас
Лице й тепер соток могили,
Де зуб гадючий повних сил
Поклав завчасно наших рідних?*

*Знеможених, голодних, бідних,
Гонив нас безвістями страх,
І по безмежних пустарах
Ми щедро горю дань платили -
І ями рили, рили, рили...
Лиш корви² плакали над нами,
І в грудях камені росли,
Порослі гостричи тернами.*

*Ось так ми горе донесли
До Ріо-Клярських диких пуц,
Де кождий камінь, кождий кущ
Розкаже вам страхіть сотки.*

*Вдивився в себе й мовчливо
В душі нанизував згадки,
Відтак повільно і журливо
Почав читати в книзі сліз.
Застиг, заслухавшись, ліс.*

¹ Прорубана стежка в ігущавнінн лісу.

² Великі бразил. крули.

II

Ви бачили сі лисі гори,
Де кукурудзи шелестять?
Колись тут спали дикі бори -
І крок за кроком кождо п'ядь
Нам приходилось здобувати,
Кривавим потом поливати.
Гриміли фойси та сокири,
Валився праліс, стогнучи,
А ми, безумні мов факіри,
У тілі голод несучи,
Ранили в троці руки й ноги
І з деревини клали стоги.

Сьогодні дивно нам самим,
Що ми упоралися з тим
Непроходимим, диким бором,
Що кам'янів на сій горі;
Що сі жахливі пустирі,
Мов золотистим омофором,
Помаранчевий криє ліс.
Та кілька вилилося сліз
В тих бідних ранишах¹ з кілля й гілля,
Де наша малеч, мов бадилля,
Тремтіла гола на вітрах!
Де в темні ночі бив нас страх
І де лиш смуток горював!
Мов того праведного Йова,
Господь нас горем бичував,
І заубога людська мова,
Щоб змалювать жахливий ад,
Що переніс його наш брат.
Пригріло сонце, й на покоси
Злетів огонь, мов ураган,
І гори згарищами вкрив.
Здасться, наче бачу й доси
Той вогняний грізний вулкан,
Що гордий праліс покорив,
Що сонце сколихнув буття
І смерть посіяв для життя.

¹ Бунда тісова

*Мов факлі, велетні горіли.
Котився клекіт, ломіт, шум -
Здавалося, що скоростріли
Несли загладу, жах і сум.
Пташнтя, стривожена, кружляла,
І попів сонце заступає,
А повинь пожару гуляла -
Огонь косив ліси, рубав.*

*Мов ті - не згадувать при ночі! -
Півголі, в сажі і в крові,
Ганялись люди по узбоччі,
Тягнули греблі і рови,
Вели з огнем-завзятий бій.*

*Померкла ліпота на горах
І загубився спів сабій¹ -
Зродився сум в німих просторах.
Від обгорілих стовбурів
Несло гнітучим опустинням:
Здавалося, в огні згорів
Наш дух, що сміливим хотінням
Повстав на бій з непокоримим.*

*Минувся серпень, і незримим
По горах дихнуло теплом -
Земля квітчалася зелом.
І сонце в наші душі влило
М'якій блиски сподівань
І мріїми позолотило
Гнітучі хмари горювань.
Між купами патицчя й гілля,
На кладбищі гігантів-нів
Наш перший посів зеленів -
Родилася ясніша хвиля.*

*Невтоптанними стежечками
Сходився нарід з-подалік
І спогадами й пісеньками
На біль душі готовив лік.
Гучні пісні дзвонили дзвоном,
Під раншами вогонь горів,
Кружляла куя з шімароном -
Журба тікала з пустирів.*

¹ Птахи, яких вважають бразил. соловейками

III

Минувся празник Воскресення,
Зібрали кукурудзи з рос,
Минулося і Вознесення -
На горах потиснув мороз.
Сусіди сходяться до куї,
Балакають про це і те,
Та туга в їх серцях воркує -
Тасмий камінь їх гніте.
Недостає чогось між нами,
Щось в морі згублено було:
Все воскресє вечорами
У нашій пам'яті село.
Щодня, як сонечко сідає
За чорне море лісове,
Все чуємо, немов ридає
Далекий дзвін і нас зове.
І кожда стежечка в селі,
І соловейко на гіллі,
І всі розгублені розмови,
Немов сталеві окуви,
Зв'язали нашу думку й волю
І тягнуть нас до бідних стріх,
Де в кожду ніч примари болю
Слізьми сполікують поріг.
Чогось нам нудно в сонній пуці,
Чогось нам тут недостає,
Якесь бажання невсипує
В серцях невтомно гложє й п'є.
З очей не сходить нам дорога,
Що на горбок людей вела,
Де притулилась до села
Стиренька наша церква вбога.
І хочеться ще раз склонити
Чоло на втопанний поріг,
І зором хочеться гонити
За летом диму з рідних стріх.
Пусті бажання!.. Вже до скопу
Не оглядат нам рідних піль,
Не вчуємо, як край вигону
Молитву шепче шум топіль.
Посеред негрів, мов поганці,
До Бога загубивши шлях,
Ми сонцю молимося вранці
І тремтимо, щоби не ляг
На наших дітях палець Бога.

*Ось так бажання та тривога
В одну сім'ю в язали нас
І викували з нас громаду,
Шляхетну й чисту, мов алмаз.
Не знали люди цього чаду,
Яким сьогодні Азazelь
Потворить тихий рай осель.*

*Замовк, прийнявши кую в руки
І мовчки гореч смокчуги,
І слухав, як тасмії згуки,
Що ліс вколисують вночі,
Повільним розміром пливли.
Неслися хлипання-ридання,
А в них вчувалися питання:
Коли покінчиться? Коли?*

IV

*Приїхав бодрий, молодий,
Розміряний без міри,
І вкинув іскру між людей,
Напхнув їх духом віри.
Ні в чому стриму він не знав,
Горів палким хотінням
І сльиво мрії розсівав
Над нашим заупустінням.
Як ті потята у страсі
Біжать під крила мами,
Ми до покійного усі
Горнулися так само.
Для всіх душевних наших ран
Він знав цілющі ліки,
Хоч сам в очах носив туман,
Хоч вмер для втіх навіки.
Приїхав, в серці несучи
Гнітучий біль-жалоубу,
На грудях грудку везучи
Із життяного гробу.
А щоб у хвилях забуття
Втопити горе-тугу,
Він вкинув в пущу зов життя
І дав рукам потугу.
На горах загримів топір -
Пінейри застогнали.
І жалисно дивився бір,
Як велетні конали.*

До смерті не забуду днів,
Коли з любові й палу,
З могутніх пнейрових пнів
Ріс храм на Божу хвалу.
Як всі: і ми, й жінки, й він сам,
Забувши всі турботи,
Віднявши велетнів лісам,
Вмліваючи від поту,
Зносили їх на гострий шпиль.
Мов казкова снюєва,
З патхнених вірою зусиль
Росла Господня слава.

Як перший раз по горах дзвін
Поніс наш біль, страждання,
Як в царських вратах станув він,
В той мент гіркі ридання
Струснули храмом до основ
І зашуміли бори.
Здавалося, ми бачим знов
Ті наші Медобори,
Де наша молодість цвіла
Під яблуневим цвітом,
Де шви жита край села
Стрічали нас привітом.
В серцях мов гаті хтось прорвав,
Що сльози тамували,
І кожний серцю волю дав:
Всі тугу виливали.

Ось так покійний Никон вмів
Над нами панувати!
Самий захопленням горів,
Зумів і нас пірвати.

Чого не діяли в той час
Хотіння й сила волі!
Немов хто заворожив нас
І всі страждання й болі
Стопив в огонь, що в нас горів
І пер нас до обнови.
Таких духовних пастирів
Не матимемо знову.
Читальню, школу, безліч книг -
Усе тоді ми мали.
Лиш жаль лишився після них,

*Все знищили вандали,
І сам він прапор пошизив:
Життя його зломило,
Коли вмирав, людей просив,
Щоб монахів кропило
І крєкїт їхніх уст брудних
Могили не бруднили;
Щоб ми від храму, мов жадних
Вовків, черців гонили.
І сталося, як він бажав.*

*Зібравши решту сили,
Народ в жалобі проводжав
Героя до могили.
І присягнув на все на світі
Устоятись при заповіті.*

V

*Та, бачите, одного ждалось,
Воно ж зовсім інакше склалось.
Прийшов небавком всьому край,
І спалахнув наш гожий рай.
Мов чорна галич, позліталась
До нас пахолки римських слуг
І всяким робом намагалась
У ниву запусити плуг
І виполоти буйні квіти,
Що з посіву його зійшли.
Збігалась руські ступити,
І коромоли скрізь росли.
[.....]
Лиш церква наша, мов оаза,
Від смерті захищала нас.
Вона буля для нас символом
Всіх творчих замислів і туг
І, мов залізним частоколом,
Дішля нас від римських слуг.
Ї покриті омофором,
Устоялися ми в огні
І глядимо погідним зором
В придешні наші кращі дні...*

*Замок. У себе задивився,
Ширяв думками скритий шлях.
Дрімала північ, ліс молився,
Ходила туга по полях.*

VI

*Рік Смага в'ялими устами:
Бог вивів нас за океан,
А чорт заніс услід за нами
Ненавистних василиян.*

*Докинув до огню патицтя,
Ковтнув кашаси, губи втер,
Сповив долоньями обличчя
І у задумі гей пример.*

*Куняла ніч у нетрах пуці
І слала гімни до небес:
Родились мрії невсипуці,
Рвучися, мов з припони пес.
Срібляста "молочна дорога"
Знизилася на небосхил,
Щоб непомірний путь до Бога
Не притомив в молитви крил.
А ліс молився, слав угору
Найкращі співи диких пуц,
І прилучалися до хору
Усяка твар, усякий куц.
Як ті пелюсточки мімози,
Розніжнювалися серця,
І в очі напливали сльози.*

*"Не майте іншого отця,
Лиш Того, що царить на небі,
Котрому весь кориться світ.
Він завше стане вам в потребі" -
Такий Христовий був завіт.
А в нас "отців"-божків без міри,
А що один, то гірший кат.
Ми сонце прадідної віри
Прогнали з наших бідних хат
І ідолів на місце Бога
В поганьблені ввели храми.
Й кориться їм душа убога,*

*Аж гидко й сором між людьми.
Таке діється й між нами,
На Прудентополі "святім".
Гай, гай! піклуються "хамами" -
Болить і думати об тім!*

*Не знаю, як там де бувало,
Та нас не няньчив клятий ліс:
Він виссав поту з нас немало,
Немало випив наших сліз.
Не раз нам стан журба ломила
І голод заходив до нас,
Не раз у грудях розпач вила
І світ надій у серці гас.
Проте ми вірили, що расм
В жасхливій пуці заживем,
Коли з "отцями" заспіваєм:
"Тобі, о Господи, поєм".
Ми вірили, що божу манну
Вони у Бога вмовлять нам.
В сій вірі й я мою останню
Завів корову дерунам...
Та й щедро згодом заплатили -
Мені і діточкам моїм!
Колись отак пани нас били
За те, що ми годили їм.
Проте з рук панських катування,
Хоча й боліло, та не так.
Яке ж найти тоді названя,
Як рідний б'є вас потурнак?
Як проповідник істин божих
На брата брата нацькує,
Відтак насильством рук ворожих
Невинну жертву підло б'є?
Нас "божї слуги" не жаліли,
І ран від їхніх кулаків
Десятки літ не загоїли,
Не треба й панських канчуків.
Такий "заступники Христові"
В сю пуцу принесли нам рай!
Щоб їх не знати, ми готові
Тікати хоч на світа край.
Цілу тічню гість-сіпаків
При божїм храмі розвели*

*І нас, безпомічних бурлаків,
На посміх людям привели.
Завели панщину й даншини,
Зробили з нас своє тягло:
Не пощадили і дитини -
На кождім їх ярмо лягло.
В кадеї, в броварі "святому"
Звели людей на ніщину
І розвели мерзку Содому,
В сім ї посіявши війну.
Ось так над "паствою" панують
Під римським захисним крилом.
А "вівці" в руки їх цілкують
І ходять у ярмі тяглом.
[.....]*

XI

*Було вже пізно. Блідли зорі,
І прохолодою несло.
Кудись ішли хмарки прозорі,
В ріці купалося весло,
І позіхали крізь пророння
Росою вміті комиші.*

*- Навіщо ритися в душі
І сповідати беззаконня,
Ятрити рани вже старі?
Бог нашу кривду, горе бачить,
І Він, напевно, нам пробачить,
Бо й що ми вишні, нуждарі?
От краще чарку наповійте,
Бо горло надто вже просхло,
І слухайте та розберіте,
Що в мене в серці залягло.*

*Так говорив Обух Микола,
Свій ум в кашасі гострячи.
Відтак продовжував, спроквола
Слова крізь зуби цідячи:*

*- Ростив мене й пестив, мов мати,
Подільський колосистий лан.
Та голод випровадив з хати*

Й повів мене за океан,
Що я добра зазнав тут мале,
Про це ви знаєте сами.
Бо в кого горе не ридало
Під наболішими грудьми?
Чимало я в лісах дороги
Для залізниці прорубав,
Чимало літ я босі ноги
По горах, скелях розбивав.
Так працював я без уговку,
В безперервній передовку,
Злощасну долю кленучи.
Нарешті з нужди розповився!
І в Грасемі опійнився,
На шакрі! власнім роблячи.
Як нам жилося під ту пору,
Не треба і казати вам:
Усі давні страхіття бору
Іще й сьогодні сняться нам.
Та гірше, ніж усякі біди,
Були невинні сусіди -
Жорстокі бугри лісові.
Не раз між нами бушували,
І стріли їх людей вбивали -
Отруйні стріли сталеві!
Бувало, з шакра хтось вернувся
І з жаху трохи не минувся:
У хаті трупів лиш найшов.
Напасти білих, порубати,
Розкласти кості в углах хати -
Це дикарів святий устав.
Минулась наша скрута. Згодом
Привикли ми до наших бід.
І тільки часом мимоходом
Розбитим надміром робіт,
Мов камінь, з-під грудей упало
Важке зітхання, зойкнув біль.
Це серце змучене ридало
За шумом вітру з рідних піть.
Поставив нарід вже й каплицю,
Узявся вже й василіяши,
А той придбав собі черницю,

¹ Шакер - надля землі, частка.

Їдку, гірку, нічим полив
Народ на radoщах минався,
Свою дрібноту занехав,
Робив, з осташиього стягався
І трутням пельку запахав.

І я, дурак, гонив корови
І "бідним" сестрам дарував.
Та гірше, що з попів намови
Я неповинних катував.
Спитайте всіх, мені сучасних,
Як я "заціплював любов"...
Ой, не в одного із нещасних
Під церквою цидив я кров!..
Немов хортів, нас розпустили
По царстві бісовім своїм.
А як хортам своїм платили,
Ось я вам зараз розповім.

XII

Посеред моря лісового
В сусідстві дикого Тайя,¹
У зелені садку густого
Ридас, тужить сабія.
Високо на горі у сонці
Триверхий храм пишається,
А в кожному його віконці
Горить, переливається
З брильянтів водопад. А далі
Стоїть палата "Божих слуг".
А нижче "сестри", мов шакалі,
Кидають поглядом в округ
І вітрять...

Все те діло
Мозіллям вкритих наших рук,
Все нашим потом накупіло
І виссало, як той павук,
Всі наші сили і кишеню.
І я се царство будував,
І не одну срібла жменю
В його основи насипав.
Зате... Та слухайте уважно -
Воно і вас чогось навчить...

¹ Гора під Ірасемою.

*Схилив чоло, зітхнув протяжно,
Як той, що з болю засичить,
Скрегітнув з ярости зубами -
І виливав зі серця біть.*

*- Прокляті ті, яких рабами
Зробив не ворог, але цвіль
Душі, що в присмерках кохась!
І я провів в лакействі вік.
Усе єство моє здригасьь
Від думки, скільки то калік
Моє лакейство натворило.*

Зате...

Та слухайте.

Журило

*Й лякало нашого ченця,
Що люди стали розуміти,
Що вчилися у школі діти,
Що стала бараном віця.
Шалів, кричав у кожде свято,
Просив, щоб бити мудреців,
Та ми трималися завзято,
Не слухали бутних "отців".*

*Мов тур зранений, розіллвся
Безсмертний наш ігумен Клим
І всім нам поза шкіру влився -
Усім: дорослим і малим.
А там здійснив завіт любови,
Як "добрий пастир" тразковий,
І зажадав з "овечок" крові...*

*Був день погідний, святковий,
І церква від людей киштіла.
В той день його душа здичіла
Брехала людям про любов.
А враз із бренькотом оков
На підлий заклик фарисея
Солдати обступили храм...*

*Колись вітали в нім Мойсея,
Котрий прикаже пустирам
Росити ману для голодних.*

*І після сподівань безплідних
Нарешті...*

*Наче баранів
Нас пов'язали й під штиками,
Під плач жінок, дочок, синів,
Б'ючи нас дико канчуками,
Погнали в монастир.*

*Я сам,
Свою дрібноту морячи,
Тюрму для себе будував...
Чом краще я не кинув псам
Грошей, котрими купував
Для себе ганьбу?!*

*Плачучи,
Ми слухали, як за стіною
З сіпаками наш кат гуляв...*

*Що діялось в той час зо мною,
Несила розказать. Я кляв,
А враз окови гриз зубами
І присягав, що одімицусь,
Що гада власними стопами
Розчавлю, стопчу. Що навчусь
Вбивати, не моргнувши оком.*

*Проте я мильним був пророком.
Він помсти хлопської не ждав
І потайки чкурнув за море.*

*Та я ще всього не сказав.
Щоб доповнити глум і горе,
Нас розлучили з діточками
І в город повезли. А там -
Нам відчислили нагайками
По двадцять п'ять... Щоб підлий хам
Не заходив собі з панамі!..*

*З пори тієї під стопами
Мені немов горить земля
І я - безсиле немовля -
У серці чую гей провину.
І знаю, що нікчемним згину,
А помсти так і не діждуся.
Умру скаліченим на душі.*

XIII

- Так! Втіхи помсти вам не ждати! -
Нараз ізвідкись загуло.
- Вам тільки пхинькати й ридати!
Бо ви мізерне помело,
Яким хитрун змітає сміття
З-під хат чужих вже тридцять літ.
За вами ж власне лихоліття
Повільно затирає слід,
Здуває вас, як пил з дороги,
Кидуючи чужим під ноги.

Народе мій, могутній горем,
Ще більший ним на чужині!
Ключ царства мав ти тут, за морем,
Та ти втопив його в багні.
Ти змажку полюбив злидноту,
Пониження й батіг наруж,
І хто творив тобі підлоту,
Той був тобі найбільший друг.
До того ти усе ласився,
Як те нікчемне цуценя,
І так із рабством ти носився
Аж до сьогоднішнього дня.
Усіх, хто серце ніс до тебе
І лік на слабкість подавав,
Ти, мов заразу, гнав від себе
Й камінням глузу побивав.
І так, загублений для рідних,
Всіма погорджений, ти йшов.
Таким тебе у раниах бідних
Втікач, твій рідний брат, найшов.

Не знав ти, як його боліло
Твоє пониження і як
До тебе серце в нім горіло!
Твій ум в болоті так заляк,
Що ти за дня у темі блукаси
І в поневільній сліпоті
Своїх пророків розпинаси.

Не знав ти, як у самоті,
Забувши про сім'ю і рідних,
В безсонні ночі він страждав.
Як чобіт митарів незідних

*В безтямності по нім топтав.
Як власний біль зціпив зубами
І, серце здавивши стопами,
Він стежку в пралісі рубав
І виводив тебе з яруги,
З погорди, спідлення й наруги,
Про честь твою і славу дбав.*

*Чужим ненависний, як ворог,
Обльований своїми, бив
Залізним молотом і в порох
Торощив храм, який убив
У тобі людську подобу.
І ти не перетримав проби:
Охляв і на дорозі впав -
Загруз в багно і знов заснав.
Ти впав у сіті лжепророків,
Що люблять шкіру на тобі,
Які в нечесній боротьбі
З твоїх застарілих пороків
На твій хребет плетуть нагай.*

*Не гайся ж, брате! Запрягай
Себе мерщій в нову шлею!
А враз бери каміння в руки,
Плети на голову свою
Новий вінок... Священні круки
Вже здавна ждуть на жир-бенкет...
Хай випалять твій фогет,
Який ти звав новим життям.*

*Час все покриє забуттям,
А людській хижачькі дзвони
Тобі зготовлять похорони.*

*Та ні! Не може цього бути,
Щоб стільки жертви і страждань
Пропало марно для життя!
Ріки не можна повернути,
Не може демон забуття
Живих подати смерті в дань.*

*Ти ще живий! Лишень недуга
Тебе розточує живцем;
Застаріла до рабства туга
Велить тобі блукать сліпцем
І падати на шляху рівнім.*

*Подужаси і в чудодійнім
Промисли очі джерелі,
Добачиш сонце й без вагання
На добре справлений ріллі
Озброшений в нові змагання,
Роститимеш нові надії.*

*Дрижність, безсоромні злодії,
Що скверните народний храм,
Розклавши в ньому ложі крам!*

* * *

*Світало. Пущею тумани
Пливли, неначе океани,
І пеленали чорний ліс.
І прокидалася вселенна,
Родилася краса південна,
І день Життя з собою ніс.*

Порто Уніон, рік 1927

* * *

*Доспівана вже пісня до кінця;
Останній такт - і вмер журливий спів.
Забудуть всі бездольного співця,
Що, всім чужий, страждав, горів, скорбів.*

*Заслуханий у плач минулих літ,
Останній раз спімну мою весну,
Зітру на пил з вінка зів'ялий цвіт -
Похилюся на гарфу і засну.*

*І вітер, брат, на струнах забринить,
Прощаючи товариша змагань.
Останній раз мій сум прогомонить,
Кидаючи цю юдоль бичувань.*

*Останній такт, немилый дисонанс
Розстрепаних роками злиднів струм,
А там прийде відвічний конвенанс -
Судьба човна, яке пірвав бурун.*

*Нові пловці на морі життєвім
Змагатимуть настрічу майбуттню,
Нові співці в захопленню святім
Співатимуть новий пеан життню.*

*Піде нова громада смільчиків,
Горюючи в чистилищі своїй,-
Хоч знатимуть, що крили вітряків
Сильніші їх. Та це байдуже їм.*

П'ЯТЬ ЛІТ...

*П'ять літ, в руці стиснувши молот,
Лупали ми тверду скалу.
П'ять літ в душі палив нас голод,
В серця вливав нам жар-смолу,
Сліпив нас саявом сновидінь
І бив нас батою хотінь.*

*Ми йшли... Не знали слова: годі!
Нам терня не ранило ніг.
У тріумфальному поході
Нас дух брехні не переміг.
Ми йшли й залізними грудьми
Перебивали стіни тьми.*

*А скільки то брехні тієї
Не наступило проти нас!
І скільки римській лакеї
Не кинули на нас образ!
Проте ми, скинувши шолом,
Ішли з піднесенням чолом.*

*Нас гнав вперед огонь любови
До брата, Лазаря, що гриз
На смітнику життя окови:
І загивав, обдертий з риз:
З риз честі й людських почувань -
Хотінь, змагань і поривань.*

*П'ять літ тяжких, мозольних трудів -
І врешті празник наш прийшов...
І понад брідь митарства й брудів
Зринає наша хоругво,
Й немов тюремник з-поза ґрат,
До сонця молитесь наш брат.*

*Журба нам цвіллю білить волос,
І втома нас додолу гне,
Та враз могутий духа голос
На бій з брехнею нас жене.
І ми під градом апатем
З піднесеним чолом ідем.*

*Ідем, задивлені в заграву,
Що шлях до сонця золотить, -
Підносимо зі сміття славу,
Наш прапор гордо лопотить,
Веде нас в новий, кращий світ
І шле будучий привіт.*

Порто Уніон. 7 січня 1927.

Я НЕ КЛЕНУ...

*Я не клену, не нарікаю,
Що змалку я отруту пив,
Що, вигнаний хоп'ятем з раю,
З обличчя радість я згубив.*

*Чи нарікає на Ливані
Самітний кедр на герць вітрів?
Я не клену, що вже взарані
Для мене ранок не зорів.*

*Я живу на горах, пив досхоцу'
З пахучих квітів нектар-мід.
Пусте, що часто заполощю
Кривавих сліз мережав слід.*

*Пусте, що часто в келих меду
Попалась гіркість волхну
Та що морозив холод леду
Мої квітки. Я не клену.*

*Хлоп`ятем вигнаний із раю,
Я цілий вік отруту пив.
Та не клену, не нарікаю.
Я з пекла рай собі створив.*

ПІСНЯ

*Як солов`їв пестливий спів
Розбудить рої сновидінь,
З підтропікових берегів
Моя до тебе злине тій.*

*Як тиха ніч розтужиться
Грознов`с свою красу,
Твій дух від всіх відчужиться,
Піде на кручі Ігвассу.*

*І з пуц пошле йому привіт
Німа, гнітуха самота
І край мутних, мертвячих від
Курган, забутий, без хреста.*

*Вони розкажуть, як я жив:
Як я скорбів і як страждав,
Як я до рідних піль тужив,
Як соловейка співу ждав.*

ЕПІЛОГ

*Балкон. Внизу зелені гори,
Ліси, похнюплені у сні,
Німі, безлюдні простори,
Де обмертвілі пісні
І сірі ранкові тумани
Мутний колишуть Ігвассу.
Оце мій світ.*

Як сонце встане

*І рознов`с свою красу,
Виц, все однаковий, буденний,
Мою стрічає самоту.
Щооня вкладає зміст буденний
І безпросвітню нищету
В моє безрадісне життя
І павутинням забуття
Обновує усе минуле.
Здається, все в мені заснуло,*

*Запало в прірву безчуття.
Ген в кітшині, безмозке, глупе,
Сидить містечко у будках
І дивиться бездумно, тупо
На хід культури в пеленках.
І денний жар, і холод ночі
На все наводять хору лінь:
Здається, й погляди дівочі
Отішоє осічня тлінь.*

Оце мій світ! -

*Балкон, пустеля
І троглодитів череда.
Усе одна тюремна стеля,
Що давить духа.*

Ось куда

*Тебе загнала злобна доля,
Ти, вольний вірле без крилець!
Брудний гарбар і п'яний швець -
Брутальна хамська самоволя
Плює на білий волос твій,
Посріблений у чеснім бою
Під прапором священних мрій!
Дикар глузує над тобою,
У серце суне свій постол,
Сквернить душевний твій престол!
Оце тобі від Хама плата
За те, що ти його облив,
Що ти любив його, як брата,
Зі сміття, сміття підоймив!*

** * **

*Як панська пишная палата
Ясніє школа на горі,
Розвеселяє пустирі.*

*Це плід моїх безсонних ночей,
Жорстоких самобичувань.
Я в нього вкинув без вагань
Всі радощі життя. Я мріяв,
Що тут весь пал останніх літ
Вкладу в кивот святого чину,
Що, в праці вигорівши, згину,
Що не безцінно вигляну піт
В незорану, убогу ниву.*

*Дивлюсь на дружину крикливу,
Що висипалася на двір,
На три десятки пестїв,
І бачу мій невдалий твір.*

*Чи задля того я поїв
Себе і власні діти горем,
Покинувши їх там, за морем,
Щоб глитасві на добро
Пит чорнороба обернути?*

*Хотілося б змочить перо
У крові серця і замкнути
Палючий смуток у слова,
І виплакати тугу-муку,
Що болем груди розрива.*

*Навіщо я приймив розлуку
З бурхливим, наче повіль, світом,
Щоби трійливим гориквітом
Собі вистелювати шлях,
Вже і без того шлях тернистий?
Щоб на мені бруд хамства ляг
І покаляв мій прапор чистий?*

*До дна допитий мій пугар,
І гореч серце вицерть спалила,
І пустака духа полонила,
І вигорів у ньому жар.
Немає вже в прийдешніх віри
І до змагань немає сил:
Стою, мов пень, що жде сокири,
Розкинувши листочки в пил.*

*Останній посів - Боже мій!
Який гіркий він видав плід!
Самітний, змучений, безсилий
Сиджу на терню, годжу глід.
Круг мене дика, п'яна згряя,
Запіившиися від слюни,
Готує хрест, реве, горлає:
Розгни його! Розгни! Розгни!*

Порто Уніон 13 IV. 1927

*Між гори спалених гілляк,
Під кукурудзи шелестіння,
Між бур'янами він заляк -
Вчорашній цар хотиння.*

*Тропічне сонце мече жар
І кров у жилах в нього варить,
А він - колишній духа цар -
Про дощ для рижу марить.*

* * *

*Оце мій світ, моє марне
На смітшк кинуте Сьогодні.
Куди ж то ще мене жбурне
Всещедрота народня?*

*Сокира, сапа та рискаль -
Оце моє перо сьогодні.
І хоч би в серці сплакнув жаль!
Душа - мертва безодня.*

22 БЕРЕЗНЯ 1928 р.

Мойі друзині на спогад...

*Сьогодні я замкнувся сам у хаті
І не пішов по звичці до сусіда,
Щоби при ватрі, при гарячій "маті"¹
Розвести тугу, вбити серцеїда.*

*Ніч білим шовком застелила "роси"
І ледве чутино грала на органах,
Край хати пальми розпустили коси
І, зацілівши, мріяли в туманах.*

*У кукурудзах стиха хтось насонну
Шептав молитву і зипхав до Бога.
А пуща слапа тугу невтомошу,
І страх скрадався, повзав край порога.*

*Мов одержимі, в лісі, над потоком,
Скигли сови й сон з повік згняли.
Я мріяв, думав: саме перед роком
Нам нитку щастя знову перетяли.*

¹ Мате (herb a matte) - гарячий чай, званий шмароном

*Ох, тому рік!.. Об кадовб пароходу
Чоломкалися хвилі океану;
Чайки шугаги, черкались об воду,
Вмивали крила в купелі з шафрану.*

*Ми проти себе мовчазні стояли,
Бо біть змінив нам у каміня мову.
Лиш на устах нам дві думки зав'яли:
Чи ми зійдемя у життю ще мову?*

*Тебе кипучі хвилі океану
Несуть далеко, ген, "на ясні зорі".
А я узавтрі з поїзда погляну -
Втоплюсь очима в лісовому морі.*

*У Сантос дзвоиш тугу вигравали,
На пароході шлявся голій сором,
І ми дитятко наше цілували,
І анголятко так і сяло зором.*

*Не мало бідне, що колись лозою
Зігнеться сумно на порозі хати
І гірко буде плакати за мною,
Що нині тратить батьківщину й тата.*

*І я не знаю, що зі мною сталось:
Чи хто золою в мої бризнув очі?
Бо враз щось ясне в них затріпоталось,
Відтак прикрив їх чорний саван ночі.*

*Мов сліпом битий, я зійшов в долину,
Бо чув, що скоро скивуліти стану.
І з того часу ношу ту хвилину
Глибоко в собі, як незгійну рану.*

*Та затупів я вже на всі страждання.
Проте сьогодні я не був на "маті".
Я затопився у якесь питаання
І цілу нічку кам'янів у хаті.*

22 травня 1929.

НІ, НЕ ЗАБУВ Я ВАС...

*Ні, не забув я вас, не забував ніколи!
В той час, як мізок мій в безсонні ночі тлів,
Як сум голодав мене і ржавили мозоли,
Як жаль, немов той пес на ланцюзі, скомлів -*

*Я тугою мости мостив над океани
І ними слав до вас скипілий болем спів,
Писав до вас огнем і кров'ю пелікана,
Та слів моїх ніхто, ніхто не розумів.*

*Не розуміли ви, чого пірнув я в пущі,
Чом злидні й самоту до серця пригорнув.
Чому я полюбив турботи невсипущі
І бенкет життєвий у пекло обернув.*

*Сказати вам, чого я розійшовся з вами
І антиподом став для тих, що з ними зріс?
Чом клятим Кайюм снуюся пустирами,
Чого мені до вас тернами шлях заріс?*

*Того, щоби й у сні не бачити Дананів,
Яких на шляху дій в поході ломить сон.
Щоб вірити, що з вас росте плем'я титанів,
Що занесе мій прах під рідний Єрихон.*

І ПОВЕРНУВСЯ Я ДОДОМУ

*Чужим було мені Сьогодні,
З нудьги я в ньому кам'янів.
Все кликали мене безодні
Прийдешніх незбагнаних днів.*

*Від будня став я дезертиром,
М'який не грів мене топчан.
Манив мене кипучим вирою
Чужий бурхливий океан.*

*Та Час поклав на мене втому,
Навіяв в очі пил доріг,
І повернувся я додому
Під захист верб і сірих стріх.*

*Я стрілав пил, що давив ноги,
Обтер гризкий з обличчя пил
І змірів оком даль дороги,
Де я протратив стільки літ.*

*Хрущі гуділи унісоном,
Обтрушуючи з вишні квіт.
І я самотим Робинзоном
Сидів на призьбі край воріт.*

*Ніщо, лиш пуста бовваніла
При мені тут і в даліні.
Передо мною, зледеніла,
Лежала Мрія у труні.*

Із циклу "ОСТАННІ МОГІКАНИ" (Сатири)

"КОЗАКИ-НЕВМИРАКИ"

*Блакитнились усі дороги,
І цвіли на степу шлики,
Сміялись Дніпрові пороги,
Ридали ворони й галки.*

*І шал сміявся божевільно,
І крицевий котився вал...
Ми зустрічали шумно й вільно
Свій історичний карнавал.*

*- Евоё Васше - від похмілля
Розхристався наш рідний дур.
І ми, сховавшись в запілля,
Набожно слухали бандур.*

*Блакитнулись усі дороги,
В пісні новий вливався зміст.
Піднімхували оборози
"Союзники" з німецьких міст...*

*І ми покірню, на коліні
Молилися до канчука.
Зате у Відні й у Берліні
Ми витинали гопака.*

*Минувся карнавал. Маркітно
Вернулись ми на свій барліг.
Та в головах нам ще блакитню,
Хоча в серця вп'явився гліг.*

ДИПЛОМАТ

*Мені сімнадцятий минав -
Я пас телята за селом.
А завтра я в салонці мчав -
З наказу уряду послом.*

*Не знаю сам, чи так було,
Чи сон мені приснився...
Як третє сонечкє зійшло,
У Буксі я збудився.¹*

*А там пірнув я в чужину,
Неначе в океан.
- І що я, сирота, почну?
Злощасний мій талан!*

*Дарма, що з Києва гривень
Навіз я, мов полови,
Ні з ким завести теревень -
Кругом одні немови.*

*Немов на скелі Робінзон,
В готелі "Босежур"
Я нудьгував і в унісон
Співав "Береться дур".
І приходилося мені
Дрімати в ресторанах
І вчитися французчини
У кінях на екранах.*

*Вже й місяць я прожайнував,
Мов кинув патишом.
І я доклади в Київ слав,
Трудився язиком.
Аж раз в шантані я зустрів
Землячку з Бродів, Сарку,
І я ожив. Я пристроїв
Мадам - як секретарку.*

*А там зложилося життя
Як той вареник в маслі.
Я кинув все у забуття
І все вмістив у гаслі:
"Шерше ля фам!" Бо крізь жінок
В сам ад веде дорога.
А сам, без гарних коханок,
Не дійдеш до порога.*

¹ Погранична станція між Австрією і Швейцарією.

*І Сарку я іменував
Моїм "шарже д'афер".
А там крізь неї я попав
У коло вищих сфер.
Я знав мійялів всіх країв,
І скрізь мені писало.
Так що ж, коли гарсон поїв
Моє чудове сало!..*

*О сало рідне! Хто не зна
Цілих твоїх прикмет?
Тим паче, як дас казна,
І то для вищих мет!
І що міністрам я подам
Як дар від України?
Порадьте, серденько, мадам!
Це ж крах, вершок руйни!*

*І шумно-бурно понеслись
За днями ясні дні.
А там і гроші розпливлись
В шантанах у вині.
Прийшлось до кращої пори
Відкласти всі дебати,
Послати уряд до мари -
Про власну шкуру дбати.*

*До краю добігав шаптаж,
Та я про це не дбав,
Я мав дипломатичний "стаж"
І кон'юнктуру мав.
Знайомості і мій талант,
А там і впливи Сарки
Зробили це, що я в шантан
Вигонкував за чарку.*

*О невмирущий наш гопак!
Ти перло всіх танків!
Розваго бідних гольтіпак
І зброе козаків!
Ти по усій землі розніс
Малоросійську славу
І в результаті нам приніс
У шантанах державу.*

*Ми у танках перемогли
Усі ворожі нації
І через тебе досягли
В шантанах окупації.
І нам тепер у всіх краях
Свій уряд вільно мати,
І всюди ходим у шлях
Ми, гона-дипломати.*

КАНДИДАТСЬКА ПРОМОВА

*Шановні земляки! Ось я
В обличчі вашим стою
І вірю: мафія уся
Піде у бій за мною.*

*Не слід нагадувати, що
Монархія вже згасла
І не лишила нам ніщо,
Лиш безнадійні гасла.*

*Та ми лояльно по цей день
За нею сльози роним
І бовваніємо, як пень,
І спадщини бороним.*

*Та годі, браття, для химер
Молитися до Відня!
Давно вже Бург для нас умер,
І нам Варшава рідна.*

*Ми силою таємних шанс
В нову вникаєм сферу.
Й не слід вносити дисонанс
В ідиллю Бельведеру.*

*Та й чин посольський - це не спорт,
І сойм - не авантюра.
А я давно побив рекорд -
Як смирна креатура.*

*Мені ненависні палкі
Натури ексцентричні,
І я осуджую мілкі
Ідеї фантастичні.*

*Бо к чорту годяться усі
Програми і платформи,
Як ти в покорі та страсі
Послуши лиш для форми.*

*А я (шануючи, як слід,
Ідейний Уряд Цловий)
Вже від моїх дитячих літ
У всім безприщиповий.*

*Бо успіху цілий секрет
Є хист на все мовчати, °
І берегти своїх діст,
І часом "bis" кричати.*

РЕАЛЬНІ ПОЛІТИКИ

*Ми на трибуні с хиткі,
Непевні та неясні.
Та в кулуарах ми меткі -
Статисти першокласні!*

*І у повітрі ми - це факт! -
Пілюти польським пара,
Бо розум радить нам і такт
Буяти понад хмари.*

*Та й, хоч немудрі, а проте
Ми ловкі аргонавти.
Манить нас руно золоте
І восвідські равти.*

*І нас вельможі (про запас)
Запрошують усюди.
Бо хто тащить краще нас
Голубчика й присюди?*

*Байдуже нам, що дрянь яка
Наш фах бере на клини,
Ми витинаєм гопака
І гнем покірно спиши.*

*Бо ми, pro bono publico,
Політики реальні.
Пусте, що стиль наш "рококо"
Ніяк не актуальний.*

ФУТУРИСТИ

*Ми сили наші щадимо
І важим їх на грами,
А враз по зорях ходимо
Й монтуємо програми.*

*Задивлені у майбуття,
Ми гнем покірною спину
І бальзамуємо життя
Для завтрашнього чину.*

*Сучасність нам чужа, бо ми
Існуєм pro futuro.
Сьогодні ж повишми грудьми
Співаєм: "Журо, жууро!"*

*Ми футуристи, ми ждемо
Пригожого моменту.
А поки що - ми хліб їмо
Й живем для орнаменту.*

*Та ми майбутні творці діл
І від програм хоруєм.
І кожний політичний стіл
Собою гарніруєм.*

*І так ми хитро запаслись
У векслі на майбутнє.
Пусте, що скаже хтось колись,
Що ми громадські трутні.*

*Ми творим анонімний штат -
Республіку неробів
І масм тасіте мандат
У гробі пасти хроби.*

ПОЗИТИВІСТИ

*Ми поховали честь батьків
З геройським прахом в урнах.
Тепер плекаєм дураків
І близнів на котурнах.*

*"Ми малим ситі". Нам досить
Відваги та рутини.
Таж стадо можуть розкусить
Матолки та кретиши.*

*Пощо нам ідолів тепер,
Коли нема Габсбургів?
Як чин істериків умер
В руках попсуй-хірургів?*

*Ми позитивні, нас чуття
Не зрушить з рівноваги.
Доволі було безпуття!
Прийшла пора розваги.*

*І зброю проти вітряків
Хай острять Дон-Кіхоти.
Та ми до ролі маньяків
Не маємо охоти.*

*Ми маємо святий терпець,
Бо знаєм: час - то гроші...
І знаєм, що кінців кінців
Осядемо в калози.*

НЕДОРОЗУМІННЯ

*Як по лівійських пустирях
Мандрівні бедуйи,
Ми блудим по чужих краях
Шукаєм України.*

*Усі зійшли ми вже краї,
І ломить нас утома,
Лиш не шукаємо її
Чогось у себе дома...*

*По антишамбрах міністерств
Ми вистояли доли
Й добились до найвищих верств
(Лиш до верхів ніколи...).*

*І сниться нам, що цілий світ
Кує для нас гармати
І що зірвуть нам волі квіт
Чужинні дипломати.*

*Що з нами підуть на ралець
Союзні каравани,
А там вже втраять свій терпець
Українські Івани.*

*(Та забувася на одно,
Що Іван не любить спорту,
Що він "союзників" водно
Враз з нами гонить к чорту...)*

МЕНІ ОДНАКОВО...

*Мені однаково, чи буду
Навчатися чому, чи ні,
Байдуже, чи диплом добуду, -
Однаковінько мені.
В нас все дають зв'язки рідинні
І напудровані слова,
І лиш на виступи гостинні
Потрібна мудра голова.*

*Я вийшов з панського коліна,
І виховав мене салон.
І я масний, як вазеліна,
І скупаний в одеколон.
До того я в святому Юрі
До плащаниці перший є.
Та й кожний рідний креатурі
Гукую грімко: "Хай жис!"
Чого ж мені йще хибусь,
Щоб я на лаврах позіхнув?
(Одне мене хіба турбусь,
Що дураків сезон минув...)*

НА СМЕРТЬ І. ФРАНКА

*Умер великий Син народу;
Заснув, стомившись, Титан,
Що звав пізмеїв до походу
В обітований Канаан.*

*І всі "оселі вакаційні"
Від патріотів гей замів.
Поплили сльози традиційні,
І кожний плакав, як умів.*

*І слухав Мученик пеану,
Мов праведний біблійний Йов.
А далі звівся з-під кургану
І крикнув: "Буде, діти! Гов!"*

*Покиньте, діти, говорити
Чуттям люковані слова.
Для вас, ідейні емерити,
Ця роля надто ще нова..."*

"ДЕ ЗГОДА В СІМЕЙСТВІ..."

*Де згода у громаді, де "Ундо" й "Катсоюз"
Пишаються в болоті, як чапля й чорногуз, -
Там Юр благословляє і місії справляє,
А нарід спину гне.*

*Де люд покірний, тихий, мов череда овець,
Яку пасе меценас, підстригує отець, -
Там добробут вітає, буржсуя пригортає
І смокче бідака.*

*Там, де для шарлатанів відкриті ворота
І де є чеснотою нещучтво й дурнота, -
Там хитрість і облуда ні з чого творить чуда
І з бідноти жиє.*

*Де згода у громаді, де всі сидять, мовчать
І де лиш патріоти на зібраннях кричать,
Там хочеться сміятись, пораду вам давати:
"Спускайтеся на дно!"*

ЦДИЛІЯ

*Ти не лукавила зо мною,
Моя ти доле! Ти з села
Мене дитиною малою
У Львів бурхливий завела
І наказала: "Вчися, сину,
І будеш паном на ввесь рот".
І я пригнув додолу спину
І вчився; вчився без пригод.
Як буйний вітер, прошуміла
Безжурна молодість. А там
Ти влаштувала, як уміла, -
Ввела мене в сімейний храм.*

а)

*І за окопами перини
Почався життєвий двобій.
Я честь і сором взяв на клинш
І йду вперед наперобій
Та приступом беру, що зможу
І що дадуть мені паши.
І чесно ношу оборожу,
Як всі порядні колтуши.*

*Со страхом божим я молюся
До потемитатів чергових
І часом дрібочку спідлюся.
(Це ж привілей усіх живих!..)
І слухаю наук з амвони,
І від захоплення горю,
І залюбки читаю "Дзвони",
А двічі в рік "Нову Зорю".
Щоб військового коштигенту
Не захитав ніхто вовік,
Я обов`язок продуцента
Сковеняю кожний другий рік.
І "паньство" оцінило влучно
Мій гарний громадянський жест:
Я ношу гордо та бундючно
На грудях "кавалерський хрест".*

*І я щаслив. Щаслив, нівроку, -
Під захистом усіх святих
І з вдячності даю щороку
"На божє" кілька золотих.
І з повним правом я щорічно,
Як зразковий християнин,
У колі рідних ідилично
Святкую празник іменин.
І я вдоволений собою,
Бо я класична мірнота.*

*Ти не лукавила зо мною,
Моя ти доле золота!*

БЛАЖЕН МУЖ...

*Щасливий, хто у розкошах комфорту,
Нудьгуючи, у Бога час краде
І хто лежма живе лише для спорту
І день за днем у забуття кладе.*

*Щаслив, хто з серця виполе з корінням,
Неначе хопту, квіти спочуття,
Хто насміється над своїм сумлінням
І беззаконням скривлює життя.*

*Щаслив, хто має теплу синекуру,
Яка, крім шани, грошки дає,
Хто з брата дупить безпощадно шкуру
І патріота між людьми вдає.*

*Щасливий він! Йому наперегоні
Всі недоумні ладаном кядять,
Про нього дзвонять у великі дзвони,
І всі в кишені у його сидять.*

НАШ ПАСІЯНС

*Щодня, кінчаючи пиття
І гру у преферанса,
З цікавості до майбуття
Кладемо пасіянс.*

*З натугою вдивляємся
В містичну пантоміну
І хитро підсміхасьма...
Все йде на добру зміну.*

*Усе віщує нам добро,
Що будем ще панами.
Все в головах стоїть "каро",
А "трефи" під ногами.*

*І так від довгих-довгих літ
Солодко фантазуєм.
Усе десятку "кер", як слід,
До себе допасуєм.*

*Хоч з норми здорово падем
У гри у преферанса,
Зате все з успіхом кладем
Кабалу й пасіянс.*

*І хоч не пестить нас життя
І дійсність нам не пише,
Та вимріяне майбуття
На пухах нас колише...*

НАША МЕМУАРИСТИКА

*Перешумів наш карнавал
І міжпартійні чвари,
І, балансуючи розвал,
Ми пишем мемуари.*

*І у glасé рукавичках
Бувальщину фільтруєм
Та й у шмінкованих стрічках
Неславу парфумуєм.*

*І від героїв аж тріщать
Кордош Украйш!
Якось лише усі мовчать
Про лицарів руйш...*

НЕВДАЛІ ПЛОВЦІ

*Зліквідувавши стариків
І розум політичний,
Ми посадили дітваків
На човник фантастичний.*

*І діти, горді на звання,
Трагічно преповажні,
Пустили човник навмання,
Як вікінги відважні.*

*Пливуть без керми, без вітрил
І веслами махають,
Вдають орлів, що махом крил
Повище хмар шугають.*

*І бачать край у далині,
І туга їх шматує.
Та човник сів на мілині
І з мрій дітей жартує.*

*І пловцям хочеться притьма
Добитися до порту.
Та ради іншої нема -
Лише скакати з борту...*

ПАЦИФІСТИ

*Насичені добром і злом,
Знеможені борбою,
Ми стали добрим помелом
І "чесними з собою".*

*Ми запаслися в героїзм
І в нерви ідеальні.
І умістили атавізм
В умовини реальні.*

*І ми у кожнім почині
Парадоксально чесні.
І завше, - хочемо чи ні, -
Ми мули пречудесні.*

*Давно вже з моди вийшла в нас
Історія кривава.
Днесь править світом галапас,
Церика наша слава.*

*Ми заховалися в куті
Вселидської майстерні
І в актуальному житті
Живемо на екстерні.*

*Коли оновиться життя
І стане більш змістове,
Тоді ми вийдем з укриття
І прийдем на готове.*

*Най дураки кують мечі
І лагодять гармати!
Ми гарно ляжемо на печі
І будемо дримати.*

*Ми запаслися в героїзм
І в ідеальні нерви.
Бо наше гасло - пацифізм
І тактика резерви.*

КАВАЛЕР ХРЕСТА

*Мій брат традицію ламав,
Життя рапсод писало,
А я одно на думці мав,
Щоб зав'язалось сало.*

*Звільнилися пута на руках,
Творилось дивне диво.
А я дрімав по бардаках
І лив у себе пиво.*

*Я був собі звичайний сноб,
Преідеальне зеро.
І я, рішучий трудофоб,
Згинався учетверо.*

*Як цуцик, що вертить хвостом,
Лестивсь я та добрився,
Тужив за честю, за хрестом -
І гнувсь та корився.*

*І дослужився... Що ж, пани!
В ряди! Формуйте шпалер!
Чом стали ви, як барани?
Я, може, не "кавалер"?!
.*

SIGNUM TEMPORIS

*Перешумів воєнний шал,
І ми, обдерті з чести,
Перевели геройський пал
На писані протести.*

*Вже не ідем на манівці
За голосом Тіртеїв,
Лиш, як досвідчені ссавці,
Пильнуєм гінекеїв.*

*Пощо в сімейний ляр вносить
Замішання та грозу?
Вже мріяння було досить,
Прийшла пора на прозу.*

*Сьогодні ми впрягли себе
В півшорки архаїчні
І, повернувши на цабе,
Зробились прозаїчні.*

*Щороку голих жєбраків
Зганяєм на паради
І невлічмих дураків
Скликаєм на паради.*

*І після словної борби
Влаштовуєм бенкети,
А для голодної юрби
Пускаємо ракети.*

*І красомовно при вині
Ведем партійні спори,
І бродимо по міліні
Лакейської покори.*

*І, згадуючи лютий час,
Ми мемуари пишем:
Ховаєм лицарів, а враз
Малых рабів колишем.*

"КОЛИСЬ ТО ЩЕ ВО ВРЕМ'Я ОНО..."

*Колись то ще во врем'я оно,
Кали покійний цісар жєв,
Як не було ще так червоно
І русин до ярма тужєв,
Як Австрія була нам рідна
І заслоняла нас грудьми,
Тоді ми їздили до Відня,
Мов на хрестини до куми.*

*В той час були у нас "стосунки"
І доступ аж до голови.
І ми возили всім дарунки
З майна, а часом із крови.
І гладили нас по головці,
І скоботали в той же час...
А ми, як щирі угодовці,
При грї казали завше: "Пас!"*

*Тоді нам вірили Івани
І йшли за нас до боротьби,
І ми (останні могікани)
Були трибунами юрби.
Тоді то біржові експерти
Високо ставили наш курс!
Сьогодні ж нашої оферти
Ніхто й не ставить на конкурс.*

*Сьогодні менше ми амбітні
І приймем будь-яку ціну.
А все-таки ми безробітні
І лиш поковтуєм слину...*

КАЗКА ЗИМОВОЇ НОЧІ

*У сніжну заметіль вночі
Блукався я безцільно
І заволікся, ідучи,
На цвинтар мимовільно.*

*Жалібно вітер завивав,
Б'ючися між хрестами,
З вічків зіохле листя рвав
І ніс його світами.*

*Я йшов бездумно, без чуття
Стежками некрополю,
Вшикав душею в суть буття,
Читав у книзі болю.*

*Нараз відчув я в собі лід
І всім здригнувся тілом.
І озирнувся. Мені услід
Йшла невіста в білім...*

*Тікати було нікуди,
Я став і ждав бездушно.
Вона прийшла й рекла: "Ходи!..",
І я пішов послушно.*

*Мів снігом лютий буревій
І замітав дороги.
І я шов сумний, не свій
І падав від немоги.*

*Я думав, ідучи: "Ось є
Сенсація для преси!" -
Коли дивлюся - в очі б'є
Кривавий напис: "К р е с и".*

*І я, не дуже місцю рад,
Перехрестився тричі,
Відтак пішов, як автомат,
Слідами Беатрічі.*

*Спокійно, мовчки ми йшли
Дорогою алеї,
Де обабіч немов росли
Прекрасні мавзолеї.*

*Сердито вихор шамотав
Безлистими вінками
І злісно шарфи шматував
І розносив стежками.*

МАРІОНЕТКОВО

*Маріонетково, відрухово
(Затулені в містичну ніч)
Ми вертимосся шаблоново
На каруселі протиріч.*

*В уяві нам життя снується,
Як ненаписаний роман,
А дійсність з наших мрій сміється,
Платить нам вексями оман.*

*І, як ведмеді в гаврі, зложем
І смокчем власні кулаки.
І розкусить ніяк не можем,
Чи старці ми, чи дітваки...*

ЕЛЕГІЯ

*Хотілось би зайти в ту класу й лавку, де
Запліднювався ум і виростили крила,
Та й вірити, що Він! бадьоро увійде,
Погладить сивий вус і скаже: "Ну, Борило,
Змайструй нам силогізм до прізвища Грабець".
А потім похвалить: "Ну й бравий молодець!"*

*Хотілось би ще раз пережити страх,
Шептати молитви на лекції латини
І ждати на дзвінок - і линути як птах,
Спішитися, мовляв: смашний обід пристине -
Банкет пролетаря - шість крайцарів один.
О, незабутній час лячних шкільних годин!*

*Хотілось би ще раз у досвіт травневий
Край мурів княжих байит Гомера скандувати;
Дивитися на Сян перлово-сталевий,
Губитися в часі та й думкою витати
В тих днях, коли ось тут незломий Володар
Гострив отцівський меч, готуюлячи удар.*

*Ще раз зайти в бур'ян, що вкрив "курган татар",
І пити поглядом безкрай землі та неба,
І серце, повне мрій, немов з вином пугар,
З тремтінням у душі нести до трону Феба,
І Еросові в дар невмілий скласти рим.
Чому то дух ніяк не хоче бути старим?*

*Який митець-маляр дібрати в силі фарб,
Щоби ті дні весни по правді змалювати
Й чи знали ми колись, який безцінний скарб
У цих шкільних лавках прийдеться заховати?
Прийшло тверде життя - і світ нам звечорів.
І чим було б воно без тих мінливих днів?*

*Без тої шамотні, зусиль, надій, турбот?
Плазovania калік і летів попід хмари?
Без "перших" і "двійок", без радісних субот,
Коли від слова "ік" щезали всі примари.
Благословенний будь, той молодечий піт!
Бо чим було б життя без райдужних тих літ?*

ЕПТАФІЙ Гр. ЦЕГЛИНСЬКОМУ

*Він одійшов - згасить лампаду
І-цить! Невже бентежить вас,
Як метеор у прірву впаде?
У вічності промігчик згас...*

*Народ іде нестримно далі:
Змагає вічно до мети
І ставить кроки мов зі сталі.
Годиться, други, й нам іти.*

*Ходім, не гаймо ні хвилини:
Най кожний свій відробить пай,
Щоб не почувся з домовиш
Його докір: "Литтяй, сїдай!"*

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ М.М.КОЦЮБИНСЬКОМУ

*Голубина душе! Друзяко незабутий,
Що, стомлений життям, так рано кинув нас!
Як хочеться не раз твої слова почути,
З тобою нагадать давню забутий час!*

*Як хочеться не раз в твої заскаві очі,
Як невід в океан, втопити погляд свій.
І пити з них жагу, що кличе: жити хочу!
Вбирати в себе їх погоду і спокій!*

*Не раз, коли мій дух в безкраїм океані
Паранських пралісів тужив до дружніх слів,
З'являвся образ твій, як з'ява на екрані,
І виворожував легенду вмерлих днів.*

*І навчав мене контрасти покохати,
І в пуці лісовій найти казковий світ,
І відкривав мені сокровища багаті,
Що їх приховує у собі скромний квіт.*

*І як хотілося пірнути враз з тобою
У море кольорів і пахоців п'яних
І поділитися з тобою самотою
Днів, сонцем спалених, і ночей гомінких!*

*Та ти пішов од нас, лишив нам лиш тремтіння
Твоїх душевних струн, що й досі гомонять.
Чому ж ти не дожив триумфу воскресіння?
Чому твої вуста в дні радості мовчать?*

Львів, лютий 1940 р.

ПАМ'ЯТІ АДАМА МІЦКЕВИЧА

*Ще школярем у верболіз над Сяном
Піру, бувало, з книжкою в руці,
І, оп'янілий м'ятою-фім'яном,
Зачитуюся в третню часть "Старців".
Читаю, тужу, і горю, і млію,
Поражений шалінням буревію.*

*Як на клавішах фортеп'яну, грас
На мому серці вправний віртуоз.
І я, здається, розкошую в раю,
А враз у серці чую мов мороз,
На мого духа звальюються брили,
А на раменах виростають крила.*

*І голова моя, немов під чадом,
Від дум кипучих аж горить.
І хочеться хлопчині стать Конрадом
І все життя в огні перетворить:
Хочеться землю зрушити з основи
І в жилі людства влити живої крові.*

*І підуть дні - невблагані, жорстокі -
Й не раз туман затягне обрї.
І з'являться нові співці-пророки
І розворушать пристрасті мої.
Та він найперше звав мене до лету,
Наділючи крилами поета.*

*Адам... Кого, кого не хвилювало
В днях юності безсмертне це ім'я?
Воно завжди було дев'ятим валом
На океані нашого чуття.
Воно гриміло гомоном фанфари,
І я з ім'ям цим виростав і марию.*

ТИЧИНІ

*Для тебе всесвіт розгорнув безкраї,
Для тебе сонце грало на кларнети,
Тобі дзвонили зорі водограєм,
Тобі в піснях акордились планети.*

*Ти був як арфа, що вбира у струни
Найслабший доторк пальця віртуоза,
Твій дух стелився легковійним руном -
Дух, недоступний смуткам, що морозять.*

*Сміх перламутровий веснів у тобі,
Тобі косичилася вся природа.
І ти - щаслив, закоханий у собі -
В космічному оркестрі звуком бродив.*

*І вдарив грім, і дисонанс закрився
В симфонію космічного оркестру,
І, понехавши мрійні ритми Штрауса,
Ти став зразком радянського маестро.*

*"Золотий годин" ... "Вітер з України" -
Хто їх не знає? Хто їх призабуде?
Нехай і так, що час не одно змінить, -
Тихини слово завжди свіже буде.*

*Воно - стихія, рівна буревію,
У ньому дужий відгук мільонів.
Воно і в кризі скреше іскру мрії,
Й на бій окришить крицеві колони.*

*Співай, Поете! Вихром слова грай нам,
Як грав невгавно довгі тридцять років.
Твій спів, бадьорий, як весна розмайна,
Хай п'янить духа, наче моря років.*

1941.

НОВЕ ЖИТТЯ

*Коли втиха останній звук трамваю
Й останній раз десь авто позіхне
І десь пропелер загуде в безкраю -
Тоді, як город стомлений засне,
Рій спогадів мою сповняє хату,
І чую голос: "Пригорни нас, тату!"*

*Це творча туга спогади єднає
В бажання нові, в невсипуций гін,
Це кров у жилах грає водограм
І нова юність рветься навздогін
Рокам, які були прожиті марно
І відійшли, як привиди кошмарні.*

*Затоптаний стопою поліція,
Хирів мій дух, як пес на ланцюзі.
Сьогодні в ньому буря назріває,
І він розцвіє в сонячній красі
Та чує в собі буйність альбатросів.
Він - дух ферменту - милості не просить!*

*Хвала життю, що рве ганебні пута,
Яке із діда робить юнака.
Нехай святиться думка незакута,
Що не лячна їй катова рука!
Нехай іскриться жар вільного слова
І хай цвіте, буяє "віта нова"!*

1941.

СІЯЧ

*Ходив з сівнею сорок літ і сіяв,
Виполював на полі бур'яни.
Не раз його обманула надія,
Проте він ждав до нової весті.
І хоч не раз ламався від утоми,
Не падав: знав, що злидні переломить.*

*Сміялися, цькували, зневажали,
Обльовували трутні сіяча.
Та він ішов байдужий на похвали,
А слів гризьких не чув, не помічав.
Він знав: інакше не могло і бути.
Він - Гулівер, та скільки ж ліліпутів!*

*І був мов кедр самотній на Ливані,
І з кожним роком вище виростав,
І спалювався в тузі, в пориваннях,
Що їх родила в ньому самота:
Бажав мірноту вирости, піднести
Та й увінчати діадемом честі.*

*Дарма, що сам ламався в буревіях
І, зморений роботою, вмирав;
Зціпивши біль, ішов і сіяв, сіяв -
І не схилилася в нього голова.
Волів скоріше з голоду померти,
Ніж мав би честь до панських ніг простерти.*

*І випалився, спопелів, як ватра,
Яку хазяйська занепага лінь.
Та знав, що гасне, щоб горіти завтра
В серцях майбутніх, кращих поколінь.*

ЙОГО ОСТАННЯ ДОРОГА

*Був день, що травнем замайвся пишно
І в пахощах, здавалося, вмлівав.
І скрізь було святково і затишню
(Десь соловейко у садку співав).*

*Втім загриміла скорбна пісня хору,
Порушила ідицію весни,
І понеслася скаргою угору,
Ридаючи: "Замучений, засни".*

*Це він - Франко - кінчав свою дорогу,
Дотла згорівши в праці, в боротьбі,
Щоб вибороть для правди перемогу.
Він - непохитний у своїй клятві.*

*Стомився... Несуть його юнацькі руки.
(Уже підходять до страшних воріт...)
Які ж сумні сьогодні в пісні звуки!
І скільки йде заплаканих сиріт!*

*Лиш друзів тут немає і дружини.
Самотній жив, самотній одійшов.
Зате в серцях усіх синів країни
Сьогодні він сім'ю, свій дім знайшов.*

ШЕВЧЕНКО ПОЕМА ЖИТТЯ (Уривки)

ПРОЛОГ

*Важкою, хлопською стопою,
Мов гада, затоптав царя.
І мовчазний, грізний собою,
Із п`єдесталу позира.*

*Обличчя - смутком оповите,
Та гнія з очей кудись утік,
Бо серце, раз добром налите,
Не прохолоне вже повік.*

*В устах його, терпінням скутих,
Не родяться слова - громи,
Та в кожній рисочці замкнута
Одне могутнє слово: ми!*

*Ми! Ми, обпльовані віками,
Ми - всіми кривджені раби -
Крокусм велетнів шляхами
Назустріч нової доби.*

*Ми - праця, справлена в дракони,
Що загризас цілий світ.
У нас дримає міць Самсона,
Що творить невмирущий міт.*

I

*Кріпацтво!.. Скільки болю в цьому слові!
Які відплата виправдає гріх,
Коли колони міліонголови
Нахлинуть штормом під царський поріг,
Коли прорветься гать терпцю в народі,
І він прокаже невблаганне "годі!"?*

*Кріпацтво... Сором спалює обличчя,
Коли це слово вимовлять уста.
І горе тим, які бруднять, калічать
І прибивають брата до хреста,
Які не знають, що людина в собі
Вміща все людство у в одній особі!*

*Кріпацтво... Сльози й вогняні прокльони
Лягли тобі на гробі каменем.
І ще сьогодні кров у нас холоде,
Коли на тебе хтось нам натякне.
З усього зла - ти зло найбільш гидотне,
На наше щастя, вже безповоротне.*

*Минулося, і тільки прикрий спомин
Говорить нам про ганьбу хижаків,
І лиш уяви ловить ухом гомін
Давно забутих буків гайдуків.
Та буки ті Шевченка не щадили,
І біг від них поніс він до могили.*

*Він був кріпак. Як важко це казати!
І як рука тремтить, це пишучи!
Не раз, мабуть, свій рід прокляла мати,
Як думала про сина уночі.
(Чи думала ця страдниця в ті ночі,
Що син її тиранську міць розточить?)
[.....]*

V

*[.....]
Початок квітня. Вже відходить раюк,
І Київ цвіє життям напровесні,
І, вмитий сонцем, крізь імлі серпанок
Немов сміявся й золотом яснів.
Дніпро горів і морщився злегенька,
Вдоволений, що в город ніс Шевченка.*

*Шевченко... Хто? Хто в Києві не знає
Оте преславне ймення кріпака?
В цім імені протест сторіч лунає,
Воно - грізна, караюча рука.
Воно - потуга, в ньому крик мільйонів,
Які спішають під стіни Єрихона.*

*Ось він пливе і сам себе не тямить.
Вільний митець, що завтра їде в Рим...
І він щаслив, щасливий до безтями.
Хвилинка - і з друзякою старим
Засяде до весільної гостини,
А там у вирій птахою полине.*

*Ось вже і Київ, вже й пором причалив.
Поет біжить до виходу. Нараз
Його неначе злий шершень ужасив:
- Тарас Григорович? - Еге ж! - Гаразд!
Ви арештовані. Ходіть зо мною.
І поволікся. Й не питає, кудою...*

*А там етапи, допити, погрози,
Петропавлівська кріпость, біль образ,
Знівчені надії. Сльози, сльози,
Які ви серцю бажані не раз!
Проте у сльозах не втопити горе,
Хоч би їх навіть ціле вилив море.
[.....]*

VI

*Митець, поет, кипучий буревісник,
Якому мало місця на землі,
Муштрується в шинелі ненависній,
А вкупі з ним злодій, палії,
Що, мов дракони, люто дишуть ядом
І всю казарму заповняють чадом!*

*Яка гидотна на культурі пляма!
І хто її з історії зітре?
Вона обличчя спалює вогнями
І ненависниця робить все старе,
Що виростало гадів межі нами.
О Росіє з дворянами й царями!*

*Десяток літ його ти катувала,
Віднявши з нього право на життя.
Десяток літ душа його вмирала,
Окована морозом забуття.
О Росіє під чоботом Миколи!
О, прощення нема тобі ніколи!...*

ЙОГО ДОРОГА **Поема про Ів. Франка** **(Уривки)**

ПРОЛОГ

*Як ти ще жив, при зустрічах з собою
Чогось так мало в нас було розмов...
Чогось-то ми, за власною журбою,
Були як день, що нагло похолов.
Ти був старий, для мене ж яр ще цвіла
І я ще зорі з обривів знімав.
Я вчивсь літати - в тебе ж дуже крила
Вже вітер злиднів сильно надламав.
Ти перетомлений кінчав дорогу,
Волік насилу розпач і знемогу.*

*Стрічались ми щодня в тісному колі,
І я, як губка, вхлинював слова,
В яких тремтіли відболілі болі.*

*І в мене теж боліла голова...
- Невже й мені прийдеться так терпіти?
Невже і я, самотній, так піду
Неприятним, чужим, холодним світом -
Покинутий на горі, на нужду?..
І серцю мому був ти найрідніший,
Бо ішов життям за всіх нас найбідніший.*

*А там війна, нелюдська та жорстока,
Мене погнала ген, на чужину.
А ти лишився хворий, одинокий
І так допив пугар життя й заснув.
Ох, як тобі хотілося заглянуть
В ті сірі очі, що не знали сну!..
Ідуть літа, квітки цвітуть і в'януть,
І знову ждуть на сонячну весну.
Проте тобі вже сонце не засвітить,
І не тобі цвістимуть в лузі квіти.*

*Та нам лишив ти квіти запахущі,
Які не в'януть навіть узимі;
Ти залишив нам твори невмирущі,
А твори ті - це ти, це ми самі.
А твори ті - сама найкраща криця,
Якої час не ржавить, не жере.
В ній дух свободи, як брильянт, іскриться
І раз у раз оновлює старе.
Хвала ж тобі, безсмертний наш Мойсею,
Що сонячну створив нам панацею!*

*Дозволь мені до твого мавзолею
Не приповзти, а гордо підійти
І, як раніш, відкритою душею,
Сказать тобі: "Іване, ми - це ти!"
Усе, що в нас вродилося цинного,
З чим увійшли в сім'ю народів ми,
Усе твоє, все посів духу твого,
Твоїм добуते мозком і грудьми.
Із скарбом тим ввійшли ми в вільних коло,
Як рицарі, піднявши гордо чола.*

*Я пережив тебе не одним роком -
Вже двадцять п'ятий з того часу рік, -
Та ти ішов зо мною крок за кроком*

*І все гукав: "Будь цілий чоловік!"
І я ішов за голосом поради,
Всякав у себе кожний твій атом.
І вчителя ніколи я не зрадив,
В раді завжди ішов я передом.
І хоч не раз мене клювали круки, -
В борні мені не опадали руки.*

*Я твій! Ти з мене добрий серп спорудив,
І я не спав; трудився, як умів.
І ще тепер мої старечі груди
Сповняє цей, осталий, може, спів;
Цей спів, що ним я виспівати хочу,
Як ти терпів і як любив при тім.*

I В НАГУЄВИЧАХ

У долині село лежить,
понад селом гуман дрижить,
а на горбі край села
стоїть кузня немала.

І.Франко. В плен-єрі.

*Село. Як звичайно, підгірське село
(Хатки неохайні і потік мутний)
Вишком яблінковим здовж річки лягло,
Квітчаючи берег стрімкий, кам'яний.
Далеко на південь понурі ліси,
Що відкрили собою обніжжя Карпат,
Нагадують давні, недавні часи,
Як людським тут потом жирів землекрад,
Як "хлоп" задихався у панському плузі
І горе прокльоном випльовував в лузі.*

*Горбок невеликий на краю села,
А нижче левади та буковий ліс.
Край шляху хатина і кузня була,
Та час усе звільна намудом заніс.
В тій хаті, що з неї і сліду нема,
Уперше заплакав, побачивши світ,
Син Якова Франка. Чи знав, що зима
Всі радощі в нього зморозить на лід?
Що жде його буря і бій до загину?
Що він ціле море журби в себе вхлине?*

*І ріс наш Івасик в сім ї коваля,
Закоханий в сонце і щебет пташок,
І слухав, як стогне весною рігтя,
Як річка шепоче, жу́жжжить черв`ячок,
Як грає комаха на ніжній струні,
Як легіт зітхас, а часом рида,
Як шамкає жаба у річці на дні,
Як б`ється з вітрами трава молода.
А потім дивився, як гоняться хмари.
Глядів, дивувався, і думав, і марив.*

*- Яке те все дивне! - І хто це зробив?
- Як мама все знають, про що не спитайсь!
- Чи вміститься в мені вся сила тих див?
- Чому не раз мама кричить: убирайсь,
Постаріси скоро?*

*Не знати, звідкіль
Збирались питання в голівці малій,
А з ними і в душу усотувався біль.
І мати бувало кричить: "Не шалій!"
А люди (ох, люди!..) знизують плечима,
А дехто й докине: "Якесь одержиме..."*

*Хлопчині байдуже; його вже нема...
Майнув бистрим вітром на річку, у луг,
Бо хата для нього - неволя, тюрма.
А в річці - там раки! А може, ще пструг
Зібгався під камінь і нищечком спить...
І бродить, змочивши штаниці у воді,
Аж чує - гукають: "Івасю!"*

О, цить!

*Це мама вже кличуть. Ну, й бути біді!..
І він безнадійно дрібоче ногами,
Бо мусить поспіти за голосом мами.
Та змість у хату, до кузні на мить,
Де Яць, його батько, засмаглий в огні,
Як велетень з казки, в залізо гатить -
Здається, із серця зганя важкий гнів.
Під молотом іскри цвітуть і мигтять,
І батько в їх сяйві стоїть, кам`яний,
Немов легендарний володар життя -
Спокійний, ласкавий, а разом грізний.*

*І хлопчик очима п'є образ коханий,
І шепче: "Щоб тільки не вчуту догани!"
[.....]*

VI НА ВЕРШИНАХ

*Творив "Мойсея", потім "Semper tivo",
Робив баланс злидешого життя.
Як інженер, думками вічність міряв,
Усе, чим жив, добув із забуття.
І бачив: шлях його не все був рівний,
Він ріс і падав - часом аж на дно.
І вислід всього був досить сумнівний,
Та певним було тільки це одно:
Народ його - вже більше не отара,
Він пробудився і про сонце марить.*

*І каюся за кожне гостре слово,
Що ранив ним упертих і дурних,
І був би рад життя почать наново,
В надії, що титанів зробить з них!
Співав-ридав: якби ти знав, народе,
Як я тебе в усім житті любив!
Як Кайном я самотою бродив
І як за тебе з чаши горе пив!
Та я готов зачати муку знову,
Якби я знав, що труд мій вас обновить.*

*Я немічний, слабкий. Мене живого
Немов у себе всотус земля.
І чую, що докола серця мого
Мов затягнулась катова петля.
Та я ще маю сили в собі досить,
Щоб повести вас на останній бій.
Нехай же з вас ніхто мене не просить,
Щоб я вістив вам дружбу та спокій,
Бо нам ще довго треба воювати,
Щоби злодіїв витравити з хати.*

*Я знаю: вам слова ті осоружні,
Та цукрувати я не вмію слів.
Я син села, і серце в мене мужнє,
І я завжди робив усе як вмів.
Усе, що мав я, вам оддав дочисти*

*І залишився голим жебраком,
Та хоч дорога в мене вся терниста,
Я не жалиюсь, не журюсь цілком.
Я рад приймати за усіх вас горе,
Коб тільки ви росли, бужли вгору.*

*Чому ж я завжди лайкою, громами
Карати мушу впертість ваших серць?
Таж ви - мій рід, ви кров моя! І з вами
Я лаштувався на кривавий герць!*

*Невже мені написано вже з роду,
Щоби я був лиш горя вістуном?
Щоби я вашу немічну породу
Клепав, а навіть гримав тараном?
Чому не маю права перед світом
Сказати: глянь, втішайся гожим квітом!*

*Так ні, не те! Мені в душі боліло,
Що пропадає стільки поривань,
Що в нашім краю стільки серць горіло
І спалювалось від самих змагань;
Що геній люду мусить погасати,
Ще поки блисне людству на добро;
Що завелися підлі герострати,
Які вже нищать в зав'язку ядро;
Що в нас, що гарне, зв'язане з терпінням,
Бо всіх пророків ми б'ємо камінням.*

*А все ж я вірю - марно не горіли
Костри, що в них конав народу квіт.
З тих вогнищ били положивні стріли,
Що ранили й приборкували світ.
І недалекий час, коли ми станем
На весь наш зріст на звільнених ланах
І приймемо, як дівчина придане,
Добро, що снилось нам у буйних снах.
Мій дух вже чує вихорі од сходу
І чує гомін грізного походу.*

*Вже назріває непоборна сила,
Вже діє дух-революціонер!
Віки тортур його не погасили,
І не убіє його ніхто тепер!*

*І підете з печаттю мого духа -
Байдуже те, чи схочете, чи ні, -
Вас пожене духовная засуха,
Вам стане тісно, наче в чужині.
Недурно я клевав вас півстоліття
І жував вам ваше лихоліття.*

*Ви підете, хоч, може, і нерадо,
Як віз, якого тягнуть до ярма.
І не один священний прапор зрадить,
А де в кого вогонь згасить тюрма.
Однаке нарід піде перебоєм,
Лишаючи в дорозі боязких,
Бо я до вас пошлю послів з напоєм
Моїх пісень, подум`яних, грімких.
Вони сп`янять вас, як вино століття,
Як сік, що цвіти молодить у квітні.*

*Ви підете; мене ж уже не буде,
Бо я - незгідний вкупі з вами йти.
Я був слабкий, як всі самотні люди,
А хто слабкий - не дійде до мети.
Однаке я не режствую, кохані!
Я тим щаслив, що вас чекає там,
Що ад терпіння і пекучі рани
Протерли стежку в рай моїм братам.
Я певен того, що вже день надходить,
Який вам кривди щедро надгородить.*

*Прощав громаду тим болічним словом,
Неначе знав, що це останній спів.
А там, вінком вінчавшися терновим,
Пишов шукати кінцевих стовпів.*

*Не міг вже йти. Схилився на дорозі,
Руїною прокожгих лиш лякав
І мучився - в дождидалині, в тривозі,
І сам від себе геть кудись тікав.
Погаслі очі, здерев'їли руки,
А на обличчі - прірва смутку й муки.*

*Буває, дуба й вихорі не зборять,
І серед тучі він лише зітха;
І він - ще більший в масстаті горя -*

*Ходив між нас, як совість та лиха.
Читав "Мойсея", серцем сповідався,
Ридаючи, спонукував до сліз;
І хоч неначе з кимось борицався,
Перебивався крізь жахливий ліс,
Він не корився демонові своєму
Й гонив від себе люту превтому.*

*Ви бачили його в ті дні трагічні,
Ви бачили його зігнуту стать?
Ні, не забути нам по віки вічні
Того, що всього вмів себе роздять!
Він навчив нас, як годиться жити,
Щоби себе від смерті захистить,
Та що нікчемних гадів - паразитів
І себелюбів нарід не простить.
Щасливий той, хто зрозумів науку
І вічності подав трудящу руку!*

VII СМЕРТЬ ВЕЛЕТНЯ

[.....]

*Сидів у саді. Яблункові квіти
З м'яким зітханням облітали з гіл,
Під горобцями гойдалися віти,
Неслася небом журавлина квіль.
І в нього в серці ніжилась погода:
Це ж свого сина кликала природа.*

*І він не думав більше зволікати
І відкладати неминучу путь.
Вже час зготовив заробітну плату,
Та й він вже більше не потрібен тут.
Свою роботу він зробив ретельно,
А решту хай докінчать молоді!
А він, - маленька течія джерельма, -
Ув океанській згубиться воді
І буде далі зрошувати ниви,
Щоби безжурно жив народ щасливий.*

*Проходили повз нього дні за днями,
Дні впертого змагання й боротьби.
І аж злякався.*

*Відколи запямив,
Брів у потопі горя і журби.
І де набралось в ньому стільки сили,
Щоб перебрести життєвий цей ад?
І як це сонце в ньому не згасило
Жорстокі бурі? -*

*Невимовно рад,
Пригубив чашу, сповнену цикути,
І рік: "Хай буде те, що мусить бути".*

*Був ранок травневий. В промінні сонця
Купалися розміряні садки,
Скрізь золоті тремтіли волоконця,
І щедрись аромом квітки.
І тихо ліг до вічного спочинку
Той, що в любові вигорів дотла,
Який не знав спокою ні хвилики.*

*За шторою бриніла десь бджола,
І він лежав погідний і спокійний,
Як та дитина, лагідний і мрійний...
[.....]*

*Пішов, спокійний в совісті, щасливий,
Бо для сівби належно справив ниву...*

ПРИМІТКИ

Пропонована книга є найповнішим на сьогодні зібранням поезії П.Карманського. В її основу покладено прижиттєві збірки поета і твори, що публікувалися в періодичні та літературних збірниках, альманахах, антологіях першої половини ХХ ст. Поза межами книги залишилися розпорочені по різних виданнях численні переклади, літературно-критичні статті, публіцистика, художня проза письменника, які в переважній більшості ніколи не передруковувалися і не були предметом наукового дослідження.

Після 1952 р. твори П.Карманського окремими виданнями не з'являлися.

Спроби ширше ознайомити українського читача з величезним поетичним доробком митця мають давню історію. Ще влітку 1964 р. проф. Я.Ярема подав до видавництва "Дніпро" машинописні збірок "Вибране" та "Осінні зорі", які не були прийняті до друку. Згодом С.Шаховський на цьому ж матеріалі підготував збірку, що також не побачила світу й була загублена. В родинному архіві С.Яреми зберігається лише зміст цієї збірки, писаний рукою Я.Яреми. Нині рукопис книги, заново підготовлений до друку С.Яремою, чекає на вихід у видавництві "Каменярь".

Повернення поезії П.Карманського сучасному читачеві розпочалося з поданої М.Ільницьким добірки віршів зі збірок "Ой долі, смутку", "Блудні огні" та "Пливем по морі тьми в ж." "Жовтень" (1987.-№5.-С.8-11). Цілий розділ поезії П.Карманського, окремі з яких побачили світ уперше, вміщено в антології "Молода муза" упорядкованій В.Лучуком (К.: Молодь, 1989.-С. 106-143). Визначальним фактором повернення, а точніше, нового народження поета в Україні стало видання М.Ільницьким антології "Розсипані перли. Поети "Молодої Музи" (К.: Дніпро, 1991; розділ "Петро Карманський" - сс. 46-265) та книги "Петро Карманський. Поезії" (К.: Укр. письменник, 1992, 374с.), упорядкованої В.Лучуком.

У нашому виданні вперше повністю подаються збірки "Ой долі, смутку", "Блудні огні", "Пливем по морі тьми" та "Al fresco".

Ширше, порівняно з названими книгами, представлена лірика збірок "З теки самоубийця" та "За честь і волю". Вперше з'являється ряд поезій, що десятики літ не передруковувалися і не потрапили до видань М.Гльницького та В.Лучука, серед них і вірші збірки "Бразилійські співомовки" та циклу "Останні могікани", які в свій час публікувалися під псевдонімами. Поеми П.Карманського, позначені композиційною недовершеністю та описовістю, подаємо в уривках. Не передруковуємо більшої частини віршів збірки "На ясній дорозі" (1952), що відзначається декларативністю й вимушено дифірамбічним тоном. До книги не ввійшла збірка "Осінні зорі", оскільки вона майже повністю друкується в антології "Розспіани перли" та в зб. "Поезії".

Тексти подаються за прижиттєвими виданнями: зі збереженням авторського принципу укладання поетичних книг за циклами. Твори поза збірками подаємо за хронологічним принципом, зберігаючи при цьому поетичні цикли, якщо вони є.

Підготовка текстів здійснювалася згідно з сучасними нормами правопису та пунктуації; водночас ми намагалися зберегти особливості поетичної мови та своєрідного синтаксису П.Карманського. Форми, написання яких не уніфіковано самим автором, подаємо за текстами (пекельний-пекольний, хвиля-фалія, скеля-скиля, сльози-слези та ін.), здебільшого зберігаючи закінчення родового відмінка іменників -и, замість сучасного -і, деякі застарілі форми написання слів (гураган, гелот, хорній, Агасвер).

Чимало текстів П.Карманського містять епіграфи з улюблених поетів автора мовами оригіналу. Переклади більшості з них містяться в публікаціях М.Гльницького та В.Лучука. Ми подаємо лише окремі, найбільш характерні епіграфи, відсутність яких суттєво збіднює текст чи робить незрозумілим зміст вірша.

Із збірки "З теки самоубийця". Подається за виданням: З теки самоубийця. Психологічний образок у замітках і поезіях.- Львів, 1899.-48с. Це перша збірка П.Карманською, написана у формі щоденника юнака, який покінчив з собою внаслідок нещасливого кохання. "Боровся я довго, старався вонти в собі зрадliwe чувство, придумити - та годі, не вродився шганом. Мое життя - се життя Гетевого Вертера; його путь - то моя путь" (зазнач. вид., с.45). У книзі ще немає прийнятого з подальших збірок поділу на цикли.

Перша публікація збірки - в газ. "Руслан" (1899, №158-170).

Прощання. Вірш навіяний "Прощальною пісню Чайльда-Гарольда" Д.Н.Г.Байрона, що потверджує і вміщений перед ним запис: "Я читав нині Байронового Чайльда: Прощання. Чудове! Мені ввижалось, що я теж виїжджаю з М., висміяний, понижений, понехтований. З розпукою сів я до писання" (с.15).

"Нехай не вадить се тобі..." Філоктет - один із героїв греко-троянської війни; під час походу на Трою був укушений гадюкою й залишений греками на острові Лемнос, де перебував прогягом 10 років. Пелікан - птах, що, за легендою, годує дітей власним тілом і кров'ю; один із улюблених образів Карманського.

"Де ви, красні дні весняні..." Лета - за давньогрецькою міфологією, ріка забуття в підземному світі.

Збірка "Ой люлі, смутку". Подається повністю за вид.: Ой люлі, смутку. Ліричні поезії.- Львів, 1906.- 80 с. Друга, найбільш відома і популярна збірка П.Карманського, схвально прийнята читачами та критикою. І.Франко в рецензії на книжку відзначив появу в українській літературі талановитого поета-лірика "з власною літературною фізіономією, з власним стилем і складом думок" (Збр. тв.: У 50 т.-К.,1982.-Т.37.-С.138). Збірка містила передмову М.Яцкова, яку І.Франко в тій же рецензії назвав "дівно неясною, манірною та претензійною". Автор передмови, висловлюючи роздратованість на адресу тогочасного стану української літератури, намагався сформулювати естетичну платформу молодих письменників, котрі шукали нових стежок у творчості: "...Свої діти хрестимо самі сльозами нашого народу, гартуємо в огні його серця, а вивід беремо в храмі Краси" (с.5).

Більшість поезій, що увійшли до збірки, створені на початку 900-х років у Римі й широко публікувалися в тогочасних журналах та збірниках (Акорди, 1903; З-над хмар і з долини, 1903; Руська хата, 1905; Світ, 1906; За красою, 1905; Багаття, 1905; Розвага, 1905, друге вид. 1906, т.2, 1908; Досвітні огні, 1908; Нова рада, 1908; Українська муза, 1908, вип. 9 та ін.).

Привиди. У першодруку (ЛНВ.-1902.-Т.19, кн.9.-С.186) вірш становив другу частину дитиха "На чужині". Подаємо за цим виданням першу частину, що не ввійшла до збірки:

*Жевріє грудь, пекуча лява
Вшикає в мозок: меркнуть очі,
Виски горять. Повільно, мляво
Находить північ. Ноче! Ноче!
Пустеля - сум. Шипіт фонтани
Вспляє біль; жура тупіє,
Холоне скрань, уява п'яна
Пустєс, grassь. Мріє! Мріє!.*

Г.Марін... "Як хвилі розбиті на лавах граніту..." Вперше опубліковано в ЛНВ (1903.-Т.22, кн.6.-С. 192) під назвою "До Г.М." із позначкою: Рим, 20 XII 1902.

Увесь шикл із незначними відмінностями під заголовком "До Г.М., артистки з Мексики" вміщено у виданні: Багаття. Український альманах. Упорядкував Ів.Липа. - Одеса, 1905.- С. 251-253.

"І знов приснилась. Меркли очі..." Вперше опубліковано в ЛНВ (1902.- Т.19, кн.9.- С.187) із незначними відмінностями; в кінці зазначено: Рим, 21 I 1902.

Ой нависли чорні хмари... Вперше опубліковано в альманасі "З-над хмар і з долини" (с. 238-239) під заголовком "Римський спів (Думка)".

Наслідкування Л.Ляроша. Вперше надруковано в журн. "Руська хата" (1905.-N17-18.-С.3-4) у циклі "Настрої. Посвячую

Ліні Г.", що містив 5 віршів; у кінці вірша зазначено: Камінь, 23 VIII 1905.

Забудь мене... Надруковано в кн.: За красою. Альманах в честь Ольги Кобилянської. Зібрав і видав Остап Луцький. - Чернівці, 1905 у циклі з п'яти віршів під заг. "До..."

"Тебе нема, нема спокою..." Надруковано в журн. "Руська хата" (1905.-N17-18.-С.4) в циклі "Настрої" з позначкою: Камінь, 28 VIII 1905.

"Як розгорнеш колісь книгу твого життя..." Беатріче Портінарі - кохана італійського поета Данте Аліґ'єрі (1265-1321), натхненниця його книги "Vita nuova" ("Нове життя", 1292). Гелоти (ілоти) - група населення у давній Спарті, що складала власність держави і за своїм соціальним становищем не відрізнялася від рабів.

"Ми не зійдемося ніколи..." Надруковано в журн. "Світ".- 1906.-N1.-С.5; у кінці зазначено: Львів, 18 січня 1906. Мозола - тяжка праця.

Мені не жаль... У ЛНВ (1907.-Т.37, кн.1.-С.57) надруковано під заг. "До М.С." із поміткою: Жураки, в жовтні 1904.

"Як побачиш сліпця, що край шляху пристав..." Вірш початково входив у добірку "До..." в альманасі "За красою"; публікувався в декламаторах "Розвага" (вид. 2-ге, 1906.- С. 343) та "Досвітні огні" (К.,1908.-С. 339). Ікар - за давньогрецькою легендою, юнак, що піднявся занадто високо в небо на крилах, скріплених воском, внаслідок чого й загинув, упавши в море.

Vorgete moig... Vorgete moig, per to moig... (італ.) - хотів би вмерти, заради тебе вмерти.

Над коліською. Вперше опубліковано в ЛНВ (1903.-Т.24, кн. 10.- С.2) з поміткою: Рим, 5 II 1903.

"Цвітуть сади, кус зозуля..." Під заголовком "Маївка" надрук. в добірці "З записок самовбійця" в альманасі "З-над хмар і з долин" (Одеса,1903.-С.101). Редакторська правка наблизила лексичку вірша до загальноживаних літературних форм (замість "хиж"- "хат", зам. "Грижа розсілась На видах їх п'ятном тривоги" - "Нудьга відбилась... тавром...", зам. "ледви-ледви волочать ноги" - "Вони заледве тягнуть"...). Як свідчить варіант, уміщений у збірці, автор не прийняв запропонованих змін, відновивши власний текст.

Мати. Надруковано в альманасі "Багаття" (Одеса, 1903) з датою 4 V 1903.

Бурлацька. Багаття; дата під віршем - 1902.

В Римі. Ів.Трушові - на спомин. Труш Іван Іванович (1869-1941) - визначний український художник-імпресіоніст; виступав також як літературний критик, мистецтвознавець і публіцист. Поява вірша пов'язана з фактом перебування митця у 1902 р. в Італії. Свідченням цього є й авторська помітка при публікації вірша в ЛНВ (1903.-Т.22, кн.6.-С.181-182): Рим, 5 X 1902. Колізей - амфітеатр у Римі (75-88 рр. н.е.) - пам'ятка античної архітектури. "...Петро синів..." - бані собору св.Петра.

Навіщо сі думи? Надруковано в ЛНВ (1903.-Т.24,кн.10.-С.3) з іншим малюнком строфи (катрен) та деякими стильовими відмінностями. Під заголовком "Моя сповідь" вірш друкувався в зб.

"Нова рада", присвяченому пам'яті М.П.Старицького (Український літературний альманах... - К.: Вид-во літ.- артист.- т-ва, 1908.- С. 258-259). У цій публікації вірш мав епіграф із І.Сурикова:

*Как кому на свете
Дышится, живетсЯ,
Такова и песня
У него поетсЯ.*

В тіні пальми... Пінія - вид хвойного дерева.

"Приїде пора - розтягнесь сумерк ночі..." У першодруку (ЛНВ.1902.-Т.19,кн.9.С.187) заголовок "О Лето" (М.Яцковому)", в кінці зазначено: Рим, 18 XII 1902. У збірці знято третю строфу вірша, що була в тексті ЛНВ:

*Тоді не хочу сліз, ні диму слави.
Курить живим гашиш кадила,
Мені досить, досить... Сльоза лукава
Чутких зіниць мене втопила...
Тоді не хочу сліз, ні диму слави.*

Знято й посвяту, оскільки весь цикл "Хвиля знемоги", до якого ввійшов цей вірш, присвячений М.Яцкову.

Надгробні стихирн. Цикл уперше надруковано в ЛНВ (1902.-Т.18,кн.4.-С.1-5) без вірша "Finale", з деякими стилізованими відмінностями та епіграфами з церковно-християнської літератури; в кінці зазначено: Тіволі, 11-18 вересня 1901. Стихира - церковна пісня, яка виконується після співу стихів із псалмів.

Напів. У альманасі "З-над хмар і з долин" вміщено як 6-й вірш циклу "З записок самовбийця" під заголовком "Ніч". Мова наближена до загальнолітературної, в окремих місцях рядки змінені так, щоб усунути форми, не вживані на Наддніпрянщині.

Стих I. Голгофа - "лобне місце", гора біля Єрусалима, на якій розп'яли Христа.

Стих III. Memento mori (лат.) - пам'ятай про смерть.

Стих VI. Dolce (італ.) - в музичній термінології "солодко".

Finale. Надруковано в ЛНВ (1903.-Т.22,кн.6) під загл. "До братів" із позначкою Рим, 10 XII 1902.

Псалми. Псалма - самостійна поетична розробка мотиву біблійного псалма.

Пішов би я... Канцона (італ. canzone - пісня) - ліричний жанр середньовічної рицарської поезії на любовну тему, що відзначався мелодійністю, пісенністю.

Пішов би-м в темні гіпогеї..." Гіпогеї - підземні світи. Містерія (від mysterion - таїнство) - тут особлива, доступна тільки втаємниченим релігійно-політична наука, яка в давніх греків була пов'язана з обрядом ушанування богів.

"Пішов би я між темні борн..." В публікації циклу в журн. "Світ"(1906.-N4.-С.66) вірш мав третю строфу:

*Грудьми співав би аромати,
Як опій, що всипляє болі,
І перестав би відчувати
Трагізм буття і гніт недолі.
Грудьми співав би аромати.*

Асфодель - трава, корінню якої італійці приписували чудодійну силу.

Антистрофа. Прийом парної строфи, яка в хорових співах античної трагедії ритмічно повторює попередню, знайшов своєрідне застосування в ліричній поезії Карманського. Вірші під заголовком "Антистрофа" найчастіше завершують у нього шкль чи його частину, даючи інший, часом несподіваний поворот головного мотиву.

Гірки мозолі точать сили... Надруковано в ЛНВ.-1903.-Т.22,кн.6. В кінці зазначено: Рим, 13 XII 1902. У "Новій раді" (К., 1908) опубліковано як "Епілог" до шкль "Надгробні стихіри".-С.257.

Збірка "Блудні огні". Подасмо за вид: Блудні огні.- Молода Муза, П.- Львів, 1907.- 64 с.

Заспів. Залізник Максим (народ. на поч. 40-х рр. XVIII ст.) - керівник повстання 1768 р. на Правобережжі проти панування Польщі, що увійшло в історію під назвою Колівщини. У червні 1768 р. разом із Ів.Гонтою здобув Умань, тогочасний центр Правобережної України. На початку липня того ж року заарештований і засланий на довічну каторгу в Сибір. Рік смерті невідомий.

Під дубом Т.Тасса. Надруковано в ЛНВ (1906.-Т.34,кн.6.-С.413-418) із зазначенням місця та часу написання: Тіволі, 26 VIII 1903.Тассо Торквато (1544-1595) - визначний італійський поет епохи Відродження, автор поеми "Визволенні Єрусалим" (1580). Останні місяці життя провів у Римі. Пачовський Василь Миколайович (1878-1942) - український поет - лірик і драматург, член "Молодої музи", близький друг П. Карманського. Трагедія "Сон української ночі" (1903) утворює ідею національного визволення й державності України. Гори (Ори) - в античній міфології богині, що віддали зміною пір року, порядком у природі. Еней - герой греко-троянської війни; за легендою, його потомки заснували Рим. "...Джузеппе! Наша слава!" Йдеться про Дж.Гарібальді (1807-1882) - ушавленого італійського полководця, керівника національно-визвольної війни італійців проти австрійського панування. Ім'я Гарібальді як визначного революційного діяча було популярне в Україні.

Над морем. Уперше надруковано в ЛНВ (1901.-Т.16,кн.12.-С.253-256) із зазначенням місця й часу написання: Рим, в маю 1901. Між першодруком і текстом у збірці - незначні стиліові відмінності. Крім того, у збірці знято жанрове визначення "фрагмент", усунуто на початку твору ремарку: "Молодець сидить на мількому березі моря у Фюміччино при гирлі Тибру. Хвилі мивать його ноги. Півнесвідомий". Глібовицький Омелян - галицький культурний діяч, дядько Б.Лепкого, деякий час був парохом у с.Цигани. Парка - у римській міфології одна з богинь долі; пенаги - боги, що охороняють родинне вогнище.

Кровавий плач України несеться... Промстей - в античній міфології титан, який роздобув для людей вогонь, за що був

жорстоко покараній Зевсом. У світовій літературі став уособленням жертвовного служіння людям.

Емігранти. Парацук Михайло (1878-1963) - український скульптор, кераміст, громадський діяч. Виконав скульптурні портрети В. Стефаника, Б. Лепкого, М. Драгоманова та інших діячів української і світової культури. Вчився в Парижі, останні роки життя провів у Болгарії.

Просвічення Сідартха. Вперше надруковано в ЛНВ (1905.-Т.29, кн.1.-С.41-47) під заг. "Перше просвічення Сідхартха. Посвячую Вол. Лесевичу". Підписано псевдонімом Петро Гіркий. Між текстами обох публікацій - незначні стильові розходження. Сідартха (Будда) - напівлегендарний засновник буддизму. Жив у 6 сторіччі до н. е. в Північній Індії. За походженням царевич із роду Гаутама племені шак'я (звідси ім'я Шак'я-Муни - мудрець із шак'їв). На 29-му році життя залишив домівку і присягнувся до громади пустельників, самостійно шукаючи відповіді на одвічні загадки буття. З моменту досягнення таємниць людського страждання здобув ім'я Будди, тобто "просвітленого". Буддизм побудований на вченні про те, як досягти нірвани - вищого стану душевного заспокоєння, коли згасають усі земні пристрасті. Велике значення у вченні Будди має людська воля, здатність до співчуття і прагнення творити добро. У 3 ст. до н. е. буддизм був державною релігією Індії. В кінці ХІХ - на поч. ХХ ст. мав багатьох прихильників у Європі. П. Карманський зацікавився буддизмом під впливом В. Лесевича.

Лесевич Володимир Вікторович (1837-1905) - український філософ і публіцист, прихильник ідей позитивізму. Відірваний умовами життя від України, боляче переживав вимушений розрив із мовою та культурою свого народу. Обстоював права народних мов ("Всемирный язык", "Международный язык культурных сношений"), автор ряду праць з історії буддизму ("Буддийский нравственный тип", "Религиозная свобода по эдиктам царя Асоки Великого"). Знайомство з Карманським відбулося наприкінці 1902 р. в Римі. Раптова смерть В. Лесевича 13 (26) листопада 1905 р. тяжко вразила поета. Він відгукнувся на неї тепло написаними спогадами, що друкувалися в газ. "Діло" (1905.- N284-285) та в ЛНВ (1906.-Т.33, кн.1.- С.137-142). Авадана (санскрит) - жанр оповідання на релігійну чи морально-етичну тему в буддизмі.

З тюрми. Цикл навіяний перебуванням автора у в'язниці, куди він потрапив у 1907 р. за участь у боротьбі за український університет у Львові.

"Зоріс. В келію крадуться..." Марод - божевільний.

В темряві. В альманасі "З-над хмар і з долин" уміщено в циклі "З записок самовбивця" під заг. "Совість", без епіграфа (с.102-103). При підготовці збірки поет дещо пом'якшив похмурний колорит вірша. Так, він зняв рядки: "Я всіх ненавиджу запекло! Усе, усе я зневажаю..."

Якби знати... У журн. "Світ" (1906.-N10-11.-С.151) вірш ставновив першу частину диптиха "Надрвані струни". Наводимо другу частину, що не входила до прижиттєвих збірок:

*Ти не лукавила зі мною,
Брехнею слів не цукрувала.
Ти кожним чином заявляла,
Що ти споріднена з товпою.*

*Я не клену тебе, небого,
За всі мої безмежні муки
І невимовний біль розлуки,
Та жаль мені лишень одного:*

*Жаль щирих слів, що з серця впали
Як зерно жита між тернину,
Я в тобі шанував людину, -
А ти в мені - звіра шукала.*

Збірка "Пливем по морі тьми". Четверта, найбільша за обсягом збірка П.Карманського, що викликала жваве обговорення в критиці. Уже в 1909 р. з'явилися рецензії М.Шаповала в "Українській хаті" (N2,с.113-114), О.Луцького в "Буковині" (N75,с.2-3), М.Євшана в ЛНВ (т.46, кн.6, с.537-543) та ін. Подається за виданням: Пливем по морі тьми. - Молода Муза, 11.- Львів, 1909.- 139 с.

Переклад епіграфа: Жалогідний той, хто спокійно спить у своїй постелі, і квітка пісень не виростає з крові його серця.

Стекетті Лоренцо - псевдонім італійського поета кінця ХІХст. Оліно Гверріні (1845-1916), представника реалістичної течії веризму.

Збірка супроводжується авторською передмовою, в якій П.Карманський не без роздратування говорить про критиків, що іменували його "гендіярем фабрикованого смутку", знаходили в його творах "еготизм", "недостачу суспільницького нерву" й радили, замість поезії, писати політичні брошури. Вбачаючи в цих відзивах нерозуміння справжніх завдань мистецтва та брак чуйності, автор захищається афоризмами Ф.Ніцше ("Хто знає читача, той нічого для нього не буде робити..."), "Колісь дух був богом, відтак перекинувся в чоловіка, нині стає товпою") та "коханого Мультиулі" ("О суспільносте, зі широго серця і дуже горджу тобою!"). Мультиулі - псевдонім голандського письменника Едуарда Дувеза Деккера (1820-1887), популярного на поч. ХХст. серед галицької інтелігенції, зокрема студентства (див., напр., ст. Мих. Рудницького "Мультиулі".- Світ.-1927. N7.-С9-10). У кінці передмови зазначено: Старасіль, 15. ХІІ. 1908.

Kennst du das Land (нім.) - Чи знаєш край... - початкові слова знаменитої пісні Міньйони Й.В.Гете, одного з найпопулярніших творів світової поезії, що породив численні переспіви та наслідування.

Танець. Віспяньський Станіслав (1869-1907) - визначний польський драматург і художник; "Весілля" (1901) - одна з його найбільш відомих драм.

Лют. Переклад епіграфа: Він не прокинеться більше, о, ніколи більше! П.Б.Шеллі (1792-1822) - відомий англійський поет-романтик. Агасвер (Агасфер) - легендарний вічний мандрівник, покараний, згідно з середньовічною християнською легендою, вічним блуканням за те, що відмовив у відпочинку Христові під час його сходження на Голгофу.

Ходить до мене... У газ. "Діло" (1907.-N165.-С.1) надруковано як заклочний вірш циклу "Душа моя тужить" під заг. "Антистрофа". Мірро (міро) - пахощі.

За що тебе скатовано... Тіртеї (7-6 ст. до н. е.) - грецький поет у Спарті, що, за переказами, своїми військовими піснями пробуджував героїчний дух спартанців.

А все-таки люблю вас... Мойра - в античній міфології богиня долі. Ніобіди - в давньогрецькій міфології діти Ніоби (Ніобеї), шестеро синів і шестеро дочок. Пишаючись численним потомством, Ніоба викликала гнів богині Латони (Лето), в котрої було тільки двох дітей - Аполлон та Артеміда. Жертвою помсти Латони й стали Ніобіди: вбиті Аполлоном та Артемідою, вони були перетворені Зевсом у каміння, що лежало 9 днів, і тільки на 10-й день були поховані.

Над срібним плесом моря. Епіграф з італійської пісні "баркарів" ("Над морем сяє зірка срібліста") підкреслює "нічний" лад пейзажних малюнків у циклі.

Роздерлось небо... У ЛНВ (1908.-Т.53,кн.8.-С.205) опубліковано як першу частину диптиха під назвою "Туга" (другий вірш - "Тихо, тишенько спускаються тіні...").

Поснули вілли... У газ. "Діло" (1907.-N165.-С.1) надруковано в шкелі "Душа моя тужить".

Monte Maggiore (італ.) - гора Найвища.

Avanti! (італ.) - вперед!

А може, по літах розлуки... Переклад епіграфа: "Тобі я віддав усе: пісню, і молодість, і любов... Хочу вмерти коло тебе, хочу вмерти з тобою". Початковий варіант циклу з іншим розташуванням поезій та незначними стилізованими відмінностями надруковано в ЛНВ.-1909.-Т.45,кн.2.-С.320-325. Цикл містив 14 поезій і мав назву "З пісень. (Льоті посвячую)". В кінці вказано: Ловрана, 1908.

"Благословенний будь той день і хвиля..." Тавор - гора в Північній Галісії, на якій, згідно з євангельською оповіддю, молився Христос. Тут відбулося "преображення" - дивна зміна обличчя й одягу Христа, які немовби засяяли під час молитви (Матв., гл. 17).

"Як у кивоті, скрив я в тобі тайну..." Кивот - божий ік. Осанна - у Біблії молитовний вигук радості (букв. спасіння).

"Гей пристроїв я образ твій в гірлянди..." У добірці "З поезій" (ЛНВ.-1908.-Т.43,кн.8.-С.207) надруковано під заг. "Сльози".

"Не відходи від мене ради Бога..." "Купіль Силоам" (Силоамська купіль) - за євангельським переказом, став у Єру-

салімі, біля якого Христос повернув зір сліпонародженому (Іоанн, гл.9).

"На горі упали важкі оксамити..." Ноктюрн (з фр. *nocturne* - нічний) - муз. п'єса співучого, мрійливого характеру, ніби нав'язана нічним пейзажем.

"Ні, ти ще вернеш! Ти лиш в небо взята..." "...Містерій пресвятої Тайни..." - у християнській церкві обряд, пов'язаний із таємницею Євхаристії (причастя).

"І погребав я тебе, як ту перлу..." Переклад епіграфа: О горе! Ти мертва в моєму житті!

Палімпсест (від гр. *palimpseston* - вишкрябаний) - рукопис на шкірі, папірусі чи пергаменті, з якого стерто первісний текст і написано новий.

Хвилі. Переклад епіграфа (з англ.): Звідки ми й чому ми є? Якої сцени актори чи глядачі?

Mondschein (нім.) - місячне світло.

Творив я вас... Рафаїл (свр. "зішли, Боже") - у післябіблійних переказах один із семи архангелів - просвітитель, носій знання, борець із злими духами, котрі схиляють людей до зла й насилають хвороби.

Diva consolatrix (лат.) - Діва-утішителька. **Ave!** (лат.) - радуйся!

Evviva la morte! (італ.) - хвала смерті!

В Гетсмані. З деякими стильовими відмінностями друкують в альманасі "Герновії вінок".-К.,1908.-С.22-24. Гетсман (Гецсман) - місцевість, де Христос молився в останню ніч перед розп'яттям. Сіон - гора в Єрусалімі, що вважається священною. Йордан - річка, в якій прийняв хрещення Христос.

Coda (італ.) - кода, додаткова, заключна частина музичного твору або його окремої частини; в коді закріплюється основна тональність і дається стисле узагальнення головної теми. "... Всі ваших мотів..." - моль (*mol*) - музичний термін, що означає мінорну тональність; тут ужиго на означення смутку, турбот.

По за збірками (початок ХХ ст.) Цей розділ складає поезії, розкидані по різних виданнях поч. ХХ ст. Більшість із них ніколи не передруковувалася. За змістом та настроями зібрані тут твори примикають до ранніх збірок поета.

З дороги. Вірш друкувався в альманахах "З-над хмар і з долин" (Одеса, 1903.- С.100) та "Розвага" (К.,1905.-С.368). Подасмо за автографом, що зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України.-Ф.З.-N1859.-С.131.

Сніг в Римі. Руська хата.- 1906.-N1.-С.3.

"Там, де сонні кипариси..." Руська хата.-1905.-N12 і 13.-С.1 у циклі "Мозаїка".

В альбом семилітці. Руська хата.- 1905.-N10 і 11.-С.18 (цикл "Мозаїка"). Евтерпа - у грецькій міфології одна з Муз, покровителька ліричної поезії.

Ремінісценції. Руська хата.- 1906.-N1.-С.4.

"На срібні хвилі човен спускаю...", "Крізь зелень лип ясніють стіни..." Руська хата.- 1905.- N17 і 18.-С.2-3. Вірші входили до шкату "Настрої" з посвятою "Лінії Г." та епіграфом із У.Фосколо, перекладеним самим автором: "Приплив і відплив моїх настроїв править щільм моїм життям". Нікколо Уго Фосколо (1778-1827) - визначний італійський поет, драматург, романист, перекладач.

Непаче заточник... ЛНВ.- 906.-Т.33,кн.1.-С.93.

Море грас. ЛНВ.-1909.-Т.47,кн.8.С.217-220. Кантілена (італ. cantilena - спів) - у європейській середньовічній поезії ліро-епічніий пісенний твір, призначений для виконання в супроводі музичного інструменту. Монстранція - атрибут церковних відправ.

Mare tenebrarum (лат.) - море тьми. ЛНВ.-1909.-Т.48,кн.12.-С.453-458. "Харонів байдак" - човен, яким, за давньогрецьким міфом, Харон перевозив через підземні річки душі померлих. Клепсидра - водяний годинник.

"Evviva la morte" - ридав я ще вчора..." Українська хата.- 1910.-N11.-С.661. Ливоскок - акробат на канаті. "Evviva la vita" (італ.) - хвала життю! Вірш відбиває болісну реакцію поета на критичні відзиви про його твори.

"Рапок і вечер, ніч і знову лишна..." Українська хата.-1910.-N12.-С.727.

Фінал. Українська хата.-1914.-N6.-С.427; підзаголовок: "З шкату "Відгомін давнього"".

Збірка "Al fresco" Подасмо повністю за виданням: Al fresco. Віршована проза.-Львів-Київ: Вид-во "Українська книжка".-З друкарні Наукового т-ва ім. Тараса Шевченка у Львові.-54 с. Рік видання не вказаний. За свідченням тогочасної критики, збірка вийшла в 1917 р. Al fresco (італ.) - насвіжо, за живими слідами. У рецензіях Б.Якубського (Книгар.-1918.-N16), М.Зерова (ЛНВ.-1919.-Т.74,кн.1) відзначалася новизна й гостра політична злободенність книги.

Наводимо авторську передмову:

"Замість переднього слова.

"Посилаю обіцяний рукопис. Як побачите самі, річ зовсім нова й актуальна, а на переломі, коли доводиться кидати старі шляхи, навіть конечна (як це бачимо скрізь - от хоч би в Італії в половині XIX в.).

Може, багато сказано надто без обслонки і з надто брутальною правдою, - та годі: відвічальність і наслідки беру на себе.

...Воно ж наболіле в серцях усіх, хто переживав лихоліття віденської "Одісеї".

З листа автора до видавця."

Далі вміщено епіграф: Вълзбурили есте злобѣ, піанство, л'жю, тат'бѣ, гордость, скѣпность и прочаа неправды, а не оуповасте прав'дою спасти. с.а.

Сваричів Ізмагард.

Інтродукція. Габа - покривало. Buen retiro (італ.) - щасливий відхід.

Per far niente (італ.) - від нічого робити. Переклад епіграфа (з нім.): Дуже багато є прихильників моїх віршів, а в тому, про що йдеться при читанні, я переконав лише тих, які вже її раніше були в цьому переконанні. Грішларцер Франц (1791-1872) - визначний австрійський драматург. Карманський переклав його трагедію "Хвили моря і любові" (Чернівці, 1909).

Автокритика. Переклад епіграфа (з нім.): Яка тобі користь від поезії? Процентів варті більше.

Українська балада. Переклад епіграфа (з нім.): Хто скаже так пізно кризь ніч і вітер? (Початок балади Гете "Лісовий цар").

Осел і статуя Венери. З незначними стишовими відмінностями друковано в ж. "Українська хата". - 1909. - N 9. - С.482.

Земляк у Венеції. "...Piazza di san Marco" (італ.) - площа св.Марка. **Canale gran** (італ.) - Великий канал. **Varogì** (італ.) - пароплави. **"Sul mare luccica..."** (італ.) - над морем сяє...

Шевченкове свято. Шопен Фредерік (1810-1849) - визначний польський композитор і піаніст. Гріг Едвард (1843-1907) - визначний норвезький композитор. Шумка - весела народна пісня, близька до коломийки, поширена в західних областях України. Зблязовани - брехливі, від діал. бляга-брехня, базіканія, пусто-мельство; ... **monsieur, pardon** (фр.) - пане, вибачте.

До могого плаща. Пеан - у Стародавній Греції хоровий гімн на честь бога або на випадок війни чи трауру.

Жаби. Гіпокрит - людина, що прикидається кращою, ніж є, лщемер.

Блаженні шиці духом. Джума - чума (діал.).

Rari nantes cum gurgite vasto (лат.) - поодинокі (рідкі) плавці в безмежному вири (рядок з Вергілія).

"Раз скаржився мені покривджений діяч..." Гарач - даннина. Лари і пенати - за уявленнями давніх римлян, боги, що охороняли дім. "Діло" - щоденна львівська газета.

Мрія. Парцелянт - власник земельного наділу; ... ц.к. - цісарсько-королівський.

"Не масмо ми ще фахових дефравдантів..." Дефравдант - злодій, від дефравдація (з лат.) - крадіжка, розтрата громадських чи урядових коштів.

Метаморфоза. Переклад епіграфа: Дух промовляє, де хоче (латинське прислів'я).

Esse vir! (лат.) - це людина (муж)! "Боян" - назва музично-співацьких товариств у Галичині. "Достава, Труд..." - торгово-промислові кооперативи у Львові. Юр. - собор св.Юра у Львові. **Silhouette** (фр.) - силует, **en gale** (фр.) - у вузькому колі, **separee** (фр.) - великий зал. Реверс - гарантійний лист.

Какаду - назва тропічного дикою птаха з родини папуг.

Ukraina militans. Militans (лат.) - воююча.

Ностальгія. Вірш друкувався в ж. "Українська хата". 1910. - N 7-8. - С.452. Між текстами незначні стишові відмінності.

Inter arma - під час війни (від латинського вислову "Inter arma silent musae" - під час війни мовчать музи). Переклад епіграфа

до шкелу (з нім.): Хотите знати, чому негідники такі могутні сьогодні? Тому що чесні люди страшенно дурні.

На утечі. ... Treuga Dei (лат.) - свята Трійця.

Воснна промова патріота. Гмінд - табір для біженців з Галичини в Австрії, поблизу Відня, існував протягом 1914-1918 рр. "Талер..." - Талергоф, табір для інтернованих українців з Галичини та Буковини, заплідзених у русофільстві, в Австрії, існував протягом 1914-1917 рр. "... Жебручний Комітет" - ідеться, очевидно, про "Запомоговний комітет" у Відні (1915), добродчинну діяльність якого пост вважав недостатньою. "... Ми вислали на бії дві тисячі стрільців (Навіть дівчат)" - відгук на утворення в Галичині легіону Українських січових стрільців (УСС), у загонах якого було чимало дівчат. Кількість добровольців УСС обмежив австрійський уряд.

Політичний нюх. Потентат (з лат.) - впливова особа. Volens - polens (лат.) - хоч-не-хоч, волею-неволею, epinenter (лат.) - найкраще, відмінно (ідеться про екзаменаційну оцінку).

Да святитесь війна. Синекюра - добре оплачувана посада, що не вимагає праці.

Під віденськими перинами. ... Jenseits von Gut und Böse (з нім.) - по той бік добра і зла.

Per aspera (лат.) - через терни (від латинського прислів'я "Per aspera ad astra" - через терни до зірок). Переклад епіграфа (з нім.): Ти ж був, звичайно, червоний і почервоніти ще більше вже не можеш.

Політична школа. Переклад епіграфа (з нім.): Дурень лишається дурнем, доки знаходиться в полі чи вдома; коли ж йому дати владу, він стає шахраєм. Софізмат (з гр.) - положення, засноване на умисне неправильному доборі вихідних засад. Inter nos (лат.) - між нами; vogue la galere (фр.) - будь що буде (букв. хай плыве човен).

Грачі. Переклад епіграфа (з нім.): Ти граєш уміло, і граєш високо, гордо (велично), без турбот, однак твоя гра має одну ваду - виграш іде в борг. Газард (з фр.) - азартна гра.

"Ти кажеш, друже: "Цить..." Кропоткін Петро Олексійович (1842 - 1921) - російський революціонер, теоретик анархізму.

Героєм. "...Стяг Бойової Управи" - ідеться про створену 3 серпня 1914 р. Українську Бойову Управу (УБУ) на чолі з К.Трильовським, яка займалася організацією УСС; на початку вересня перебралася зі Львова до Відня.

Із збірки "За честь і волю". Подаємо за виданням: За честь і волю (Поезії). - Прудентопіль - Парана, 1923.- 98 с. У кінці книги вказується: "Писано в Австрії, в Римі і у Бразилії. Друковано 2 500 примірників".

Схвальними рецензіями книгу привітали Остап Грицай (Укр. прапор.- 1923.- N 43.- С. 2-3) та А. Крушельницький (Нова громада. - 1923.- N 3-4.- С. 135-147).

Загострене звучання національно-визвольної ідеї спричинилося до тривалого замовчування збірки. На Наддніпрянщині книга була фактично невідома.

В перші роковини Падолиста. Присвячено річниці утворення ЗУНР (Західно-Української Народної Республіки), що була проголошена 1 листопада 1918 р.

Жертва. Початковий варіант вірша вміщено в добірці "З поезій П.Карманського" у "Віснику "Союзу визволення України" (1915.- N 19-20.- С. 7) разом із поезіями "Січовий гімн" та "Який чудовий сон!.." У кінці добірки зазначено: Відень, лютий 1915.

Порв'яв на кобзах струни... Гонта Іван (рік народж. невідомий - 1768) - національний герой України, один із керівників Коліївщини.

Ми на жертівник дій... Початковий варіант вірша, що складався з 9 строф і викривав лицемірство російського царизму, який у період війни спекулював гаслом "до злуки", надруковано у "Віснику "Союзу визволення України" (1915.- N 15-16.-С. 7) під назвою "Освободительці Росії (З нагоди весняної сесії Думи)". Публікація містить вказівку на час та місце написання твору: "Відень, лютий 1915". В остаточному варіанті вірш скорочено на 5 строф, у текст внесено деякі мовно-стильові поправки.

Задушний день 1919 р. Відгук на кровопролитні бої УГА з військом генерала Галлера влітку 1919 року (т.зв. травнева офензива поляків). Аттіля (Атілла), букв. "бич божий" - вождь гуннів, кочівників із Центральної Азії, що в IV ст. вдерлися на територію Європи. "...Ніч Варфоломея" - ніч на 24 серпня 1572 р., коли в Парижі католики вчинили розправу над гугенотами; перен. - масове знищення людей.

16 липня. 16 липня 1919 р. - день відступу УГА за Збруч. Переклад рядка з Овідія: Коли з'являється картина тієї найсумнішої ночі... Термопіли (Фермопіли) - гірський прохід, де в 480 р. до н.е. відбулася історична битва між грецьким військом та перськими завойовниками.

Розгром. Перфідний - віроломний, зрадливий. Comedia finita (лат.) - комедія скінчилася. Немеза (Немезда) - у давньогрецькій міфології богиня помсти, зокрема кари за гордість й пиху.

Святий Герою! Путифар (Потифар) - царедворець єгипетського фараона, до якого потрапив проданий братами Йосиф (Кн. Буття, гл. 37). Образні аналогії нав'язані угодою між УНР та Польщею (Варшавський договір 21. 04. 1920 р.), згідно з якою Галичина потрапляла під владу Польщі.

Отче наш! Сідла - у грецькій міфології потвора, що разом з іншою потворою (Харібдою) ховалася в скелях по обидва боки вузької протоки між Італією та островом Сіцилією, підстерігаючи мореплавців.

Нехай розбігні ми... Дамоклів меч - небезпека, що постійно загрожує людині. З переказу про сиракузького тирана Діонісія, який під час бенкету повісив над своїм наближеним Дамоклом гострий меч, що тримався на кінському волоссі.

Ти слав свої полки... Бастард - виродок, байстрюк. Хорив - священна гора в Єгипті, де Мойсей побачив вогняний куш і почув голос Єгови, який велів йому вивести свій народ з єгипетської неволі в землю Ханаан (Вихід, гл.3).

Лист жінки емігранта. "... Розпише всю Содому" - за біблійним переказом, давньопаєстинські міста Содом і Гоморра були знищені вогнем, посланим із неба. Берестя - табір для інтернованих Польщею українців.

На розгром польського імперіалізму (Липень 1920 р.). У липні 1920 р. в Галичину вступила Червона Армія, внаслідок чого 15 липня була проголошена Галицька Соціалістична Радянська Республіка. "...Скінчився епілог Ягайлового сну..." Король Володислав Ягайло, скасувавши в 1434 р. автономію Галичини, закріпив колоніальний статус краю у складі Польщі. Сподівання поста на визволення з-під влади Польщі не оправдалися: вже в серпні 1920 р. війська Пілсудського здобули відчутні перемоги в боях із Червоною армією, у вересні 1920 р. радянський уряд краю перестав існувати.

На полі Ганнібала. Ганнібал (247-183 до н.е.) - карфагенський полководець, що уславився перемогами над римськими військами під час другої Пунічної війни. Антенат (з лат.) - предок.

Вже шостий рік. Прокрустове ложе - мірка, під яку штурчно підганяють факти; походить від давньогрецького міфа про розбійника Прокруста, який заманював подорожніх і клав їх на окреме ліжко, вкорочуючи або розтягаючи їх тіло. Сорочка Діяніри (Деяніри) - за давньогрецьким міфом, сорочка, змочена кров'ю кентавра Несса, яку надіслала Гераклу його дружина Деяніра, щоб зберегти подружнє кохання; ця сорочка принесла героєві смерть у нелюдських муках. Гарпейська скеля - схил Капітолійського гора, звідки в давньому Римі скидали злочинців чи зрадників держави.

Не похміляйте факлі... Гарпії - у грецькій міфології крилаті страховиська з жіночими головами та залізними пазурями, богині вихору.

Скарай їх, Боже! Самсон - за Біблією, велетень небувалої сили, що здійснив багато подвигів на славу Ізраїля (Кн. Суддів, гл. 14-16).

Убрали нас у багрянцю... "Поле крові" - поле, куплене за 30 срібняків, ціною зради Юдою Ісуса Христа. "Елі! Елі!" - звернення до божества.

Morituri (лат.) - смертники. Канаан (Ханаан) - прабатьківщина євреїв, "обітована земля", до якої Мойсей провадив своє плем'я (територія Палестини, Сирії та Фінікії).

Лебединий спів. Петро Шеремета і Стефан Мельничук - керівники повстанського партизанського загону, що розпочав восени 1922 р. збройну боротьбу проти польських окупантів. 11 листопада цього ж року були схоплені й розстріляні в м.Чорткові.

Січковий гімн. Вірш створений у лютому 1915 р., вперше надрукований у "Віснику "Союз, визволення України". -1915.-N19-20.-С.7. Покладений на музику Михайлом Гайворонським, став популярною піснею січових стрільців. У ж. "Шляхи" за березень 1916 р. (с. 266-267) опубліковано з нотами під заголовком "Бойовий гімн Українського Січового Війська". Публікація містить три строфи з приспівом (відсутня перша строфа). У "Співанику

українських січових стрільців" (Відень, 1918.-С.106-107) вміщено інший варіант пісні на музику Модеста Левницького: у тексті лише перша строфа і приспів, назва "Сповнилась міра".

Стрілецька присяга. "Жовті Води, Корсунь і Батіг..." - згадка про перемоги військ Богдана Хмельницького над поляками в 1648 та 1652 роках. У "Календарі "Українського хлібороба" на р. 1926" передруковано в добірці патріотичних віршів та афористичних висловлювань українських поетів. "За Україну". -С.10-11.

Із збірки "Бразилійські співомовки" Поява віршів, що склали збірку, викликана сутичками П.Карманського з представниками українського уніатського духовенства (василіянами) на ґрунті громадсько-культурної праці в Бразилії. Окремі вірші публікувалися в газ. "Український хлібороб" під псевдонімом Гілярії Макух. Під тим же псевдонімом видана і збірка, що містить 25 віршів.

Подаємо за виданням: Гілярії Макух. Бразилійські співомовки. Віршована проза. - Уніон да Вікторія - Парана (Друкарня українського союзу в Бразилії "Лідія"). -1925.-32 с.

Вразкова сповідь. Пенітент - той, що сповідається. Роси - ділянки землі під посіви на місці випалених лісів.

Цікавий сні. "...У Порті" - йдеться про Порто Уніон, столицю штату Санта Катаріна в Бразилії. Турковин (справді Турковид), Шкірпан - церковно-громадські діячі в українських поселеннях Бразилії. Фойса - серп на державу для праці в лісовій пуші.

Трапилась дурничка. Акафист - церковний гімн.

Не мав щастя. "Кривава книга" - двотомна публіцистична праця П.Карманського та М.Лозинського, видана урядом ЗУНР: Част.1. Матеріали до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918-1919 року. - Відень, 1919; Част.ІІ. Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919-1920. - Відень, 1921.

Кум Охрим. Куя - посудина з тикви.

Із збірки "До сонця" Це книжка вибраного, укладена автором на основі попередніх збірок та поезії, що друкувалися в різних журналах і написаних спеціально для цього видання під тиском умов, які склалися після вересня 1939 р.

Подаємо за виданням: До сонця. Вибрані поезії. 1900-1940. - К.: Рад. письменник, 1941.- 168 с.

На руїнах Тускулум. Вперше надруковано в хрестоматії: Крушельницький А. Вибір з українського народного письменства. Другий том (Від 1876 до 1920 р.) для восьмої класи середніх шкіл, для четвертої класи колегії. - Київ - Відень - Львів - "Чайка", 1922.- С. 686. У збірці вміщено в циклі "Tibi, Lota". Тетрахорд - дисгармонійний акорд; еклога - вірш у жанрі античної буколчної поезії, що будується як діалог між пастухом і пастушкою.

Римська елегія. Початковий варіант вірша надруковано в ж. "Шляхи" (1917.-Річн.IV.-С.431-434) з датою "В червні 1917"; передрук цього варіанту вміщено в зб. "Поезії" (1992). У кн. "До

сонця" вірш увійшов до шкльу "1915-1930". Готуючи збірку, поет скоротив цей дещо розтягнений твір. "Травіата" - опера Д.Верді, лібрето Ф.М.П'яве за драмою О.Дюма-сина "Дама з камеліями". О сага, mia saга! (італ.) - о дорогá, моя дорогá!

Катерина Сфорца. Сфорца - династія міланських герцогів у 15-16 ст., яка вела численні війни за розширення своїх володінь, сприяла перетворенню Мілана у визначний культурний центр. Вірш увійшов до шкльу "Під чоботом шляхти".

Під сонцем тропіка. Цикл укладений поетом із віршів, написаних у різні роки в Бразилії. Подасмо повністю за текстами збірки.

На рівниці. Надруковано в ЛНВ (1922.-Т.77,кн.5.-С.157) з підзаголовком "З шкльу "Під сонцем Бразилії". В кінці зазначено: Атлантик. на рівниці, 14 II 1922. Рівник - екватор.

Пуца опівдень. Із незначними стилістичними відмінностями надруковано в ЛНВ.- 1924.- Т.83, кн. 5.- С.1.

Так, я любив тебе, Галиччино! У текст вірша, порівняно з першодруком (Світ.-1929.-N3.-С.3), внесено окремі стилістичні поправки; знято епіграф: "Про рідний край поет не забув. Лише про нього забув рідний край" - І.Камінський. - Світ, ч.10,1928 рік". Це слова з статті І.Камінського "Поет у пралсі" (Світ.-1928.-N10.-С.5-7), в якій автор писав: "Ціла суспільність мало знає, а ще менше її це інтересує, що десь там далеко в бразильській пуші, над берегами не відомого нам навіть з географічних підручників Ігвасу замучує себе чорною, невдячною роботою колішній розмріяний поет" (с.5). У кінці публікації вірша в "Світі" зазначено: "Серпень 1920. В лісах штату Сан Павло".

В пуші. Пінсіри - сосни в Бразилії.

Захід сонця. Вірш друкувався в ЛНВ (1922.-Т.68,кн.7.-С.1) у циклі "Під сонцем Бразилії" та в книзі: Карманський П. Між рідними в південній Америці.- Київ - Відень - Львів, [1923].-С.108-109. В обох публікаціях зазначено місце і час написання вірша: Ірасема, 8 V 1922. У збірці вірш скорочено на дві строфи. Реквієм - музичний твір скорботного звучання, початково католицьке богослужіння над померлим (від латинської фрази: Requiem aeternam dona eis - спокій вічній пошлі їм).

"Сьогодні в мене був у гостях сон..." ЛНВ.-1927.-Т.44, кн. 10.-С.147, заголовок "Із скитальчих пісень"; між текстами - незначні стилістичні розходження.

Сьогодні в мене був гість. Світ. -1929.-N10-11.-С.3; у добірці "З бразильської пуші". Між текстами незначні мовно-стилістичні відмінності, знято третю строфу вірша:

*Читав про Йова, що страждає без міри
Й носив у собі соняшну погоду,
І розтлівався в серці вогник віри,
І серце пило дивну насолоду.*

На білий камінь сяду... Світ.-1929.-N10-12.-С.3; у добірці "З бразильської пуші". Тексти тотожні.

Останні могикини. ЛНВ. - 1927.- Т.43, кн 7-8.- С. 339-340

1931-1939.

"Над прірвою ми станули на мості..." Mane, Tekel, Fares (пораховано, зважено, поділено) - таємничі слова, що з'явилися на стіні палацу Валтасара під час бенкету після зруйнування вавилонцями Єрусалима. Паріс - за давньогрецькою міфологією, син троянського царя Приама, що присудив "яблуко розбрату" Афродіті. Венера (Афродіта) - в античній міфології богиня вроди і кохання.

Мрії, мрії... Місіонес - провінція в північно-східній Аргентині, місце поселення українців. Гауші - етнічна група від змішаних шлюбів у країнах Південної Америки.

"Ти тамши, серце? Віллу Руфінеллу..." Ритурнель - музична фраза, яка повторюється на початку, в кінці чи поміж куплетами в музичному супроводі вокального твору.

"Між нами тридцять літ різниці..." Бароко - стиль у європейському мистецтві та літературі кінця XVI - середини XVIII ст., що характеризується примхливістю форм та декоративною пишністю. Остракізм - у давній Греції вигнання злочинця за межі міста чи держави, переносно - різкий осуд, гоніння.

"Ми розійшлися - і в дорозі..." Світ.- 1929.-N10-12.-С.3; у добірці "З бразилійської пуші", заголовок "Ми розійшлися..."

"Таке воно старе, знайоме..." Саломе - дочка Іродаши, дружина царя Ірода Антипи. За намовою своєї матері зажадала в нагороду за майстерно виконаний танець відрубану голову Івана Хрестителя.

"Як багну я життя тепер..." Світ. -1927.-N15-16.-С.3; у добірці "На чужині", заголовок: "Як прагну я життя!" Між текстами незначні різночитання.

Мій ювілей. ЛНВ.-1923.-Т.81,кн.12.-С.290; в кінці позначено: Фраскати. Між текстами незначні стильові розбіжності; в остаточному варіанті поет зняв четверту строфу:

*І кожного в душі гніте важка зануда,
І хочеться піти у затишній куток
І в серця запитати: "Навіщо ця облуда?
Де фарсі є кінець, а драмі початок?"*

Поставлю хату і кімнату. Надруковано в ж. "Нові шляхи" (1932.-N3.-С.297) у шкльї "Останні могікани (Сатири)", що публікувався під псевдонімом Лесь Могильницький. Текст скорочено на одну строфу:

*Я маю всі потрібні статки
І маю на посла мандат.
І їм, і сплю, і всі податки
Плачу, дотримуючи рат.*

У позиченому гробі. Нові шляхи (1932.-N2.-С.158-159) у шкльї "Останні могікани (Сатири)". Тексти тотожні.

Революція, Галичаниці, Пролетарська дитина, Привіт Києву, Мій краю рідний. Вірші взято з шкльї "В сім'ї вольній, новій (вересень 1939-1940)".

По́за збірка́ми (1911-1940-і рр.) До цього розділу включено твори, взяті з різних видань, що виходили в Галичині, Австрії та Бразилії. Більшість із них ніколи не передруковувалася. Окремі твори вміщено в антології "Розсіпані перли" (1991) та книжці "Петро Карманський. Поезії" (1992).

Маркіянові в соті роковини. Неділя.- 1911.-N43-44.-С.2.

"Піду в чужий широкий світ..." Разом із наступними п'ятьма поезіями надруковано як цікл під заголовком "З лірики" в ж. "Світ".- 1925.- N 7-8.- С. 3. Цією публікацією, статтею М.І.С. (М.І.Семчишина) "Петро Карманський" та виступом М. Рудницького, який подав із своїми коментарями два листи Карманського, "Світ" ушанував 25-річчя літературної діяльності поета, що минало в 1924 році.

Хлопча́на, Картина - добірка "З поезій П.Карманського" у "Віснику "Союзу визволення України".-1915.-N9-10.-С.7,8. У кінці публікації вказано: Відень, січень 1915.

Завіщання. Вісник "Союзу визволення України".-1915.-N15-16.- С.7.

Із сучасних поезій. Цикл надруковано у "Віснику "Союзу визволення України".-1915.-N27-28.-С.4-5. У кінці публікації вказано: Відень, май 1915.

Із циклу "Кривавим шляхом". Цикл, що складався з 9 поезій, друкувався протягом 1915 р. у "Віснику "Союзу визволення України": Загінний маніфест. На сумнім вигнанні - N35-36,с.4; Спів відлетних журавлів - N 37-38, с.6; В московському ярмі - N39-40, с.6; Великдень -N41-42,с.4; Похорон стрільця -N45-46,с.3; Ординні лет - N 49-50, с. 11. Подаємо за цим виданням. Гекатомба - у давній Греції жертва із 100 биків, перен. величезна жертва (війна, епідемія). "Архипастир наш карався на Сибірі" - мова йде про митрополита Андрея Шептицького, який у 1914 р. був вивезений як заручник углиб Росії.

Я душою ширяв над провалля́м буття..., Пошлись в дурні. Шляхи.- 1916.- Річн.III.- С. 751,758.

До поета. Шляхи.- Річн.IV.-N1.-С.10. Переклад епіграфа: Одягни піджак і поспіп його мукою; люди платять і хочуть посміятися тут. Леонкавалло Руджеро (1857-1919) - італійський композитор, один із засновників оперного веризму.

Ave, Caesar! Шляхи.- 1917.-N1.-С.11.Ave, Caesar (лат.) - радій, Цезарю! Nunc habeat (лат.) - тепер його черга, букв.- тепер хай він говорить. O, ave, Caesar, te salutant morituri (лат.) - о радій, Цезарю, тебе вітають смертники.

Весна 1917. Шляхи.- 1917.-Річн.IV.-С. 163.

Романові. Шляхи.-1917.- Річн.IV.-С.133.

Над коліскою. Шляхи.-1917.-Річн.IV.-С.263. Ефемеріда - ефемерна, недовговічна істота; від назви комах, що живе один або кілька днів.

Дружині. Шляхи.- 1917.- Річн.IV.-С.264.

De profundis (лат.) - з глибини (початок католицької молитви). ЛНВ.-1923.-Т.80, кн.8.- С.289-290. "...Тумани розмоленої

самоти" - сумної, розтуженої (від лат. moll - м'який; використується для позначення мінорної тональності в музиці). Ереміт-пустельник.

Автопортрет. ЛНВ.-1923.-Т.80,кн.8.-С.290.

На Капітоло, Ніч в Лаціум, Римська елегія - вміщено в добірці поезій Карманського в кн.: Крушельницький А. Вибір з українського народного письменства.- Т.2.-С.686,687,689-690.

З циклу "Під сонцем Бразилії". Під цією назвою публікувалися добірки поезій Карманського в ЛНВ: Карнавал на рівниці - 1922.-Т.77,кн.5.-С.177; Ріо-де-Жанейро.-1923.-Т.79,кн.1.-С. 78; В лісах Парани, Великдень у Куритибі, За шмароном -1922.-Т.77,кн.6.-С.208,209,234; Палення "рос"-1922.-Т.78,кн.7.-С.1-2. Парана - штат у Бразилії; Куритиба - столиця Парани. Моздір - гармата для проведення салютів.

Між рідинми, Нічліг у лісі, Розгублені в лісах хатки... Вірші навіяні зустріччями із земляками-емігрантами під час першої поїздки до Бразилії. Вміщені в кн.: Карманський П. Між рідинми в південній Америці, с. 103-104,107-108,185.

Байгата. ЛНВ.- 1923.-Т.81,кн.9.-С.64.

Підворотниковий пейзаж. ЛНВ.-1923.-Т.81,кн.12.-С.289.

Вампір. ЛНВ.-1924.-Т.82,кн.1.-С.1.

Скажіть мені... Український хлібороб.-1924.-N5.-С.3.

Моєму славетному "критикові" з "Праці". Український хлібороб.-1924.-N22.-С.3. Вірш викликаний кампанією, яку розгорнули проти Карманського клерикальні кола української еміграції. "Праця" - газета, яку видавали в Бразилії васпільни; деякий час її редагував П.Карманський.

Як мало вас!.. Укр. хлібороб.-1924.-N14.-С.3.

Листопадава Ніч. Укр. хлібороб.-1924.-N15.-С.2.

Хвала Тобі! Укр. хлібороб.-1925.-N1.-С.3. Тантал - в античній міфології син Зевса, покараний після смерті муками голоду, спраги і страху.

Христос родився! Укр. хлібороб.-1925.-N1.-С.1.

Гімн "Українського хлібороба". Календар "Українського хлібороба" на звичайний рік 1926. Під редакцією П.Карманського.- Уніон да Вікторія.-1925.-С.3. Підписано криптонімом П.К.

Грудка землі на могилу сна. Укр. хлібороб.-1925.-N7.-С.3.

До образу Лідусі. Календар "Українського хлібороба" на рік 1926.- С.25-26.

Ходить за мною..., Його нема!.. Календар "Українського хлібороба" на рік 1926.-1925.-С.78-79.

Вам не радіти сонцю золотому... Календар "Укр. хлібороба" на рік 1926.-1925.-С.83.

Агонія, Віднайденний Бог. ЛНВ.- 1925.-Т.87,кн.6.-С.110-111.

Ми вже мерці. ЛНВ.- 1925.-Т.88,кн.12.-С.364.

Плач бразилійської пущі. Подаємо скорочено за вид.: Плач бразилійської пущі. Поема.- Порто Уніон: з друкарні укр. союзу в Бразилії "Лідія", 1926.-40 с.

Два уривки з поеми друкувалися в ж. "Світ"-1926.-N1.-С.11 ("Недостає чогось між нами..." до слів: "На наших дітях палець Бога...") як окремі вірш під заголовком "З Бразилії") та 1928.-N9.-С.8 ("Ростив мене й пестив, мов мати..." до слів: "За шумом вітру з рідних піль...", заголовок - "Уривок з поеми"). У поемі знайшов відображення конфлікт між Карманським як організатором Українського Союзу в Бразилії та консервативно настроєним уніатським духовенством, яке намагалося тримати в своїх руках усе національно-культурне життя українських поселенців. Історію своїх розходжень з василіянами письменник докладно висвітлює у книзі: "Чому? Причинки місіонерської діяльності василіян у Бразилії."- Уніон до Вікторія, Парана, 1925.- 212 с.

"Доспівана вже пісня до кінця..." ЛНВ.-1927.-Т.43,кн.7-8.-С.340.

П'ять літ... Календар "Укр. хлібороба" на переступний рік 1928.- Порто Уніон, 1927.-С.3-4.

Я не клену..., Пісня. Світ.- 1927.-N15-16.-С.3, заголовок "На чужині".

Епілог. Світ.-1927.-N12.-С.3. Троглодит - печерна людина, дикун. Гарбар - кушнір.

"Між гори спалених гілляк..." Світ.-1929.-N1.-С.2. Надруковано як епіграф до публікації: Карманський П. De profundis. II. Лист без адреси. Раншарія, лютній 1928 р.

22 березня 1928 р. Світ.-1929.-N8-9.-С.3; у рубриці "3 бразилійської пуші".

Ні, не забув я вас... Світ.-1929.-N10-12.-С.3; у добірці під загальною назвою "3 бразилійської пуші". Три інші поезії цієї добірки (На білий камінь сяду..., Сьогодні в мене був гість..., Ми розійшлися...) увійшли в збірку "До сонця". В кінці добірки зазначено: "Писано в моїй шакарі "Ейрене" в лісах ст. С.Павльо в 1929". Вірш являє собою відгук на статтю І.Камінського "Поет у пралсі" (Світ.-1928.-N10.-С.5-6). Датан - за Біблією, один із синів Еліава, що разом із своїм братом Авіроном повстав проти Мойсея (Книга Чисел, гл.16); тут зрадник, відступник. Ерихон - біблійне місто між Єгиптом та Палестиною, завойоване Ізраїлем: стіни його впали від звуків труб і криків ізраїльських воїнів (Книга Ісуса Навіна, гл.6).

І повернувся я додому... Назустріч.-1934.-N3.-С.1.

Із циклу "Останні могікани". Вірші, що склали цикл, а точніше, велику збірку сатир, публікувався протягом 1931-1932 рр. під псевдонімом Лесь Могильницький у журналі "Нові шляхи": "Козаки-невмираки" - 1931,N12,с.293; Дипломат, Кандидатська промова, Реальні політики, Футуристи, Позитивісти, Недорозуміння, Мені однаково...-1932.-N1.-С.15-18; На смерть Франка, "Де згода в семействі...", Ідилія -1932.-N2.-С.158-160; Блажен муж..., Наш пасіяні, Наша мемуаристика, Неудалі пловці - 1932.-N3.-С.296-297; Пацифісти, Кавалер хреста, Signum temporis, "Колісь то ще во врем'я оно..." -1932.-N5.-С.155-156; Казка зимової ночі, Марйонетково -1932.-N8-9.-С.32. Вірші "Поставдо хату і

кімнату..." та "У позиченому гробі", початково вміщені в цьому шкпі, увійшли в збірку "До сонця".

"Козаки-невмираки". "Evoé Vache" (з гр.) - хай живе Вахх!
Дипломат. "Шерше ля фам!" (з фр.) - шукайте жінку; шарже д'афер" - повірений у справах.

Кандидатська промова. "...Уряд цловий" - уряд, що проводить політику меркантилізму (цло - мито).

Реальні політики. "Pro bono publico" (лат.) - для загальної користі.

Футуристи. "... Pro futuro" (лат.) - для майбутнього; tacite (лат.) - тасмно.

Позитивісти. Матолки - дурні.

На смерть Франка. Емерит - урядовець, що дістав досмертну пенсію; тут людина вчорашнього, консерватор.

"Де згода в сімействі..." УНДО - Українське національно-демократичне об'єднання, політична партія в Галичині, опозиційна щодо польської окупаційної влади, заснована в 1925 р. Катсоюз - Українській католицький союз (УКС), утворений у 1930 р. за ініціативою митрополита А.Шептицького.

Signum temporis (лат.) - знамення часу.

Казка зимової ночі. "Креси" - польська назва крайніх чужих земель, у тому числі й українських, загарбаних Польщею.

Елегія, Епітафій Гр.Цеглиському. "Де срібнолентий Сян пливе". Альманах.- Перемішль, 1938.-С.13,103. "Ік" - термін з дитячої гри.

На вічну пам'ять М.М.Коцюбинському. М.Коцюбинський і Західна Україна. Збірник 2-й Музею М.Коцюбинського в Чернігові.- Чернігів, 1940.-С.166.

Пам'яті Адама Міцкевича. Література і мистецтво.-1940.-N3.-С.34. Вірш написано до 85-річчя з дня смерті А.Міцкевича.

Тичині. Література і мистецтво.-1941.-N1.-С.31. Вірш присвячено 50-річчю від дня народження та 30-річчю літературної діяльності П.Тичини, які широко відзначалися на початку 1941 р.

Нове життя. Перший варіант надруковано в ж. "Література і мистецтво" (1940.-N3.-С.6) під назвою "La vita nuova" з приміткою: "Нове життя - слова заголовку, запозичені в Данте Аліґ'єрі. Автор". Більш досконаліший варіант тексту вміщено в останній прижиттєвій збірці поета: На ясній дорозі. Поезії.- К.: Рад. письменник, 1952.- С.33-34. Подаємо за цим виданням.

Сіач. Література і мистецтво.-1941.-N5.-С.19.

Його остання дорога. На ясній дорозі.-С.73-74.

Уривки з поем "Шевченко. Поема життя" та "Його дорога. (Поема про Ів.Франка)" подаємо за виданням: Карманський П. Поеми.-К.: Рад.письменник, 1941.-95 с.

Про упорядника

Лідія Григорівна Голомб народилася в с. Дворічна на Харківщині. Закінчила філологічний факультет Ужгородського держуніверситету та аспірантуру при кафедрі української літератури цього вузу, де під керівництвом професора П.П.Пономарьова працювала над вивченням поетичної творчості Івана Франка. Нині — доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури УжДУ, авторка праць з історії нової української літератури, зокрема ліричної поезії кінця XIX — початку XX ст. (творчість П.Грабовського, Лесі Українки, Б.Грінченка, В.Самійленка, О.Олеся, М.Фляньського, Б.Лепкого та ін.). Працює над вивченням поезії українського модернізму.

ЗМІСТ

Митець незвичайної долі. <i>Вступна стаття Лідії Голомб.</i>	3
Із збірки "3 теки самоубийця"	
"Пекольний жар; жажда в'ялить..."	23
"І я з бідкою свій тягнув..."	23
"Заскоро ви, цвіти..."	23
"Вітер віє, завіває..."	24
"Нудно, сумно, душно в грудях..."	24
"Душа моя в тузі ся розпливає..."	24
"Багато ж я від долі домагався?..."	25
"До мого серденька всі ріки зіллялись..."	25
"Сам! Ні батька, ані неньки..."	25
Прощання.....	26
"Сумно льються звуки цитри..."	26
"Коб ти знала, як страдаю..."	27
"Нема для нікого ще більшого лиха..."	27
"Кохай мене, любя, молив без упину..."	28
"...Горить!..."	28
"Як той дрібний, малий атом..."	29
"Нехай не вадить се тобі..."	29
"Як два елементи ворожі зійдешь..."	30
"Я вже втомився. Борба і горе..."	30
"Чого так чудно ти глядиш?..."	31
"Як той, що носить в грудях рану..."	31
"Свічки горіли; дим кадила..."	31
"Де ви, красні дні весняні..."	32
"Цвітом ти мене дарила..."	32
Збірка "Ой люлі, смутку"	
"Ой люлі, люлі, химерний смутку..."	33

З пісень любові

Привиди	33
Не раз вечірньою добою	33
<i>Г. Марш</i>	
І "Як хвили розбиті на лавах граніту "	34
ІІ "Рояць ридав, як шум топіль "	35
ІІІ "Тебе нема Немов без струн бандура "	35
"І знов приснилась Мерклин очі "	36
"Як тиша ніч пов є допину "	36
Тямши?	37
Он навели чорні хмари	37
Настидування Л Ляроша	38
Забудь мене	39
"Тебе нема нема спокою "	39
"Як розгорнеш колись книгу твого життя "	40
"Ми не зійдемося ніколи "	40
Мені не жаль	40
"Як побачиш сліпця, що край шляху пристав "	41
Уотей тогит	41
"І я кохав і я впивався "	42
" У все ж таки мені здається "	43

В обіймах смутку

І знов доводиться ридати	44
Підуть літа	44
Чогось так сумно	45
Віють вітри	45
Поринуть дні за днями	45
В годину суме, ку	46

На сій дощи сліз

Над колинскою	47
"Цвітуть садні квіє зозуля "	47
Ткаля	47
Мати	48
Бурлацька	49
Оснь	50
В Римі	51
Навищо сі думи?	52

Хвиля знемоги

"Затлились ясні зорі "	53
"Куку! Куку! Дзвінко лється "	53
В тіні пальми	54
"Приїде пора - розтягнесь сумерк ночі "	54

Надгробні стихир

Напів	55
Стих I	55
Стих II	56
Стих III	56
Стих IV	57
Стих V	57
Стих VI	57
Стих VII	58
Finale	58

Псалми

Пишов би я	
I "Пишов би я у храм спокою "	59
II "Пишов би-м в темні гіпогеї "	65
III "Пишов би я між темні бори "	60
IV Антистрофа	60
Мені не страшно	61
Втомилось тіло	62
Гіркі мозолі точать силні	62

Моїм найближчим

I "Піду від вас, піду світами "	63
II "Відійду з-поміж вас, як мрія "	63
Фінал	63

Збірка "Блудні огні"

Заспів	64
Під дубом Т Тасса	64
Над морем	68
Кривавий плач України несеться	71
Емігранти	72
Під бурю	73
Як неоперену пташину	74

Двигну тебе на крилах туги

I. "Як самота на душу склонить крила..."	75
II. "Ідеш від мене... йдеш шукати..."	75
III. "Ув'ю вінок зі споминів о тобі..."	75
IV. "Коли в тюрму прийдуть вечірні тіни..."	76
V. "Коби ти знала, скільки муки..."	76
VI. "Двигну тебе на крилах туги й жалю..."	77
VII. "І в сумерках буденщини пропаде..."	77
VIII. "У мріях я тебе злеліав..."	77
IX. "Скажіть їй все: як я тужив за нею..."	77
X. "Ми мусим розійтись, друже!..."	78
XI. "Коби я міг сказати тобі словами..."	78
Заснула, як лелія стята	78
Просвічення Сідартха	79
Снують самотою	83

З тюрми

"Зоріє. В келію крадуться..."	84
"Запала ніч. Втишлись в'язні..."	84
"Поник головою на зимній грати..."	84
"Північ. Молодь сидить на тюремних причах..."	85
"Ви хотіли б спинити наш нестримний поход..."	85
В темряві	85
Не плачте, скорбні	86
В моїй душі страшна порожня	87
Прискорбна є душа моя	87
Якби знати	88

Збірка "Пливе по морі тьми"

Leitmotiv	89
В ярмі	
· Kennst du das Land...	89
· Танець	90
· Поклін тобі	91
· Ілот	91
· Як полки кістяків	92
· Гроби невинних	92
· Ходить до мене	93

За що тебе скатовано.....	94
Прийму на себе хрест недолі.....	94
А все-таки люблю вас.....	95
Пісня заколісна.....	95
Острів.....	95

Над срібним плесом моря

Вітай мені, тихе.....	96
Роздерлось небо.....	96
Поснули вілли.....	97
Круг сонця спускаєсь.....	98
Лежать, як велетні.....	98
Monte Maggiore.....	99
Мова хвиль.....	99
Лист магнолії.....	99
Заснуло сонце.....	100
Avanti!.....	100
Туга.....	101
Несіть мене, хвилі.....	101
Ніч на Адрії.....	102

А може, во літах розлуки...

"Піду з тобою над ревуче море...".....	102
"Благословенний будь той день і хвиля...".....	103
"Як у кивоті, скрив я в тобі тайну...".....	103
"Й мені здається, що я ближче раю...".....	104
"В обіймах винограду заснули білі бози...".....	104
"На сонну природу упало омління...".....	104
"Приходиш до мене, як мрія весняна...".....	104
"Підняли якір, мевою несеться...".....	105
"Не відходи від мене ради Бога...".....	105
"Переважилась по мені розпука...".....	106
"Не раз, як сонце ляже за горою...".....	106
"Здвигнув я храм із золота надії...".....	107
"На гори упали важкі оксамити...".....	107
"Ходи, мій псе! Склонись мені на ноги...".....	108
"Втоплю твій глум у пропастях одчаю...".....	108
"Ти грала... В небі відхилились двері...".....	108
"І вже нам, кохана, ніколи не статі...".....	109

"Гей, пристроїв я образ твоїй в гірлянди..."	109
"А часом такий жаль привалить мою грудь..."	110
"Ні, се неправда! Се омана й злуда!"	110
"По моїм серці перейшла лавина..."	110
"На сірій скелі, що купаєсь в морі..."	111
"Так само хвиля золотиться в морі..."	111
"І так скінчив я юний вік безцвітний..."	112
"Як скорбна вдовця за мужа труною..."	112
"Ти тямш сей вечір? На горах і скілях..."	112
"Над сапфіровим плесом, у затишнім лимані..."	113
"Забудь мене, пташко! Так доля судила..."	113
"Снуюся над морем. На серце упала..."	114
"Незмірняя темнь звалилась на світ..."	114
"Нема мені місця, ні сну, ні спокою..."	115
"Ні, ти ще вернеш! Ти лиш в небо взята..."	115
"Як на городи впадуть тіні ночі..."	116
"Чоло моє побілене журбою..."	116
"Коли часом вночі здійме тебе тривога..."	116
"Приїду до тебе після літ розлуки..."	117
"Ні, ти не винна! Ти свята без плями..."	117
"Сади окув спокій задуми..."	118
"І погребав я тебе, як ту перлу..."	118
"Сумно, сумно, гей в жалобі..."	119
"Майнула ти на моїм небосклоні..."	119
"Прощай навіки, заливе спокійний..."	120
"І знов мене хвиля жбурнула на скелі..."	120
"А може, по літах розлуки, туги й жалю..."	121
Антистрофа (І плили без кінця літа терпінь і туги)	121
"Я снів про тебе сон: над берегом, на скілі..."	121
"Осінній вітер б'є в моє вікно листками..."	121
"Як по літах життя візьмеш до рук сю книгу..."	121
"Тих кілька ясних днів візьму в життя з собою..."	123
Палімпсест	123

Хвилі

Мева	124
Прощай, мій краю!	124
Іду звідсіль	125

Агасвер	126
Знемігся я життям	126
Парус подертій	127
Чоло моє впало	127
Злягла на мене самота	127
Місячна соната	128
Mondschein	129
Як в тихім гаю	130
Творив я вас	130
<i>Різдвяні картини</i>	
I "Мороз різьбить на вікнах цвіти "	131
II "Глибока ніч З вікон палати "	131
III "Затлілись зорі В низькій хатині "	132
Шпиталь	133
Могиль за вікном	134
Рояль	134
Вже третій хрест	134
Не жив я ще	135
Тихо кане лист трепеті	135
Я виграв свою роль	136
До другів-поетів	136
<i>Тіням немьки</i>	
I "Як ангел доброти й спокою "	137
II "Приходить до мене кризь сумерки ночі "	137
Diva Consolatrix	138
Evviva la morte!	138
В Гетсемані	139
<i>Coda</i>	
I "О не гудить мене, що я співак зневіри "	140
II "Я не чую до вас ні крихітки жалю "	141
III "Несесь мій віз вибоями, горбами "	141
IV "Тіркий я став брати, нещирій і жорстокій "	142
<i>Finale</i>	
I "Як лілїки у тьмі, кружляють наші душі "	142
II "В танець! Наш день зійшов посеред сліз і трьоду "	143
Епілог	143

По за збірками (поч. ХХ ст.)

З дороги.....	144
Сніг в Римі.....	144
"Там, де сонні кипариси...".....	145
В альбом семилітці.....	145
Ремінісценції.....	146
"На срібні хвилі човен спускаю...".....	148
"Крізь зелень лип ясніють стіни...".....	149
Неначе заточник.....	150

Море грає

I. "І знов мене ділять від рідного краю...".....	150
II. "Чепурна пальма віяльцем тріпоче...".....	151
III. "Море грає, виграває, пініться, рокоचे...".....	151
IV. "Такий похмурий день. На травні і на квіти...".....	152
V. "І тут найшла ти мене, моя доле...".....	152
VI. "Кипить синє море, і хвиля по хвилі...".....	153
VII. "Безмежне, вічне. Поховало в груди...".....	153
VIII. "Такий маленький гриб. Лиш корчик хризантему...".....	154
IX. "Стою між вами змучений, байдужий...".....	154
X. "Бременні хмари тягнуть чорні крила...".....	154
XI. "Твоїй сліпій красі корився я в тривозі...".....	155

Mare tenebrarum

"Мій день зсувається за тихий чорний ліс...".....	155
"Хто мене клнче? Душа, мов пташина...".....	156
"Приходьте сумні, як діти позабуті...".....	156
"Ходить смуток по соннім городі...".....	156
"Я довго, довго спав. При ложі сів спокій...".....	157
"Рекло життя: вержу тебе в чорну хлань...".....	157
"Іде моя душа, утомлена до скону...".....	157
"Чи винні ми, що вже весна сріблить наш волос...".....	158
"Пливуть віки, пливуть кровавою рікою...".....	158
"Ох, жити! Жити! Як нурець пірнути...".....	158
"Шукав я радості, шукав...".....	159
"Чи випередив я себе, чи опізнився...".....	159
"Втікав я день і ніч, втікав перед собою...".....	159
"Не плач, моя душе! Не жалуйся нікому...".....	160
"Ніхто не відозвесь! На облаках кадила...".....	160

"Прийде той день Продресь опона тайни й ночі "	160
"Evviva la moite!" - ридав я ще вчора "	160
'Ранок і вечір ніч і знову днина "	161
Фінал	161
Збірка "Al fresco"	
Інтродукція	163
Per far niente	
Автокритика	163
"Болить мене душа Що' Знов сеї клятий біль?" "	164
Українська балада	164
Ідилія ("В зеленій дуброві ")	165
Осел і стаття Венери	165
Земляк у Венеції	166
Шевченкове свято	166
До моїх черевиків	167
До могого плаща	167
Жаби	168
Блаженні ніщі дулом	168
Rari nantes cum gurgute vasto	
"Раз скаржився мені покривдженній діяч "	169
Мрія	169
"Не маємо ми ще фачових дефравдантів "	170
Метаморфоза	170
Ессе віг!	171
Кенгуру	172
Какаду	172
"Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст "	173
Ukraina militans	173
Ностальгія	174
Inter arma	
На утечі	174
Воєнна промова патріота (На сходинах "земляків" в Відні)	175
Політичний нюх	176
Да святиться війна	177
Ідилія ("Сини вмирали, люд конав ")	178
Під віденськими перинами	179

Per aspera	179
Інцидент	180
Політична школа	181
Грачі	181
"Духом все молоді, тілом дряхлі діди..."	12
"Ти кажеш, друже:"Цить! Остав героїв в полію..."	183
Героям	183

Кривавий сміх

I. "Долійте ще вина! Долійте лиш такого..."	184
II. "І впала з-під повік остання сльоза..."	184
III. "Так я з вами пішов на ваш празник життя..."	184

Із збірки "За честь і волю"

В перші роковини Падолиста	186
Ви тямите? - раби!	187
Жертва	187
За рідний край	188
Порвім на кобзах струни	188
Ми на жертівник дії	189
Задушний день 1919 р	189
16 липня	190
Розгром	191
Не спиє монгольських орд	191
За Збручем	192
Ждала, молилася	193
Святий Герою!	193
Такого сорому дожити!	194
Розвіяли нас бурі	195
Отче наш!	196
Усе як в казці	196
Нехай розбиті ми	197
Ти слав твої полки	197
Будеш повзти як черв	197

Галицькі листи

Лист жінки емігранта	199
Лист сиріт	200
Лист інваліда	201

Лист жінки втікача.....	202
Лист сина.....	203
Втікач до сина.....	205
Лист до галичан.....	206
Лиш в Тобі, Всеблагий.....	207
На розгром польського імперіалізму.....	208
На полі Ганнібала.....	208
На кривавих ріках.....	209
Вже шостий рік.....	209
Підем в країну сліз.....	210
Не похніляйте факлі.....	210
А може.....	211
Нам не похидить зганьблення чола!.....	211
Ностальгіє, моя подруго!.....	212
Снишся мені.....	213
Лисиці власні мають ями.....	213
На чужині на ріках ми сиділи.....	214
Моя ти Земле!.....	215
Який чудовий сон!.....	215
Скарай їх, Боже!.....	216
Ще раз піти на рідне поле.....	216
Далеко ти, мій краю рідний!.....	217
Чужиною.....	217
У Гефсемані.....	218
Убрали нас у багрянцю.....	219
Morituri.....	220
Ти за гріхи батьків.....	220
Чуєте дзвін?.....	221
Останній лист до матері.....	222
Лебединий спів.....	222
Ти вже не раб!.....	223
Ми тут зросли.....	224
Січковий гімн.....	225
Пісня пловців.....	226
Пісня віри.....	226
Останній наш бій.....	226
Так мало нас!.....	227

Пити	227
Ми мусимо!	228
Стрилецька присяга	229
Воскреснеш	229
Спить Герої, спить!	230

Із збірки "Бразилійські співомовки"

Заспів	231
Зразкова сповідь	231
Сповідь мерців	232
Внебовзяті гроші	233
Прокопове копито	233
Цікавий син	234
Трапилась дурничка	235
Ей, сгомосць не гришть!	236
Не мав щастя	237
Кум Охрим	237

Із збірки "До сонця"

На рунах Тускълум	239
Римська елегія	239
Катерина Сфорца	242

Під сонцем тропіка

I На рівнику	242
II Пуща опівдень	243
III "Розспівана вакланка-ніч "	243
IV Так, я любив тебе Галіччино!	244
V В пушч	244
VI Захід сонця	245
VII "Сьогодні в мене був у гостях сон "	246
VIII "Дзвонить об вікна пізня ніч дощами "	246
IX "Сядь біля мене, гостю, хоч не в порч "	247
X "Десятній раз верталася весна "	247
XI Сьогодні в мене був гість	248
XII На білій камінь сяду	248
XIII "Впала од вітру виснажена пальма "	249
XIV Бразилійська коломійка	249
XV Останні могікани	250

XVI Туга ("Наструнчились в'юнки ліани...")	250
XVII. Пишу листи	251
XVIII. Туга ("На Чорному морі важкий трансатлантик")	252
XIX. На влізді з Бразилії	253

1931-1939

I. Будні	253
II. "Над прірвою ми станули на мості..."	254
III. "Біті журбою, хворі жагою..."	254
IV. "Застигла мовчанка довкола мене..."	255
V. Мрії, мрії	255
VI. "Давним-давно в вечірніх зітхах пуці..."	256
VII. "Ти тямши, серце? Віллу Руфінеллу..."	256
VIII. "Між нами тридцять літ різниці..."	257
IX. "Ми розійшлися - і в дорозі..."	257
X. "Таке воно старе, знайоме..."	258

Іншиміс

I. "Весна! Весна! Весна вже шістдесята..."	258
II. "Як багну я життя тепер..."	259
III. Мій ювілей	260
IV. Поставлю хату і кімнату	260
V. У позиченому гробі	261
VI. Мій краю!	262
Революція	262
Галичанці	263
Пролетарська дитина	264
Привіт Києву	264
Мій краю рідний	265

Поза збірками (1911-1940-і рр.)

Маркіянові в соті роковини	266
"Піду в чужий широкий світ..."	267
"О тайно, що палиш наш ум..."	267
"Невже так можна, щоб усе..."	268
"Відійдеш в забуття, пилиночка нікчемна..."	268
"Якби-то можна на стежках життя..."	268
"Хіба не варто вмерти для надії..."	269
Хлопчина	269

Картина	270
Завіщання	270

Із сучасних поезій

I. На Сибір	271
II. Екзекуція	272
III. Невідомий герой	273
IV. Благословенна будь, весно!	273

Із циклу "Кривавим шляхом"

I. Зазвизний маніфест	274
II. На сумнім вигнанню	275
III. Спів відлетних журавлів	276
IV. В московськiм ярмі	278
V. Великдень	279
VI. Похорон стрільця	280
IX. Орлинний лет	282
"Я душею шпиряв над проваллям буття..."	283
"Пошились в дурні"	284
До поета	285
Ave, Caesar!	286
Весна 1917	287
Романові	287
Над коліскою	288
Дружині	289
De profundis	290
Автопортрет	292
На Капітолю	293
Ніч в Лаціум	293
Римська елегія	294

Із циклу "Під сонцем Бразилії"

Карнавал на рівнику	295
Ріо-де-Жанейро	296
В лісах Парани	296
Великдень у Куритибі	297
За шімароном	298
Палення "рос"	299
Між рідними	300

Нічліг у лісі.....	301
"Розгублені в лісах хатки..."	302
Байтата	302
Підзворотниковий пейзаж.....	303
Вампір.....	303
Скажіть мені.....	304
Моєму славетному "критикові" з "Праці"	304
Як мало вас!.....	305
Листопадова Ніч	306
Хвала Тобі!.....	307
Христос родився!.....	307
Гімн "Українського хлібороба"	308
Грудка землі на могилу сна.....	309

До образу Лідусі

I. "Звели, мамо, мій образ зробити..."	310
II. "Змалюй, мамо, мій образ в серпанку..."	310
Ходить за мною.....	311
Їго нема!.....	312
Вам не радити сонцю золотому.....	312
Агонія	313
Віднайдений Бог	313
Ми вже мерці	314

Пляч бразилійської музи

"Доспівана вже пісня до кінця..."	335
П'ять літ.....	336
Я не клену.....	337
Пісня	338
Епілог.....	338
"Між горн спалених гілляк..."	341
22 березня 1928 р.	341
Ні, не забув я вас...	342
І повернувся я додому.....	343

Із циклу "Останні мосікани"

"Козаки-немиряки"	344
Дипломат	344
Кандидатська промова.....	347

Реальні політики	348
Фугуристи	349
Позитивісти	349
Недорозуміння	350
Мені однаково	351
На смерть І Франка	351
Де згода в сімействі "	352
Ци ти	352
Блажен муж	353
Наш пасіянс	354
Наша мемуаристика	355
Невда тітовці	355
Пацифісти	356
Кавалер хреста	357
Signum temporis	357
"Колись-то ще во время оно "	358
Казка зимової ночі	359
Маріонетково	360
Елегія	360
Епитафій Гр Цеглинському	361
На вічну пам'ять М М Коцюбинському	362
Пам'яті Адама Міцкевича	362
Тичини	363
Нове життя	364
Сіяч	365
Його остання дорога	366
Шевченко	366
Його дорога	369
<i>Примітки</i>	378
<i>Про упорядника</i>	400

Петро КАРМАНСЬКИЙ
ОЙ ЛЮДІ, СМУТКУ...
Поезії

*Упорядкування текстів, передмова
та примітки Л. Г. Голомб.
Редакція та коректура — Л. Г. Голомб.
Технічний редактор О. І. Іванов.
Художник П. Ю. Петкі.*

Здано до складання 15.03.96. Підписано до друку 15.06.96.
Формат 60x84/16. Папір офсетний № 1. Тираж 3000 прим.
Ціна за домовленістю. Набір і верстку зроблено на
видавничій базі часопису "Карпатський край". Виготовлено
на ВВК "Патент" (м. Ужгород). Замовлення № 3586

*"Полічка "Карпатського краю".
294000, Україна, м. Ужгород, пл. Театральна, 11.*